„Povestea dramatică a descoperirii uneia dintre cele mai controversate evanghelii din vremea creștinismului timpuriu"

—MARVIN MEYER, EDITOR AL *EVANGHELIEI DUPĂ IUDA*

NATIONAL GEOGRAPHIC

HERBERT KROSNEY

Evanghelia pierdută

Pe urmele Evangheliei după Iuda Iscarioteanul

EGMONT

Herbert Krosney
Evanghelia pierdută
Pe urmele Evangheliei după Iuda Iscarioteanul

Lui Bernard Krosney

Iuda Iscarioteanul

De-a lungul veacurilor a fost detestat şi acuzat ca trădător al lui Iisus Hristos – prietenul apropiat care-l vinde în schimbul a treizeci de arginti.

În acelaşi timp, istoria consemnează şi alte mărturii referitoare la Iuda Iscarioteanul. O menţiune de acest gen a fost făcută în jurul anului 180 de un important părinte al Bisericii, Sfântul Irineu, care a condamnat Evanghelia după Iuda, acuzându-l pe autor că a prezentat ultimele zile din viaţa lui Iisus din perspectiva apostolului damnat. În paginile evangheliei, Iuda este ucenicul preferat al lui Hristos.

Este o povestire care diferă în chip tulburător de versiunea care ne-a fost transmisă de-a lungul veacurilor. Imediat după ce a fost denunţată ca eretică, Evanghelia după Iuda a dispărut, intrând în rândul manuscriselor pe care istoria le-a dat uitării.

Până nu de mult.

În această expunere captivantă şi magistral documentată, Herbert Krosney dezvăluie istoria descoperirii Evangheliei după Iuda şi îi clarifică înţelesul, tălmăcit cu scrupulozitate pornind de la manuscrisul antic scris în limba coptă, în care a fost tăinuit mesajul timp de secole. Cu talentul jurnalistului de investigaţii şi măiestria naratorului desăvârşit, Krosney reface periplul aproape neverosimil pe care l-a străbătut evanghelia uitată, pe trei continente, călătorie care o va purta prin infernul comerţului internaţional cu antichităţi, până când papirusul măcinat de veacuri îşi va devoala, în sfârşit, secretele. Cursa pentru descoperirea Evangheliei după Iuda va rămâne subiectul uneia dintre cele mai palpitante povestiri de investigaţie din arheologia biblică.

Evanghelia pierdută

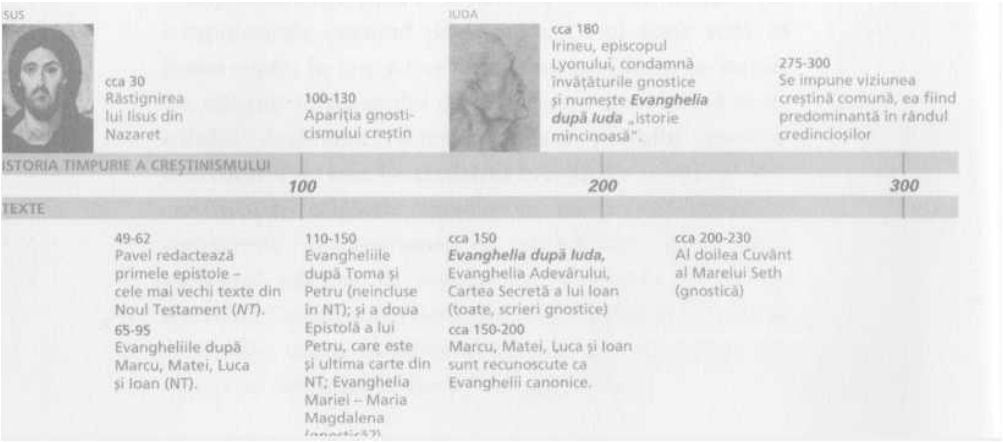
SUS
cca 30
Răstignirea lui Iisus din Nazaret
100-130
Apariția gnosticismului creștin
IUDA
cca 180
Irineu, episcopul Lyonului, condamnă învățăturile gnostice și numește Evanghelia după Iuda „istorie mincinoasă".
275-300
Se impune viziunea creștină comună, ea fiind predominantă în rândul credincioșilor
ISTORIA TIMPURIE A CREȘTINISMULUI
100
200
300
TEXTE
49-62
Pavel redactează primele epistole – cele mai vechi texte din Noul Testament (NT).
65-95
Evangheliile după Marcu, Matei, Luca și Ioan (NT).
110-150
Evangheliile după Toma și Petru (neincluse în NT); și a doua Epistolă a lui Petru, care este și ultima carte din NT; Evanghelia Mariei – Maria Magdalena
cca 150
Evanghelia după Iuda, Evanghelia Adevărului, Cartea Secretă a lui Ioan (toate, scrieri gnostice)
cca 150-200
Marcu, Matei, Luca și Ioan sunt recunoscute ca Evangheliile canonice.
cca 200-230
Al doilea Cuvânt al Marelui Seth (gnostică)

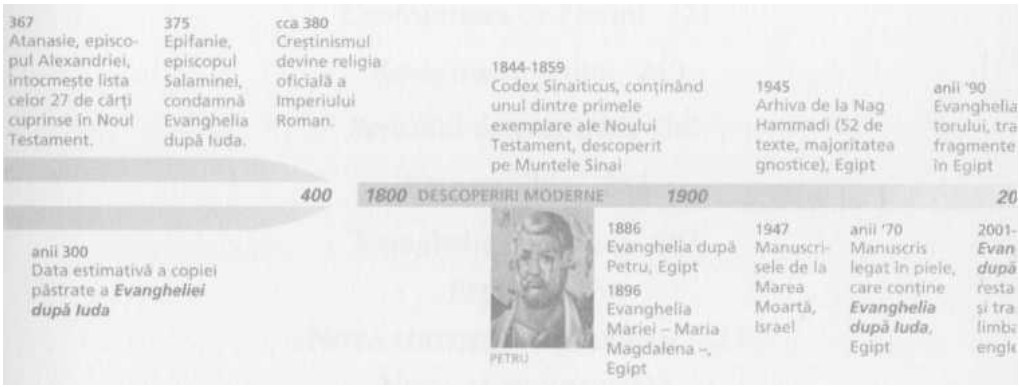
367
Atanasie, episcopul Alexandriei, întocmește lista celor 27 de cărți cuprinse în Noul Testament.
375
Epifanie, episcopul Salaminei, condamnă Evanghelia după Iuda.
cca 380
Creștinismul devine religia oficială a Imperiului Roman.
1844-1859
Codex Sinaiticus, conținând unul dintre primele exemplare ale Noului Testament, descoperit pe Muntele Sinai
1945
Arhiva de la Nag Hammadi (52 de texte, majoritatea gnostice), Egipt
anii '90
Evangheliatorului, trafragmentein Egipt
400
1800 DESCOPERIRI MODERNE
1900
20
anii 300
Data estimativă a copiei păstrate a Evangheliei după Iuda
1886
Evanghelia după Petru, Egipt
1896
Evanghelia Mariei – Maria Magdalena –, Egipt
1947
Manuscrisele de la Marea Moartă, Israel
anii '70
Manuscris legat în piele, care conține Evanghelia după Iuda, Egipt
2001-
Evandupăresta și tralimbaengle
PETRU

Definirea epocilor istorice Numeroşi savanţi şi editori, care-şi desfăşoară în prezent activitatea în disciplina multiculturală care este istoria universală, recurg la o terminologie care evită să impună standardele unei culturi asupra celorlalte. Conform recomandărilor cercetătorilor care şi-au adus contribuţia la publicarea de către Societatea Naţional Geographic a Evangheliei după Iuda, această carte foloseşte abrevierile î.e.n. (înaintea erei noastre) şi e.n. (era noastră), unde î.e.n. Se referă la aceeaşi perioadă de timp ca î.Hr. (înainte de Hristos), iar e.n. Se referă la aceeaşi perioadă de timp ca d.Hr. (după Hristos) sau A.D. (Anno Domini, expresie în limba latină, având sensul de „anul Domnului”).

Bart D. Ehrman este profesor distins cu titlul James A. Gray al Catedrei de studii ale religiei a Universităţii din Carolina de Nord, Chapel Hill, şi o somitate în domeniul istoriei creştinismului timpuriu. Este autorul a 19 cărţi, printre care se numără bestsellerul *Misquoting Jesus: The Story Behind Who Changed the Bible and Why*.

Cuvânt înainte

Bart D. Ehrman

În toamna anului 2004 am primit câteva telefoane neaşteptate şi relativ misterioase. Primul era de la Sheila, o colegă de-a mea care se ocupă de mulţi ani cu cercetările de arheologie biblică în Israel. După o scurtă conversaţie amicală despre viitoarele săpături la care avea să participe, mi-a pus întrebarea pentru care mă sunase de fapt: auzisem vreodată de o Evanghelie după Iuda?

Aveam o amintire vagă despre o asemenea carte: era una dintre evangheliile menţionate de câţiva dintre părinţii Bisericii timpurii, care fusese evident distrusă sau cel puţin pierdută cu multe secole în urmă. Textul nu este inclus în niciuna dintre lucrările standard de referinţă ale „apocrifelor" creştine timpurii sau, altfel spus, acele evanghelii, documente, epistole şi apocalipse care au reuşit să treacă proba timpului, dar care nu au fost incluse în Noul Testament. Mai mult nu am reuşit să-i împărtăşesc Sheilei pe această temă.

Întrebarea ei m-a surprins şi mi s-a părut stranie – ce motiv avea să mă chestioneze în legătură cu o evanghelie de care abia dacă auziseră câţiva şi pe care nu o văzuse nimeni niciodată? M-am hotărât să recitesc toate polemicile mai vechi referitoare la

Evanghelia după Iuda, doar spre a-mi împrospăta memoria. Nu mi-a luat mult timp, fiindcă evanghelia nu apare menţionată decât în două izvoare documentare vechi.

Cea mai veche sursă este unul dintre părinţii Bisericii, Irineu, care în anul 180 e.n. A scris o operă critică în cinci volume, prin care înfiera diverşi „eretici" creştini (mai exact, pe cei care aveau „convingeri greşite"), cu precădere grupurile gnosticilor. Gnosticii considerau că singura cale de a dobândi mântuirea nu era aceea de a urma credinţa în moartea şi învierea lui Iisus, ci cunoaşterea secretă *(gnosis* este termenul grecesc pentru cunoaştere) pe care a transmis-o Iisus, nefiind vorba despre cea transmisă mulţimilor, ci cercului său de apropiaţi. Aceste cunoştinţe secrete revelau taina prin care oamenii pot scăpa din robia corpului material, spre a reveni în lumea spirituală din care provin. Anumite grupuri gnostice nutreau puternice convingeri şi viziuni ezoterice asupra lumii. În timpul uneia dintre cele mai importante descoperiri arheologice din secolul XX a fost adusă la lumină o colecţie de scrieri gnostice, în anul 1945, în apropierea localităţii egiptene Nag Hammadi. Manuscrisele de la Nag Hammadi cuprindeau şi câteva evanghelii care până atunci fuseseră socotite pierdute – printre ele se numărau Evanghelia după Toma şi Evanghelia după Filip –, însă nu includeau niciun exemplar al Evangheliei după Iuda.

În orice caz, Irineu menţionează faptul că Evanghelia după Iuda era folosită de un grup de gnostici cunoscuţi sub numele de cainiţi. Aceştia nutreau credinţa că lumea fusese creată nu de Dumnezeu Unul Cel Adevărat, ci de o divinitate inferioară, de un zeu ignorant – Dumnezeul menţionat în Vechiul Testament, în care nu te puteai încrede şi care nu trebuia urmat. Adevăratul Dumnezeu se afla deasupra dumnezeului inferior al evreilor. Astfel, potrivit cainiţilor, cel care i se opunea dumnezeului evreilor, încălcând legea impusă de el – după cum au făcut, de pildă, Cain, primul om care a comis actul de fratricid, şi locuitorii Sodomei şi Gomorei – , de fapt, apăra adevărul. Cainiţii aveau, chipurile, o scriptură care le sprijinea doctrina teologică destul de neobişnuită. Această evanghelie a fost scrisă în numele lui Iuda Iscarioteanul, cunoscut în toată istoria creştină sub chipul trădătorului, ucenicul lui Iisus care a trecut de partea răului şi şi-a trădat învăţătorul. În accepţiunea cainiţilor, Iuda nu a făcut un lucru condamnabil. El este singurul care a înţeles misterul vieţii lui Iisus şi a împlinit voia lui Iisus. Toţi ceilalţi discipoli, care îl venerau pe falsul dumnezeu al evreilor, au pierdut înţelesul adevărului adus de Iisus.

După ce mi-am încheiat investigaţia pe tema Evangheliei pierdute după Iuda am primit un al doilea telefon, de la o doamnă care lucra pentru Societatea Naţional Geographic. Şi ea dorea să afle

mai multe despre Evanghelia după Iuda. De această dată eram mai bine pregătit şi-i puteam spune tot ceea ce se ştia – sau ce credeam că se ştie – despre evanghelie. După o scurtă discuţie a dorit să-mi cunoască părerea şi să afle dacă eu consideram importantă descoperirea Evangheliei după Iuda, în eventualitatea că aceasta ar fi apărut. Firește, m-am întrebat ce motiv avea să-mi pună o atare întrebare. Rar se întâmplă ca cineva să sune un cercetător şi să-i adreseze o întrebare pur ipotetică în legătură cu o descoperire improbabilă. Fusese oare descoperit textul?

Am fost foarte precaut cu răspunsul. În opinia mea, dacă Evanghelia după Iuda ar fi ieşit la lumină, descoperirea ar fi fost categoric interesantă pentru exegeţii creştinismului timpuriu. Dar ar fi fost oare o ştire de primă pagină? Asta depindea exclusiv de conţinutul efectiv al evangheliei. Dacă, spre exemplu, evanghelia era asemenea majorităţii scrierilor descoperite în apropiere de Nag Hammadi, un text care explică cum s-a născut universul şi cum poate scăpa omul din captivitatea lumii materiale, acest aspect putea contribui la cunoştinţele noastre despre gnosticismul creştin timpuriu – în mod evident, un lucru foarte bun, însă nu de natură să provoace un cutremur. Dacă, pe de altă parte, această evanghelie ar fi cuprins o versiune antică a vieţii lui Iisus, relatată din perspectiva lui Iuda, şi ar fi îmbrăţişat o viziune egală cu cea care

a devenit ulterior „ortodoxă” în întreaga istorie a Bisericii creştine – atunci, o descoperire de asemenea natură ar fi fost absolut fenomenală. Ea ar fi reprezentat una dintre cele mai remarcabile descoperiri arheologice ale epocii moderne, cu siguranţă cea mai importantă din ultimii şaizeci de ani.

Mi-a mulţumit pentru informaţii şi am încheiat conversaţia aici.

După câteva zile m-a sunat din nou, cu informaţii uluitoare. După cum s-a dovedit, Evanghelia după Iuda apăruse pe undeva prin Egipt, într-un manuscris în limba coptă (limba egipteană veche, în care au fost scrise şi documentele de la Nag Hammadi). Se afla în posesia unui grup din Elveţia, numit Fundaţia Maecenas, ai cărui membri erau interesaţi să atragă Societatea Naţional Geographic în publicarea şi difuzarea textului. Răspunsul Societăţii a fost că era interesată mai întâi în a stabili dacă era vorba despre textul autentic sau despre un fals ulterior.

De aici s-a născut o serie de întrebări. Era acest text, recent descoperit, evanghelia căreia Irineu şi alţi părinţi ai Bisericii îi puseseră stigmatul de creaţie gnostică şi care aborda povestea vieţii lui Iisus din perspectiva lui Iuda? De când data manuscrisul care includea evanghelia? Şi care era perioada în care fusese scrisă iniţial evanghelia? Naţional Geographic avea nevoie de un specialist

capabil să verifice textul descoperit, de aceea se interesa dacă îi puteam ajuta în acest sens.

Să afirm că am fost încântat de propunere ar însemna să exprim în cuvinte palide sentimentul care m-a încercat. Puţini cercetători au şansa de a se afla într-o postură favorizată fată de o descoperire de o asemenea însemnătate. Şi exact asta s-ar fi putut dovedi că este. Fireşte, putea la fel de bine să fie o farsă. De aici şi necesitatea de a verifica datele.

Am acceptat să-mi aduc contribuţia. Societatea avea nevoie de competenţa mea în domeniul creştinismului timpuriu, ca să-i ajut să stabilească importanţa unui text de o asemenea natură în vastul context al istoriei. De asemenea, cei din Societate preconizau să coopteze un om de ştiinţă pentru a efectua un test de datare cu carbon radioactiv a manuscrisului. Le-am spus că vor avea nevoie şi de un coptolog – un specialist în limba coptă veche (eu fiind specializat în cercetarea manuscriselor greceşti). Un bun coptolog ar putea studia textul şi furniza o dată estimativă, întemeindu-se concluziile, pur şi simplu, pe stilul grafiei manuscrisului. Şi iată cum s-au reunit cele trei persoane care au format echipa noastră: Tim Jull, directorul Fundaţiei pentru Ştiinţe Naţionale Arizona – Laboratorul de Spectrometrie de Masă Accelerată, din Tucson, şi expertul în datarea cu carbon radioactiv; Stephen Emmel, profesor american de limba coptă, care

preda la Universitatea Münster, din Germania; şi eu însumi, istoric al creştinismului timpuriu.

În decembrie 2004 am plecat cu avionul spre Geneva, unde, în condiţii de discreţie maximă, ne-au fost arătate documentele. Ele au depăşit chiar şi cele mai optimiste aşteptări ale noastre. În mintea mea nu exista nici cel mai mic dubiu că aveam de-a face cu textul autentic. Deşi competenţa mea se referă la studierea limbii greceşti, şi nu a celei copte, am citit suficient de multe manuscrise provenind din Antichitate încât să-mi dau seama de la prima vedere când am de-a face cu unul adevărat. Forma manuscrisului şi stilul compoziţiei literare semănau foarte mult cu ceea ce se regăseşte în manuscrisele greceşti din secolul al IV-lea. La prima vedere, am apreciat că textul provenea din perioada respectivă. Să fi fost vreun fals moderni? Nici vorbă.

Fiecare dintre membrii echipei avea o mulţime de întrebări de pus. Din punctul meu de vedere, cel mai important aspect era conţinutul documentului. Ajungând la ultima pagină, am putut să citesc titlul (în textele vechi, titlul apare la sfârşitul documentului): *Peuaggelion Nioudas,* echivalentul în limba coptă pentru „Evanghelia după Iuda”. Am reuşit să înţeleg un scurt fragment în coptă chiar la final, unde textul spune că „el l-a dat în mâinile lor”. Totuşi, despre ce era vorba în rest? Să fi fost vorba despre o evanghelie care prezenta părtinitor rolul jucat de Iuda în episodul

trădării, furnizând motivaţia care l-a determinat să facă gestul respectiv? Sau era vorba despre încă un text gnostic aproape saturat de reflecţii mistice referitoare la tărâmul divin şi la felul în care a fost creată lumea, în care Iuda interpretează, în cel mai bun caz, un rol minor? Importanţa documentului depindea de răspunsul la aceste întrebări.

Mai existau şi alte întrebări presante. Unde a fost descoperit textul? Cine l-a descoperit? Când? Unde fusese păstrat în toţi anii care au urmat descoperirii sale? De ce nu auzise niciunul dintre noi despre el? Cine îl mai văzuse până acum? Cum ajunsese să intre în posesia Fundaţiei Maecenas, gruparea care, în mod evident, avea dreptul de proprietate asupra manuscrisului? Puteam avea încredere că fundaţia avea să pună textul la dispoziţia publicului, savanţi şi profani, deopotrivă? Cum aveau de gând să-l publice? Cine urma să-l traducă? Şi aşa mai departe.

Aceste întrebări îşi găsesc răspunsul în prezenta carte – o abordare fascinantă semnată de Herb Krosney, prima persoană care a atenţionat Societatea Naţional Geographic în legătură cu existenţa documentului şi acelaşi care a convins-o să analizeze cu seriozitate posibila ei publicare. Mai mult decât oricine altcineva, Herb a urmărit

cu insistentă subiectul descoperirii documentului în urmă cu trei decenii şi straniul său pelerinaj din anii care au urmat. Cu tenacitatea unui reporter de investigaţii de prim rang, a urmărit fiecare faţetă a descoperirii şi reconstituirii textului. Cu un talent extraordinar în juxtapunerea informaţiilor disparate, el ne-a pus la dispoziţie o multitudine de detalii pe care, în lipsa eforturilor sale, le-am fi pierdut pentru totdeauna. Această carte furnizează cu mult mai multe informaţii referitoare la descoperirea, destinul şi, în ultimă instanţă, publicarea Evangheliei după Iuda decât dispunem în cazul oricărei alte descoperiri arheologice din perioada modernă – incluzând aici descoperiri epocale precum Manuscrisele de la Marea Moartă şi arhiva de la Nag Hammadi.

Firește, cel mai important factor rămâne conţinutul recent descoperitului document. După cum se va dovedi în continuare, cele mai optimiste speranţe ale mele au fost împlinite. Fiindcă această evanghelie relatează povestea lui Iisus din perspectiva lui Iuda Iscarioteanul însuşi, cel despre care toţi susţin că este trădătorul lui Iisus. Desigur, această perspectivă este complet diferită faţă de cea care se regăseşte în Evangheliile canonice, incluse în Noul Testament. În Evangheliile după Matei, Marcu, Luca şi Ioan, Iuda este personajul negativ, cel viclean, în timp ce în această recent descoperită evanghelie el este eroul.

Demn de remarcat rămâne faptul că deşi Evangheliile nou-testamentare sunt de acord în a-l stigmatiza pe Iuda, ele nu convin, în schimb, asupra multor detalii legate de actul trădării. Prima Evanghelie scrisă a fost cea după Marcu, cu aproximaţie începând din anul 65 sau 70 e.n. (adică 35–40 de ani după moartea lui Iisus), iar în acest text nu există niciun indiciu referitor la motivaţia care l-a determinat pe Iuda să-l predea pe Iisus autorităţilor, gest care a avut drept consecinţe procesul şi răstignirea. Compusă la o dată mai târzie (80–85 e.n.), Evanghelia după Matei oferă indiciul în virtutea căruia Iuda a comis fapta, pentru bani: el a primit treizeci de arginti în schimbul gestului său abject. Dar când a văzut că Iisus a fost condamnat, Iuda s-a căit şi apoi s-a spânzurat, ca urmare a mustrărilor de conştiinţă. Scrisă, cu aproximaţie, în aceeaşi perioadă ca aceasta din urmă, Evanghelia după Luca sugerează că Iuda a fost împins de diavol, prin urmare, că trădarea a fost un act satanic îndreptat împotriva Fiului lui Dumnezeu. Ultima Evanghelie scrisă a fost cea după Ioan, în care se spune că în Iuda a intrat Satana.

În toate aceste relatări, Iuda este discipolul decăzut, cel care trădează cauza, vânzătorul. Totuşi, regăsim aici detalii greu de împăcat, dacă nu, în fond, chiar ireconciliabile. De pildă, dintre toate Evangheliile canonice, numai Matei indică faptul că Iuda s-a sinucis. Pe de altă parte, autorul

Evangheliei după Luca a scris şi Faptele Apostolilor, iar aici regăsim o variantă diferită a morţii lui Iuda – aflăm că el a căzut cu capul în jos şi „a crăpat pe la mijloc şi i s-au vărsat toate măruntaiele”. Mai mult decât atât, în Evanghelia după Matei, banii pătaţi de sânge pe care Iuda, cuprins de remuşcări, îi restituie preoţilor au fost folosiţi pentru a cumpăra un loc pentru îngroparea străinilor, de unde şi denumirea acestuia de Ţarina Sângelui (deoarece provenea din arginţi pătaţi de sânge), iar în Faptele Apostolilor ni se spune că Iuda însuşi a cumpărat ţarina, căreia i s-a dat acest nume fiindcă sângele lui s-a vărsat pe ea.

Ce vreau să spun este că fiecare dintre autorii Cărţilor care alcătuiesc Noul Testament a avut o viziune proprie asupra lui Iuda şi a relatat povestea lui Iuda prin această prismă personală. Aspectul s-a păstrat nealterat şi ulterior perioadei Noului Testament, de vreme ce legendele despre Iuda au continuat să circule liber. Printre cele mai abjecte legende de acest gen sunt cele care acordă o atenţie deosebită numelui propriu „Iuda”, aflat în legătură etimologică cu termenul „iudeu”. Până în Evul Mediu, numele „Iuda” ajunsese sinonim cu „evreu necredincios” – adică cel care era un hoţ, mincinos, lacom şi trădător „ucigaş de Hristos”.

O seamă de exegeţi moderni au avut o tentativă de resuscitare a reputaţiei lui Iuda, însă pornind de la mărturii scrise neconcludente. Cele mai

vechi izvoare documentare de care dispunem îl înfăţişează, în povestirea vieţii lui Iisus, sub chipul demonizatului. Dar ce s-ar întâmpla dacă ar exista şi alte portrete ale lui Iuda, capabile să arunce o lumină pozitivă asupra personajului, să-i interpreteze acţiunile în mod diferit de maniera în care sunt prezentate în cele patru Evanghelii care se-ntâmplă să alcătuiască Noul Testament?

În acest caz, dispunem de o descriere într-adevăr diferită.

Evanghelia după Iuda este un document gnostic, iar, ca atare, el explică, cu oarecare grijă faţă de detaliu, cum a luat naştere lumea materială, rea, în care trăim şi cum am ajuns să devenim prizonierii ei. Această explicaţie este prezentată ca misterioasă şi secretă – cu alte cuvinte, nu este destinată urechilor oricui, ci numai celor aflaţi în interiorul cercului de cunoscători. Totuşi, Evanghelia după Iuda nu este, pur şi simplu, încă un simplu text gnostic între multe altele, ci o evanghelie timpurie, care furnizează o altă înţelegere a lui Iisus, istorisită din punctul de vedere al celui care a comis actul trădării. În această naraţiune, Iuda este iniţiatul desăvârşit din interiorul grupului, cel căruia Iisus îi încredinţează revelaţia sa secretă. Iuda este ucenicul credincios, cel care-l înţelege pe Iisus, cel căruia i se acordă mântuirea. Ceilalţi discipoli, ca şi religia pe care o reprezintă, sunt captivii ignoranţei.

După cum se străduiesc să clarifice aceste însemnări succinte, prezenta evanghelie nu se conformează învăţăturii creştine tradiţionale, în forma în care a apărut în primele secole, pentru a deveni ulterior cel mai important curent religios din istoria civilizaţiei occidentale. Ea prezintă o viziune diferită a sensului credinţei în Hristos şi a fidelităţii faţă de învăţăturile pe care le-a transmis.

Din această carte aflăm cum, când şi unde a fost descoperită această scriere, cum a încăput pe mâinile unor negustori de antichităţi şi cum, în cele din urmă, a ajuns în posesia unor eminenţi cercetători, care au investit ani întregi de studiu în încercarea de a pune cap la cap frânturile de text, oferindu-i lumii într-o transpunere lingvistică modernă. Noi toţi ar trebui să fim recunoscători nu numai pentru extraordinara strădanie a traducătorului acestui text – eminentul expert elveţian specializat în studii copte, Rodolphe Kasser – şi pentru eforturile depuse de membrii Societăţii Naţional Geographic, care au investit timp şi resurse financiare pentru a-l face accesibil unui public cât mai larg, dar şi lui Herb Krosney, cel care a scris istoria descoperirii evangheliei, punând-o la dispoziţia tuturor.

Lista personajelor importante din *Evanghelia Pierduta*

Antichitate
Iisus
Iuda Iscarioteanul
Sfântul Irineu, *părinte al Bisericii şi autorul cărţii* împotriva ereziilor
Sfântul Atanasie, *episcopul Alexandriei*

Epoca modernă
Am Samiah (pseudonim), *ţăran egiptean*
Hanna Asabil (pseudonim), *comerciant de antichităţi, Egipt*
Ludwig Koenen, *papirolog, SUA*
Nicolas Koutoulakis, *comerciant de antichităţi, Elveţia*
Iannis Perdios, *colecţionar de antichităţi, Grecia*
James M. Robinson, *exeget al creştinismului timpuriu, SUA*
Stephen Emmel, *expert în studii copte, Germania*
Boutros (pseudonim), *ţăran egiptean*
Frieda Tehacos Nussberger, *comerciantă de antichităţi, Elveţia*
Părintele Gabriel Abdel Sayed, *preot copt, SUA*
Hans P. Kraus, *comerciant de cărţi rare, SUA*
Joanna Landis (pseudonim), *rezidentă în Alexandria, Egipt*
Roger Bagnall, *expert în clasicism, SUA*
Martin Schoyen, *colecţionar de antichităţi, Norvegia*
Bruce Ferrini, *comerciant de antichităţi, SUA*

William Veres, *comerciant de antichităţi, Marea Britanie*
James Ferrell, *colecţionar de antichităţi, SUA*
Mario J. Roberty, *avocat, Elveţia*
Michel van Rijn, *comerciant de antichităţi, pe internet, Marea Britanie*
Rodolphe Kasser, *expert în studii copte, Elveţia*
Florence Darbre, *restaurator de manuscrise, Elveţia*
Charles Hedrick, *expert în studii copte, SUA*
Bart D. Ehrman, *erudit cercetător al creştinismului timpuriu, SUA*
A.J. Timothy Jull, *specialist în domeniul datării cu carbon radioactiv, SUA*

Prolog

„Vai, însă, acelui om prin care Fiul Omului se vinde! *Bine era de omul acela dacă nu se năştea.”*
Evanghelia după Matei

Este unul dintre cele mai detestate personaje din istorie, apostolul care l-a trădat pe Iisus Hristos: Iuda Iscarioteanul. Timp de secole, numele lui a fost sinonim cu trădarea şi înşelăciunea.

Cândva, între jumătatea şi sfârşitul anilor ’70, după ce stătuse ascuns timp de mai bine de o mie cinci sute de ani în nisipurile din deşertul

Egiptului, un text antic era adus la lumină. Câţiva ţărani egipteni (*felahi*) au dat din întâmplare peste o peşteră, situată nu departe de malul Nilului. În epoca biblică, încăperile de acest fel erau folosite drept locuri pentru îngroparea morţilor. Ţăranii au intrat în peşteră, sperând să găsească aici aur, bijuterii sau orice alt lucru de valoare, pe care l-ar fi putut vinde apoi. În loc de toate acestea, ei au găsit, într-o grămadă de oase omeneşti, un cufăr din piatră de calcar, care începuse să se degradeze. În interiorul lui au descoperit un lucru complet neaşteptat: o carte misterioasă, legată în piele. Un codex. Ţăranii, neştiutori de carte, nu aveau cum să descifreze textul, însă ştiau că pentru textele vechi se pot obţine bani frumoşi pe pieţele de antichităţi din Cairo.

Această carte era scrisă pe papirus, un material pentru scris care se folosea în Egiptul antic.

Felahii nu ştiau că intraseră în posesia a probabil celui mai preţios trofeu de arheologie biblică: un document care în urmă cu o mie opt sute de ani fusese stigmatizat şi condamnat ca „eretic”.

În luna aprilie a anului 2000, la aproximativ douăzeci şi doi de ani de la descoperire, comercianta de antichităţi Frieda Tehacos Nussberger se îndrepta spre Aeroportul Internaţional John F. Kennedy din New York, când a primit nişte vesti uluitoare. Cumpărase recent codexul antic de la un negustor egiptean şi-l

adusese la Universitatea Yale spre a fi examinat. Iar acum, în conversaţia pe care o purta la telefonul său celular, un expert în manuscrise de la Yale îi lansa o bombă.

„Frieda, e fantastic!”, i-a spus acesta cu o voce extrem de emoţionată. „Este un document foarte important. Cred că este Evanghelia după Iuda!”

Pentru Nussberger, aceasta era răsplata binemeritată care încununa ani întregi de căutări. Căpătase o adevărată obsesie faţă de misteriosul codex, fără ca măcar să-i fi cunoscut conţinutul. Era oare posibil să fi existat o Evanghelie după Iuda?

În mod straniu pentru un personaj de o asemenea notorietate, deţinem foarte puţine date despre Iuda Iscarioteanul. Ştim că a fost unul dintre cei doisprezece apostoli şi că, foarte probabil, era originar din Iudeea, şi nu din Galileea, asemenea lui Iisus şi celorlalţi. Iuda era trezorierul grupului apostolilor şi, potrivit mărturiilor furnizate de câteva dintre Evanghelii, apropiatul în care Iisus avea deplină încredere, ceea ce face din trădarea sa un gest cu atât mai grav.

Însă dacă detaliile din viaţa sa sunt obscure, locul pe care-l ocupă el în istorie este cât se poate de clar. „Este cel care şi-a vândut prietenul”,

explică Marvin Meyer, unul dintre traducătorii evangheliei recent descoperite. „Este cel din vina căruia a avut loc Răstignirea şi cel care va rămâne pe veci damnat.” În *Infernul* lui Dante, Iuda este condamnat să ajungă în fundul iadului, unde este mâncat, începând de la cap, de o creatură uriaşă din oastea lui Lucifer.

„În general, oamenii îl consideră pe Iuda în primul rând vânzătorul lui Iisus, un personaj care a trădat cauza”, remarca recent eruditul Bart Ehrman, recunoscut pentru studiile sale legate de creştinismul timpuriu. „De cele mai multe ori, oamenii îl percep ca pe un om cupid, avar, interesat mai mult de a face bani decât de fidelitatea fată de învăţătorul său.”

„Numele în sine este dispreţuit”, adaugă dr. William Klassen. „Socotesc că, practic, în întreaga civilizaţie occidentală nimeni nu s-ar gândi să-i pună nici măcar câinelui său acest nume. Iar în Germania, firește, este interzis să-ţi botezi copilul cu numele de Iuda.”

Hristos şi apostolii săi erau iudei care respectau tradiţia, cu alte cuvinte, evrei ortodocşi, conform standardelor actuale. În timp însă, fapta reprobabilă comisă de Iuda a ajuns să fie socotită vină colectivă şi transferată asupra întregii lor religii. „Potrivit tradiţiei, în cercurile creştine, Iuda a ajuns să fie asociat cu toţi evreii”, remarcă Ehrman. „Nu numai din cauza numelui său, ci şi ca urmare a acestor trăsături, care au devenit un

clişeu aplicat tuturor evreilor din Evul Mediu – adică stereotipul vânzătorilor cupizi care l-au trădat pe Iisus. Iar acest portret al lui Iuda a condus la oribile acte de antisemitism de-a lungul secolelor.”

Stigmatul pe care îl poartă Iuda se întemeiază pe doar douăzeci şi patru de versete din Evanghelii. Sau, după cum se exprima C. Stephen Evans, profesor de filosofic la Universitatea Baylor: „Iuda Iscarioteanul nu apare prea mult în Noul Testament, iar, în opinia mea, aspectul este explicabil prin caracterul condamnabil al faptei sale. Puţinele lucruri care se spun despre el sunt de-a dreptul odioase, de aceea este portretizat în termeni din ce în ce mai demonizanţi, ca un hoţ care fură din cutia milei. De fapt, el este înfăţişat chiar ca o persoană aflată sub imperiul Satanei.”

Totuşi, istoria consemnează faptul că odinioară a existat o altă sursă documentară scrisă, referitoare la Iuda Iscarioteanul. În jurul anului 180 e.n., Irineu, părinte al Bisericii, care trăia pe teritoriul actual al Franţei, a compus o critică necruţătoare la adresa unei scrieri greceşti intitulate Evanghelia după Iuda. „Această evanghelie trata relaţia dintre Iisus şi Iuda şi cuprindea indicii referitoare la faptul că, în realitate, Iuda nu l-a trădat pe Iisus, ci că el a făcut ceea ce i-a cerut Iisus să facă, fiindcă Iuda era singurul om care cunoştea adevărul în forma în care dorea Iisus să fie transmis”, susţine

Ehrman.

Această versiune a istoriei lui Iuda avea un caracter mult prea controversat pentru conducătorii Bisericii primare, cum era Irineu. Condamnând textul, ei l-au şters practic din istorie, cu intenţia de a nu mai fi citit niciodată.

Numai că „niciodată” este o perioadă lungă de timp, iar evanghelia a fost suprimată doar până la redescoperirea ei. Cel puţin o copie a evangheliei a reuşit să supravieţuiască, rămânând în adormire într-o catacombă din deşertul arid al Egiptului, departe de lumina soarelui, timp de aproape două milenii, până când a fost din nou readusă în actualitate, pentru ca, două decenii mai târziu, să ajungă în păstrarea Friedei Nussberger.

Acest codex – una dintre cele mai importante descoperiri ale arheologiei iudeo-creştine – nu şi-a croit direct drumul spre sălile vreunui muzeu şi nici măcar nu şi-a găsit locul în biblioteca vreunui colecţionar bogat. Scoaterea evangheliei la lumină din locul în care fusese ascunsă a constituit doar începutul unei stranii călătorii şi al unei aventuri din care nu au lipsit intrigile. Fiind supusă tratamentului de care se bucură orice marfă, în decursul celor douăzeci şi cinci de ani care au urmat descoperirii sale, Evanghelia după Iuda avea să fie oferită spre vânzare pe trei continente, iar conţinutul ei, sumar cercetat numai de câteva ori, între lungi perioade în care manuscrisul a fost supus unor condiţii de conservare departe de a fi

ideale. Cu fiecare etapă a acestui periplu, nepreţuitul document avea să se deterioreze tot mai mult, până când o mare parte a sa a fost redusă la nişte fragmente de fibre de papirus.

Cei care au descoperit-o, legată împreună cu alte trei texte, nu ştiau decât că este foarte veche şi că ar fi putut valora foarte mulţi bani. Ei au vândut-o unui comerciant din Cairo, care nici el nu putea desluşi copta veche, dar care ştia că documentul este extrem de valoros, cu condiţia să-i găsească un cumpărător potrivit.

Umezeala atmosferică din capitala Egiptului contrastează extrem de mult cu climatul arid al desertului în care a fost descoperit codexul, iar umiditatea, în combinaţie cu temperatura ridicată, constituie un factor care contribuie enorm la degradarea materialelor perisabile. Documentele scrise pe papirus aveau să zacă în aceste condiţii, în timp ce negustorii pretindeau milioane de dolari în schimbul lor.

Apoi manuscrisele au fost furate şi au ajuns în Europa, mai exact, în Elveţia, unde, prin expunerea la aerul Alpilor, procesul de degradare avea să continue. Nu pentru ultima oară, textele aveau să fie aruncate într-un seif bancar. Ele au fost apoi studiate de experţi veniţi din Statele Unite pentru a determina autenticitatea lor. Deja, în această fază, au fost lansate primele avertismente referitoare la stadiul de degradare a manuscriselor. Cercetătorii au dorit ca procesul de

deteriorare să fie pus sub observaţie, printr-o gestionare atentă şi asigurarea condiţiilor adecvate de conservare. Numai că până atunci aveau să treacă nişte ani.

În continuare, codexul a călătorit până în Statele Unite, în vederea unei posibile vânzări. Un celebru comerciant de manuscrise din New York a examinat la rândul său textul, însă, incomodat de preţul pe care-l cerea vânzătorul egiptean şi de cheltuielile legate de restaurare, s-a răzgândit şi nu l-a mai cumpărat. Ajuns la disperare, negustorul din Cairo a pus în cele din urmă documentele la păstrare într-un seif bancar din zona suburbană a regiunii Long Island, unde nimeni nu avea idee în ce condiţii erau depozitate şi nici nu bănuia de existenţa lor. În acest loc, procesul de degradare avea să continue timp de încă şaisprezece ani.

În fine, Nussberger le salvează, scoţându-le din seiful băncii şi ducându-le la Universitatea Yale, spre a fi traduse. Aici, un erudit a identificat subiectul textelor şi o parte din conţinutul lor. Pentru o scurtă perioadă de timp au existat semne că respectivul codex, a cărui importanţă fusese deja stabilită, îşi găsise, în fine, un cămin. Nussberger face afirmaţia că textul este „un blestem” şi într-adevăr aşa păreau să stea lucrurile. Stigmatul celui mai mare trădător din istorie avea să planeze asupra manuscrisului mult timp după descoperirea lui. Era ca şi cum textul ar

fi refuzat să se lase citit.

În ciuda faptului că documentele conţineau legendara Evanghelie după Iuda, Universitatea Yale era îngrijorată de apariţia unor posibile litigii şi a respins oferta de a le achiziţiona. Astfel, acestea au fost vândute unui anticar din Ohio. Fiind pentru scurt timp depozitate în congelatorul unei combine frigorifice, procesul de degradare a documentelor a continuat.

Cum vânzarea a eşuat, manuscrisul a revenit la Nussberger, în Elveţia, unde avea să-şi găsească, în fine, un loc adecvat, în condiţii de ambient astfel adaptate încât să asigure conservarea sa în viitor.

Până în acest moment însă, fragilul papirus se degradase într-o asemenea măsură încât fragmentele de material se desprindeau la simpla atingere a manuscrisului. Mai mult decât atât, cercetătorii au constatat că pagini întregi din nepreţuitele texte lipseau, fuseseră rupte, posibil pentru a fi vândute separat.

Fiecare etapă a acestei călătorii provocase daune suplimentare. Cu fiecare pas, fâşiile delicate de papirus se degradaseră tot mai mult, apărând riscul de a pierde ireversibil alte litere, cuvinte şi propoziţii din textul antic. În fiecare fază a călătoriei existase pericolul ca glasul lui Iuda Iscarioteanul, acum readus la viaţă din mormântul în care stătuse îngropat timp de secole, să se degradeze până la a nu mai putea fi auzit niciodată.

Din momentul în care aflase de la echipa de experţi a Universităţii Yale ce conţinea misteriosul codex, Frieda Tehacos Nussberger s-a lansat într-o cursă contra cronometru pentru găsirea cumpărătorului potrivit, capabil să păstreze textul în condiţii adecvate, înainte ca paginile manuscrisului să ajungă praf şi pulbere. În cele din urmă, ea s-a adresat Fundaţiei Maecenas pentru Artă Antică, din Basel, Elveţia, specializată în sprijinirea unor proiecte de cercetări arheologice ale civilizaţiilor antice şi ale obiectelor care le aparţin. Împreună cu Fundaţia Maecenas, ea l-a atras în proiect pe Rodolphe Kasser, unul dintre cei mai marcanţi traducători şi specialişti ai lumii în limba coptă, acea limbă antică rară în care este scris textul. Constatând în ce stadiu avansat de degradare ajunsese manuscrisul, acesta şi-a unit eforturile cu reputata restauratoare de documente Florence Darbre.

În anul 2002, în atelierul său din Elveţia, Darbre a deschis pentru prima oară caseta care conţinea Evanghelia după Iuda. „A trebuit mai întâi s-o privesc. A trebuit s-o deschid şi s-o închid de câteva ori”, a spus aceasta. „Uneori trebuie să ai nervi de otel pentru a fi în stare să atingi anumite obiecte.” În cei treizeci de ani de activitate nu văzuse niciodată un document antic într-o stare

atât de precară. Paginile fragile de papirus se dezintegraseră în mii de bucăţi. „Indiferent cu ce document ai lucra, acesta are întotdeauna o poveste. Şi întotdeauna îţi pui întrebarea cine este autorul, pe unde a călătorit, cine l-a atins şi cine l-a citit."

Pentru a găsi răspunsurile, Kasser şi Darbre au fost obligaţi să înceapă prin a organiza fragmentele de text, aceleaşi fragmente care relatează o istorie pe care părinţii Bisericii timpurii au reuşit s-o pună sub obroc. Dar chiar şi în starea jalnică în care se afla manuscrisul, se impunea explicarea unui rând: titlul său din limba coptă, *Peuaggelion Nioudas,* adică „Evanghelia după Iuda".

Era unul dintre cele mai complexe puzzle-uri născocite vreodată de istorie. Evanghelia fusese scrisă pe treisprezece file de papirus, atât pe faţă, cât şi pe verso, mai precis, douăzeci şi şase de pagini, numerotate în codex de la 33 la 58, iar foile de papirus erau acum spulberate în mii de bucăţi. Dacă o bucată se potrivea pe o faţă, ea trebuia să se potrivească perfect şi pe verso. Kasser a încercat să ne ofere o imagine asupra imensei dificultăţi de reconstituire a manuscrisului: „Dacă veţi lua un document scris pe nouă până la zece pagini de calculator, îl veţi rupe în bucăţele minuscule, aruncând jumătate dintre ele şi încercând apoi să reconstruiţi jumătatea rămasă, veţi constata cât de dificil este acest proces."

Pentru a evita să intre în contact direct cu

documentul până la momentul în care erau absolut obligaţi să o facă, cei doi au elaborat un plan de lucru ingenios. Mai întâi, folosindu-se de fotografii atât ale fragmentelor, cât şi ale paginilor, Kasser a început să caute potrivirile. Apoi, lucrând cu fotocopii, el a tăiat şi a lipit bucăţile între ele. „De fiecare dată când reuşim să găsim locul exact al unui fragment", explică Kasser, „îl fotocopiez şi i-l duc doamnei Darbre, care îl foloseşte pentru a plasa fragmentul respectiv în contextul originalului". Apoi, Darbre verifică dacă Rodolphe Kasser a avut dreptate. „Reuşim să descifrăm înţelesul codexului pas cu pas, datorită acestor mici victorii", spune Darbre. „Cu cât adăugăm mai multe fragmente, cu atât reuşim să citim mai mult şi cu atât mai mult ni se dezvăluie povestea propriu-zisă."

Un alt cercetător, pe nume Gregor Wurst, a reuşit să pună la punct un program informatic capabil să identifice fibrele de papirus, astfel încât bucăţile să poată corespunde modelului de organizare iniţial. Au mai rămas de plasat la locul lor sute de fragmente, însă ceea ce au revelat până în prezent este impresionant. Textul se referă la ultimele zile din viaţa lui Iisus Hristos, iar povestea ar putea zdruncina câteva dintre cele mai profunde convingeri proprii creştinismului. Aici, trădătorul se transformă în erou, iar Iisus Hristos este înfăţişat ca punând la cale propria sa execuţie. Textul corespunde documentului

împotriva căruia s-a pronunţat Irineu în urmă cu o mie opt sute de ani. Dovada o constituie un verset cutremurător, cel în care Iisus îi încredinţează lui Iuda misiunea trădării, cu următoarele cuvinte: „Dar tu îi vei întrece pe toţi. Căci tu vei jertfi omul care mă învesmântează."

Exegetul american Stephen Emmel, unul dintre primii cercetători care au înţeles acest lucru, făcea următoarea remarcă: „Ar putea fi o dezvăluire explozivă pentru mulţi oameni. Ar putea crea o criză de credinţă." Iar profesorul Kasser adaugă: „În mod evident, este una dintre cele mai importante descoperiri ale acestui secol. O descoperire extraordinară prin autenticitatea mărturiei."

Capitolul întâi
Un mormânt în deşert

Iisus i-a spus lui Iuda: „Ridică-ţi ochii şi priveşte spre nor şi spre lumina din el şi spre stelele care-l înconjoară. Steaua care arată drumul este steaua ta."

Evanghelia după Iuda

Colinele Jebel Qarara se ridică impunătoare din desertul egiptean. Ele se află la doar câteva minute distantă de mers pe jos de Nil, însă, între colinele

sterpe, clima este mai uscată decât în valea fluviului. De sus, de pe culmi, vânturile aspre se năpustesc cu regularitate asupra dunelor de nisip, care se modelează precum nişte câmpuri ondulate. În calea lor, ele suflă şfichiuind deasupra cavernelor care crestează stâncile abrupte şi golaşe ale colinelor de la Jebel Qarara.

Felahii au descoperit ascunzătoarea secretă accidental. Aceşti ţărani erau, probabil asemenea atâtor altora din ţinut, agricultori săraci, obligaţi să scurme pământul pentru a-şi asigura hrana. Erau dispuşi să facă orice le stătea în puteri pentru a asigura traiul familiei. Pentru mulţi dintre ei, aceasta presupunea explorarea ţinutului, în căutare de obiecte antice ascunse. Jefuirea mormintelor este o practică obişnuită în Egipt, ea datând încă din primele zile în care au fost înălţate piramidele. Deşi mormintele faraonilor au fost demult spoliate, mai pot fi găsite în continuare multe alte vestigii, rămase de pe urma celor patru milenii de trecut glorios al Egiptului. Cum piaţa tranzacţiilor cu antichităţi este una subterană, asemenea locurilor din care provin, ea poate aduce profituri considerabile.

Grota-criptă era amplasată pe celălalt mal al fluviului, fată de Maghagha, nu departe de satul Qarara, în regiunea cunoscută sub denumirea de Egiptul Mijlociu. Felahii au dat din întâmplare peste peştera ascunsă adânc în peretele stâncos. Coborând în grotă, ei au descoperit scheletul unui

bărbat cu stare, înfăşurat într-un giulgiu. În aceeaşi grotă, alături de bărbat se mai aflau şi alte rămăşiţe omeneşti, probabil provenind de la alţi membri ai familiei defunctului. Cărţile sale preţioase se aflau lângă el, închise într-un cufăr din piatră de calcar.

Ţăranul şi prietenii săi şi-au dat seama că ascunzătoarea era foarte veche, poate chiar din vremea faraonilor. Indiferent din ce perioadă data cufărul, el venea ca răspuns la toate rugăciunile lor. Găsiseră o comoară. Câştigaseră unul dintre cele mai mari lozuri din Egipt. Suma pe care o puteau obţine le-ar fi furnizat necesarul subzistenţei zilnice pentru o săptămână, poate chiar o lună sau un an, în funcţie de abilitatea cu care tratau vânzarea prăzii lor.

L-au contactat imediat pe Am Samiah, prospector din acelaşi ţinut cu ei. Agenţii de genul lui acţionau pe post de intermediari, vânzând antichităţile negustorilor din Cairo, capitala Egiptului. Norocoşii felahi l-au adus pe Am Samiah la peşteră, ca să-i arate nepreţuita ascunzătoare. Acţiunea de triere a comorii trebuia făcută cu discreţie, fiindcă aveau a se teme nu numai de poliţie, ci şi de alţi ţărani din zonă, care ar fi putut încerca să le subtilizeze prada.

În apropierea intrării erau amplasate două cufere. În timp ce manevrau sarcofagul, acesta s-a spart, iar o parte din el s-a dezintegrat. În interior au descoperit un schelet, de-a lungul căruia se

aflau câteva recipiente din sticlă, de fabricaţie romană, înfăşurate în paie sau papirus. Ultimele lucruri scoase la lumină au fost textele. Descoperirea era un mare dar al providenţei. Asemenea felahilor, Am Samiah era simplu muncitor, al cărui interes principal nu era valoarea pe care o reprezentau manuscrisele pentru omenire. Nu-l interesa în mod special ce conţineau manuscrisele sau în ce limbă fuseseră scrise. Era în primul rând preocupat de suma pe care o putea obţine din vânzarea lor, sumă care l-ar fi ajutat să-şi întreţină familia. Oricât de trist ar fi, şi alte artefacte descoperite în Egipt au avut o soartă similară. Dacă felahii au vreun interes în valoarea ştiinţifică a descoperirii, el rezidă în măsura preţuirii pe care o acordă oamenii de ştiinţă unui obiect antic, pentru că, atunci, obiectul respectiv are şanse să se vândă la un preţ mai mare. Iar antichităţile care ajung în muzee se vând la cel mai bun preţ dintre toate obiectele.

La prima vedere, comercianţii de antichităţi care au examinat mai târziu manuscrisele au crezut că fuseseră probabil scrise în ebraică. Presupunerea lor nu a fost însă valabilă. Textul originar este scris în coptă, limba veche a poporului care a locuit în această vale măreaţă şi care a adoptat literele alfabetului grecesc, asimilându-le în sistemul său de scriere. Copta este limba străveche a multor creştini din această regiune. Deşi textele papirusului au fost scrise de autori

familiarizaţi cu Biblia, nu există nici o singură mănăstire în regiunea imediat învecinată. Doar pe înălţimile Jebel Qarara se află ruinele unei mănăstiri, însă ea se află la două ore de mers pe jos.

Deşi faptul ca atare era ignorat de Am Samiah şi de felahi, ascunzătoarea secretă a papirusului avea să se dovedească a fi una dintre cele mai importante descoperiri din secolul XX. Un asemenea trofeu arheologic nu mai fusese adus la lumină de la istorica descoperire de la Nag Hammadi, localitate aflată în avalul fluviului Nil, când, în decembrie 1945, câţiva ţărani au găsit cincizeci şi două de suluri ascunse într-un vas de lut, o descoperire epocală, care rivalizează cu cea a Manuscriselor de la Marea Moartă. Găsirea documentelor de la Nag Hammadi a pus pe jar comunitatea experţilor în domeniul studiilor biblice, deoarece acest loc adăpostea numeroase texte gnostice, condamnate ca eretice de o seamă de părinţi ai Bisericii timpurii. Totuşi, aceste scrieri au răspândit, la rândul lor, cuvântul adus de Iisus, iar ceea ce aveau de transmis se deosebea radical de textele incluse în Noul Testament.

Cufărul alb din piatră de calcar găsit de ţăranii din Qarara conţinea texte care vorbeau despre Iisus, dar care fuseseră respinse de Biserica ortodoxă *în cuprinsul acestei cărţi, termenul „ortodox" nu este folosit cu referire la Biserica creştină răsăriteană, ci desemnează ceea ce este*

conform cu principiile tradiţional acceptate ale Bisericii creştine (n. red.) . Cu precădere unul dintre acestea avea să suscite interesul cercetătorilor: Evanghelia după Iuda. Acest manuscris pe papirus, alcătuit din douăzeci şi şase de pagini, conţinea indicii referitoare la planul secret pe care-l avea Iisus în privinţa lui Iuda. El îi ceruse celui mai vrednic de încredere ucenic al său să-şi asume cel mai mare sacrificiu posibil: să-l trădeze şi să-l predea autorităţilor spre a fi ucis, scopul fiind acela de a-şi elibera sufletul din temniţa trupului, împlinind astfel destinul. Scrierea furniza indicii referitoare la locul pe care îl ocupa într-adevăr acest om printre apostolii care-l iubeau pe Iisus, discipolul care avea să fie hulit din pricina sarcinii pe care i-o încredinţase Iisus.

Naraţiunea din paginile acestui papirus relata antica povestire dintr-un unghi diferit, oferind o perspectivă surprinzătoare asupra cunoscutei istorii, sfinte pentru milioane de creştini din întreaga lume. Cândva, în trecutul îndepărtat, un scrib aparţinând unei secte de creştini aşternuse pe papirus această evanghelie. Niciodată până atunci naraţiunea bine-cunoscută nu mai fusese relatată din perspectiva lui Iuda. Indiferent cine ar fi autorul ei, acesta era încredinţat, în contradicţie cu tot ceea ce fusese relatat în altă parte, de bunătatea celui care îl vânduse pe Iisus şi convins de înţelegerea unică a mesajului lui Iisus de către

trădător. Iată că, acum, acele cuvinte din veacuri apuse puteau fi citite din nou. Iuda sau cel care scrisese despre el a reuşit în cele din urmă să relateze aceeaşi istorie, din perspectiva trădătorului.

Orice studiu aprofundat al creştinismului egiptean s-ar cuveni să înceapă în legendarul oraş Alexandria. Biserica creştină ortodoxă coptă îşi proclamă continuitatea directă, întemeindu-se pe învăţăturile Sfântului Marcu, autorul celei mai vechi Evanghelii cuprinse în Noul Testament. Potrivit tradiţiei copte, Marcu a ajuns în Alexandria în anul 50 e.n., în timpul domniei împăratului Nero, unde a fost ucis mai apoi, în cursul revoltei iudeilor, care a izbucnit în anul 68 împotriva ocupanţilor romani, ca reacţie la încercările imperiale de a le interzice practicile religioase.

La origine, cetatea îşi primise numele de la Alexandru cel Mare, tânărul şi bravul războinic care şi-a condus armatele macedonene în campaniile din apusul Asiei, unind lumea cunoscută la acea vreme sub domnia sa. El este cel care a întemeiat această cetate, ca ofrandă adusă zeilor şi în cinstea poporului din care făcea parte. În următoarele trei secole, perioadă în care Alexandria a fost capitala Egiptului, oraşul avea să

cunoască înflorirea sub conducerea lui Ptolemeu, unul dintre generalii lui Alexandru, şi a urmaşilor săi. Biblioteca din Alexandria a devenit cea mai mare şi mai importantă bibliotecă din Antichitate, iar farul din Alexandria era recunoscut drept una dintre cele şapte minuni ale lumii antice. Potrivit legendei, se pare că tot aici Cleopatra l-a sedus pe Iulius Caesar, iar apoi, după asasinarea acestuia, pe Marcus Antonius.

În prezent, Alexandria este un oraş cu şase milioane de locuitori, al doilea ca mărime din Egipt. Legendara sa faleză se întinde de-a lungul litoralului Mării Mediterane, pe o distantă de aproximativ douăzeci de kilometri, în timp ce oraşul se aşterne pe kilometri întregi înspre sud, pornind de la mare. Astfel, date fiind şi tradiţiile istorice greceşti ale oraşului, faleza sa oferă o vedere captivantă spre nord, peste întinderile de apă albastră, spre Creta şi Grecia continentală, situate la câteva sute de kilometri depărtare. Aici, faţadele clădirilor păstrează încă amprenta stilului colonial britanic, evocând zilele dominaţiei imperiale de la începutul secolului XX, atât de plastic surprinse de scriitorul Lawrence Durrell, în celebra sa operă intitulată *The Alexandria Quartet* (Cvartetul din Alexandria). Totuşi, la o privire mai atentă, casele aduc mai degrabă cu cele din restul Egiptului, cu chipul lor scorojit şi ponosit. De-a lungul renumitei faleze, ca şi în interiorul oraşului, splendidelor case de odinioară le-au luat locul

serbedele blocuri de apartamente, ridicate pe mai multe niveluri. Alexandria traversează etapa de prefacere într-o metropolă suprapopulată, un oraş care se îndepărtează de originile sale greceşti, definindu-se atât prin arhitectura modernă a bibliotecii reconstruite, cât şi prin popularitatea crescândă a religiei islamice, după cum stă mărturie numărul tot mai mare de femei care-şi poartă capul acoperit, ca semn al smereniei.

Legătura dintre oraşul Alexandria şi Evanghelia după Iuda este asigurată de Joanna Landis, care locuieşte în acest port agitat. Ea este cea pe care Am Samiah a dus-o într-un loc izolat de pe malul răsăritean al Nilului, unde fusese făcută o descoperire fascinantă. Alexandria este un centru principal al exporturilor din Egipt, printre acestea numărându-se articole de artizanat egiptean şi obiecte antice. Egiptul antic a fost una dintre măreţele civilizaţii ale omenirii, minunăţiile din mormântul lui Tutankhamon reprezentând doar una dintre spectaculoasele descoperiri care aparţin unui trecut ce se întinde pe o perioadă de cinci milenii. La nivelul oamenilor de rând, Egiptul este populat de mici negustori, dispuşi să facă orice pentru a câştiga o liră sau un dolar în plus, fie că este vorba despre vânzarea unui flecuşteţ, a unor mărgele-amuletă, a unui articol manufacturat de un artizan local, fie, cu foarte mult noroc, a unei statuete importante sau a unui text antic, scris pe papirus.

Joanna era amatoare de articole de artizanat şi de obiecte de artă, în acest scop plecând uneori în incursiuni spre sud, în Egiptul de Mijloc şi în cel Superior. Excursiile sale erau şi un prilej de călătorie spirituală în trecutul ţării pe care o adora. Joanna era fascinată de Egiptul antic şi de spectacolul secolelor, care se derula înaintea ochilor ei cu fiecare etapă a călătoriei de-a lungul Nilului. Substantivul *nil* provine din cuvântul grecesc *nelios,* având sensul de „valea fluviului", iar locuitorii aşezaţi pe malurile sale cred că Nilul este sursa prosperităţii de orice fel. Şi au dreptate să creadă acest lucru, de vreme ce panglica apei, întinsă pe o distanţă de 1600 de kilometri, taie în două o ţară altfel dominată de deşertul Saharei. Delta Nilului se află la nord şi este atât de fertilă încât odinioară a fost grânarul întregului Imperiu Roman.

Pe malurile fluviului, care erau inundate altădată în fiecare vară, Joanna putea admira panorama satelor liniştite, cu ţăranii care cultivau pământul după metode tradiţionale. Reţeaua de canale artificiale deviază cursul fluviului, asigurând sistemul de irigaţii, care se întinde la nesfârşit spre interiorul ţării. Spre sfârşitul lunii aprilie, la vremea secerişului, căruţe trase de cai sunt încărcate cu grâu şi iarbă verde, folosită ca hrană pentru animale, pe care arabii o numesc *bersim,* fiind un soi de trifoi. Întinderile nesfârşite ale lanurilor de cereale care se unduiesc molcom

sub razele soarelui egiptean sunt presărate ici-colo cu sperietori de ciori – majoritatea îmbrăcate cu *gealabiya,* vesmintele egiptene –, puse să alunge păsările înfometate.

Mergând spre sud şi îndepărtându-ne de coastă, priveliştea pe care o oferă Delta Nilului este curând înlocuită de furnicarul urban care este Cairo. Capitală a Egiptului şi cel mai mare oraş al Africii, cu o populaţie care a crescut în ultimii ani până la şaisprezece milioane de locuitori, Cairo se extinde pe ambele maluri ale Nilului, pe o suprafaţă de peste 450 de kilometri pătraţi, în afara lui dezvoltându-se numeroase cartiere mărginaşe. La sud de centrul oraşului se află Vechiul Cairo, locul în care trăieşte comunitatea creştină coptă şi unde se află câteva biserici copte, cu inconfundabilele lor cruci care se înalţă direct din cupolă. Cetatea veche Cairo este aşezată pe partea cealaltă a fluviului, peste drum de Sfinx şi de cele trei celebre piramide de la Gizeh, mormintele faraonilor egipteni. Către sud, alte piramide se întind pe mile întregi, fiind construite pe latura apuseană a Văii Nilului. La Saqqara se înalţă celebra Piramidă a Paşilor, iar la Dahsur, masiva Piramidă Pătrată şi Piramida Roşie, două dintre cele mai vechi monumente de acest gen care au fost construite vreodată, în jurul anului 2600 î.e.n.

Una dintre destinaţiile căutărilor Joannei era provincia Al Minya, situată într-o regiune cunoscută sub numele de Egiptul Mijlociu, unde

continuă să trăiască şi astăzi mari comunităţi de egipteni creştini. Traseul ei străbate sate mici, al căror semn distinctiv sunt colibele din chirpici, până în oraşul cel mai nordic al provinciei Al Minya, şi anume Maghagha, situat la aproape 200 de kilometri sud de Cairo. Pronunţat MU-RAIR-a, Maghagha este un orăşel aglomerat şi murdar, în care creştinii copţi reprezintă cincisprezece la sută din populaţie. Bisericile copte, cu crucile lor bogat ornamentate, sunt presărate în întreaga regiune.

De-a lungul secolelor de dominaţie romană, creştinismul s-a răspândit spre sud, în Valea Nilului. Egiptul este locul geografic în care este posibil să se fi născut – cel puţin în accepţiunea lumii occidentale – noţiunea de om retras, de eremit, care trăieşte în recluziune şi contemplaţie, aspirând să atingă starea de sfinţenie. Acesta este şi locul de baştină al primelor mănăstiri creştine şi este posibil ca scribul care a transcris în limba coptă Evanghelia după Iuda să se fi aflat în una dintre aceste mănăstiri.

Întreaga regiune debordează de istorie religioasă. În extremitatea sudică a Egiptului Mijlociu se află Tell el-Amarna. În secolul al XIV-lea î.e.n., faraonul Akhenaten l-a declarat pe Aten, zeul soare, drept unicul zeu adevărat, el putând fi considerat astfel un precursor al monoteismului. Pentru a asigura supremaţia zeului Aten asupra tuturor celorlalţi zei egipteni, faraonul a edificat o nouă capitală la Amarna, un

loc supraîncărcat de fabuloase temple albe. Totuşi, domnia zeului Aten avea să piară odată cu moartea faraonului Akhenaten, când capitala a fost din nou mutată la Teba, unde fiul său, magnificul faraon Tutankhamon, avea să acceadă curând la tron.

În timpul călătoriei sale din anul 1978 spre Maghagha, Joanna l-a căutat pe Am Samiah, un localnic despre care credea că o va putea ajuta să localizeze câteva piese interesante. Ştia că acesta era într-o permanentă căutare de artefacte, pe care încerca să le vândă cunoscuţilor săi din bazarurile din Cairo sau Alexandria. Cu acea ocazie, Am Samiah i-a vorbit despre documentele vechi pe care le găsise şi pe care le vânduse cu puţin timp în urmă. La vremea respectivă, Joanna nu se implicase în vânzarea de papirusuri antice. Prin urmare, nu cunoştea valoarea inestimabilă a acestei descoperiri, astfel încât nu avea niciun interes să achiziţioneze documentele pentru ea. Cu toate acestea, Am Samiah a dus-o la locul unde descoperise comoara.

După cum avea să-şi amintească Joanna mai târziu, „Am Samiah trăia acolo cu soţia şi numeroşii săi copii, într-o casă neterminată, din cărămidă, cu două etaje. În «garajul» lui se afla o… cămilă frumoasă, pe care o hrănea direct din mână cu *foul* (un soi egiptean de paie obţinute din cereale). Am Samiah era întotdeauna îmbrăcat cu o gealaba, asemenea celor trei magi din Epifanie,

purta o grămadă de saluri înfăşurate pe cap şi era încălţat cu sandale din plastic, fie că era vară sau iarnă".

Asemenea multor locuitori din Maghagha, Am Samiah cultiva usturoi, acesta fiind o specialitate în aceste locuri. Hrănit de apele Nilului şi de soarele arzător al Egiptului, usturoiul capătă aici o aromă puternică, deşi nu creste foarte mare.

Şi tot asemenea multor locuitori din Egiptul Mijlociu, Am Samiah făcea parte din comunitatea creştină ortodoxă coptă din Egipt. „După religie, era copt", a continuat Joanna. „Îţi dădeai seama de asta imediat, după fotografiile cu sfinţi prinse pe pereţii din antreul casei lui. Era o încăpere destul de curată, cu bănci înşiruite de-a lungul pereţilor, pe care stăteau vizitatorii, majoritatea lor bărbaţi, cu picioarele direct pe banchete. El le servea *shat* sau ceai bine fiert, în ceşcuţe de pe care nu scosese eticheta aurie a magazinului de unde le cumpărase, foarte gustos şi tare, cu mult zahăr şi *nana.* Apoi, seara, le oferea *araq balah* (alcool obţinut din curmale)."

Asemenea creştinilor de pe cuprinsul întregului Imperiu Roman, creştinii egipteni au fost supuşi persecuţiilor, în cursul primelor trei secole după Hristos, până în anul 313, când împăratul

Constantin a oficializat creştinismul. În tot acest răstimp, noua religie s-a răspândit, nestăvilită, în întreaga Alexandrie şi în aşezările presărate de-a lungul Nilului.

Când arabii au cucerit ţara în secolul al VII-lea, ei i-au convertit pe locuitori la noua lor religie, cea islamică. Arabii îi numeau pe locuitorii Egiptului *gypt,* din cuvântul grecesc *Egyptos,* care, la rândul său, este derivat din *Ha-Ka-Ptah,* denumirea oraşului Memfis, capitala Imperiului Egiptean în Antichitate. În acest fel, „copt", obţinut prin modificarea substantivului „gypt", a ajuns să capete semnificaţia generică de „Egipt".

Aceşti egipteni au adoptat alfabetul grecesc, căruia i-au adăugat însă nişte litere corespunzătoare sunetelor suplimentare din limba lor, ajungând astfel la alfabetul format din treizeci şi două de litere. Tot mai des relatau povestea noii lor religii şi a culturii străvechi în limba nativă şi în dialectele vorbite în locurile de baştină din Egipt. Această combinaţie de limbă autohtonă cu transcriere grecească a devenit cunoscută sub denumirea de „limbă coptă".

Copţii spun că ei sunt egiptenii adevăraţi, puri, iar această autocaracterizare este acceptată de majoritatea egiptenilor musulmani. Populaţia musulmană a Egiptului continuă şi astăzi să se autodefinească drept „arabă" şi egipteană. Religia creştină coptă a înflorit chiar şi după cucerirea Egiptului de către arabi, în anul 641. În prezent,

aproximativ unul din opt egipteni este creştin copt.

Amintirile Joannei despre Am Samiah şi ceea ce i-a povestit acesta gravitează în jurul istoriei multiseculare a Văii Nilului, unde continuă să se transmită acelaşi stil de viaţă de la o generaţie la alta.

„Vântul uscat al desertului, care suflă deasupra satului, poartă încă aroma pâinii de casă. Copţii îşi coc pâinile pe acoperişul caselor, femeile stând aşezate direct pe jos şi sporovăind în jurul *tableya* [măsuţa joasă pentru pâine], cu degetele frământând aluatul pentru re*giff*-ul arăbesc. Şi mai este şi mireasma mătăsii de porumb, pe care o răsfiră pe acoperiş. Dacă mănânci pâine proaspăt coaptă şi ouă prăjite cu *samna baladi* [unt], eşti gata să te pui pe treabă."

Om foarte harnic, Am Samiah era perseverent, blând, deschis şi întotdeauna primitor cu oaspeţii săi. În afară de usturoi, Am Samiah, lucrând cu toţi copiii şi cu toate cămilele lui, cultiva fasole, grâu, trestie de zahăr şi nutreţ pentru animale, căruia localnicii îi spun *bersim.* Cu toate acestea, el nu reuşea să obţină decât o recoltă neînsemnată din pământul pe care-l lucra. Cu scopul de a-şi suplimenta venitul, asemenea atâtor altora din regiune, el căuta orice era de cumpărat spre a-l revinde apoi contra unui profit în pieţele din Al

Minya sau de mai departe, din Cairo ori din Alexandria. În majoritatea cazurilor, aceste obiecte erau simple flecuşteţe sau talismane. Unele erau valoroase, altele, nu.

Una dintre cele mai importante surse de venit erau ţesăturile vechi, pe care Am Samiah şi alţii ca el au început să le descopere în întregul ţinut, atât în regiunea din jurul orăşelului Maghagha, cât şi pe dealurile de dincolo de Nil, în aşezarea numită Qarara. Deşertul arid este un mediu ospitalier pentru conservarea unor ţesături atât de delicate, lucrate manual la războaiele de ţesut. De la sfârşitul anilor ’60 şi până la începutul anilor ’80 au fost descoperite şi exportate ţesături tradiţionale copte datând din secolele al IV-lea şi al V-lea.

„Am Samiah mi-a vorbit despre o ţesătură, o carpetă coptă cu broderie, pe care o găsise şi o vânduse”, îşi aminteşte Joanna. „A fost impresionat, fiindcă aceasta reda *el Adra* – chipul Fecioarei Maria.”

În lungile discuţii pe care le-a purtat cu Am Samiah, Joanna a descoperit cât de mult muncea acesta. El nu făcea nici săpături, nici excavaţii; era prospector, scormonind această regiune a Egiptului, în căutare de obiecte care ar fi putut avea o oarecare valoare. Fiindcă activitatea lui presupunea mobilitate, deşi el însuşi nu-şi putea permite să-şi cumpere o maşină, s-a dovedit a-i fi de ajutor un bun prieten de-al lui. Mahmoud,

funcţionar la un birou de stat din apropiere de Maghagha, avea o maşinuţă, astfel încât el a devenit colegul şi chiar partenerul lui Am Samiah într-o serie de tranzacţii.

Satele copte din zona Egiptului Mijlociu erau locuite adesea de oameni analfabeţi, aşa cum era şi Am Samiah, iar aceştia aveau nevoie de oameni de legătură spre a vinde negustorilor din Cairo sau din Alexandria comorile trecutului, pe care le descopereau. Am Samiah şi Mahmoud, care era musulman, se deplasau cu maşina dintr-un loc în altul, luând legătura cu bijutierii locali. Aceştia au prăvălii al căror aspect este cu mult diferit de cel pe care îşi închipuie un occidental că trebuie să-l aibă un magazin din care să cumpere bijuterii. Uneori, aici nu găseşti niciun fel de bijuterii. Ei adună mici obiecte decorative, amulete, icoane, ţesături şi orice ar putea fi de valoare. Câţiva dintre bijutierii pe care îi vizita Am Samiah aveau prăvălii la Cairo sau cel puţin dispuneau de legăturile necesare cu negustori de încredere din Cairo sau din Alexandria.

Firește, fiecare etapă a procesului atrăgea după sine o majorare a preţului. Ţăranii egipteni – inclusiv bijutierii – nu se mai implicau în fixarea preţurilor ulterioare etapei iniţiale la care participau ei, însă, necunoscând nicio altă limbă

în afara dialectului local, ei aveau nevoie de intermediari capabili să preia marfa şi să o introducă pe o piaţă mai mare. Drumul dintre Maghagha şi Cairo, care poate fi străbătut cu maşina în trei ore, aducea o creştere semnificativă a preţului. Am Samiah putea obţine pentru un obiect valoros un preţ destul de mare, de pildă o mie de lire egiptene, adică echivalentul a trei sute de dolari la vremea respectivă, deşi, de regulă, suma era mult mai mică. Beneficiind de contactele pe care le avea, negustorul din Cairo intervenea cu o majorare a preţului. Dacă se stabilea apoi legătura cu comercianţii europeni sau americani bogaţi, atunci preţul creştea din nou. Iar când aceşti comercianţi vindeau, la rândul lor, obiectele respective unui muzeu, unui colecţionar bogat, particular, sau unei universităţi, suma se mărea din nou.

Negoţul este la fel de străvechi ca şi civilizaţia însăşi. Comerţul cu obiecte de artă şi obiecte antice, alături de cel cu produse agricole şi alte bunuri, este, de cel puţin trei milenii, una dintre îndeletnicirile comerciale specifice zonei răsăritene a Bazinului Mediteraneean. În secolul al XIX-lea, exploratorii occidentali au redescoperit Egiptul şi bogăţiile sale antice. Unele dintre cele mai nepreţuite comori ale ţării, precum Piatra de la Rosetta, au fost fie scoase la suprafaţă, fie cumpărate, iar apoi transportate pe mare până în Europa şi mai departe, unde au fost expuse în

muzeele lumii, de la Sankt Petersburg la Berlin şi de la Londra la Los Angeles.

Pentru Egipt, acest comerţ a fost extrem de avantajos. Antichităţile erau expuse în cele mai mari instituţii din întreaga lume occidentală. Iar expoziţiile deschise în Occident au atras vizitatori în ţară şi au contribuit la stimularea într-o asemenea măsură a interesului faţă de civilizaţia egipteană, încât turismul s-a dezvoltat tot mai mult, devenind principala industrie a ţării şi cea mai importantă sursă de atragere a valutei. Cu toate acestea, numeroşi conducători egipteni vedeau în acest tip de comerţ o afacere unilaterală, ei înşişi aflându-se la capătul scurt al firului.

După cel de-al Doilea Război Mondial şi după ce ţara şi-a cucerit independenţa, guvernul a trecut aproape imediat la impunerea restricţiilor asupra comerţului cu antichităţi, într-o încercare de a impune controlul de stat. Această măsură a culminat cu legea din anul 1983, care, pornind de la legislaţia egipteană anterioară, din anul 1951, a fost astfel concepută încât să impună reglementări stricte ale statului cu privire la vânzarea şi exportul de antichităţi. Legea le-a dat anticarilor un răgaz de şase luni pentru a înregistra anumite obiecte aflate în posesia lor şi a restricţionat vânzarea sau exportul acestora. În parte din motive naţionaliste şi din dorinţa de a proteja ceea ce considera a fi moştenirea sa culturală, statul egiptean a încercat să exercite controlul maxim

asupra industriei, inclusiv prin aplicarea unor restricţii dure privind exporturile. Conducătorii statului doresc să supervizeze şi să controleze vânzările şi veniturile care decurg de aici şi să-i blocheze pe toţi – inclusiv pe egipteni – în a participa independent la acest tip de activitate comercială pentru obţinerea de profit individual.

Totuşi, această atitudine nu a reuşit să stopeze comerţul, deşi el a devenit ilegal şi mai anevoios. Această activitate este amplu alimentată de „rezervorul" de bunuri potenţial valoroase aflat ascuns într-o ţară în care oamenii continuă să-şi câştige cu greutate traiul zilnic şi de faptul că există o piaţă de desfacere în scădere, dar extrem de profitabilă, pe care se pot vinde sau prezenta astfel de vestigii. Comerţul cu antichităţi continuă să prospere, deşi în prezent el se derulează apelându-se la mult mai multe tertipuri decât în trecut.

La începutul anilor '80 a fost pusă pe tapet problema originii obiectelor, iar aspectul a rămas la fel de actual şi astăzi. După cum remarca egiptologul Robert Bianchi: „Astăzi, un obiect este socotit vinovat până când i se probează nevinovăţia." Dacă un obiect antic ar fi exportat din Egipt, după intrarea în vigoare a legislaţiei care reglementează exportul de antichităţi, egiptenii au dreptul să-l urmărească pe căi legale, apelând la toate forţele judiciare pe care le pot mobiliza.

Egiptul, ca şi alte ţări din care provin obiecte de

acest gen, a încercat să le recupereze pe unele care au fost scoase din ţară în urmă cu câteva decenii sau chiar acum mai bine de un secol. Negocierile şi uneori procesele desfăşurate în tribunale între ţările de origine ale antichităţilor şi câteva dintre cele mai mari muzee ale lumii – cum ar fi Muzeul Getty din Los Angeles, Muzeul Metropolitan din New York şi Muzeul Britanic din Londra – au ocupat pagina întâi a ziarelor. Unele dintre bunuri sunt, în mod indubitabil, artefacte furate. Un exemplu uluitor în acest sens este cel al comerciantului de antichităţi Frederick Schultz, din New York, care a fost condamnat în 2002 sub acuzaţia de a fi conspirat la primirea de obiecte antice egiptene, printre care şi un bust de faraon, pe care l-a vândut mai târziu contra sumei de 1,2 milioane de dolari americani, obiect pe care comerciantul britanic Jonathan Tokely-Parry îl scosese clandestin din Egipt, ca pe un suvenir fără valoare.

În cursul vizitei din 1978 pe care Joanna a făcut-o la Maghagha, Am Samiah a dus-o pe malul celălalt al fluviului, să vadă locul unde fusese descoperit codexul, acea culegere de texte antice. Au traversat fluviul cu o barcă, o felucă tipică din lemn, lucrată manual, cu pânzele desfăcute şi câteva vâsle aruncate la bord pentru cazuri de

urgentă. Joanna îşi aminteşte că pânza era peticită pe alocuri. Luntraşii erau navigatori experimentaţi pe Nil şi-şi cârmeau micuţa ambarcaţiune printre curenţii puternici şi bancurile de nisip, conducând-o spre o lagună aflată pe malul de răsărit.

„Au venit cu noi soţia şi doi copii", îşi aminteşte Joanna. „În coşul ei, femeia îşi căra câteva lucruşoare. Însă, când am ajuns în mijlocul fluviului, a scos din *zenbil* [cos] două ceşti şi mi-a oferit apă de Nil [*maya assleya,* apă adevărată], pe care a scos-o direct din fluviu, aplecându-se peste bord. Mi-a fost teamă să beau [din cauza] *bilharzia*, însă femeia a insistat." Se spune că a gusta din apele Nilului este o binecuvântare, deşi există pericolul de a contacta o boală infecţioasă gravă. „Trebuie să recunosc că era atât de dulce încât şi acum îi mai simt gustul în gură."

Când au ajuns pe malul celălalt, Joanna a pătruns într-o altă lume. „M-a cuprins senzaţia că intrasem în eternitate. Am văzut copilaşi Stropindu-şi cu apă măgăruşii, cu trupuşoarele lor bronzate, cu pielea strălucind în razele soarelui. Era o altă lume, lipsită de stres, în care nimeni nu se grăbea şi unde măgăruşii erau mânaţi spre Nil de copii, spre a fi spălaţi şi liniştiţi. Aveam senzaţia că aici nu trecuseră două mii de ani."

După ce au coborât din barcă, Joanna şi Am Samiah au urcat spre vârful unui deal, mergând pe un drum acoperit de colb. Nu-şi poate aminti

cât timp au mers, însă nu era departe. Copiii care s-au ţinut după ei (copiii şi muştele te urmăresc peste tot în Egipt, îşi aminteşte femeia) veneau în spatele lor, ridicând un norişor de praf. Joanna a zărit o clădire care aducea cu o fortăreaţă, cu ziduri groase, construite din cărămizi de chirpici, şi s-a întrebat dacă zidurile erau destinate să-i protejeze pe cei care locuiau înăuntru de căldura înăbuşitoare din ţinut sau de duşmanii veniţi din afară.

„Am intrat într-o curte în care trăiau fericiţi laolaltă pui de găină şi câini, copii şi capre. Am intrat în camera de oaspeţi, unde ni s-a servit ceai cu mentă... dulce şi fierbinte. Apoi, Am Samiah s-a ridicat în picioare şi m-a rugat să-l urmez: *Yialla al magara* [să mergem la grotă]; aşa i-a spus el locului spre care ne îndreptam."

Locul în care intenţiona s-o ducă Am Samiah era o reţea de catacombe. Din câte ştia ea, acestea nu le erau cunoscute arheologilor occidentali şi niciunuia dintre numeroşii egiptologi care cutreierau regiunea.

„Cea mai uluitoare parte a călătoriei au fost catacombele", ne-a mărturisit ea, săpate direct în povârnişurile de calcar ale muntelui.

„Nişte stâlpi mari şi pătraţi susţineau bolţile, care păreau interminabile. Prin stilul lor, îmi aminteau de catacombele din Alexandria.

Deodată, ne-a apărut în faţă o deschizătură. Au ridicat o piatră mare şi ne-am strecurat spre

lumea subterană a tăcerii. Era o galerie parcă din altă lume, cu nenumărate coloane pătrate, toate tăiate din aceeaşi piatră de calcar. Puteam sta în picioare şi ne puteam plimba fără probleme în acel spaţiu. Singura sursă de lumină pătrundea prin deschizătura prin care intraserăm. Locul era curat, fără vreun miros neplăcut. Aerul era uscat."

O aştepta o nouă descoperire extraordinară.

„Cu această ocazie, Am Samiah mi-a vorbit despre cărţi. Mi-a spus câte ceva, că au fost găsite într-un cufăr şi că le vânduse cu puţin timp în urmă. L-am întrebat dacă textul era scris în greacă. Numai că el era analfabet şi nu ştia despre ce limbă era vorba sau dacă era scris în una sau în mai multe limbi. L-am întrebat unde găsise cărţile, iar el mi-a răspuns: «Fel gabal», adică în munte."

Am Samiah i-a spus Joannei că vânduse cărţile cu puţin timp înainte. I-a dat de înţeles că negustorul lui din Cairo se arătase interesat de texte, iar Am Samiah scosese un profit frumuşel. Se putea bucura, gândindu-se la vremuri mai bune. Îşi putea hrăni familia timp de câteva luni şi poate că avea să-şi cumpere o maşină.

Stând în peşteră, Joanna s-a simţit brusc invadată de o senzaţie de teamă şi a fost cuprinsă de o presimţire de o profunzime aproape mistică. A părăsit peştera într-o stare apropiată de panică, căţărându-se pentru a ieşi, fericită să vadă lumina soarelui. Mai târziu, s-a întrebat de multe ori ce se petrecuse cu adevărat la Jebel Qarara şi ce

descoperire se făcuse acolo.

Povestea femeii este o mărturie unică, deoarece Am Samiah a vrut să-i spună mai multe, dar a ezitat, fie de teamă, fie din discreţie. Ceea ce ne-a spus Joanna rămâne până-n prezent unica relatare a unei descoperiri spectaculoase. La scurt timp după aceea, Am Samiah a murit. Prospectorul autohton care jucase un rol atât de important în aducerea la lumină a Evangheliei după Iuda a luat cu el în mormânt mare parte din ceea ce ştia.

Douăzeci şi şapte de ani mai târziu, Joanna a încercat să găsească locul exact în care fusese descoperit codexul. După ce şi-a petrecut o perioadă considerabilă de timp căutându-l, a reuşit să obţină un număr de telefon al lui Mahmoud, bărbatul despre care ştia că avusese legături cu Am Samiah.

Mahmoud şi-a amintit-o imediat. Era încântat să aibă vesti de la ea după atâta timp. În entuziasmul lui iniţial, i-a spus că o putea ajuta să strângă informaţii detaliate legate de descoperire. I-a mărturisit că el fusese în grotă şi că ştia precis locul unde fuseseră descoperite scrierile. Era acelaşi loc pe care-l vizitase şi Joanna. Mahmoud i-a descris femeii peştera în cele mai mici detalii. Îşi amintea şi de câteva coşuri, în care se aflaseră

vase romane din sticlă şi care-şi găsiseră drumul spre pieţele din marile oraşe Cairo şi Alexandria.

Totuşi, el a emis şi câteva avertismente. Autorităţile egiptene nu ştiau nici acum de existenţa catacombelor. Gura de acces fusese de mult astupată. Ţăranii erau speriaţi de *raffir,* paznicii care patrulau în prezent prin întregul ţinut. Mahmoud era dispus să o conducă la grotă, însă totul trebuia să se petreacă în timpul nopţii, pentru a evita paznicii şi a putea intra în galerie. Trebuia să sape pentru a putea intra şi să-şi acopere urmele după ce ieşeau din catacombe. Era mai bine dacă venea cu un prieten, fiindcă puteau să-şi petreacă şi o noapte întreagă pe dealurile din desertul de la Jebel Qarara.

El i-a reamintit că trebuie să fie prudentă. Potrivit spuselor lui Mahmoud, în catacombă mai intrase şi un al doilea grup, după Am Samiah. Oamenii aceştia goliseră peştera de toate celelalte obiecte, în afara scrierilor care fuseseră găsite în primele două cufere de lângă intrare. Respectivii nu erau prietenoşi. Adevărul este că ar fi fost mult mai bine pentru siguranţa tuturor să fie extrem de prudenţi şi să evite o întâlnire. Erau genul de oameni care ar fi încercat să riposteze dacă erau descoperiţi.

Joanna a fixat o întâlnire cu Mahmoud. Urmau să se întâlnească peste o lună, după ce vor fi făcut toate aranjamentele necesare.

Numai că, în cursul acestei luni, lucrurile s-au

schimbat. S-au ivit probleme. Într-o convorbire telefonică pentru stabilirea detaliilor, Mahmoud i-a spus Joannei că, din păcate, mormântul fusese lăsat în starea în care-l părăsise cel de-al doilea grup, adică fusese jefuit complet. Peste tot zăceau împrăştiate schelete. Locul era într-o stare dezastruoasă. Arăta exact a ceea ce era: un mormânt profanat. Toate obiectele fuseseră furate şi vândute de mult pe pieţele din Cairo şi Alexandria. Mahmoud nu avea nicio legătură cu aceste ultime vânzări, însă auzise despre ele.

Când, în cele din urmă, întâlnirea propusă a avut loc, Mahmoud a întâmpinat-o pe Joanna fiind îmbrăcat într-un tricou, şi nu într-o gealaba. Era un tip atletic, frumos, cu un zâmbet plin de solicitudine. Avea părul tuns scurt şi un chip inteligent, curios. Însă Mahmoud a început să bată în retragere chiar mai mult decât la primele lor discuţii. Nu mai era la fel de precis în privinţa localizării catacombelor. I-a spus Joannei că situl era foarte greu de găsit pentru nişte necunoscători. Responsabilii de la Autoritatea pentru Antichităţi nu ştiau de existenţa locului, numai el şi câţiva alţi felahi din ţinut l-ar fi putut găsi.

Şi a continuat să bată în retragere. Da, textele fuseseră descoperite la Jebel Qarara, însă nu în locul pe care-l văzuse Joanna, s-a contrazis el. Adevărata peşteră se afla cam la cinci kilometri mai departe. A spus din nou că era îngrijorat din

cauza *raffir*-ului. Era gata s-o ducă acolo pe Joanna, însă numai dacă era plătit şi numai dacă Joanna şi colegii ei îşi asumau responsabilitatea.

Pesemne că prin „responsabilitate” el înţelegea o serie de posibile cheltuieli: facturile care trebuiau plătite în eventualitatea arestării, bacşişul necesar spre a-i mitui pe cei care i-ar fi ajutat să scape din această situaţie sau oricât ar fi fost necesar spre a-i despăgubi pe cei din al doilea grup, în schimbul a ceea ce aceştia ar fi considerat o încălcare a „proprietăţii” lor. În acest punct, negocierile s-au întrerupt.

Ideea de a intra într-un sit arheologic din Egipt fără permisele necesare era şi aşa destul de neatrăgătoare. În condiţii normale, pentru fiecare loc „delicat” sunt necesare opt autorizaţii distincte, procurate de la opt ministere egiptene diferite. Practic, întreaga regiune Al Minya intra în această categorie. Mai mult decât atât, o atare expediţie presupunea pregătiri extraordinare. Existau pericole reale. Provincia Al Minya, regiune din Egipt unde s-au produs câteva incidente teroriste, iniţiate de islamici, era considerată o zonă cu probleme de securitate. În cele din urmă, oferta lui Mahmoud a fost respinsă.

Primele etape ale traseului pe care l-a parcurs iniţial manuscrisul s-au pierdut, iar date certe

despre existenţa lui se cunosc abia după momentul când acesta a reapărut la Cairo. Pentru cei prin mâinile cărora a trecut, Evanghelia după Iuda continua să rămână o marfă anonimă. Ţăranii egipteni care au scos-o din catacombe nu ştiau nici măcar vag în ce limbă fusese scrisă. Abia comerciantul din Cairo, căruia Am Samiah i-a vândut codexul, a aflat, într-un târziu, un pic mai mult, deşi nu a înţeles niciodată ce mesaj transmiteau cuvintele copte. Fragilul manuscris pe papirus începuse o călătorie în sens invers, spre un viitor din ce în ce mai periculos.

Capitolul doi
Sume de răscumpărare fabuloase

Din câte mi-am putut da seama, aceasta este una dintre cele mai mari descoperiri istorice din secolul XX, presupunând că testul datării confirmă originea sa. Cu certitudine, este cea mai importantă descoperire din ultimii şaizeci de ani – de la Nag Hammadi şi Manuscrisele de la Marea Moartă.

Bart D. Ehrman

La scurt timp după ce a fost descoperit în mormântul de la Jebel Qarara, codexul a călătorit spre nord, dus de Am Samiah, în posesia căruia se afla, plecând din provincia Ai Minya spre Cairo.

Aici a fost vândut unui negustor de antichităţi, pe nume Hanna Asabil. Atâta timp cât s-a aflat în păstrarea sa, Evanghelia după Iuda a trecut prin cea mai alarmantă fază a degradării sale.

Probabil că documentele au fost înfăşurate în ziare, pentru călătoria lor spre oraş, aşa cum s-a întâmplat şi mai târziu, pentru verificarea lor în Europa şi America. Aceasta este maniera în care egiptenii îşi transferă mărfurile cele mai de preţ. Totuşi, papirusul se deteriorează din cauza verminei sau a umidităţii. Poate fi uscat de căldura caniculară şi ars de foc. Deşi documentele puteau valora milioane de dolari, valoarea lor rămânea intactă atât timp cât starea lor rămânea intactă.

O asemenea neglijenţă îşi pune amprenta pe multe obiecte care ajung pe piaţa antichităţilor egiptene. La extremitatea inferioară a lanţului comercial poţi găsi papirusuri în pieţele de vechituri, cum este Souq al-Goma'a, care atrage săptămânal mii de săraci din Cairo. Un alt factor care explică bogăţia atât de mare în artefacte a acestei ţări este faptul că preţul este stabilit adeseori de vânzător, ale cărui cunoştinţe sunt de obicei cele ale unui abil om de afaceri, şi nu ale unui savant.

Iar ceea ce complică şi mai mult întreaga istorie este secretomania care predomină în lumea antichităţilor egiptene. Comercianţii nu le mărturisesc clienţilor tot adevărul, iar dacă sunt forţaţi s-o facă, atunci îl spun parţial. Fiindcă

adevărul le poate crea probleme. Ludwig Koenen, profesor la Universitatea Michigan şi eminent papirolog, a rezumat astfel lucrurile: „Pe vremea cât am locuit în Egipt am învăţat că nu poţi avea încredere în ceea ce-ţi spune vânzătorul sau comerciantul.”

A exagera, a înşela sau a minţi în faţă ţine de arta negocierii dintr-un bazar egiptean. Pur şi simplu, asta face parte din regula jocului, este un element esenţial în actul de a oferi şi cumpăra, joc care se perpetuează astfel de generaţii întregi. Toate mijloacele sunt scuzabile pentru a face ca un obiect să pară valoros sau autentic. Un îndemn suplimentar caracterizează comerţul cu antichităţi: protejează-ţi sursa! Dezvăluirea sursei este un lucru grav şi chiar periculos. În cazul negustorilor, asta înseamnă că nu trebuie să dezvălui niciodată cu exactitate de unde provin mărfurile tale şi nici cui eşti pe punctul de a le vinde.

Pedepsele pentru trădare sunt uneori nemiloase. Circulă istorii despre felul în care comercianţii egipteni l-au ucis pe unul dintre confraţi pentru vina de a fi comis indiscreţii, de a fi flecărit, pur şi simplu, despre locul de unde îşi procura altcineva marfa. Cel care vorbeşte este considerat trădător de întreaga tagmă a negustorilor.

Hanna refuza să spună vreodată de unde cumpăra un obiect sau cui urma să i-l vândă. Dacă sursa avea pe viitor şi alte obiecte de

vânzare? Şi dacă erau mai mulţi potenţiali cumpărători? Dezvăluirea identităţii acestor cumpărători sau vânzători nu făcea să sporească suma plătită. Orice informaţie ar fi adus numai rău, cel mai mic fiind acela că putea favoriza un posibil concurent să încheie afacerea. Iar faptul că Hanna cumpărase manuscrisele codexului de la Am Samiah reprezenta un mare secret, demn de a fi păstrat în acelaşi fel în care Bob Woodward şi Carl Bernstein au ascuns identitatea informatorului secret Deep Throat timp de treizeci de ani după scandalul Watergate.

Hanna avea vreo duzină de versiuni despre felul în care fusese descoperit codexul şi cum intrase în posesia lui. În una dintre ele susţinea că el şi familia sa moşteniseră, în realitate, preţioasele manuscrise de la tatăl lui. Documentele, în toată diversitatea lor, fuseseră transmise din tată în fiu şi, de fapt, nimeni nu-şi mai amintea precis de câte generaţii. Ca element de înfrumuseţare a poveştii sale, Hanna spunea uneori că tatăl său fusese un ţăran din Beni Mazhar, aşezare situată la nord de oraşul Minya. Tatăl său adunase textele la scurtă vreme după cel de-al Doilea Război Mondial – adică, în mod sigur, cu puţin înainte de 1951, perioada în care statul egiptean a pus în aplicare câteva dintre măsurile legislative privind antichităţile. Singura problemă legată de povestea lui este că nimeni nu o crede.

În cursul unei vizite la un potenţial client, Hanna

i-a relatat unui confrate negustor o a doua versiune a împrejurărilor în care fuseseră descoperite cărţile. Doi ţărani arau câmpurile lor din apropiere de Maghagha când, deodată, pământul s-a surpat şi aceştia au dat peste un mormânt. Acolo au găsit manuscrisele, înfăşurate într-o pânză de-a lungul corpului unui mort – Hanna a folosit termenul de „mumie" în arabă, ca şi cuvântul „sarcofag". Această versiune a povestit lui se aseamănă extraordinar de mult cu istoria descoperirii, în 1945, a codexurilor de la Nag Hammadi. Fără îndoială că Hanna era la curent cu relatările referitoare la descoperirile de la Nag Hammadi, cărora presa egipteană le acordase un spaţiu amplu.

Dar iată că o altă variantă a originii codexului provine de la cunoscutul papirolog italian Manfredo Manfredi, care se număra printre cunoscuţii lui Hanna prin anii '70. Distins profesor la Universitatea din Florenţa, Italia, Manfredi călătorea frecvent la Cairo. Hanna îi spusese odată că manuscrisele fuseseră găsite într-o cameră închisă – probabil un mormânt – de la Hermopolis, care este situat la aproximativ 16 kilometri sud de Al Minya. Nu se ştie dacă această versiune este reală sau nu.

În mai 2004, depănându-şi amintirile, Hanna a povestit că o serie de manuscrise intraseră în posesia lui, unele dintre acestea fiind scrise în greceşte, altele, în coptă (deşi este puţin probabil

că Hanna putea face diferenţa dintre cele două limbi). El a mai spus că cele scrise în coptă fuseseră descoperite în apropiere de Maghagha, probabil pe dealurile de la Jebel Qarara, pe celălalt mal al fluviului, iar cele scrise în limba greacă fuseseră găsite într-un loc din regiunea Beni Hassan, important sit istoric din zonă.

Indiferent de provenienţa manuscriselor, Hanna era asociat cu câţiva confraţi egipteni, fiind obligat să împartă profitul cu aceştia. Un prieten şi partener de afaceri al unuia dintre aceştia, Boutros, a relatat o altă versiune a evenimentelor petrecute cu numai un sfert de secol înainte, cărora continuă să le lipsească conturul şi claritatea, aspect care se aseamănă destul de bine cu ceaţa egipteană ce pluteşte deasupra fluviului în zorii zilei, până ce o risipeşte iute căldura soarelui. Asemenea altor câteva versiuni, nici acesteia nu-i lipseşte elementul de interes personal.

La 60 de ani, Boutros este un bărbat prudent, slab, cu o mustăcioară subţire, care zâmbeşte rar. După spusele lui Boutros, unul dintre confraţii lui Hanna, şi nu Hanna însuşi, a cumpărat iniţial cărţile de la Am Samiah. Cei doi erau din acelaşi ţinut; confratele locuia într-un orăşel de lângă Maghagha, numit Sandafa el Far. El l-a cunoscut

pe ţăran din întâmplare, într-o biserică situată la numai opt sau nouă kilometri depărtare de Maghagha – biserica Ambar, cunoscută şi sub numele de biserica Sfântul Samuel, un celebru loc de închinăciune pentru copţi.

Am Samiah l-a invitat pe confratele respectiv la el acasă, la Maghagha. Aici, Am Samiah i-a arătat un portret prins pe perete, care înfăţişa o personalitate coptă: un sfânt sau poate chiar Sfânta Familie în Egipt, nu-şi putea aminti precis.

Toate acestea s-au petrecut, după spusele lui Boutros „în luna a zecea a anului 1981". Această dată diferă de celelalte, strânse în cursul acestei investigaţii, însă alte aspecte ale povestirii par a fi adevărate.

Două luni mai târziu, Am Samiah l-a contactat pe confratele respectiv şi i-a oferit codexul. Potrivit spuselor lui Boutros, colegul său avea „câteva prăvălii la Cairo şi la Sohag, în Egiptul Superior". Hanna şi asociaţii lui lucrau de mult împreună şi erau într-un soi de parteneriat liberal. Colegul respectiv a luat cărţile şi i le-a dus lui Hanna, la Cairo. Hanna a fost extrem de încântat şi le-a cumpărat imediat, în speranţa că va scoate o avere de pe urma lor, pentru el şi familia sa.

Totuşi, potrivit spuselor lui Boutros, Hanna şi-a înşelat mai târziu asociaţii, prin faptul că nu a împărţit cu ei suma rezultată din vânzarea manuscriselor şi nu le-a dat comisionul cuvenit. Boutros s-a supărat – în numele colegilor lui – şi

i-a cerut banii, cu gândul de a aranja el distribuirea corectă a comisioanelor. Nimeni n-ar fi crezut că Hanna putea să-i înşele în asemenea hal, a argumentat Boutros, şi totuşi exact asta s-a întâmplat. Motivaţia pe care a furnizat-o ulterior Hanna în apărarea sa este că şi-a ajutat colegii pe alte căi. „Fiu de căţea", a comentat cu amărăciune Boutros despre Hanna, mulţi ani după producerea evenimentelor.

O altă explicaţie ar fi aceea că Hanna nu a ştiut niciodată exact unde au fost descoperite manuscrisele. Am Samiah era un excelent „curier" – un termen potrivit în cazul lui ar fi franţuzescul *fournisseur*, adică furnizor – şi, asemenea lui Hanna, el nu era genul care să-şi dezvăluie sursele, dacă acest lucru nu era absolut necesar. Asta putea să provoace numai necazuri.

În perioada în care manuscrisele au fost la el, Am Samiah era supus pericolelor din mai multe părţi, ceea ce impunea păstrarea secretului. În primul rând, concurenţa putea reface drumul până la sursă şi putea obţine manuscrise şi documente asemănătoare (conform discuţiilor dintre Mahmoud şi Joanna, exact asta s-a întâmplat). În al doilea rând, trebuia să fie atent la oficialii care vegheau la respectarea legii egiptene şi la modul în care ar fi putut reacţiona aceştia. În al treilea rând, undeva în ierarhia egipteană, puteau oricând apărea cereri de plată a bacşişurilor sau un fel de plată de răscumpărare

care trebuia achitată.

Discreţia este cea mai bună trăsătură a vitejiei. Atunci când conduci o afacere pe piaţa antichităţilor, cel mai sănătos este să nu spui prea multe.

Hanna Asabil era scund şi îndesat, iar unii îl considerau hidos, din cauza guşii care-i crescuse, ceea ce a şi condus la porecla „Guşatul”.

În plus, fuma ţigară de la ţigară. Era îmbrăcat aproape tot timpul într-un costum maro deschis, care-i atârna neglijent pe corp. În anii ’70, Hanna era tot necăsătorit şi, lăsând la o parte guşa sa, el reprezenta un candidat râvnit în comunitatea coptă din Cairo. Deşi avea peste patruzeci de ani, era capabil să-şi câştige existenta şi să întreţină o familie, trăind pe picior mare.

De îndată ce a văzut papirusurile lui Am Samiah, Hanna a ştiut că această „carte”, după cum îi spune el referindu-se la codex, reprezenta un obiect de o posibilă valoare substanţială. Era dispus să plătească un preţ mare în schimbul cărţii. S-a convenit rapid asupra sumei: 8.000 de lire egiptene, un târg excelent pentru Am Samiah, care era nerăbdător să vândă. La acea vreme, 8000 de lire egiptene reprezentau echivalentul câtorva mii de dolari, valoare pe care Hanna a confirmat-o şi faţă de unul dintre intermediari.

Potrivit spuselor lui Boutros, partenerii lui Hanna în această tranzacţie i-au oferit soţiei lui Am Samiah câteva daruri, printre care şi trei brăţări din aur, ca dovadă a bunelor lor intenţii.

Hanna este un creştin copt evlavios şi merge regulat la slujbe. El mai este şi un influent „bijutier", în stilul tipic egiptean al traficanţilor care achiziţionează orice au de oferit localnicii şi prezintă o potenţială valoare. Hanna şi nenumăraţii negustori asemenea lui reprezintă, pentru ţărani, verigile de legătură cu lumea din exterior. Relaţiile sale cu Hanna, dar şi cu alţii, i-au permis lui Am Samiah să devină unul dintre cei mai prosperi ţărani din Maghagha.

Motivul pentru care se vând atât de multe antichităţi la Cairo este unul simplu: oraşul reprezintă una dintre cele mai mari pieţe din lume, pentru toate tipurile de mărfuri. El are o populaţie la fel de numeroasă ca şi Tokyo, cu cele şaisprezece milioane de locuitori din zona metropolitană, care creste la douăzeci de milioane de oameni în timpul zilei, când muncitorii şi şefii se îndreaptă spre oraş, venind din suburbii cu trenul, maşina, bicicleta sau chiar pe jos.

Oraşul este celebru pentru zgomotul său neîntrerupt: claxoanele maşinilor şi alte zgomote

specifice traficului, vânzătorii care-şi strigă mărfurile. Practic, pieţele care se întind pe străzi întregi sunt peste tot. Cea mai mare este *souk*-ul Khan el Khalili, un bazar cu o vechime de peste şase secole. El funcţionează în mare măsură ca în perioada medievală. Aici se găseşte o largă şi fascinantă varietate de mărfuri: mirodenii, parfumuri, aur, argint, covoare, alamă, articole de pielărie, sticlărie, atât antică, cât şi modernă, obiecte de ceramică, reproduceri de calitate după piese de muzeu, vase clasice, papirus şi multe altele. Bazarul este veşnic aglomerat. Negustorii ambulanţi sunt cu ochii pe turiştii nevinovaţi sau pe oricine poate fi considerat o pradă uşoară.

Spre deosebire de magazinele de bijuterii din provincie – unde fiecare prăvălie etalează un talmeş-balmeş de mărfuri –, magazinele din Cairo tind să fie mai specializate. În majoritatea lor, mărfurile provin din interiorul Egiptului, deşi printre ele sunt şi bunuri importate de pretutindeni. În vechime, piaţa Khan al Khalili era atât de abundentă, încărcată de aromele grele şi plăcute ale mirodeniilor aduse din Orient, încât unele voci sugerează că ar fi jucat un rol major în hotărârea pe care au luat-o Columb şi finanţatorii lui de a căuta o altă rută spre India.

Însă adevăratele obiecte de valoare nu sunt expuse la vedere. Adevăratele comori, cum ar fi manuscrisele de la Al Minya, aveau locul lor special şi erau oferite numai clienţilor deosebiţi.

Conform dovezilor, se pare că la un moment dat, prin anii 70, textele antice, din care făcea parte şi Evanghelia după Iuda, au fost oferite spre vânzare într-un magazin din Cairo. Deşi este improbabil că Hanna ar fi permis vreodată expunerea în public a documentului, totuşi ideea nu este complet lipsită de valoare.

Dacă este adevărat, atunci textele au fost probabil examinate de clienţi serioşi, într-o cămăruţă întunecată, unde nu era permis accesul cumpărătorilor de rând. Clientul a intrat probabil în magazin, apoi a fost condus într-o cameră din spate. Poate că uşa a fost încuiată în urma sa. Vizitatorului i s-a oferit probabil cafea sau *shai,* ceai. Apoi, manuscrisul a fost scos pe furiş şi arătat spre a fi verificat, oferindu-i-se astfel potenţialului cumpărător scurta ocazie de a încerca să stabilească când a fost scris sau ce conţinea. Nimănui nu-i era permis să zăbovească prea mult. Era vorba despre o vânzare, nu despre o verificare ştiinţifică.

Hanna, care era de origine din provincia Al Minya, se descurcase bine şi prosperase la Cairo. Era un abil comerciant de obiecte preţioase, deşi recunoscut pe piaţa locală pentru preţurile mari pe care le stabilea şi pentru încăpăţânarea sa. Se spunea despre el că reuşise să cumpere câteva

clădiri în Cairo, inclusiv blocul de apartamente cu mai multe etaje în care locuia el însuşi, din cartierul bogat Heliopolis, situat în porţiunea nord-estică a oraşului. Iar faptul că el încerca să vândă piese antice chiar din apartamentul lui este confirmat de comercianţii care negociau cu el.

Apartamentul în care locuia Hanna Asabil nu era ostentativ. Asemenea multor altora de la acea vreme din Cairo, el făcea parte dintr-o serie de construcţii lăsate în paragină şi care dădeau o impresie de eleganţă ponosită. Ca majoritatea caselor din oraş, clădirea trebuia urgent renovată.

Chiar dacă Hanna era proprietarul întregului imobil, interiorul apartamentului în care locuia nu era atrăgător sau elegant în mod deosebit. Holul strâmt de la intrare servea şi ca sală de aşteptare. Camera de zi era înghesuită, având un divan acoperit cu perne, lipit de perete. În faţa canapelei se afla o masă dreptunghiulară, cu tăblia din sticlă, plină cu scrumiere ticsite de mucuri de ţigară. Din plafon atârna direct un bec. Bucătăria şi baia erau curate şi atât de slab luminate încât unul dintre oaspeţii care au mers în vizită la Hanna a avut nevoie de o lanternă.

Hanna păstra o mică parte din tezaurul lui într-un seif secret din apartamentul său, precum şi în alte locuinţe cumpărate de rude ale lui sau în care avea acces, însă, firește, n-ar fi spus niciodată nimănui unde se aflau exact ascunzătorile. Printre lucrurile de valoare se numărau câteva obiecte

arheologice, un colan din aur, câteva fragmente sau suluri de papirus, câteva monede antice şi ceva bani lichizi.

Una dintre persoanele care au vizitat apartamentul lui Hanna a fost şi comercianta de antichităţi Frieda Tehacos Nussberger. Tenace şi temperamentală, ea şi-a făcut studiile şi şi-a început cariera la Paris, însă, mai târziu, s-a căsătorit cu un artist şi bijutier elveţian, pe nume Werner Nussberger, devenind ea însăşi comerciantă de obiecte de artă la Zürich. L-a cunoscut pe Hanna în anii ’70, perioadă în care călătorea frecvent la Cairo.

„Hanna îşi primea clienţii într-un micuţ apartament din Heliopolis”, îşi aminteşte ea. „De la etajul doi. Era proprietarul întregului imobil. Îi recunoşteai uşa după nenumăratele lacăte puse pe ea. Era un apartament tipic copt. Hanna nu era niciodată singur. [Câte o rudă de-a lui] apărea de după uşă, în timp ce Hanna îţi oferea un ceai sau un suc. Când ne aştepta, ne pregătea adeseori felul nostru preferat, *melocheya* – un fel de mâncare egiptean din legume, preparat după o reţetă specială, cu pui de porumbel –, pe care ni-l servea, după ce aşternea direct pe masă un ziar, în loc de faţă de masă. Mâncam cu tacâmuri din aluminiu şi rupeam porumbeii cu degetele. *Melocheya* cu orez merita să batem drumul până acolo.”

Masa era prologul afacerii propriu-zise. După

masă apăreau de prin ascunzători şi articolele pe care Hanna le oferea în ziua respectivă. „După ce ne spălam mâinile unsuroase în baia neatrăgătoare, ne aşezam şi ne pregăteam să vizionăm ce avea de oferit gazda (adică Hanna). De sub paturi ieşeau cutii de carton cu aspect de ambalaj, legate cu sfoară.”

Uneori, marfa lui era atrăgătoare, alteori, nu. Nu exista niciodată siguranţa asupra valorii reale a vreunuia dintre obiecte. Hanna ştia să-şi joace cărţile, urmărindu-şi propriul interes.

Ceea ce a frapat-o pe Frieda este că niciunul dintre comercianţii cei mai de seamă din Cairo nu dispunea de o bibliotecă personală şi nu era în mod deosebit un cunoscător al obiectelor şi antichităţilor. Niciunul dintre ei nu avea curiozitatea să stabilească proveniența unui obiect, prin consultarea lucrărilor de referinţă, spre a determina ce reprezenta acesta sau ce valoare avea. Practic, nu aveai cum să întâlneşti un negustor de antichităţi care să fi vizitat Muzeul din Cairo.

„Hanna nu era diferit de ceilalţi”, îşi aminteşte Frieda.

Îl considera un tip straniu: un bun comerciant, dispunând de mai multe articole cu adevărat excepţionale şi de nenumărate obiecte de mică valoare. Nu se sfia să pretindă preţuri astronomice şi aştepta luni sau chiar ani întregi, dacă răspunsul era negativ.

Frieda a fost surprinsă să afle, mulţi ani mai târziu, că Hanna era specializat, printre altele, în textele scrise pe papirus. Nu putea crede că Hanna dispunea de cunoştinţele sau rafinamentul necesare evaluării unui manuscris antic. Cineva – probabil un expert – trebuie să-l fi sfătuit pe Hanna.

Dacă aşa stăteau lucrurile, atunci un posibil candidat era profesorul german Ludwig Koenen, care predase la Universitatea din Köln, Germania, dar care se transferase în Statele Unite şi devenise profesor la Universitatea din Michigan, pe la jumătatea anilor ’70. Pentru comercianţii autentici de antichităţi din Cairo, Koenen a devenit cel mai cunoscut dintre europenii sau americanii care fie au trăit la Cairo, fie au vizitat vreodată oraşul. Le era cunoscut localnicilor arabi sub numele de „Koenig” (sau Konig), care în germană are sensul de „rege”, deşi se poate ca porecla să fie o coincidenţă; mai probabil este că arabii nu reuşeau să-i pronunţe corect numele. Potrivit locuitorilor din Cairo, el nu numai că făcea achiziţii pentru sine şi pentru universităţile la care lucra, dar a şi învăţat o întreagă generaţie de comercianţi egipteni ce anume să caute şi cum să evalueze un papirus.

Koenen era o figură familiară în magazinele de antichităţi din Cairo şi în orice alt loc din Egipt unde puteai găsi papirusuri vechi. Venise în prima sa vizită la Cairo pe la sfârşitul anilor ’50. Potrivit

profesorului Roger Bagnall de la Universitatea Columbia, remarcabil clasicist şi papirolog, „Ludwig cumpăra tot ce găsea. Universitatea Yale cumpăra şi ea, atât printr-un intermediar din New York, H. P. Kraus, cât şi direct. A fost ultima perioadă importantă când se mai găseau papirusuri pe piaţă. Către începutul anilor 70, piaţa a intrat în declin".

Tipic pentru un căutător, Koenen adora să se plimbe prin magazine şi să-i testeze pe vânzători cu întrebări despre papirusuri antice care ar fi fost descoperite în vreun loc îndepărtat. Koenen era mai ales interesat de fragmente de înscrisuri pe papirus, care au fost descoperite în interiorul sarcofagelor cu cartonaj, mulaje turnate în ipsos, datând din perioada ptolemeică şi romană. Cărţile, cum ar fi Evanghelia după Iuda şi o parte din codexurile descoperite la Nag Hammadi, aveau legături menite să menţină împreună filele de papirus. Fragmentele de papirusuri scrise erau adeseori lipite în interiorul cartonajelor. În Antichitate, acest material era considerat consumabil, însă el capătă o valoare însemnată în epoca modernă. Materialul de umplere din interiorul legăturilor oferă adeseori indicii preţioase referitoare la perioada în care a fost creată o carte scrisă pe papirus sau poate furniza dovezi istorice de orice tip în legătură cu locul şi proveniența unui document scris pe papirus. Koenen le arăta negustorilor cum să examineze

interiorul unui cartonaj, apoi cum să detaşeze cu grijă fragmentele care fuseseră fixate cu liant de către vechii egipteni.

„Cred că cel care le-a deschis ochii comercianţilor din Cairo a fost Koenen", remarca un confrate comerciant. „Nimeni nu ştia înainte despre aceste comori tăinuite. Sau că erau valoroase." În corespondenta sa, Koenen admite că îl cunoştea pe Hanna, însă nu-şi aminteşte ca Hanna să-i fi spus ceva despre „carte", în mod specific despre textele din care făcea parte şi Evanghelia după Iuda, la începutul sau la mijlocul anilor 70.

Un alt nume care apare menţionat ca posibilă sursă de expertiză a lui Hanna este papirologul Manfredi. „Hanna cunoştea o mulţime de personaje de soiul lui Manfredi şi Koenen şi a dobândit un adevărat instinct faţă de piesele provenind din fragmente de înscrisuri pe papirus", a continuat negustorul. „El ştia că noi, comercianţii, nu suntem în stare să apreciem o asemenea comoară, însă ne folosea pentru a-l pune în legătură cu un potenţial cumpărător."

Manfredi nu era coptolog, expert în studii de coptă antică, şi nu avea niciun interes special în achiziţionarea de cărţi copte. Totuşi, ajutându-l pe Hanna, el spera să reuşească să încheie tranzacţii avantajoase cu fragmentele de papirus pe care le cumpăra pentru colecţia sa personală. În cursul unei convorbiri telefonice, Manfredi a recunoscut

că-l cunoscuse pe Hanna la Cairo, însă a afirmat că nu l-a revăzut din anul 1974 sau 1975. Totuşi, Manfredi pare să fi ştiut de existenta codexului, despre care înţelesese că provine de la Hermopolis, din apropiere de Jebel el Tuna. Când i-am pus mai multe întrebări, încercând să-i zgândărim amintirile, Manfredi a devenit reticent.

În anul 1979, deşi Hanna era deja un om bogat, conform standardelor egiptene, el era convins că manuscrisele scrise pe papirus pe care le cumpărase prin intermediul lui Am Samiah aveau să-i aducă o avere. Totuşi, el nu ştia cu exactitate ce conţineau documentele şi nici nu avea o idee precisă în legătură cu valoarea lor, în termeni atât financiari, cât şi ştiinţifici. Cu toate acestea, era convins că deţine una dintre cele mai mari comori din epoca modernă.

În cadrul unei întruniri de taină, care s-a desfăşurat la Cairo, în ianuarie, şi în prezenţa unuia dintre partenerii lui Hanna, s-a spus că Manfredi a fost persoana care l-ar fi sfătuit pe Hanna cu privire la stabilirea preţului textelor antice. Conform spuselor acestuia, cifra sugerată de Manfredi a fost de trei milioane de dolari americani.

Ca un creştin copt cucernic ce era, Hanna trebuie să fi fost încântat să afle că documentele

erau cărţi gnostice care relatau istoria vieţii lui Iisus în limba istorică vorbită de comunitatea din care făcea parte, deşi, cu timpul, ortodocşii copţi au îmbrăţişat învăţăturile canonice şi s-au desprins de gnosticism.

Câteva capitole din Biblie, atât din Vechiul, cât şi din Noul Testament, au o rezonanţă puternică pentru credincioşii egipteni, în special pentru cei care trăiesc în Cairo, deoarece câteva dintre cele mai importante lăcaşuri ale religiei copte sunt localizate în oraş. Primul capitol se referă la povestea lui Moise. Conform credinţei copte, sinagoga Avraham Ibn Ezra, situată chiar în apropierea unor biserici copte din oraşul vechi Cairo, este locul în care tânărul şi virtuosul Moise a venit să se roage lui Dumnezeu să oprească năpasta care adusese suferinţă poporului egiptean.

Pe măsură ce mesajul creştin s-a răspândit printre egipteni, aceştia au adoptat cu căldură istoria despre poporul biblic, care le fusese sclav şi cu care s-au identificat imediat. Copţii cred cu tărie în Dumnezeul creştinilor, însă ei au integrat şi Vechiul Testament în propriul lor sistem religios. „Binecuvântat să fie poporul Meu, Egiptul", spun ei, făcând trimitere la un citat din Isaia 19:25, care continuă astfel: „... şi Asiria, lucrul mâinilor Mele, şi Israel, moştenirea Mea!". Acea porţiune a citatului care se referă la Egipt este preluată în aproape toată literatura coptă. Ea

înfrumuseţează ultima copertă a unei cărţi editate în condiţii excepţionale, intitulată *The Holly Family in Egypt* (Sfânta Familie în Egipt) şi publicată în atelierele uneia dintre mănăstirile copte importante, Al Mina, situată în Delta Nilului, nu departe de Alexandria.

Tot în Isaia, profeţia spune că va fi „un jertfelnic în mijlocul pământului Egiptului şi un stâlp de pomenire la hotarul lui, pentru Domnul" (Isaia 19:19). Pasajul continuă astfel: „Domnul se va face ştiut în Egipt şi Egiptenii vor cunoaşte pe Domnul în ziua aceea. Şi vor aduce arderi de tot şi prinoase şi vor face făgăduinţe Domnului şi le vor împlini" (Isaia 19:21). Copţii susţin că au identificat localizarea exactă a altarului lui Dumnezeu. Ei îl cinstesc în mănăstirea Al-Muharraq de la Assiut, în Egiptul Superior.

Tot aşa cum au integrat cărţile vechi-testamentare în sistemul lor religios, copţii au insistat asupra acelor pasaje din Noul Testament care fac trimitere la Egipt. Copţii pun la loc de mare cinste pasajul din Evanghelia după Matei, în care Sfânta Familie fuge în Egipt, pentru a se salva de uciderea pruncilor, ordonată de Irod. Iosif şi Maria se tem că recensământul a fost gândit pentru a-i face rău sau a-l ucide pe pruncul Mesia. „[...] îngerul Domnului se arătă în vis lui Iosif, zicând: «Scoală-te, ia Pruncul şi pe mama Lui şi fugi în Egipt şi stai acolo până ce-ţi voi spune, fiindcă Irod are să caute Pruncul ca să-L ucidă.»"

(Matei 2:13).

Deşi Biblia nu oferă precizări despre călătoria pe care a făcut-o Sfânta Familie, copţii şi-au dat silinţa să reconstituie ruta pe care a străbătut-o ea în cursul trecerii prin Egipt. Relatarea coptă a călătoriei abundă în detalii. Conform tradiţiei, Sfânta Familie a călătorit pe uscat până în Egipt, mergând pe ruta din nordul Peninsulei Sinai şi trecând prin El Arish. Apoi, traseul Sfintei Familii a traversat întreaga Vale a Nilului, dinspre nord spre sud, din Alexandria şi până la Assiut. Au fost tipărite câteva cărţi copte, produse în condiţii excepţionale, care descriu călătoria Sfintei Familii în Egipt, una dintre cele mai frumoase oferind o reprezentare a lui Iosif, „bătrânul tâmplar, care era cel promis Mariei, mergând pe jos înainte şi conducând asinul de hăţ pe cărări neumblate, prin sălbăticia mai neagră decât nopţile în desert şi nesfârşită precum maica zărilor fără sfârşit".

Mănăstirea Al-Muharraq de lângă Assiut se află, de asemenea, în regiunea în care Sfânta Familie a zăbovit timp de şase luni, potrivit credinţei copte. Locul era atât de plin de sfinţenie, spune literatura, încât copţii egipteni au numit acest loc „al doilea Betleem". Chiar pe locul acestei mănăstiri, un înger al Domnului i s-a arătat lui Iosif, după cum stă mărturie Evanghelia după Matei (2:20), şi i-a spus: „Scoală-te, ia Pruncul şi pe mama Lui şi mergi în pământul lui Israel, căci au murit cei ce căutau să ia sufletul Pruncului."

Potrivit acestor sfaturi din vis, Iosif, Maria şi copilul Iisus s-au întors în Ţara Sfântă a Israelului.

Religia coptă ne spune că minuni sunt înfăptuite şi astăzi, tot aşa cum se întâmpla şi odinioară. Ei susţin că Fecioara Maria şi-a făcut apariţia de multe ori în ţara lor. Una dintre celebrele apariţii s-a petrecut în anul 1968. Fecioara s-a arătat în vârful bisericii Sfânta Maria, în cartierul Zeitoun din Cairo, şi a rămas acolo timp de câteva zile. O altă apariţie s-a produs în 1980, în apropierea Pieţei Ramses, din inima oraşului Cairo. Apoi, în august 2000, Fecioara Maria s-a întors acasă, ca să spunem aşa. Ea a fost văzută în biserica din interiorul mănăstirii Al-Muharraq, ultima escală a Sfintei Familii în Egipt, înainte de întoarcerea în Palestina.

Acum, Hanna Asabil se afla în posesia unui document care relata un alt episod fundamental din viaţa Domnului său – cu condiţia ca el să-l fi putut citi. Pentru moment, era un alt articol oferit spre vânzare celui care dădea mai mult.

Hanna stătea adeseori la cafeneaua sa preferată din Cairo, unde fuma ţigară de la ţigară, bea cafea, juca *trik-trak* – forma locală de *shesh-besh,* un fel de joc de table – sau molfăia un soi de migdală neagră, nelipsită din cafenelele din Cairo. Printre

oaspeţii lui Hanna s-a numărat şi un grup select de vizitatori occidentali, extrem de fini cunoscători, cărora le plăcea să se plimbe prin magazinele din Cairo, în căutarea comorilor ascunse printre munţii de falsuri. Adeseori se întâlnea cu oaspeţii săi nu la magazin sau în apartamentul lui, ci la o cafenea cum este aceasta sau poate chiar la Hiltonul Nilului.

Comercianţii europeni care vizitau Cairo în perioada respectivă se cazau, de regulă, la Hilton, cel mai bun hotel din oraş. A intra în holul acestuia era ca şi cum ai fi aterizat în hotelul exclusivist George V din Paris sau în clubul unei universităţi din New York, unde toţi oaspeţii se cunosc între ei sau au auzit unii de alţii. Era un loc predilect de întâlnire pentru comercianţii de antichităţi.

Manuscrisele erau bine ascunse în altă parte. Hanna nu le oferea oricăruia dintre numeroşii săi vizitatori. El era un comerciant local cu succes moderat, însă avea nevoie de un om de legătură pentru a putea efectua o tranzacţie de amploarea sumei pe care o pretindea. În fond, el nu vorbea nici engleză, nici franceză, nici germană, limbile europene folosite de obicei în mediile academice ale egiptologilor. Nu vorbea decât araba, iar asta nu-l putea ajuta să vândă papirusuri unui client străin plin de bani.

Acest tip de vânzare presupunea să ai cele mai bune contacte posibile, pentru a atrage atenţia

celor mai importante muzee şi universităţi ale lumii şi a celor mai bogaţi colecţionari particulari. Lui Hanna îi lipsea acest gen de influentă şi de contacte. Trebuia să aleagă pe cineva din tot acest labirint pestriţ de căutători de evanghelii, intelectuali, cumpărători, vânzători, aventurieri şi vizionari, care să-l ajute să facă cea mai bună vânzare posibilă.

Un candidat sigur era bărbatul despre care mulţi credeau că are cele mai potrivite contacte la Londra, Paris şi New York. Era o persoană cu care Hanna şi mulţi alţi comercianţi egipteni încheiaseră deja afaceri substanţiale. Era cel mai important dintre toţi comercianţii de antichităţi din Orientul Apropiat, considerat decanul grupului şi cel mai plin de succes cumpărător şi vânzător din perioada postbelică.

Numele lui era Nicolas Koutoulakis.

Capitolul trei
Trădându-L pe Iisus

Iisus i-a spus lui Iuda: „Dar tu îi vei întrece pe toţi. Căci tu vei jertfi omul care mă înveşmântează.”

Evanghelia după Iuda

Manuscrisele pe papirus din Cairo cuprindeau o versiune a celei mai notabile trădări din istorie,

care, conform opiniei majoritare, a determinat o schimbare radicală. Un element esenţial al credinţei religioase creştine este că Iisus a fost răstignit pentru că unul dintre ucenicii lui l-a trădat. Tulburătoarele controverse provocate de recent descoperita evanghelie se referă la faptul că Iuda nu a făcut decât ceea ce i-a cerut învăţătorul său.

Nu sunt motive să ne îndoim că s-a comis într-adevăr un act de trădare. Bart Ehrman, autorul cărţii *Lost Christianities* [Versiuni pierdute ale creştinismului], remarcă următoarele: „Iisus a fost în mod aproape cert vândut autorităţilor de către Iuda Iscarioteanul. Motivul pentru care istoricii consideră reală aserţiunea se datorează faptului că nu este genul de mistificare pe care ar inventa-o un creştin. Faptul că episodul apare consemnat în toate tradiţiile noastre, ca şi faptul că niciun creştin nu l-a inventat demonstrează că a existat în realitate un personaj care l-a trădat pe Iisus şi care trebuie să fi făcut parte din anturajul său. Ce anume a trădat Iuda şi de ce a comis Iuda actul trădării constituie două întrebări de care teologii şi istoricii se lovesc de multă vreme."

În contextul Noului Testament, termenul de „trădare", în sine, dă naştere la polemici. După cum argumentează teologul William Klassen în *Judas: Betrayer or Friend of Jesus*? (Iuda, trădător sau prieten al lui Iisus?), termenul folosit la origine în Noul Testament pentru a descrie faptele

lui Iuda, *paradidomi,* nu ar trebui tradus pur şi simplu prin „a trăda”, ci, mai degrabă, prin „a înmână”, „a transmite” sau „a preda”. Poate că termenului îi lipseşte nuanţa de condamnare morală cu care este asociat în traducerile din limba engleză ale cuvântului.

Manuscrisul descoperit la Jebel Qarara este un material cu potenţial exploziv. Evanghelia după Iuda furnizează un nou martor la unul dintre evenimentele definitorii pentru istoria omenirii, care a condus la Răstignirea şi la învierea lui Iisus Hristos. Documentul avea destule asemănări cu oricare relatare contemporană a faptelor, ca şi multe alte povestiri despre Iisus. Trebuie să fi fost evanghelia – altfel spus, vestea cea bună – adusă de unul dintre actorii principali ai istoriei ultimelor zile din viaţa lui Iisus.

Importanţa nou-descoperitelor papirusuri rezidă în faptul că ele sunt autentice. Evanghelia fusese menţionată în istorie încă din secolul al II-lea, însă multă vreme s-a crezut că nu s-a păstrat nicio copie a sa. După cum explica profesorul Rodolphe Kasser: „În mod cert, este una dintre cele mai mari descoperiri ale acestui secol. Este o descoperire extraordinară, fiindcă e o mărturie autentică.”

Silueta anticului Ierusalim se întinde, sinuoasă, în peisajul stâncos, însemnat de crângurile de

arbori pitici şi de măslini noduroşi.

Drumul coboară de la Cinemateca din Ierusalim, elegant restaurată, traversează pitoreasca Vale Hinnom şi ajunge în locul unde ea se uneşte cu Valea Kidronului. Aceste două văi principale împart centrul aşezat pe coline al anticului Ierusalim. Cetatea lui David – peste care a domnit legendarul rege David, făcând din Ierusalim capitala regatelor unificate ale Iudeei şi Israelului – se află puţin mai sus, instalată pe versantul nordic al Muntelui Templului.

Soarele amiezii mistuie toate culorile, lăsând oraşul de un cafeniu murdar, striat de stâncile mohorâte. Se crede că aici se înălţau odinioară zidurile Primului Templu al lui Solomon, de mult distrus, construit de fiul lui David, regele Solomon.

Mulţi sunt cei care au umblat pe aceste coline, printre aceştia – şi Iisus. Mai jos, în vale, se află, potrivit tradiţiei, Hacheldamah sau „Ţarina sângelui", în limba aramaică din epoca biblică. Acesta este locul în care, conform relatărilor din Evangheliile incluse în Noul Testament, s-a sinucis Iuda, fiind cuprins de remuşcări.

Toate locurile sacre celebre sunt concentrate în apropiere. De la Hacheldamah, vizitatorul poate urca pe un deal abrupt, pentru a ajunge la Muntele Sionului, locul unde se spune că a avut loc Cina cea de Taină. O încăpere dintr-un edificiu construit de cruciaţi a fost ridicată alături, spre a

comemora celebra cină.

Opt sute de metri mai departe, vizitatorul ajunge la zidurile exterioare de apărare ale celui de-al Doilea Templu, construit de Irod drept centru de cult în vremea lui Iisus. Cel de-al Doilea Templu era un edificiu magnific, care adăpostea „Sfânta Sfintelor". Era locul în care rabinii dezbăteau preceptele Legii şi unde Iisus i-a blestemat pe zarafi. Zidul dinspre apus al Templului este astăzi considerat cel mai sacru loc din Ierusalim, fiindcă acolo se comemorează distrugerea Templului de către romani, din anul 70 e.n.

Latura răsăriteană a Muntelui Templului duce spre Grădina Ghetsimani, situată la câteva sute de metri depărtare, unde s-a petrecut faimosul episod al „sărutului trădării". Cuvântul *Ghetsimani* provine din ebraică şi are sensul de „presă de ulei". În prezent, pe acest loc se află o livadă de măslini bătrâni, de care se îngrijesc câţiva călugări franciscani.

Colina situată ceva mai sus este cunoscută sub denumirea de Muntele Măslinilor. De aici se vede tot Ierusalimul. Pe culme se află cel mai sacru dintre toate cimitirele evreilor. De-a lungul istoriei lor, evreii au considerat că este locul de pe Pământ aflat cel mai aproape de rai, prin urmare, de aici sufletul îşi poate lua rapid zborul din corp, spre a ajunge la locul mult râvnit al odihnei veşnice. De aici se crede că Iisus s-a înălţat la cer.

Toate aceste locuri istorice demonstrează

apropierea iudaismului şi a poporului evreu de religia căreia i-au dat naştere: creştinismul. Iisus era evreu, la fel şi apostolii lui. Ipostaza de Mesia a lui Iisus era justificată în Noul Testament prin profeţia vechi-testamentară. Era obligatoriu ca Iisus să facă parte din Casa lui David şi să provină din Iudeea, regiunea situată la sud de Ierusalim, unde se află şi Betleemul. Iar faptul că, mult timp după aceea, evreii aveau să fie incriminaţi drept ucigaşi ai lui Hristos reprezintă una dintre tristele moşteniri lăsate de trădarea lui Iuda.

„În general, numele de Iuda este sinonim cu demonicul", notează Klassen. „Uneori, Iuda este portretizat ca o chintesenţă a răului sub chipul ipocriziei, lăcomiei, ticăloşiei, ingratitudinii şi, mai presus de toate, al trădării... În numeroase lucrări care s-au scris despre el, autorii nici măcar nu se ostenesc să folosească numele de Iuda şi se referă la el în special cu «trădătorul», sugerând astfel că însuşi gestul de a-l fi trădat pe Iisus este cel care l-a făcut să se detaşeze de cei doisprezece apostoli. Fapta lui, îl judecă aceştia, este unică în analele istoriei omenirii, prin ticăloşia sa."

Miza este chiar mai mare decât pare la prima vedere. Istoria trădării face parte integrantă din istoria creştinismului, este pasul esenţial care a avut drept efect procesul, condamnarea,

răstignirea şi învierea lui Iisus. „Dacă Iuda nu l-ar fi trădat pe Iisus”, explică Ehrman, „atunci acest lucru ar modifica modul în care percep creştinii relaţia lor nu numai cu trădătorul, ci şi cu poporul pe care cred că-l reprezintă acesta, în speţă evreii. Prin urmare, de-a lungul întregii istorii a creştinismului, creştinii i-au învinuit pe evrei de moartea lui Iisus, iar Iuda este emblematic pentru evreii care l-au trădat pe Iisus. Dacă Iisus şi Iuda ar fi convenit într-adevăr în privinţa misiunii lui Iuda, acest aspect ar schimba radical modul în care este înţeleasă relaţia dintre evrei şi creştini.”

Apoi, el continuă astfel: „Dacă se dovedeşte că Iuda nu l-a trădat pe Iisus, ci a înfăptuit doar ceea ce i-a cerut Iisus să facă, aceasta ar demonstra că Iisus este mai degrabă un continuator al iudaismului, decât un personaj care se disociază de iudaism. Iar dacă, din punct de vedere istoric, Iisus nu reprezintă ruptura de iudaism, atunci acest aspect ar avea un impact major asupra relaţiilor actuale dintre evrei şi creştini, fiindcă, din punct de vedere istoric, ei n-ar reprezenta două religii diferite, ci ar reprezenta o unică religie.”

Ce se ştie cu exactitate despre Iuda Iscarioteanul? Trimiterile nou-testamentare la acest personaj sunt inconsistente. Numele lui apare menţionat de patru ori în Evanghelia după Matei, de trei ori în Marcu, de patru ori în Luca şi de opt ori în Ioan.

Trebuie să abordăm cu precauţie ceea ce ştim cu

adevărat despre Iuda Iscarioteanul. Nu există nicio descriere a felului în care arăta Iuda, ca persoană. El putea fi scund sau înalt, slab sau gras, cu sau fără barbă. Putea avea părul lung sau scurt. Putea fi îmbrăcat în vesminte uzate autohtone sau în cea mai la modă (în acel moment) robă albă. Putea avea semne distinctive pe faţă. Nimeni nu ştie.

În mod evident, Iuda le inspira încredere confraţilor discipoli. Era păstrătorul banilor comuni. Această cinste care i-a fost acordată face ca trădarea lui să fie cu atât mai dureroasă. Dar el mai era şi în alt fel diferit faţă de cei doisprezece apostoli. În timp ce toţi ceilalţi veneau din Galileea – ca şi Iisus însuşi, care, deşi născut la Betleem, fusese crescut la Nazaret –, se crede că Iuda era singurul apostol care provenea din Iudeea, regiunea montană aspră situată la sud de Ierusalim, care, la vremea respectivă, îşi împrumutase numele întregii provincii romane. La origine, cuvântul *iudeu* desemna pur şi simplu o persoană care provenea din Iudeea.

Însuşi numele lui Iuda provenea din Iudeea. Majoritatea exegeţilor consideră că numele „Iscarioteanul” indică faptul că el venea din satul Keriot, de vreme ce, în ebraică, „ish” are sensul de „om”, ceea ce devine Ish-Keriot, adică „omul din Keriot”. Keriot se pare că era un sat situat în munţii sau pe colinele din Iudeea, orientate spre Marea Moartă şi nu departe de oraşul modern Arad

din Israel.

O a doua scoală de gândire atribuie numele propriu de Iscarioteanul nu unui loc geografic, ci sicarilor sau zeloţilor, sectă de evrei care se opuneau neînfricat Romei şi reprezintă ultima rezistenţă faţă de puterea romană. Zeloţii sunt cei care au comis celebra sinucidere în masă în timpul luptelor purtate la ultimul lor bastion de la Masada, din anul 74 e.n., moment în care romanii au finalizat recucerirea provinciei.

În ceea ce priveşte istoria trădării comise de Iuda, naraţiunea din cele patru Evanghelii canonice diferă doar sub aspectul spaţiului acordat şi al naturii anumitor detalii. La o examinare mai atentă a fiecăreia apar similitudini, dar şi câteva discrepante sugestive.

Multă vreme s-a considerat că Evanghelia după Matei a fost scrisă prima dintre cele patru Evanghelii acceptate în Noul Testament. Unii exegeţi moderni au pus sub semnul întrebării această teorie, argumentând că în Matei există anumite pasaje care îşi au originea în pasaje similare din Evanghelia după Marcu şi care trebuie să fi fost compuse anterior. Totuşi, Matei este prima dintre cele patru Evanghelii, în toate traducerile Noului Testament.

Deşi istoriile Bisericii timpurii indică existenţa unei Evanghelii după Matei scrise în ebraică sau aramaică, Evanghelia după Matei care ni s-a transmis de-a lungul secolelor pare să fi fost scrisă

la origine în greceşte. Se spune că o copie după originalul Evangheliei după Matei ar fi fost găsită mai târziu de Sfântul Ieronim şi tradusă în limba latină. Nu se ştiu multe nici despre Matei însuşi. În Matei 9:9, el este prezentat ca vameş şi este chemat să-l urmeze pe Iisus: „Şi plecând Iisus de acolo, a văzut un om care şedea la vamă, cu numele Matei, şi i-a zis acestuia: «Vino după Mine.» şi sculându-se, a mers după El.” În pasaje similare din Marcu (2:14) şi Luca (5:27), numele vameşului este înlocuit cu Levi, însă majoritatea exegeţilor consideră că este vorba despre aceeaşi persoană.

Iuda îşi face apariţia în evanghelie în vremea când Iisus mergea „propovăduind Evanghelia împărăţiei şi vindecând toată boala şi toată neputinţa în popor” (Matei 9:35). Iisus i-a chemat pe cei doisprezece ucenici şi „le-a dat lor putere asupra duhurilor celor necurate, ca să le scoată şi să tămăduiască orice boală şi orice neputinţă” (Matei 10:1). Matei (10:2–4) furnizează numele discipolilor lui Iisus: „Numele celor doisprezece apostoli sunt acestea: întâi Simon, cel numit Petru, şi Andrei, fratele lui; Iacov al lui Zevedeu şi Ioan fratele lui; Filip şi Vartolomeu, Toma şi Matei vameşul, Iacov al lui Alfeu şi Levi ce se zice Tadeu; Simon Cananeul şi Iuda Iscarioteanul, cel care L-a vândut.”

Iuda Iscarioteanul îşi asumă un rol major în cartea lui Matei abia în ultimele zile din viaţa

petrecută de Iisus pe Pământ. În Matei (26:2), cu două zile înainte de Paşti, Iisus face următoarea prevestire: „Ştiţi că peste două zile va fi Pastile şi Fiul Omului va fi dat să fie răstignit.”

În casa lui Simon Leprosul din Betania, situată pe celălalt versant al Muntelui Măslinilor, o femeie toarnă mir pe capul lui Iisus. Ucenicii care se află şi ei acolo critică acest gest, considerându-l extravagant şi inutil: „Şi văzând ucenicii, s-au mâniat şi au zis: «De ce risipa aceasta? Căci mirul acesta se putea vinde scump, iar banii să se dea săracilor.» Dar Iisus, cunoscând gândul lor, le-a zis: «Pentru ce faceţi supărare femeii? Căci lucru bun a făcut ea faţă de Mine. Căci pe săraci totdeauna îi aveţi cu voi, dar pe Mine nu Mă aveţi totdeauna; că ea, turnând mirul acesta pe trupul Meu, a făcut-o spre îngroparea Mea. Adevărat zic vouă: oriunde se va propovădui Evanghelia aceasta, în toată lumea, se va spune şi ce-a făcut ea, spre pomenirea ei.»” (Matei 26:8–13).

Imediat după acest episod, începe să fie revelată povestea trădării lui Iisus de către Iuda. Deşi acest lucru nu este menţionat în mod explicit în naraţiune, Iuda îi părăseşte pe ceilalţi ucenici care sunt cu Iisus. Şi povestea continuă astfel:

„Atunci, unul dintre cei doisprezece, numit Iuda Iscarioteanul, ducându-se la arhierei, a zis: «Ce voiţi să-mi daţi şi eu îl voi da în mâinile voastre?» Iar ei i-au dat treizeci de arginti. Şi de atunci căuta un prilej potrivit ca să-L dea în mâinile lor.” (Matei

26:14–16).

Atunci, Iisus şi cei doisprezece apostoli ai săi s-au aşezat la masă, pentru a celebra ceea ce a devenit cunoscut drept Cina cea de Taină (Matei 26:21–25). Pe când mâncau, Iisus a anticipat trădarea care urma să ducă la răstignirea sa: „Adevărat grăiesc vouă, că unul dintre voi Mă va vinde.” Ucenicii reacţionează mâhniţi şi fiecare îl întreabă pe Iisus: „Nu cumva eu sunt, Doamne?”.

El le răspunde: „Cel ce a întins cu Mine mâna în blid, acela Mă va vinde.”

Naraţiunea trădării continuă cu singura învinuire directă, presupunând că ar fi vorba despre o condamnare a lui Iuda de către Iisus din această Evanghelie, când Iisus spune: „Fiul Omului merge precum este scris despre El. Vai, însă, acelui om prin care Fiul Omului se vinde! Bine era de omul acela dacă nu se năştea.” Acest pasaj rămâne deschis interpretărilor, dacă este pus în lumina Evangheliei după Iuda; poate că nu este vorba propriu-zis despre o condamnare, ci mai degrabă despre exprimarea durerii faţă de ceea ce urmează curând să păţească vânzătorul.

La rândul lui, Iuda întreabă: „Nu cumva sunt eu, Învăţătorule?”, iar Iisus îi răspunde cu simplitate: „Tu ai zis.”

După Cină, Iisus merge să se roage în grădina de la poalele Muntelui Măslinilor, numită Ghetsimani. Anticipând din nou ceea ce avea să se-ntâmple, Iisus prezice că va învia din morţi şi se

va întâlni curând cu apostolii în Galileea. Apoi face afirmaţia că Simon Petru se va lepăda de el de trei ori, ceea ce Simon Petru, spre marea sa mâhnire, face într-adevăr, după cum descriu următoarele pasaje.

După ce ucenicii se trezesc, Iisus le spune: „Dormiţi de acum şi vă odihniţi! Iată s-a apropiat ceasul şi Fiul Omului va fi dat în mâinile păcătoşilor. Sculaţi-vă să mergem, iată s-a apropiat cel ce M-a vândut.” (Matei 26:45–46).

Acum urmează episodul trădării (26:47–56). Iuda reuşise într-un fel sau altul să plece. Fără niciun avertisment, el reapare, însă de astă dată nu este singur. „Şi, pe când vorbea încă, iată a sosit Iuda, unul dintre cei doisprezece, şi împreună cu el mulţime multă, cu săbii şi cu ciomege, de la arhierei şi de la bătrânii poporului.”

Iuda stabilise un semn cu mai-marii preoţilor: urma să-l identifice pe Iisus prin sărutul pe care îl va da pe obrazul lui. Acest sărut al trădătorului va rămâne un simbol al infamiei. „Iar vânzătorul le-a dat semn, zicând: «Pe care-L voi săruta, Acela este: puneţi mâna pe El.» Şi îndată, apropiindu-se de Iisus, a zis: «Bucură-Te, Învăţătorule!» Şi L-a sărutat. Iar Iisus i-a zis: «Prietene, pentru ce ai venit?» Atunci ei, apropiindu-se, au pus mâinile pe Iisus şi L-au prins.”

Iisus a pornit de acum pe calea răstignirii. Se îndreaptă spre întâlnirea cu destinul. Fără Iuda, el nu şi-ar fi împlinit soarta.

Rolul lui Iuda pare să se fi sfârşit, însă Evanghelia după Matei continuă să ne vorbească despre soarta cumplită care i-a fost rezervată. Până-n zori, se pare că Iuda a fost copleşit de remuşcări. El se căieşte pentru actul trădării pe care l-a comis în ziua anterioară: „Atunci Iuda, cel ce L-a vândut, văzând că a fost osândit, s-a căit şi a adus înapoi arhiereilor şi bătrânilor cei treizeci de arginţi, zicând: «Am greşit vânzând sânge nevinovat.» Ei i-au zis: «Ce ne priveşte pe noi? Tu vei vedea.» Şi el, aruncând argintii în templu, a plecat şi, ducându-se, s-a spânzurat.” (Matei 27:3–5).

După ce au discutat între ei, mai-marii preoţilor au refuzat să păstreze banii. „Iar arhiereii, luând banii, au zis: «Nu se cuvine să-i punem în vistieria templului, deoarece sunt preţ de sânge.” În loc să folosească banii pentru ei, ies din templu şi cumpără o fâşie de pământ pe care să o folosească drept cimitir pentru străini, Hacheldamah, „Ţarina sângelui”. „Şi ţinând ei sfat, au cumpărat cu ei Ţarina Olarului, pentru îngroparea străinilor. Pentru aceea s-a numit ţarina aceea Ţarina Sângelui, până în ziua de astăzi.” (Matei 27:6–8).

Aici se sfârşeşte rolul lui Iuda. Şi-a luat viaţa cu mâinile lui, după toate aparenţele, de ruşine.

Următoarele două Evanghelii, cea a lui Marcu şi cea a lui Luca, nu aduc modificări semnificative în istoria lui Iuda şi a trădării. Ele furnizează o relatare similară despre viaţa lui Iisus şi răstignire,

cu câteva mici detalii întru câtva diferite.

Evanghelia după Marcu nu aduce elemente de noutate naraţiunii despre Iuda, lucru explicabil dacă aceasta constituie sursa din care se inspiră Matei şi Luca, potrivit speculaţiilor actuale. Decizia lui Iuda de a-l trăda pe Iisus este tratată expeditiv aici, aproape cu superficialitate: „Iar Iuda Iscarioteanul, unul dintre cei doisprezece, s-a dus la arhierei ca să li-L dea pe Iisus. Şi, auzind ei, s-au bucurat şi au făgăduit să-i dea bani. Şi el căuta cum să-L dea lor, la timp potrivit.” (Marcu 14:10–11).

La Cina cea de Taină, Iisus spune, ca şi în Evanghelia după Matei, că unul dintre ucenici îl va trăda: „Pe când şedeau la masă şi mâncau, Iisus a zis: «Adevărat grăiesc vouă că unul dintre voi, care mănâncă împreună cu Mine, Mă va vinde.» Ei au început să se întristeze şi să-l zică, unul câte unul: «Nu cumva sunt eu?» Iar El le-a zis: «Unul dintre cei doisprezece, care întinge cu Mine mâna în blid.»” (Marcu 14:18–20).

Apoi, Iisus îl acuză din nou pe ucenicul care-l va trăda, într-un pasaj care poate fi citit în ambele sensuri: fie exprimând mânie şi condamnare, fie mâhnire şi durere pentru omul care va trebui să comită trădarea: „Că Fiul Omului merge precum este scris despre El; dar vai de omul acela prin care este vândut Fiul Omului. Bine era de omul acela dacă nu s-ar fi născut.” (Marcu 14:21). Acest pasaj ar putea indica faptul că a fost o povară

îngrozitoare aceea de a fi trebuit să-l trădeze pe Iisus.

Similitudinile continuă în episodul de pe Muntele Măslinilor. Ca şi în Evanghelia după Matei, Iuda nu vine singur. Împreună cu el era „mulţime cu săbii şi cu ciomege, de la arhierei, de la cărturari şi de la bătrâni". Trădarea este din nou pecetluită cu un sărut. „Iar vânzătorul le dăduse semn, zicând: «Pe care-L voi săruta, Acela este. Prindeţi-L şi duceţi-L cu pază.» Şi venind îndată şi apropiindu-se de El, a zis Lui: «Învăţătorule! şi L-a sărutat.»" (Marcu 14:43–45).

Nu mai apar alte menţiuni referitoare la Iuda sau la rolul său. Restul textului Marcu istoriseşte episodul judecării, al răstignirii şi al învierii.

Numeroase similitudini de acest gen se regăsesc şi în Evanghelia după Luca. Asemenea Faptelor Apostolilor, ea este dedicată preaputernicului Teofil... „ca să te încredinţezi despre temeinicia învăţăturii pe care ai primit-o". Este logic, de vreme ce Luca şi Laptele Apostolilor sunt compuse de acelaşi autor.

Explicaţia furnizată aici în legătură cu trădarea lui Iuda este de ordin teologic: „Şi a intrat satana în Iuda, cel numit Iscarioteanul, care era din numărul celor doisprezece. Şi, ducându-se, el a vorbit cu arhiereii şi cu căpeteniile oastei, cum să-L dea în mâinile lor. Şi ei s-au bucurat şi s-au învoit să-i dea bani." (Luca 22:3–5).

Se consideră că Evanghelia după Ioan este

ultima carte scrisă din seria celor patru Evanghelii canonice. Ea nu face parte dintre Evangheliile sinoptice, ci pare a avea surse independente. De asemenea, este şi cea mai dură în condamnarea lui Iuda, dar şi a evreilor, ei fiind socotiţi drept grup distinct faţă de restul credincioşilor autentici. La vremea scrierii sale, adică la sfârşitul primului secol, posibil chiar la începutul celui de-al doilea, este limpede că povestea lui Iisus nu urmărea exclusiv convertirea evreilor, ci era destinată să instruiască un public mult mai larg. Până în acel moment, Iisus, în ipostaza de Mântuitor, fusese acceptat de mulţi păgâni.

Prima menţiune referitoare la Iuda apare în capitolul 12, la şase zile înaintea Paştilor, când Iisus vine în Betania. De astă dată, vizita conţine detalii referitoare la miraculoasa poveste a lui Lazăr, pe care Iisus îl învie din morţi. Acasă la cele două surori, pe nume Maria şi Marta, istoria ungerii cu mir conţine o deosebire semnificativă. Iuda întreabă despre preţul mirului: „Iar Iuda Iscarioteanul, unul dintre ucenicii Lui, care avea să-L vândă, a zis: «Pentru ce nu s-a vândut mirul acesta cu trei sute de dinari şi să-i fi dat săracilor?»” (Ioan 12:4–5).

Ştim că Iuda Iscarioteanul era însărcinat să aibă în grijă banii apostolilor, prin urmare, trebuie să-i fi fost uşor să aprecieze costul acestui ritual. Totuşi, naratorul este ironic faţă de comentariul lui şi îl sancţionează sever: „Dar el a zis aceasta nu

pentru că îi era grijă de săraci, ci pentru că era fur şi, având punga, lua ce se punea în ea. A zis deci Iisus: «Las-o, că pentru ziua îngropării Mele l-a păstrat. Că pe săraci totdeauna îi aveţi cu voi, dar pe Mine nu Mă aveţi totdeauna.»" (Ioan 12:6–8).

De sărbătoarea Paştilor, naraţiunea continuă pe acelaşi ton aspru de judecare a lui Iuda: „... diavolul punând dinainte în inima lui Iuda, fiul lui Simon Iscarioteanul, ca să-l vândă." (Ioan 13:2).

Iar Iisus le spune celor doisprezece ucenici: „Adevărat, adevărat zic vouă: «Cel care primeşte pe cel pe care-l voi trimite Eu, pe Mine Mă primeşte; iar cine Mă primeşte pe Mine primeşte pe Cel ce M-a trimis pe Mine.» Iisus, zicând acestea, S-a tulburat cu duhul şi a mărturisit şi a zis: «Adevărat, adevărat zic vouă că unul dintre voi Mă va vinde.» Deci ucenicii se uitau unii la alţii, nedumerindu-se despre cine vorbeşte." (Ioan 13:20–22).

Simon Petru îl întreabă cine este trădătorul. „Iisus i-a răspuns: «Acela este, căruia Eu, întingând bucăţica de pâine, i-o voi da.» Şi întingând bucăţica, a luat-o şi a dat-o lui Iuda, fiul lui Simon Iscarioteanul. Şi după îmbucătură a intrat atunci satana în el. Iar Iisus i-a zis: «Ceea ce faci, fă mai curând.»" (Ioan 13:24–27).

În mod evident, Iisus ştie ce are de gând să facă Iuda. Naraţiunea continuă, consemnând: „Dar nimeni din cei care şedeau la masă n-a înţeles pentru ce i-a zis aceasta. Căci unii socoteau,

deoarece Iuda avea punga, că lui îi zice Iisus: cumpără cele de care avem trebuinţă la sărbătoare, sau să dea ceva săracilor. Deci după ce a luat acela bucăţica de pâine, a ieşit numaidecât. şi era noapte. Şi când a ieşit el, Iisus a zis: «Acum a fost preaslăvit Fiul Omului şi Dumnezeu a fost preaslăvit întru El.»" (Ioan 13:28–31).

După cină, Iisus iese la rândul lui, traversează Valea Kidron şi ajunge la Grădina Ghetsimani. Iuda cunoaşte locul, fiindcă tot din naraţiune aflăm că Iisus se întâlnea adeseori acolo cu ucenicii lui (Ioan 18:1–2). În Ioan apar detalii şi nume suplimentare, însă istoria vânzării rămâne în esenţă aceeaşi.

Când Iisus este adus înaintea lui Pilat din Pont, el este batjocorit cu numele de „regele iudeilor". Numai că Pilat conchide în faţa mulţimii evreilor adunaţi: „Luaţi-L voi şi răstigniţi-L, căci eu nu-l găsesc nicio vină." (Ioan 19:6).

Evanghelia continuă astfel:

Iudeii i-au răspuns: „Noi avem lege şi după legea noastră El trebuie să moară, că S-a făcut pe Sine Fiu al lui Dumnezeu."

Deci, când a auzit Pilat acest cuvânt, mai mult s-a temut.

Şi a intrat iarăşi în pretoriu şi I-a zis lui Iisus: „De unde eşti Tu?" Iar Iisus nu i-a dat niciun răspuns.

Deci Pilat I-a zis: „Mie nu-mi vorbeşti? Nu ştii că am putere să Te eliberez şi putere am să Te răstignesc?

Iisus a răspuns: „N-ai avea nicio putere asupra Mea, dacă nu ţi-ar fi fost dat ţie de sus. De aceea cel care M-a predat fie mai mare păcat are.” (19:7–11).

Aceasta este ultima referire la Iuda, deşi Ioan nu-l numeşte explicit pe Iuda în acest pasaj. Pasajul poate fi interpretat ca absolvindu-l pe Pilat de păcat, însă şi pe Iuda, de vreme ce ambii acţionează conform unui plan divin. Ioan nu menţionează sinuciderea sau felul în care Iuda s-a făcut de batjocură şi nici semnul lui Iuda impregnat în „Ţarina Sângelui”.

Un alt loc din Noul Testament ce relatează o parte a istoriei morţii lui Iuda se află în Fapte (1:16–20). Versiunea din Fapte a sfârşitului groaznic al lui Iuda diferă în mod sensibil de cea din Evangheliile canonice. Iuda este numit, mai precis, drept cel „care s-a făcut călăuza celor care L-au prins pe Iisus”. Autorul Faptelor exprimă un amalgam de emoţii, mâhnire, regret şi o mare mânie fată de trădarea lui Iuda, „căci era numărat cu noi şi luase sorţul acestei slujiri”.

Spre deosebire de relatarea din Matei, în Fapte, marii preoţi ai Templului nu cumpără Ţarina Sângelui, ci Iuda este cel care cumpără bucata de pământ cu câştigul său necinstit: „Deci acesta a dobândit o ţarină din plata nedreptăţii şi, căzând cu capul înainte, a crăpat pe la mijloc şi i s-au vărsat măruntaiele. Şi s-a făcut cunoscută aceasta tuturor celor ce locuiesc în Ierusalim, încât ţarina

aceasta s-a numit în limba lor Hacheldamah, adică Ţarina Sângelui.”

Autorul Faptelor este necruţător în denunţarea lui Iuda. „Căci este scris în Cartea Psalmilor: «Facă-se casa lui pustie şi să nu aibă cine să locuiască în ea!»”

Aceasta este povestea lui Iuda aşa cum este relatată în primele cinci cărţi din Noul Testament. Naraţiunea referitoare la trădarea lui Iuda – deşi deosebindu-se în detaliile prezentate în Evanghelii şi Faptele Apostolilor – furnizează doar detalii sumare. În ciuda acestui aspect, epopeea lui Iuda a străbătut veacurile, transformându-se mai mult într-un simbol, pe măsură ce sensul ei a evoluat în timp.

„Din Evul Mediu şi până-n epoca modernă, Iuda este perceput ca fiind reprezentativ pentru evrei”, explică Bart Ehrman. „Evreilor li se aplică clişeul de a fi trădătorii care l-au vândut pe Iisus. Exact asta a fost Iuda – el este vinovat de moartea lui Iisus.”

Totuşi, există o obiecţie majoră faţă de acest antisemitism tradiţional care s-a dezvoltat de-a lungul perioadelor istorice. Fapta comisă de Iuda – indiferent de motivaţia ei – a fost prevestită de Iisus. Hristos avea să moară şi să învie din mormânt, ca urmare a acestei trădări.

„Noul Testament are o viziune ironică asupra lui Iisus îndreptându-se spre propria moarte”, continuă Ehrman, „deoarece, pe de o parte, Iisus ştie că urmează să moară, ştie de ce urmează să moară şi ştie că trebuie să moară. Şi este voia lui Dumnezeu ca el să moară. Pe de altă parte, cei care sunt vinovaţi de moartea lui sunt demonizaţi. Iuda, desigur, este prezentat ca un ticălos, fiindcă este cel care-l predă. Însă, te-ai putea întreba, dacă Iisus trebuia oricum să moară, atunci, firește, Iuda trebuia să-l vândă, iar, cum asta este voia lui Dumnezeu, nu înseamnă oare că Iuda i-a făcut un serviciu lui Iisus?”

Capitolul patru
Traficanţii De Putere

Dacă negoţul n-ar fi fost asemenea cauciucului indian, el n-ar fi depăşit niciodată obstacolele pe care legiuitorii le pun neîncetat în calea lui.
Henry David Thoreau

Elveţia a devenit patria câtorva dintre cei mai mari şi mai de seamă comercianţi de antichităţi. Această republică montană, cu crestele acoperite de omăt şi apa pură curgând în albiile alpine, este un paradis *aficionado*, altfel spus, al împătimiţilor de artă. Tradiţia multiseculară de neutralitate

politică a acestei ţări, care a asigurat menţinerea sa în afara războaielor permanente dintre naţiunile europene aflate într-o rivalitate constantă, a reuşit să ridice un zid financiar invizibil în jurul graniţelor sale.

În interiorul acestui zid se află un ţinut nu numai al banilor, ci şi al unui stil de viaţă tihnit, pe care banii îl pot procura. Cetăţenii elveţieni se bucură de un extraordinar sistem de asigurări sociale, de salarii extrem de mari, în comparaţie cu restul Europei, de un sistem de sănătate de prim rang şi de cinci până la şase săptămâni de concediu, ca parte a compensaţiilor normale pe care le primesc în schimbul muncii lor. Ar fi exagerat să susţinem că Elveţia este o societate utopică, dar nici nu este departe de aşa ceva. Nu există mahalale în oraşe şi nici sărăcie printre cetăţenii elveţieni. Moneda naţională, francul elveţian, este una dintre valutele cele mai stabile din lume. În general, Elveţia este o ţară foarte curată, în care viaţa personală, proprietatea şi justiţia sunt respectate până la veneraţie.

Cel de-al Doilea Război Mondial a jucat un rol crucial în dezvoltarea Elveţiei moderne. Pe toată durata războiului, băncile elveţiene şi-au perpetuat politica discreţionară de protejare a propriilor clienţi, indiferent cine ar fi fost aceia. Ele au acceptat bani provenind atât de la evrei disperaţi, care-şi ascundeau bogăţia pentru a nu le fi prădată de nazişti, cât şi de la oficiali nazişti care

încercau să-şi pună la adăpost nou-dobânditele averi. Elveţia s-a dezvoltat după încheierea războiului, transformându-se într-un paradis unde cetăţeni ai altor ţări îşi depun banii şi bunurile, uneori dobândite pe căi necinstite. Ţara a strâns capital de pe urma faimosului său statut de neutralitate politică, pentru a se consolida ca centru financiar prosper.

Respectul pe care-l are orice elveţian faţă de proprietatea privată a transformat ţara într-un centru în plin avânt al comerţului cu artă şi antichităţi, deopotrivă. Acest aspect are consecinţe atât pozitive, cât şi negative. Alături de Marea Britanie, Elveţia a fost considerată o placă turnantă a traficului de antichităţi. Deşi ambele ţări au adoptat măsuri severe privind combaterea aspectelor ilegale ale acestui tip de comerţ, în paralel s-a dezvoltat o reputaţie de ilegalitate. În unul dintre cazurile cele mai cunoscute, în anul 1995, poliţia elveţiană a efectuat o razie asupra a patru depozite de tranzit din Geneva, confiscând un număr impresionant de artefacte, care se presupune că fuseseră aduse prin contrabandă din Italia. În articolul publicat în revista *Archaeology*, carabinierii – politia naţională italiană – susţin că depozitele adăposteau circa 10.000 de artefacte, în valoare totală de 50 de miliarde de lire italiene (aproximativ 35 de milioane de dolari), făcând ca această descindere să conducă la una dintre cele mai importante

capturi de antichităţi realizate vreodată.

Antichităţile egiptene au fost strecurate clandestin în continuare prin Elveţia. În anul 2002, autorităţile egiptene şi elveţiene au semnat un acord de securitate destinat stopării traficului ilegal, iar după numai un an, adică în 2003, autorităţile elveţiene au predat autorităţilor egiptene două mumii, sarcofage şi măşti mortuare, care se aflau printre cele aproximativ trei sute de obiecte descoperite într-un depozit de vamă din zona duty-free din Geneva. Un personaj de prim rang prins cu ocazia valului de arestări egiptene care au urmat a fost Tariq al Suwaysi, şeful Biroului de la Gizeh al Partidului Naţional Democratic din Egipt, care colaborase ani de zile cu câţiva dintre cei mai buni şi mai importanţi comercianţi ai Elveţiei, printre care şi Nicolas Koutoulakis. Printre persoanele arestate în Egipt se numărau foşti ofiţeri de poliţie şi oficiali care lucraseră la vamă sau la Autoritatea pentru Antichităţi, acuzaţi de a fi exportat obiecte după ce le identificaseră drept copii cumpărate din bazarul Khan el Khalili, cea mai mare piaţă din Cairo.

Moştenirea lăsată Elveţiei de încheierea tranzacţiilor murdare aruncă o umbră asupra comercianţilor de antichităţi perfect respectabili, care abundă în această ţară. În perioada postbelică, un grup de comercianţi de artă specializaţi în antichităţi şi-a stabilit sediul la Basel, oraş situat la graniţa de nord a Elveţiei. Din

grup făceau parte, printre alţii, Herbert Cahn, al cărui fiu, Jean-David, conduce astăzi galeria, un domn de origine greacă, pe nume George Zakos, care şi-a petrecut cea mai mare parte a vieţii la Istanbul, şi, poate cel mai bun din întregul grup, Elie Borowski, care a reuşit să scape cu viaţă printr-o minune din holocaustul din Polonia sa natală, după ce îşi efectuase stagiul militar regulamentar în armata ţării sale, şi a supravieţuit războiului fugind în Elveţia, unde a devenit un geniu autodidact în descoperirea de antichităţi. Superba colecţie particulară a lui Borowski, evreu şi sionist, strânsă în anii care au urmat celui de-al Doilea Război Mondial, a servit ulterior drept piatră de temelie pentru minunatul Muzeu al Ţării Biblice de la Ierusalim, care reface istoria civilizaţiilor din Orientul Apropiat din epoca antebiblică şi biblică.

Zürich, un alt centru elveţian important pentru piaţa de antichităţi, a devenit baza de operaţiuni a comerciantei Frieda Tehacos Nussberger. Născută în Egipt, Frieda avea dublă cetăţenie, acordată de Elveţia şi Grecia. În adolescenţă, ea a venit să-şi facă studiile în Europa şi a învăţat la Geneva, la École d'Interprètes, şi la Paris, la École du Louvre. După o perioadă considerabilă de timp petrecută la Paris, a achiziţionat şi apoi a dezvoltat galeria Nefer din Zürich. Atrăgătoarea comerciantă era o raritate: o tânără femeie într-o lume populată de bărbaţi. Comercianţii sunt o specie dură şi puţine

femei au reuşit să răzbată în rândurile elitei.

Frieda cunoştea foarte bine piaţa egipteană de antichităţi. Ea avea un mare avantaj în timpul negocierilor cu egipteni sau cu arabi din alte ţări, acela de a vorbi fluent araba egipteană, pe lângă greacă, engleză, franceză, italiană şi germană. Activă pe plan internaţional, era o comerciantă recunoscută de numeroase muzee din Europa, Statele Unite şi Japonia şi vindea de asemenea antichităţi unor colecţionari particulari.

Localizată în regiunea francofonă a Elveţiei, Geneva avea şi ea propriii săi comercianţi de artă marcanţi. În mod special, Geneva era căminul celui care a devenit cunoscut ca decanul tuturor comercianţilor de antichităţi activi în lumea arabă şi dincolo de ea: Nicolas Koutoulakis. Tranzacţiile sale aduceau multe dintre cele mai mari comori ale lumii în Elveţia sau făceau ca acestea să tranziteze Elveţia în drum spre muzee şi clienţi particulari din America de Nord şi Europa.

Un bărbat corpolent şi cu calviţie, Koutoulakis se născuse în Creta şi adeseori se referea la legendara insulă a eroilor minoici ca la locul său de baştină. Unora dintre colegii lui le amintea de Zorba Grecul. În copilărie, se rănise grav la un ochi, iar ceea ce credeau unii comercianţi că se întâmplase era că fratele lui trăsese cu arcul şi-l lovise pe micuţul Nicolas în ochi, deşi fiul său Manolis povestea că fusese de fapt vorba despre o piatră trasă cu praştia. Totuşi, ochiul sănătos era

suficient de ager încât să discearnă asupra acelor achiziţii care i-au adus lui Koutoulakis milioane de dolari. Era renumit pentru faptul că avea permanent asupra lui sume mari de bani şi că plătea prompt la achiziţionarea unui obiect. Era unul dintre motivele enormei popularităţi de care se bucura în rândul negustorilor locali din toate regiunile în care s-au dezvoltat culturile antice ale Orientului Apropiat.

Frieda îl cunoscuse pe Koutoulakis la puţin timp după ce sosise la Paris, când abia îşi începea studiile de egiptologie la École du Louvre. Tatăl ei îl rugase pe Koutoulakis să aducă nişte daruri din Orientul Mijlociu pentru Frieda. Koutoulakis a livrat cadourile şi a invitat-o pe Frieda la unul dintre cele mai la modă bistrouri din Paris, restaurantul Ruc, unde a răsfăţat-o cu stridii şi şampanie. Apoi a invitat-o la un cabaret. Seara respectivă i-a lăsat Friedei o impresie de neuitat. „Voia să mă seducă", a explicat ea. „Era stilul lui de lucru. La vremea respectivă, aveam doar nouăsprezece ani."

Mai târziu, Frieda a deschis o galerie la Paris şi a devenit o comerciantă de succes. Koutoulakis, cu peste treizeci de ani mai în vârstă decât ea, a perceput-o curând ca pe un rival şi nu reuşea să înţeleagă cum putea fi o tânără grecoaică atât de atrăgătoare un competitor serios. Diferenţele dintre ei erau evidente: ea stăpânea şase limbi, în timp ce Koutoulakis trebuia să se descurce în

franceza lui slabă, impregnată de accentul adus din satul lui din Grecia, şi cu engleza încă şi mai rudimentară. Koutoulakis nu a invitat-o niciodată la vila lui confortabilă din Geneva.

Bărbatul intrase în comerţul cu antichităţi asemenea multor flăcăi greci fără studii. Era înrudit cu un negustor, Manolis Segredakis, care avea un magazin ce-i purta numele, situat în una dintre zonele cele mai bune din Paris. Magazinul expunea diverse antichităţi şi bibelouri. Nicolas şi-a făcut ucenicia în magazinul unchiului său, iar după ce bătrânul a murit, nelăsând în urma sa niciun moştenitor, magazinul a fost preluat de tânărul Koutoulakis.

Koutoulakis era un negustor inteligent şi a cunoscut rapid succesul, nu numai prin preluarea afacerii, ci şi prin faptul că a reuşit să achite toate datoriile care grevau asupra magazinului. Segredakis era un magazin cu o vitrină mare şi prăfuită, iar interiorul era întunecos. Un şir de trepte ducea la mezanin, iar holul era ticsit de obiecte vechi şi lăzi nedesfăcute. După ce a cunoscut succesul într-o oarecare măsură, Koutoulakis s-a mutat la Geneva împreună cu soţia lui, Mireille, şi cu cei trei copii. Acolo a continuat să lucreze de acasă. Mai târziu, fiica sa, Daphne, a deschis, în partea veche a oraşului Geneva, Galeria Khnum, denumită astfel după zeul antic egiptean Khnum, care avea corp de om şi cap de berbec. Khnum era paznicul izvoarelor

Nilului şi controla inundaţiile anuale pe care le provoca fluviul.

Nicolas Koutoulakis era abil, un grec cu trăsături dure, intuitiv şi inteligent, care dispunea de un farmec ce îl ajuta să încheie afaceri de succes. Pleca în fiecare an la vânătoare de comori. Adeseori, prima sa escală era Italia, care, la vremea respectivă, continua să reprezinte o sursă fecundă de antichităţi. Apoi pleca mai departe, în Grecia şi Cipru, după care lua avionul spre Siria, continua cu o escală la Teheran şi Istanbul şi, în cele din urmă, ateriza la Cairo. Operând cu flerul şi viclenia pe care le impuneau tranzacţiile încheiate cu traficanţi bine informaţi din Egipt, Turcia şi Mesopotamia, el şi-a dezvoltat un ochi ager de cunoscător şi calităţile de negociator ale unui negustor grec de oi.

Unii negustori din Cairo îi spuneau lui Koutoulakis *louchi* ori „saşiul", deşi nu atunci când era de faţă. „Trebuia să fii foarte atent când negociai cu el", îşi aminteşte un negustor. „Nu reuşeam niciodată să ne dăm seama în ce direcţie se uita." Chiar şi aşa, Koutoulakis a reuşit să stabilească zeci de contacte printre negustorii de ocazie, de soiul lui Hanna Asabil din Cairo, *fournisseurs* şi curieri, toţi dornici să facă afaceri cu el şi alimentându-l cu cât de multe artefacte puteau procura.

Koutoulakis avea un talent inegalabil în încheierea de tranzacţii în propriul avantaj.

Competitorii lui îi admirau abilitatea cu care reuşea să cumpere ieftin şi să vândă scump. Putea achiziţiona un obiect la Cairo (sau în Siria, Turcia, Iran) cu 200 de lire egiptene – adică mai puţin de 50 de dolari la vremea respectivă – şi să-l vândă cu 3–000 de dolari, adică de 60 de ori mai mult. Astăzi, unele dintre aceste obiecte pot ajunge, la licitaţii, până la 500.000 de dolari.

Nicolas Koutoulakis făcea parte dintr-o coterie care a contribuit enorm la structurarea comerţului cu antichităţi din Orientul Mijlociu, în perioada postbelică, permiţându-le negustorilor locali din câteva ţări să facă vânzări către Occident. Dispunea de contacte bune în capitalele europene şi în Statele Unite, locuri în care se acorda o valoare substanţială mărfurilor pe care le comercializa, precum şi în Orientul Mijlociu. În unele cazuri, moştenea contactele cu localnici din Levant şi din Egipt, raporturi care datau de câteva secole. Koutoulakis era preţuit de vânzătorii arabi pentru preturile corecte pe care le plătea şi pentru faptul că achita întotdeauna cu bani lichizi, fără a pune nicio întrebare. După cum nu-i plăcea nici să dea, nici să ia chitanţă. Unii dintre confraţii săi au găsit un dicton francez aplicabil manierei sale de a face afaceri: „*Ni vu, ni connu*" – nevăzut, necunoscut.

Comercianţii din perioada postbelică, de tipul lui Koutoulakis, erau uniţi de câteva elemente comune. Majoritatea nu dispuneau de studii

elementare de specialitate, aveau însă un miros fin care-i ajuta să detecteze un artefact şi o afacere excepţională, erau luptători neînduplecaţi. După cum remarca un observator: „În vremurile acelea, nimeni din acest domeniu nu avea o atitudine dintre cele mai delicate faţă de concurenţă."

Un exemplu de afacere tulbure pe care o încheiau negustorii de antichităţi în perioada respectivă este susţinut de ceea ce s-a întâmplat cu descoperirea din anul 1907, în Valea Regilor, a unui sarcofag faraonic din Dinastia a XVIII-a. Conform raportului prezentat în revista *Archaeology,* acesta a fost trimis la Muzeul de Artă Egipteană din Cairo, însă, între o restaurare din anul 1914 şi o inventariere a exponatelor din muzeu, din anul 1931, partea principală a sarcofagului, inclusiv plăcile de aur din jumătatea sa inferioară, a fost furată, la Cairo rămânând doar capacul. Piesa a fost achiziţionată în anii '50 de Koutoulakis. Eforturile din anii '70 de a o vinde au eşuat, iar piesa a fost trimisă pentru restaurare la Muzeul de Artă Egipteană de la München, în anii '80. Potrivit unui articol publicat în săptămânalul egiptean *Al Ahram Weekly,* custodele-şef al muzeului, Dietrich Wildung, a informat autorităţile egiptene despre existenţa piesei şi şi-a manifestat intenţia de a o restitui, propunându-le „să i se dea drept recompensă, cu împrumut, câteva exponate de la Muzeul din Cairo". În anul 1994, fiica lui Koutoulakis a donat

piesa, în mod oficial, Muzeului de Stat de Artă Egipteană din München. Negocierile în această privinţă au continuat, iar piesa a luat într-un final drumul Muzeului Egiptean de Artă, cu concursul familiei Koutoulakis.

Ceva mai târziu, în cursul carierei sale, cu scopul de a-şi dezvolta afacerile de la Cairo, Koutoulakis a angajat un tinerel isteţ, care îi semăna destul de bine, un puşti descurcăreţ, care dispunea de inteligenţa copilului crescut pe străzi. Tariq al Suwaysi crescuse la Cairo şi se descurca bine în mediul lui. Lucra deja în una dintre principalele prăvălii din Cairo, însă căuta să primească bacşişuri şi să scoată bani pe cont propriu.

Tariq avea statutul de servitor – „Practic, el spăla podelele lui Koutoulakis", afirma un coleg de breaslă –, iar sarcina lui era să-l informeze pe Koutoulakis. Dacă exista o piesă antică ce merita să fie achiziţionată, treaba lui Tariq era să-i dea de urmă. El era dispus să plătească pentru informaţii, iar ele curgeau spre beneficiul lui Koutoulakis. Principala îndatorire a lui Tariq era să meargă la cabina telefonică de la posta din Cairo şi să-l sune pe Koutoulakis în Grecia, la Paris sau la Geneva ori de câte ori prindea din zbor vreun fir în legătură cu o piesă antică de valoare despre care începuse să se vorbească prin Cairo.

„Tariq nu era deloc un tip plăcut, însă avea o personalitate puternică", susţine un confrate. „Era

înalt şi rezervat, aproape distant. Vorbea frumos. Era îmbrăcat îngrijit şi ştia să-şi facă relaţii. Mai târziu, s-a îmbogăţit din afacerile pe cont propriu şi spera să ajungă într-o bună zi ministru în guvernul egiptean." Tariq a făcut o partidă cu mult peste condiţia sa, căsătorindu-se cu sora soţiei patronului său. După ce începuse ca servitor şi angajat, acum devenise partener.

În Egipt dai peste tot soiul de mâini întinse, lucru de altfel comun în lumea afacerilor, iar Tariq ştia cum să ungă palmele acelor mâini cu o agilitate remarcabilă. Avea relaţii trainice în cele mai sus-puse cercuri din societatea egipteană. „Tariq era un tip deştept. Însă nu suficient de deştept încât să nu iasă prea mult în evidenţă, iar mai târziu i-a ofensat pe unii."

Mulţi ani după aceea, după cum aminteam anterior, Tariq avea să fie arestat şi deferit justiţiei într-un grup din care făceau parte treizeci şi una de persoane implicate într-o reţea de contrabandă masivă cu antichităţi, acuzate de a fi scos din Egipt şi de a fi trecut ilegal în Elveţia aproximativ trei sute de artefacte faraonice, copte şi islamice. În 2003 a fost găsit vinovat şi condamnat la treizeci şi cinci de ani de închisoare, sentinţă la care s-a făcut recurs. Sentimentul general împărtăşit era că, deşi o personalitate politică şi cu relaţii extinse în societatea egipteană, Tariq se întinsese mai mult decât era cazul în activităţile sale comerciale cu antichităţi.

Toate scandalurile de pe piaţa antichităţilor trebuie plasate în perspectivă istorică. Comercianţii din perioada respectivă erau prinşi la mijloc, între două tabere dintr-un război care mocnea. Ei erau intermediarii, veriga de legătură dintre cumpărător şi vânzător – dintre consumatorii din ţările occidentale şi guvernele şi persoanele particulare din ţările de proveniență ale artefactelor. În ultimii douăzeci de ani ai secolului XX au crescut presiunile asupra comercianţilor, exercitate în special de ţările din care proveneau antichităţile.

Totuşi, acest tip de comerţ nu era nou, el a apărut odată cu civilizaţia. Sau, pentru a-l cita pe Robert Bianchi, egiptolog şi consultant acreditat pe lângă mari muzee, printre care Muzeul Brooklyn, Muzeul de Artă Metropolitan şi Muzeul Ţării Bibliei din Ierusalim: „Totul a mers ca pe roate pe piaţa antichităţilor, cel puţin începând din perioada greco-romană. Occidentul desfăşoară în mod activ comerţ cu antichităţi încă din perioada lui Napoleon.”

Printre cele mai vechi piese care au fost transferate dintr-un loc în altul se numără cel puţin cincisprezece obeliscuri antice care au fost luate din Egipt şi duse la Roma după înflorirea Imperiului Roman. Aceste obeliscuri sunt şi astăzi

expuse la Roma. Un alt exemplu elocvent este cel al antichităţilor egiptene şi al altor obiecte care datează din Antichitate, pe care le-au luat cu ei cruciaţii, fiind convinşi de puterea lor de a vindeca boli. Autorităţile conducătoare din Egipt au fost de multe ori cooperante. De pildă, după cum subliniază Nevine El Aref, care semnează pentru săptămânalul *Al Ahram*, regele francez Ludovic Filip i-a vândut un ceas provenind din Citadel lui Mohammed Ali Pasa din Egipt, în schimbul unui obelisc care se înalţă şi astăzi în Place de la Concorde din Paris.

Privite retrospectiv, câteva asemenea exemple de preluări de antichităţi extrem de importante din ţara lor de origine sunt uluitoare. De pildă, soldaţii din armata lui Napoleon sunt cei care au descoperit în Egipt, în anul 1799, faimoasa Piatră de la Rosetta. Napoleon a fost înfrânt de englezi, iar artefactul a fost trecut în proprietatea Angliei, în urma tratatului de la Alexandria, semnat în anul 1801. Piatra a fost dusă în Marea Britanie şi este expusă la loc de cinste în Muzeul Britanic până în prezent. Este unul dintre cele mai preţioase obiecte din Antichitate, cu o valoare atât de mare încât, în cazul său, nu poate fi stabilită nicio sumă. Guvernul egiptean a cerut imperios returnarea Pietrei de la Rosetta, solicitare care a fost constant respinsă de guvernul britanic şi de Muzeul Britanic.

Un alt incident uluitor, considerat a fi fost un

„jaf”, l-a reprezentat mutarea din templul Partenon, din Grecia, a frizelor cunoscute sub denumirea de „statuile de marmură Elgin”. Thomas Bruce, cel de-al VII-lea conte de Elgin, era ambasadorul britanic la Constantinopol. În perioada în care Imperiul Otoman reprezenta puterea suverană în bazinul răsăritean al Mediteranei şi exercita controlul asupra Greciei, Elgin a format o echipă de arhitecţi şi de pictori şi a obţinut de la sultanul din Constantinopol permisiunea de a scoate frizele de marmură de la locul lor. Elgin a supravegheat de la distanţă îndepărtarea în cantităţi masive a sculpturilor şi a altor obiecte de artă antică din templul Partenon. „Orice as spune despre valoarea lor, nu ar fi de ajuns”, îi scria lui Elgin responsabilul acestui sit, Giovanni Battista Lusieri. „Nu există nimic pe lume mai aproape de perfecţiune decât aceste capodopere.” Operaţiunea sistematică a continuat timp de câţiva ani, iar piesele au ajuns la capătul drumului, asemenea Pietrei Rosetta, la prestigiosul Muzeu Britanic. Guvernul grec cere imperios returnarea sculpturilor, după cum a solicitat şi Muzeului Luvru din Paris, cel mai mare muzeu al Franţei, să-i restituie celebra statuie „Victoria înaripată”, care a fost luată din insula Samothráki.

Un al treilea exemplu de înstrăinare din patrimoniul naţional a fost preluarea din Primul Templu de la Ierusalim a unei inscripţii

descoperite în galeria regelui Iezechiel. Muncitorii care săpau în unul dintre puţurile acestei galerii au găsit o inscripţie în ebraica veche, o placă comemorativă ce marca momentul joncţiunii dintre cele două echipe care au săpat iniţial tunelul, pornind de la cele două capete opuse. Inscripţia a fost luată cu blocul din piatră cu tot şi trimisă la Muzeul din Istanbul, unde acest memento preţios, legat în mod deosebit de istoria poporului evreu şi fără nicio legătură cu turcii otomani, se găseşte şi astăzi. Israelienii îşi doresc mai mult decât orice să le fie restituit acest tezaur al culturii naţionale, însă li s-a dat de înţeles că drepturile legale, ca atare, revin guvernului care a moştenit nenumăratele comori arheologice descoperite pe cuprinsul Imperiului Otoman şi care au fost transmise Turciei moderne.

Un alt exemplu de patrimoniu cultural în litigiu îl găsim în America de Sud – mai exact, este vorba despre cetatea incasă Machu Pichu, din Anzii peruani. În anul 1911, un istoric de la Universitatea Yale, pe nume Hiram Bingham, avându-i călăuze pe câţiva localnici, a descoperit antica cetate şi, împreună cu Societatea Naţional Geographic, a mai făcut încă trei expediţii şi a scos la lumină o seamă de artefacte şi de vestigii antice. Recent, guvernul peruan a ameninţat că intentează proces Universităţii Yale, cu scopul de a recupera artefactele însuşite în cursul acestor expediţii. După cum notează Danna Harman, de la

Christian Science Monitor, situl „este bine conservat... cu palate, băi, temple, morminte, discuri solare şi terase pentru practicarea agriculturii", însă „holurile, uneltele, obiectele de cult şi multe altele au fost mutate în New Haven [din Connecticut, sediul Universităţii Yale]". Profesorul Bingham a susţinut că a acţionat cu aprobarea preşedintelui peruan, însă, în prezent, statul Peru pretinde că obiectele au fost în mod explicit furnizate sub formă de împrumut. Într-o scrisoare care datează din decembrie 2005, Yale a dat următorul răspuns: „Codul civil din 1852, care era în vigoare la data organizării expediţiilor Bingham, îi conferea Universităţii Yale dreptul de proprietate asupra artefactelor la momentul efectuării săpăturilor şi pe mai departe". Naţional Geographic a făcut publică afirmaţia sa conform căreia Societatea consideră artefactele preluate în cursul expediţiei comune desfăşurate de Universitatea Yale şi de Naţional Geographic ca fiind un împrumut, statul peruan fiind proprietarul lor de drept, şi că acestea trebuie returnate. Discuţiile dintre avocaţii Universităţii Yale şi cei ai statului Peru continuă şi în prezent.

Campaniile al căror obiectiv este reclamarea „proprietăţii culturale" a unei ţări au început să capete amploare în anii '30. Dictatorul fascist Benito Mussolini a fost un mare susţinător al culturii şi artei italiene. Cititor avid al poetului italian Dante, Mussolini îşi începea ziua

frunzărind cânturile celebrului poet. Căutând să glorifice toate comorile tării sale, dictatorul a emis ideea că tot ceea ce se afla în solul Italiei aparţinea guvernului italian şi că statul era parte civilă cu drepturi supreme.

A fost iniţiată o campanie intensă de rescriere a legislaţiei şi normelor privind comerţul cu antichităţi, cu scopul de a defini care tip de comerţ cu antichităţi era „corect" şi care era „incorect". În ciuda tuturor eforturilor depuse, până în prezent nu a fost finalizat nici un singur standard de definire a ceea ce este just sau injust. De obicei, dreptatea era de partea celui care deţinea fizic un obiect. Asistând la scoaterea din ţară a pieselor antice, reprezentanţii ţărilor de proveniență au început să capete senzaţia că au fost înşelaţi, iar sentimentul că li se făcuse o nedreptate se accentua, mai ales când constatau că muzeele sau alte instituţii occidentale atrăgeau mii de clienţi, oamenii aşteptând la cozi să între, că muzeele produceau bani de pe urma expunerii celor mai cunoscute obiecte, pe care aceleaşi ţări le considerau ca făcând parte din patrimoniul lor. Decât nimic, aceste naţiuni doreau măcar să împartă beneficiile.

Peste tot, ţările de proveniență ale obiectelor de artă au început să emită pretenţii asupra a ceea ce devenea extrem de preţios în mâinile altora. Aceste comori erau uneori în proprietatea unor persoane fizice, însă, în majoritatea cazurilor, ele se aflau în

mari instituţii, care beneficiau de bugetul statului sau de donaţii, cum ar fi universităţile sau muzeele. În mod paradoxal, aceste instituţii sunt aceleaşi care au creat de-a lungul timpului o piaţă a antichităţilor valoroase, fiindcă aceste obiecte reprezentau o valoare pentru ele.

Unul dintre motivele principale care explică această creştere a valorii îl constituia popularitatea în creştere a muzeelor. Fie că se aflau la New York, Londra sau Paris, în faţa muzeelor se adunau mulţimi de oameni care doreau să vadă operele aduse din ţări care cunoscuseră o civilizaţie înfloritoare, printre acestea numărându-se Israelul, Turcia, Grecia, Italia, Peru şi, poate mai presus de toate, Egiptul. Muzeele şi alte instituţii publice din Occident s-au transformat în victime ale propriului succes. Era în joc nu numai cine controla fluxul de antichităţi, ci şi cine avea profit de pe urma expoziţiilor care atrăgeau mulţimi de oameni în America şi în alte ţări occidentale. Moralismul tot mai explicit aplicat crizei legate de antichităţi aminteşte o butadă a lui Samuel Johnson, care spunea: „Patriotismul este ultima redută a canaliilor.”

Problemele legate de comerţul cu antichităţi intră într-un adevărat carusel al ideilor moderne, adeseori contradictorii, referitoare la drepturile statelor, patrimoniul cultural universal şi principiul învechit al proprietăţii private. Artefactele Romei antice aparţin numai italienilor,

guvernului italian ori sunt un bun al tuturor? Sau care este situaţia obiectelor aparţinând culturii preponderent greceşti sau eleniste, din regiuni stăpânite odinioară de Roma? Cui i se cuvin mai mult aceste artefacte nepreţuite: statului italian, care este urmaşul Romei, sau statului grec, în calitatea sa de moştenitor şi de propagator al culturii greceşti şi eleniste? Sau aparţin ele persoanei fizice, adeseori un străin, care a făcut cu mult timp în urmă săpături pe acel teritoriu naţional delimitat şi care apoi a vândut sau a donat obiectele antice ale acelui stat unor importante instituţii de cultură din ţara sa?

Sunt musulmanii arabi care au cucerit Egiptul în secolul al VII-lea şi care sunt, în prezent, predominanţi în cadrul statului egiptean adevăraţii moştenitori ai obiectelor create în timpul faraonilor din Antichitate? S-ar cuveni ca şi copţii, urmaşii direcţi ai egiptenilor din epoca faraonică, să aibă pretenţii la rândul lor? Iar dacă da, asupra a ce anume? Cum rămâne cu cei care descoperă diverse vestigii în curtea lor sau cu persoanele în ale căror familii s-au păstrat şi transmis, de-a lungul generaţiilor, diverse antichităţi?

Toate acestea sunt întrebări extrem de complicate. Comercianţii de antichităţi care purtau negocierile dintre cumpărători şi vânzători în cadrul unei activităţi căreia îi lipsea tot mai mult cadrul legitim erau ţinte sigure în acest

conflict mocnit. Dacă ar fi fost acuzaţi că fac afaceri cu imitaţii sau că vând ori cumpără falsuri, atunci întregul comerţ ar fi fost discreditat.

Într-un caz recent şi puternic mediatizat în Italia, autorităţile italiene au lansat o provocare Muzeului J. Paul Getty din Los Angeles, intentând un proces dr. Marion True, curatorul secţiei de antichităţi a muzeului, care a călcat pe urmele controversatului Jiri Frel. Italienii au făcut cunoscut faptul că, dacă vor avea câştig de cauză în cazul intentat absolventului de la Harvard, True, pentru comerţ ilegal cu antichităţi, atunci vor da curs altor măsuri împotriva altor muzee şi colecţionari, iar aici au citat câteva instituţii care se aflau pe lista lor, printre altele, Muzeul de Artă Cleveland, din Ohio, şi anumiţi colecţionari bogaţi din Statele Unite. În acelaşi timp, italienii au început negocierile cu Muzeul Metropolitan din New York, una dintre ţintele vizate, în speranţa de a ajunge la o înţelegere menită să evite procesele, dar să le asigure italienilor controlul asupra obiectelor.

„Dorim ca acest caz să fie o măsură de descurajare", a declarat căpitanul Massimiliano Quagliarella, de la unitatea de carabinieri pentru urmărirea penală a furtului de antichităţi, citat ca atare de *Los Angeles Times*. „Este important să stopăm fenomenul excavaţiilor ilegale şi exportul ilegal, eliminând atât cererea, cât şi oferta."

A fost adoptată o legislaţie restrictivă, care

scoate în afara legii comerţul cu antichităţi în numeroase ţări şi interzice vânzarea de artefacte dincolo de graniţele naţionale. Noile restricţii privind antichităţile au dat multă bătaie de cap justiţiei anglo-saxone. Pentru ca un obiect să poată fi vândut, cumpărătorul era obligat să probeze la tribunal sau, la fel de important, în faţa tribunalelor opiniei publice obţinerea pe căi legale a obiectului respectiv. Conform standardelor care începeau să fie aplicate, numeroase exponate aflate în muzeele occidentale ar fi trebuit să fie returnate ţărilor lor de origine. O interpretare într-adevăr strictă ar fi golit probabil cea mai mare parte din sălile unde erau expuse piesele antice de la muzee din Sankt Petersburg, Berlin, Paris, Londra, Madrid şi din Statele Unite. Într-adevăr, după cum remarca şi egiptologul Bianchi, „numeroase obiecte de muzeu sunt imposibil de evaluat”. La vremea respectivă se aplicau alte legi.

La începutul secolului XXI, comerţul internaţional cu artefacte se restrângea tot mai mult. Potrivit unui studiu de specialitate, numai comerţul ilegal cu antichităţi clasice provenind din Egipt şi din Orientul Apropiat reprezenta anual aproximativ 200–300 de milioane de dolari. În mod evident, volumul vânzărilor scăzuse, pe măsura aplicării măsurilor coercitive de către ţările din

care proveneau obiectele de artă, deşi aceste presiuni au determinat o creştere a valorii obiectelor, în special dacă se putea proba declaraţia provenienţei lor.

Nicio altă ţară nu a ştiut să-şi susţină mai bine ceea ce ea consideră a fi dreptul său decât Egiptul şi nicio altă ţară nu a fost mai agresivă în încercarea de a stoarce orice dolar de la turiştii sau expozanţii străini.

În anii ’40, Egiptul a dispus de o piaţă de antichităţi perfect legitimă şi înfloritoare. Papirusurile egiptene şi obiectele de artă erau etalate în muzee din întreaga lume occidentală. Intensul comerţ avea un produs secundar atrăgător: el a ajutat Egiptul să devină una dintre principalele destinaţii ale turiştilor occidentali. Se apreciază că la începutul secolului XXI în turism lucrau 10 milioane de egipteni, iar turismul este principala sursă aducătoare de valută a ţării, înregistrând în anul 2001 venituri de 4,5 miliarde de dolari. Turismul a făcut un salt de la un milion de vizitatori în 1982 la 2,5 milioane în 1993 şi la 5,5 milioane în 2001, iar în anul 2005 a depăşit 7 milioane de turişti.

Într-un articol publicat în săptămânalul *Al Ahram,* Zahi Hawass, directorul Departamentului pentru Antichităţi al Egiptului, a definit mecanismul prin care a fost modificată legislaţia egipteană. Într-un fel, el explica ce măsuri legale trebuie să fi caracterizat scoaterea Evangheliei

după Iuda de pe teritoriul egiptean.

„În anul 1951, guvernul a emis o lege care reglementa excavarea şi transportarea artefactelor la muzee din întreaga lume", scria Hawass. „Potrivit prevederilor acestei legi, era încă permisă achiziţionarea şi vânzarea de antichităţi, iar artefactele au continuat să constituie obiectul unor schimburi în contrapartidă, toate fiind astfel îmbarcate spre destinaţii din întreaga lume. Au urmat şi alte legi. Două decrete emise în martie 1952 stabileau sistemul de vânzare a antichităţilor şi, de asemenea, enumerau etapele necesare în cadrul procesului de export.

De-abia în anul 1983 a fost adoptată o lege privind stoparea vânzărilor şi a exportului de antichităţi", a continuat Hawass. „Legea le acorda comercianţilor de antichităţi un răgaz de şase luni pentru înregistrarea monumentelor (adică a obiectelor de artă) aflate în posesia lor, însă formula cât se poate de clar clauza de interdicţie a vânzării sau exportului de antichităţi."

„Cu toate acestea", a recunoscut Hawass în articolul respectiv, „nu vom putea face nimic în privinţa vânzării de antichităţi către Statele Unite sau Europa, dacă nu demonstrăm că statuetele, basoreliefurile şi alte obiecte de artă antică au fost excavate ilegal dintr-un mormânt sau dintr-o cameră de depozitare. Numai dacă vom obţine dovada în acest sens, vom putea opri vânzarea."

Nevine El Aref, care publică articole în

săptămânalul *Al Ahram,* consemna faptul că guvernul egiptean vânduse el însuşi antichităţi cu câteva decenii înainte.

După încheierea acţiunii de salvare a templelor din Nubia, guvernul egiptean a oferit un număr important de monumente unor ţări străine, ca recompensă a eforturilor depuse de acestea. De pildă, Templul Dabur a fost oferit guvernului spaniol, care l-a reconstruit pe o colină în Muzeul din Madrid, în timp ce, în anul 1974, micul templu Dendara a fost oferit preşedintelui american Richard Nixon. Guvernul egiptean a continuat să ofere piese din patrimoniul său cultural sau să le vândă pe piaţa internaţională până la emiterea Legii nr. 117/1983 care interzice aceste activităţi şi le scoate în afara legii. Potrivit acestei legi, toate antichităţile provenind din Egipt sunt proprietatea statului egiptean, iar scoaterea lor ilegală din ţară ulterior acestei date este considerată furt.

Hawass a înfiinţat un departament de recuperare a artefactelor „furate", care încearcă să dea de urma pieselor pe care egiptenii le consideră a fi proprietatea statului. Ca urmare a noii legi, se înregistrează restituiri către Egipt de artefacte originare de aici, în special de când tribunalele din Statele Unite au început să manifeste tendinţa de a recunoaşte legitimitatea pretenţiilor egiptenilor.

Legea egipteană îi viza pe străini, însă ea era îndreptată şi împotriva egiptenilor, care sunt în primul rând implicaţi în comerţul din Egipt. Toate antichităţile aparţin statului, susţine noua lege, şi

toate antichităţile trebuie declarate autorităţilor.

Există familii egiptene bogate care au tendinţa de a păstra o parte dintre valorile în materie de obiecte antice, pe care le deţin de câteva decenii sau chiar de secole. Va fi interesant de văzut cum este aplicată legea în cazul acelor artefacte care au fost proprietate de familie timp de generaţii şi dacă aceste bogăţii vor fi returnate în mod obligatoriu statului. Din punctul de vedere al acestor familii, care ar putea fi obligate să renunţe sau să ascundă artefactele de autorităţi, această măsură este percepută ca un alt exemplu de jaf.

Cu atâtea schimbări care s-au produs pe piaţa antichităţilor, negustori ca Hanna Asabil au motive întemeiate să fie secretoşi. Din pricina modificării constante a standardelor, veteranii într-ale negoţului puteau intra uşor în conflict cu vreun oficial guvernamental. În cele din urmă, Hanna Asabil nu a fost vinovat de faptul că acel codex care conţinea papirusul a părăsit Egiptul. În orice tribunal din lume, modalitatea în care a fost „exportat” codexul era considerată ilegală, astfel încât numai de Hanna depindea să-şi recupereze proprietatea.

Comerţul cu antichităţi este un domeniu specializat. Sunt relativ puţini comercianţii suficient de fini cunoscători încât să ştie exact ce

merită să fie achiziţionat. Practic sunt câteva zeci în toată lumea. În anii ’80, activitatea nu era o industrie propriu-zisă, ci, mai degrabă, o afacere modestă. Clienţii erau, firește, mai numeroşi decât comercianţii, printre aceştia numărându-se cele mai mari muzee din lume, câteva universităţi importante şi câţiva particulari. Chiar şi aceşti clienţi erau extrem de limitaţi numeric, cel puţin când era vorba de achiziţionarea pieselor evaluate la preţuri mari. „Ar fi exagerat să spunem că există peste o mie de cumpărători pentru piesele cu adevărat excepţionale”, susţinea unul dintre cei implicaţi în vânzările de antichităţi. „Să facem socoteala. Muzeele. Persoanele particulare. As putea face din memorie o listă a cumpărătorilor.”

Unul dintre comercianţii care au tratat cu Nicolas Koutoulakis în anii ’80 era Peter Sharrer, un expert în arta egipteană. Comerciant american, cu reşedinţa în statul New Jersey, din nordul Statelor Unite, Sharrer călătorea mult şi era un comerciant activ pe pieţe din Europa şi Orientul Apropiat. De multe ori, după Salonul anual de Artă de la Basel, Elveţia, el închiria o maşină împreună cu un specialist în pietre preţioase, londonezul Jack Ogden, şi plecau împreună la drum pe marea autostradă elveţiană ce duce la Geneva.

Vila lui Koutoulakis este amplasată pe Rue de Florissant, în una dintre cele mai selecte părţi ale Genevei. Proprietatea sa se întindea pe un teren de

peste un acru, iar casa a fost descrisă de Sharrer ca fiind una „elveţiană, cu un aer uşor mediteraneean, înconjurată de un parc splendid”.

„Koutoulakis era un tip uimitor”, spunea Sharrer. „Provenea dintr-o familie de ţărani şi avea fler la femei şi la antichităţi. Prin mâinile lui au trecut câteva dintre cele mai mari opere de artă.”

Sharrer îşi aminteşte că intrarea în vila lui Koutoulakis era impresionantă. Holul de la intrare avea o înălţime de trei metri şi jumătate. Spre dreapta se ajungea la bucătărie, în timp ce în stânga se afla o încăpere care combina o sufragerie cu un birou, decorată cu piese de valoare. Una dintre ferestrele biroului avea vedere spre grădina din spate. „Vizitatorii de genul meu nu aveau acces decât într-o anumită parte a casei”, îşi aminteşte Sharrer.

„Indiferent cine ai fi fost, el mai întâi te cântărea”, a continuat Sharrer. „Avea numai un singur ochi şi voia să ştie cine eşti, ce fel de persoană eşti, ce fel de client puteai fi. Sincer să fiu, era întotdeauna interesant. Avea o mimică foarte vie şi putea trece de la o expresie la alta.”

Întotdeauna, Sharrer căuta obiecte la preţuri pe măsura bugetului său. Totuşi, de multe ori, fiecare întrevedere începea cu un joc de bluffuri şi de replici ipocrite. „Întotdeauna am fost convins că era proprietarul unui număr mare de falsuri. Ceea ce trebuia să înveţi era perseverenţa. Se întâmpla să spui «Asta nu-i pentru mine.» Apoi să o repeţi.

Însă era obligatoriu să ai răbdare.” După spusele lui Sharrer, Koutoulakis îşi testa într-adevăr musafirul.

Acest prolog se încheia în cele din urmă şi continua cu un interludiu în cursul căruia Koutoulakis aducea cafea grecească tare – mult mai groasă decât cafeaua espresso italiană –, pe care o bea împreună cu oaspetele său. Momentul în care era adusă cafeaua marca sfârşitul a ceea ce Sharrer numeşte „faza pieselor fără valoare”.

Adevărata discuţie începea abia după pauză. Koutoulakis începea să caute în registrul lui. Conform spuselor lui Sharrer: „Atunci îşi făceau apariţia piesele fabuloase, pe măsură ce începea să scoată pe rând una sau două dintre cele mai importante obiecte. De-a lungul timpului, l-am vizitat poate de zece sau de cincisprezece ori. Cu timpul, am ajuns să-l cunosc şi am cumpărat numai trei sau patru piese remarcabile. Când primul obiect într-adevăr excepţional mi-a căzut în mână, m-am năpustit asupra lui. Asta l-a determinat să-mi aducă din ce în ce mai multe piese pe care să le văd.”

„Te cântărea. Voia să vadă cât îţi permiteai să cumperi. Dacă aveai bun gust şi în ce măsură. La sfârşit păstram – şi cumpăram, însă nu în schimbul unei sume uriaşe. Plăteam poate 40.000 sau 50.000 de dolari. La vremea respectivă, suma era substanţială.”

Cu prilejul uneia dintre aceste întâlniri,

Koutoulakis i-a arătat lui Sharrer un artefact asupra căruia acesta s-a aruncat imediat. Era o frumoasă statuetă din aur a unei divinităţi feminine egiptene primordiale, zeiţa Isis, hrănindu-l la sânul său pe pruncul Horus. Isis purta un veşmânt mulat pe corp, iar pe cap, un disc cu semilună. În spatele capului avea fixat un inel de atârnat. Statueta era lucrată cu măiestrie şi precizie. De data asta nu era o imitaţie, ci o descoperire epocală. Sau, potrivit spuselor lui Sharrer: „Era una dintre cele mai bune piese ale tuturor timpurilor."

Când Sharrer a vrut să cumpere statueta lui Isis, Koutoulakis a început să bată în retragere. Deşi îi arătase piesa, a ezitat. Avea aerul că este nehotărât dacă să încheie sau nu vânzarea. Sharrer a simţit că grecul îl testează. Koutoulakis i-a spus în cele din urmă: „OK. Promit că o să mă mai gândesc."

Sharrer îşi aminteşte că, la final, Koutoulakis l-a anunţat că „mă va considera cumpărătorul acestei piese". Era un soi de promisiune, iar Sharrer a dat lovitura nouă luni mai târziu. „Koutoulakis m-a sunat şi mi-a spus: «Treci pe la mine.»"

Sharrer a achiziţionat această piesă cu suma de 50.000 de dolari. La vremea respectivă era un preţ considerabil, însă unul corect. Vânzarea efectivă s-a produs, îşi aminteşte Sharrer, abia prin anul 1985.

După cum s-a dovedit mai târziu, statueta din

aur a zeiţei Isis, pe care a cumpărat-o Peter Sharrer, a fost o verigă esenţială în odiseea Evangheliei după Iuda. Ea făcuse parte din colecţia lui Hanna Asabil şi a fost unul dintre obiectele furate din colecţia acestuia în cursul unei spargeri în care a dispărut şi Evanghelia după Iuda. Codexul începea să devină celebru, însă nu era vorba despre o faimă potrivită unui artefact nepreţuit pentru istoria creştinismului. El a fost un pion în cadrul unuia dintre cele mai odioase jafuri care s-au comis în comerţul cu antichităţi.

Capitolul cinci
Jaful

Pe Piaţă încep să-şi facă apariţia piese despre care se crede că ar proveni din egipt:

Un colier din aur
O statuetă din Regatul de Mijloc, din granit negru
O statuetă din aur a zeiţei Isis, hrănindu-l la sân pe pruncul Horus
Un manuscris pe papirus

Nimic nu poate supravieţui intact timp de secole. Manuscrisele descoperite în mormântul de la

Jebel Qarara se aflau într-un proces avansat de degradare. Aceste papirusuri se găseau acum la Cairo, în posesia unui negustor care nu ştia ce poveste încearcă să transmită textul. Cineva trebuie să-i fi spus că fuseseră probabil scrise în ebraica veche. Fireşte, din ceea ce se putea citi, textul conţinea cu certitudine şi câteva cuvinte în greacă, însă Hanna Asabil nu ştia să citească în greceşte şi nici să descifreze limba coptă. Tot ce ştia cu certitudine era că papirusurile nu fuseseră scrise nici în arabă, nici într-o scriere hieroglifică care putea ajuta la datarea manuscriselor ce aparţin epocii faraonilor.

Hanna ştia totuşi suficient încât să nu atingă foile papirusurilor şi nici să nu încerce să le desfacă, de teamă că, procedând astfel, le-ar fi putut distruge, ceea ce ar fi scăzut valoarea documentului. Însă el nu avea habar de existenţa sistemelor moderne de aer condiţionat sau a condiţiilor de mediu controlat, care ar fi putut contribui la conservarea a ceea ce el ştia doar că reprezintă un material valoros.

Indiferent ce era scris în cartea cu foi din papirus, Hanna nu simţea imboldul imperios de a citi textul. În fond, conţinutul putea provoca o mare dezamăgire. Într-un fel, era mai bine dacă nu ştia ce era scris în manuscrise. Însă, în orice caz, el nu a avut nici măcar timp să le citească înainte de a-i fi furate.

Furtul celor mai de preţ comori pe care le deţinea

Hanna sugerează că cineva a plănuit atent lucrurile. Niciunul dintre autori nu a fost prins, iar cum jaful s-a petrecut cu mai mult de un sfert de secol în urmă, este foarte probabil că niciunul dintre făptaşi nu va fi prins. Furtul nu a fost niciodată judecat în instanţă, iar perioada de prescriere a expirat de mult. Cât despre cei care au fost implicaţi în această afacere, memoria i-a părăsit între timp.

Lăsând însă deoparte detaliile, manuscrisele au fost furate printr-un jaf abil pus la punct şi bine executat. Autorii au avut informaţii din interior. Ei nu au pătruns întâmplător într-un apartament din cartierul Heliopolis din Cairo. Nu numai că şi-au propus să fure piesele, dar trebuiau să dispună de mijloacele necesare scoaterii obiectelor din Egipt, fără a risca să fie prinşi. În mod inevitabil, acest lucru restrângea cercul suspecţilor. Totuşi, majoritatea dovezilor legate de acest caz au fost indirecte. Informatorii se tem să nu le fie dezvăluită identitatea şi să nu fie anchetaţi, astfel încât cazul trebuie reconstituit din piese ce provin din versiuni diferite ale evenimentelor, relatate de persoane care sunt la curent cu cele întâmplate. Adevărul nu va fi probabil niciodată cunoscut în întregime.

Din toate aceste motive, sursele sunt de acord în punctele esenţiale asupra aspectelor multiple legate de jaf. Ele converg în direcţia unor serii de evenimente care au condus la furtul propriu-zis.

Informatorii mai cunosc, cu o exactitate impresionantă, detalii legate de evenimentele care s-au produs după comiterea furtului şi de întregul proces de restaurare, când unul dintre cei mai mari comercianţi de antichităţi ai secolului XX, Nicolas Koutoulakis, a intervenit personal spre a recupera obiectele. Informatorii au aceeaşi versiune cu privire la tratativele şi sacrificiile necesare pentru recuperarea documentelor antice scrise pe papirus şi la restituirea lor proprietarului originar. Punctele asupra cărora nu convin sunt totuşi autorul şi motivul furtului. Furtul comis în urmă cu o generaţie a fost fie un simplu act de lăcomie, destinat să-i îmbogăţească pe făptaşi, care au fost probabil orbiţi de strălucirea aurului şi de imensa promisiune de îmbogăţire pe care o conţinea, fie un act din interior, comis de un cunoscut dintre ai lui Hanna, posibil chiar de către un membru al familiei sale, care era dispus să jefuiască o rudă, cu gândul fie de a-i plăti o poliţă, fie de a se îmbogăţi. Există şi posibilitatea ca fapta să fi fost comisă într-o încercare de răzbunare. Ţinând cont de eforturile victimei de a-şi reabilita onoarea, fapta a avut drept scop să o priveze atât de demnitatea, cât şi de comorile sale.

Bine cunoscutul comerciant Nicolas Koutoulakis, care-şi conducea afacerile de la

Geneva, venea frecvent la Cairo în compania a două femei care erau tovarăşele sale obişnuite de călătorie. Una era o frumuseţe roşcată, cealaltă o brunetă înaltă. Roşcatei i se spunea uneori Mia, alteori Effie, iar unii egipteni ştiau că o cheamă Fifi. Toată lumea ştia că ea şi Koutoulakis aveau o relaţie foarte apropiată. Deşi era grecoaică, ea se trăgea la origine din Cairo, iar familia lui Koutoulakis o considera drept nativă din Cairo. Vorbea fluent limba arabă, iar Koutoulakis o folosea adeseori ca translator în tratativele pe care le purta cu Hanna şi cu alţi egipteni. Potrivit spuselor cunoscuţilor săi, cele două femei erau prietene bune şi călătoreau împreună cu avionul de la Atena la Cairo, pentru a se întâlni aici cu Koutoulakis. Confraţii îl bănuiau pe acesta că se folosea de cele două femei pentru a-i transporta în bagajele lor diverse piese, pe drumul de întoarcere spre Atena, apoi la Geneva sau în oricare alt loc în care trebuia să ajungă. „Lui Koutoulakis îi plăcea să îmbine utilul cu plăcutul”, spune unul dintre aceştia.

În una dintre aceste călătorii, despre care se ştie că s-a petrecut cândva în lunile care au precedat furtul, Hanna a luat-o deoparte pe Mia şi a avut o discuţie cu ea, fără ca negustorul grec să ştie despre acest lucru. Vorbindu-i în arabă, el i-a cerut să-l ajute să-şi vândă mărfurile, inclusiv manuscrisul pe papirus, şi i-a oferit un comision gras dacă reuşea să-i aducă clienţi. Hanna a

asigurat-o probabil că nu avea să-i spună niciodată lui Koutoulakis despre micul lor aranjament.

Conform spuselor lui Boutros, coleg cu una dintre rudele lui Hanna, Mia l-a contactat pe Hanna la câteva zile după ce acesta o abordase. Ea i-a spus că avea un client bogat care tocmai sosise în Egipt şi care aştepta la bordul iahtului său, în portul Alexandria.

Hanna a întrebat ce gen de obiecte îl interesa pe potenţialul cumpărător. Ea i-a răspuns că-l interesează o gamă largă de artefacte: monede, statuete, obiecte din ceramică sau manuscrise. „De fapt", după cum s-a exprimat ea, „ne interesează orice ai avea de vânzare".

A fost fixată o întrevedere. Surescitat la gândul că ar fi putut da lovitura, Hanna şi-a adunat toate obiectele pe care le păstra împrăştiate în diversele apartamente ale rudelor şi prietenilor săi din Cairo. În acea noapte, din luna martie a anului 1980, în apartamentul său din Heliopolis era pentru prima oară pregătit spre prezentare inventarul complet al posesiunilor sale.

La momentul stabilit, potenţialii cumpărători, Mia fiind una dintre persoane, s-au prezentat acasă la Hanna. Vizitatorii i-au dat de înţeles că banii nu reprezentau o problemă şi că erau nerăbdători să cumpere tot ce avea Hanna de vânzare. Hanna le-a arătat absolut tot, iar vizitatorii au trecut în revistă inventarul său

complet: piese din aur, câteva statuete, câteva ţesături, bijuterii şi alte obiecte de acelaşi gen. Printre piese se aflau şi numeroase amulete din lut smălţuit, încrustaţii pe sticlă din perioada ptolemeică, statuete, ţesături şi monede scumpe din argint şi aur, de origine greacă, romană şi bizantină.

Printre toate aceste obiecte se găseau două piese excepţionale. Una era o mică statuetă din aur masiv înfăţişând-o pe Isis hrănindu-l la sân pe pruncul Horus, având o înălţime cam de cinci centimetri, aceeaşi pe care Peter Sharrer avea s-o achiziţioneze de la Koutoulakis cinci ani mai târziu. Statueta prezenta pe spate ceea ce a fost descris drept „o lovitură teribilă". Era complet curbată, astfel încât partea superioară a statuii era aplecată spre spate, „ca şi când o piatră ar fi căzut pe amuletă din plafonul unui mormânt prăbuşit".

Cea de-a doua piesă era un colier din metal răsucit, împodobit cu bănuţi romani din aur, totul fiind montat sub formă de pandantiv.

Mai erau expuse spre vizionare manuscrisele pe papirus conţinând Evanghelia după Iuda, netradusă şi necunoscută încă la data respectivă.

„I-am arătat bărbatului un obiect şi i-am spus cât costă", i-a mărturisit Hanna unui alt negustor. „A dat din cap şi a spus da. A ţinut-o tot aşa şi mi-a spus «da» la fiecare obiect pe care i-l arătam. Altfel nu a deschis gura. Nu a mai rostit niciun alt

cuvânt. Şi nici nu s-a tocmit.”

Boutros a relatat exact acelaşi lucru, după cum şi un alt apropiat al lui Hanna a spus la fel. Preturile erau fabuloase, constituind visul oricărui negustor din Cairo, deşi preţurile pe care le-a reprodus Boutros erau în mod evident exagerate, totalul ajungând la zeci de milioane de dolari.

Vizitatorii au continuat să se intereseze de preţul fiecărui obiect – „Cât costă?” – şi au acceptat preţul pe care l-a cerut Hanna pentru fiecare piesă în parte. Au notat totul pe hârtie, practic refăcând articol cu articol inventarul lui Hanna. În cele din urmă, au convenit că Hanna urma să le vândă totul.

Preţul atingea o sumă astronomică. „OK”, le-a spus Hanna, nevenindu-i să creadă ce noroc avea, „la preţul acesta sunt hotărât să vând.”

Banii, i-au spus ei, erau păstraţi la bordul iahtului din Alexandria. „Plecăm imediat la Alexandria”, i-au spus ei lui Hanna, „şi ne întoarcem cu banii.”

Cândva în cursul zilei următoare, după cum îşi aminteşte Hanna şi după cum i-a şi povestit unui coleg de breaslă, apartamentul lui a fost jefuit. În seara zilei în care a fost comis furtul şi la scurt timp după ce acesta s-a produs efectiv, un vecin al lui Hanna, cu care era şi înrudit, a găsit uşa larg

deschisă. Toate comorile adunate în apartament dispăruseră. Micuţul seif al lui Hanna – în care-şi păstra tezaurul personal, nepreţuitul colan din aur cu ornamente şi manuscrisele pe papirus – fusese luat cu totul. Fiindcă Hanna îşi încălcase regula autoimpusă de a ascunde piesele prin diverse locaţii, acum, sperând că va face o vânzare importantă, iată că pierduse totul.

Indiciile au demonstrat că persoanele care pătrunseseră în apartament cunoşteau foarte bine locul. Una dintre relatări indică faptul că hoţii aveau chei sau instrumente cu ajutorul cărora deschiseseră apartamentul, deoarece poliţia nu a găsit semne de intrare prin efracţie.

Apartamentul în sine nu suferise nicio stricăciune. Mai târziu, politia avea să găsească seiful pe o stradă din Cairo, abandonat, cu uşa deschisă şi golit. O altă relatare a unui apropiat de-al lui Hanna contrazice această versiune. Potrivit spuselor acestei persoane, încuietoarea montată pe uşa apartamentului ar fi fost spartă.

Hoţii, de presupus persoane familiarizate cu ce se întâmpla în Egipt, nu puteau fi numai străini. Printre ei trebuie să se fi aflat şi egipteni, care cunoşteau tara şi ştiau cum se pot scoate obiectele furate din Egipt.

În 1993, unul dintre cei mai cunoscuţi comercianţi egipteni de antichităţi, un bărbat care îi fusese partener lui Koutoulakis în tinereţe, a recunoscut în faţa unui alt coleg de breaslă că el a

fost unul dintre personajele centrale implicate în acest jaf. El susţine că ar fi aşteptat pe stradă, într-o maşină în care au fost încărcate şi transportate obiectele. Nu se ştie cu certitudine dacă este vorba despre o fanfaronadă gratuită sau dacă mărturia lui poate fi luată în serios.

Potrivit unei alte mărturii, rudele lui Hanna au depus o plângere, o *shaqwa* sau *mahdar,* la politia locală din Cairo. Totuşi, niciunul dintre obiecte nu fusese înregistrat, prin urmare nu existau chitanţe care să dovedească vânzarea.

Hanna era distrus. Pierduse totul. „Parcă înnebunise complet", declara un membru al familiei sale. Ba chiar s-a retras la o mănăstire coptă, unde a petrecut şase zile în recluziune, încercând să-şi revină.

Hanna era convins că furtul fusese pus la cale din interior. Avea trei teorii, deşi niciuna nu a fost probată. La început, a crezut că hoţul fusese una dintre rudele lui, cineva care avea acces în apartament. O a doua teorie era că un ofiţer de poliţie care răspundea de Heliopolis şi care se ocupa de anchetarea furtului ar fi fost unul dintre complici. Numai un poliţist, se gândea Hanna, ar fi avut capacitatea necesară de a pune la cale o spargere de o asemenea anvergură. Apoi şi-a amintit că, în ziua care a precedat spargerea, femeia care vorbea greacă şi arabă, pe nume Mia sau Effie, însoţită de un străin despre care credea că este grec sau care, cel puţin, vorbea greceşte, au

vizionat obiectele în apartamentul lui.

Săptămâni de-a rândul, Hanna a umblat ca un apucat, plângând pe umărul cui întâlnea, mai nebun decât toţi nebunii care umblaseră vreodată pe străzile din Cairo. Avea să se răzbune, striga el în gura mare. Îţi făcuse obiceiul de a purta asupra sa un mic pistol, ascuns sub haină, pe care-l arăta pe furiş, când şi când, cunoscuţilor. Nu ştia cine fusese implicat în acest furt catastrofal, însă prezenţa unei arme era indiciul intenţiilor sale în privinţa persoanei respective, dacă avea să o găsească vreodată.

Toate aceste frământări nu-l puteau ajuta pe Hanna să-şi recupereze bunurile furate. Unul dintre cei care îşi amintesc cum arăta în acele zile este Manolis Koutoulakis. „Hanna era la pământ. Era la cinci sute de metri sub pământ din cauza acestui furt. Era un om de treabă. Întotdeauna ne-am înţeles bine cu el. Toţi am vrut să-l ajutăm."

Hanna şi-a petrecut următorii doi ani într-un soi de agonie. Pe măsură ce zilele şi săptămânile treceau, el spera ca printr-o minune să-i fie returnată averea lui de-o viaţă. Avea nevoie de ajutor, pe care l-a căutat în interiorul comunităţii copte. A aruncat cu banii pe la ghicitoare şi vrăjitori ambulanţi şi s-a dus la preoţi copţi, în speranţa că va găsi la ei un leac magic.

Preoţii, ghicitorii şi vrăjitorii i-au oferit nenumărate descântece şi incantaţii. Aceste descântece au fost transmise de-a lungul timpului

şi sunt consemnate în cartea *Ancient Christian Magic: Coptic Texts of Ritual Power* [Magie veche creştină: texte copte cu putere ritualică]. Multora încă le sună cunoscute incantaţiile magice consemnate în Cartea egipteană a morţilor. „Piei, spirite rău, Hristos te urmăreşte, Fiul lui Dumnezeu şi Sfântul Duh te-au înfrânt”, sună o astfel de incantaţie. Aceste practici rituale continuă să facă parte integrantă din viaţa egiptenilor copţi, iar Hanna încerca cu disperare să găsească o soluţie pentru a recupera ceea ce considera că-i aparţinea de drept.

După câţiva ani, Hanna s-a resemnat şi şi-a acceptat soarta. Era un om credincios şi, după cum credea despre sine însuşi, un om puternic. După câţiva ani de la comiterea furtului, el i-a mărturisit unui prieten: „Aşa a vrut Dumnezeu”, iar Dumnezeu nu l-a părăsit.

În acest furt îndrăzneţ au dispărut împreună cu alte obiecte antice şi manuscrisele pe papirus. Ele făcuseră încă un pas înainte spre un viitor neguros, din cripta lor aridă şi sigură. Totuşi, până în acel moment, nimeni nu le citise. Nimeni nu înţelesese valoarea lor inestimabilă.

Hanna s-a fixat curând asupra Miei, grecoaica ce îl însoţise de atâtea ori pe Koutoulakis, ca suspect

principal în acest furt. Mai târziu, avea să se refere la ea numind-o *el mara el uescha* sau „nemernica”. Pe măsură ce a început să-şi recapete echilibrul emoţional s-a hotărât să treacă la acţiune şi să ia măsuri pentru a-şi recupera pierderea. Hanna considera că Mia făcea parte din grupul celor vinovaţi de furt. Potrivit spuselor lui Manolis, această presupunere s-a dovedit a fi aproape corectă, de vreme ce piesele care dispăruseră din apartamentul lui Hanna au fost recuperate indirect de la ea.

Dacă cineva îi va întreba pe membrii familiei lui Hanna, aceştia vor răspunde că, la vremea respectivă, între Hanna şi Koutoulakis existau anumite tensiuni. Ele se datorau unei statuete a lui Amenemhat IV, faraon din Regatul Egiptean de Mijloc, fiul lui Sesostris I şi conducător al Egiptului pentru o perioadă de treizeci şi opt de ani. Hanna îi vânduse statueta lui Nicolas Koutoulakis, care probabil îi plătise o sumă substanţială în schimbul ei. Conform spuselor unuia dintre partenerii lui Hanna, statueta fusese evaluată de un consultant la care apelaseră la 500.000 de lire egiptene, adică peste 150.000 de dolari la momentul respectiv, o avere după standardele oricărui egiptean. După efectuarea evaluării şi după ceea ce trebuie să fi fost o reclamaţie venită din partea lui Koutoulakis, a apărut presupunerea că statueta era un fals. Dacă ar fi să-i dăm crezare unui martor, Koutoulakis a

ajuns la concluzia că era un fals. I-a returnat statueta lui Hanna, cerându-i să-i restituie banii. Firește, Hanna a refuzat, continuând să creadă că statueta era autentică.

Manolis Koutoulakis, fiul comerciantului, care îl însoţea uneori pe tatăl său în călătoriile pe care le făcea prin Orientul Mijlociu, susţine că acesta ştia într-adevăr de existenţa statuetei şi că, mai târziu, ea a intrat în posesia sa, deşi nu în urma unei tranzacţii încheiate în Egipt. Koutoulakis a verificat autenticitatea statuetei apelând la consultantul său obişnuit, Dietrich Wildung, care pe atunci era custodele secţiei de antichităţi a muzeului din München şi care s-a mutat apoi la Berlin, ca director al Muzeului Egiptean din capitala Germaniei. Wildung a declarat că, la vremea respectivă, el era convins că este vorba despre o piesă autentică. Manolis Koutoulakis mai adaugă faptul că, în acea perioadă, nimeni nu auzise ca din Egipt să fi ieşit falsuri. Iar dacă era un fals, a subliniat el, cea mai plauzibilă sursă a fabricării lui era Siria sau Libanul şi nu era logic ca un fals să-i fie livrat lui Hanna în Egipt, pentru a fi apoi exportat.

Indiferent care ar fi adevărul, negustorii egipteni nu primesc înapoi falsurile pe care au apucat să le vândă, iar comerciantul care a cumpărat un artefact antic este obligat să-şi asume riscurile, pentru că în acest tip de comerţ nu există conceptul de credit deschis la magazin. De regulă,

cumpărătorul „înghite” falsul fără să crâcnească, preferând să păstreze adevărul pentru el, mai degrabă decât să-şi păteze reputaţia de cumpărător atotcunoscător. El poate reveni la vânzător, ca şi când nimic nu s-ar fi întâmplat, pentru a cumpăra ceva de o valoare apropiată. El intră în posesia noii piese, spunând că va trimite banii în scurt timp. După o perioadă de timp convenabilă, el îl va anunţa pe vânzător că statueta pe care o achiziţionase înainte s-a dovedit a fi un fals şi că acceptă piesa nouă ca pe o compensaţie.

Această formă de rambursare a valorii unui obiect este înţeleasă de ambele părţi ca fiind echitabilă. Pierderea a fost reglată, iar relaţiile de afaceri pot continua fără alte acuzaţii ulterioare.

Această situaţie a fost corect rezumată de Manolis Koutoulakis: „Ştiţi, când cumpărăm un fals, preferăm să nu ne mai gândim la asta. Aşa stau lucrurile în domeniul nostru. Asta nu înseamnă însă că discuţia se opreşte aici. Ea netezeşte calea pentru o nouă discuţie.”

Convins că statueta lui Amenemhat era autentică şi fiind un tip încăpăţânat, Hanna nici nu a vrut să audă vreo plângere. Potrivit spuselor unui confrate de-al lui, egipteanul a refuzat să restituie suma sau să-i ofere lui Koutoulakis ceea ce acesta considera a fi o compensaţie acceptabilă, iar cum statueta părăsise între timp Egiptul, era exclus ca Nicolas Koutoulakis să i-o restituie

efectiv.

Chiar dacă statueta era un fals, Koutoulakis nu s-a împăcat cu pierderea. Mai târziu, el a vândut statueta mai departe, tranzacţie pe care Manolis a confirmat-o. Cumpărătorul era un bine cunoscut şi bogat armator grec, pe nume Theodore Halkedis, care locuia la New York, într-un elegant apartament din Park Avenue. Asemenea lui Hanna, Halkedis a susţinut insistent că statueta – care era de o calitate excepţională, chiar şi fiind o copie modernă – nu era un fals. Iar când un egiptolog s-a prezentat la Halkedis acasă şi i-a spus că nu este autentică, acesta nici n-a vrut să audă şi l-a dat afară. La expoziţia publică deschisă din aprilie 2001 şi până în ianuarie 2002, la Muzeul Michael C. Carlos de la Universitatea Emory din Atlanta, Halkedis şi soţia sa, Aristea, au participat cu aproximativ două sute de piese, iar statueta se număra printre exponate, aceasta fiind şi singura ocazie când a fost expusă în public.

Hanna a comis apoi ceea ce putea fi socotit o a doua ofensă la adresa puternicului comerciant grec, după cum avea să-i destăinuie el unei persoane cu care făcea afaceri. El a abordat-o pe Mia să negocieze în numele lui, după cum spuneam anterior.

Koutoulakis era un comerciant care exercita un control considerabil asupra pieţei antichităţilor. După cum comenta un confrate, „orice comerciant ajuns la acest nivel doreşte să se asigure că

persoanele cu care tratează îl respectă. Dacă vreunul dintre negustorii neînsemnaţi intră în posesia sau deţine deja o piesă importantă, comerciantul important ţine să se asigure că este primul căruia i se va face oferta. Dacă apar probleme, el este obligat să-i dea o lecţie comerciantului mărunt."

În cazul în care Koutoulakis a aflat într-adevăr despre încercarea lui Hanna de a-l trage pe sfoară, probabil că s-a înfuriat. Hanna nu numai că nu era dispus să satisfacă cererea lui Koutoulakis de a-i oferi o compensaţie în schimbul statuetei, însă acum adăuga şi o insultă la prejudiciul respectiv, încercând să-şi lărgească propriul cerc de clienţi prin intermediul companioanei lui Koutoulakis. În virtutea regulilor deontologice, o asemenea greşeală era impardonabilă.

Totuşi, în acest punct, nimeni nu poate furniza varianta lui Koutoulakis asupra evenimentelor. El a murit între timp şi nu mai poate face comentarii asupra posibilelor tensiuni din relaţia sa cu Hanna Asabil din perioada respectivă. Formidabilul comerciant nu a lăsat în urma sa nicio relatare personală asupra evenimentelor în centrul cărora se afla Hanna – nu că acest om, care prefera înţelegerile verbale oricăror acorduri scrise, ar fi lăsat, în general, mărturii de orice fel. În ciuda tuturor tensiunilor, Manolis Koutoulakis dezminte orice implicare a tatălui său în furt, subliniind faptul că Nicolas Koutoulakis nu se afla în Egipt în

perioada în care se presupune că acesta a fost comis. Ceea ce se ştie cu certitudine este că Nicolas Koutoulakis era un personaj care domina comerţul cu antichităţi. Avea o personalitate copleşitoare, amintind de personajul Zorba Grecul, creat de scriitorul Nikos Kazantzakis, care, asemenea lui Koutoulakis, provenea tot din insula legendară a eroilor minoici, Creta. Era un individ foarte prudent care încerca întotdeauna să-şi protejeze reputaţia de om de cuvânt.

După aproape un an şi jumătate de la comiterea furtului, Hanna s-a adresat unei terţe persoane, cerându-i ajutor. În acest caz, datele devin cu mult mai sigure. Iannis Perdios era un bărbat plăcut, inteligent şi cultivat, care locuia la Atena, dar care-şi petrecuse o mare parte a vieţii la Cairo, desfăşurându-şi activitatea în industria turismului. Lui Perdios îi plăcea să caute obiecte rare, fie făcând achiziţii pentru sine, fie revânzând antichităţi pe care le găsea ocazional şi care erau pe gustul lui. Perdios era specializat în colecţionarea de artefacte din secolul al XIX-lea, când Grecia se afla sub ocupaţie otomană. Se ocupa cu discreţie de propria afacere, alegându-şi acele contacte şi aranjamente care nu puteau aduce necazuri nimănui, nici chiar lui. Greaca era limba maternă a lui Perdios, însă el stăpânea

foarte bine engleza şi franceza, iar în cursul perioadei petrecute la Cairo a ajuns să vorbească fluent şi araba.

Perdios revenea regulat la Cairo, în parte şi fiindcă guvernul egiptean insista ca rezidenţii străini să-şi reînnoiască periodic permisele de şedere. El dorea să-şi păstreze permisul valabil, cel puţin până reuşea să vândă apartamentul din cartierul Zamalek din Cairo, al cărui proprietar era. Hanna l-a căutat pe Perdios când acesta se afla în Cairo şi i-a cerut ajutorul. Perdios putea comunica uşor cu toată lumea şi se bucura de reputaţia de a fi o persoană discretă. Însă cel mai important era că Hanna îl considera o persoană de încredere, care, pe deasupra, era în relaţii bune şi apropriate cu Nicolas Koutoulakis. După ce a aflat despre istoria furtului, Perdios a acceptat să ia legătura cu Koutoulakis, în numele amicului său. Unul dintre colegii lui Hanna, la fel ca Manolis Koutoulakis, şi-a exprimat respectul profund faţă de intermediarul grec, care era considerat un jucător onest de către toate taberele. După cum relata colegul de breaslă al lui Hanna: „Era un adevărat domn şi prieten pentru ambele părţi."

Odată întors la Atena, Perdios i-a telefonat lui Koutoulakis la Geneva, pentru a discuta cu el, interesându-se ce informaţii avea despre Mia. Când Perdios a început să-i pună întrebări în legătură cu furtul, Koutoulakis a sugerat, la rândul său, că probabil Mia pusese la cale

întreaga afacere. Koutoulakis a afirmat în mod categoric că nu are nicio legătură cu întreaga poveste. Era total nevinovat în această privinţă.

Perdios l-a prevenit totuşi, spunându-i: „Ar fi mai bine să-ţi clarifici situaţia cu Hanna, fiindcă s-ar putea să ai probleme când vii în Egipt. Nu lăsa problema nerezolvată. Găseşte-o pe Mia!”

Perdios a mai lansat un avertisment pe care-l considera pertinent: dacă nu-şi clarifica situaţia înainte de a reveni în Egipt, îşi putea risca viaţa ducându-se acolo. „Reţine, Hanna se plimbă peste tot cu o armă sub haină.”

Nu se ştie dacă Nicolas Koutoulakis a crezut sau nu că povestea era adevărată. Indiferent ce părere a avut despre avertismentul lansat de Perdios, după câteva discuţii telefonice, el s-a lăsat convins să stabilească o întâlnire. Perdios avea să meargă la Cairo să se întâlnească cu Hanna şi Koutoulakis, care a fost convins să o aducă şi pe Mia cu el.

Faptul că Nicolas Koutoulakis regreta ceea ce păţise Hanna şi că era înduioşat de întâmplare, dar şi că dorea să facă tot posibilul să-l ajute, coincide perfect cu datele cunoscute ale povestii, preluate din relatările unor martori diferiţi. „Tatăl meu este cel căruia i s-a adresat Hanna, fiindcă acesta şi Perdios îl considerau pe tata singurul în măsură să-l ajute pe Hanna să-şi recupereze ceea ce-i aparţinea”, remarca Manolis Koutoulakis.

Indiferent la ce mijloace a recurs, Koutoulakis a

reuşit s-o convingă pe Mia să-l însoţească la întrevederea care a avut loc la Cairo. În mod surprinzător, potrivit mărturiei unuia dintre cei doi egipteni care au fost de faţă, Mia a adus-o şi pe fetiţa ei în vârstă de doisprezece ani, gest pe care partea egipteană l-a interpretat drept o încercare de a inspira milă, de a implora iertare şi de a obţine împăcarea.

Hanna nu deţinea o poziţie de forţă. Era conştient că trebuie să-şi susţină singur cauza, cerând să fie iertat de greşeală şi să i se restituie obiectele furate. Nu dispunea decât de o vagă urmă de forţă cu care să-şi susţină poziţia de pe care negocia.

Prima întâlnire s-a petrecut în apartamentul frumos mobilat al lui Perdios, din cartierul Zamalek. Sub masca de calm afişată, oponenţii clocoteau, încercând să găsească o cale de a ieşi dintr-o situaţie extrem de riscantă pentru fiecare dintre ei.

Întrevederea a fost scurtă şi la obiect. Atât Koutoulakis, cât şi Mia au negat vehement orice implicare în evenimente. „N-am făcut-o noi", au declarat ei succint, şi separat, şi împreună.

Şi negând că ar fi fost implicaţi în furt, Koutoulakis şi Mia i-au promis lui Hanna ajutorul în recuperarea bunurilor furate. Hanna le-a declarat că doreşte să i se restituie nu numai nepreţuitele manuscrise pe papirus, ci şi tot ce mai fusese furat din apartament.

La un moment dat, când unul dintre participanţi şi Koutoulakis ieşiseră din încăpere, Mia i-a relatat colegului lui Hanna care-l însoţise pe acesta la întâlnire că celălalt copil al ei, un băiat, era foarte bolnav, suferind de cancer sau având o tumoare pe creier. Era agitată şi speriată.

Întâlnirea s-a încheiat fără a se ajunge la o concluzie clară.

Următoarele etape s-au derulat pe parcursul câtorva luni şi numai după o serie de convorbiri telefonice între Atena şi Geneva. Comunicarea cu Cairo era menţinută la limita minimă.

Pe pieţele din Europa au început să-şi facă apariţia diverse obiecte din colecţia lui Hanna. Existau semne care indicau Atena drept unul dintre centrele operaţionale. Conform unor ipoteze ulterioare, se pare că marfa tranzitase mai întâi Elveţia sau că ajunsese într-un fel sau altul mai întâi acolo. Pentru a fi returnate, piesele trebuiau mai întâi să fie localizate, apoi recuperate şi adunate la un loc.

Printre cei la care a apelat Koutoulakis în efortul său de a recupera obiectele furate a fost dr. Jack Ogden, distinsul specialist londonez în pietre preţioase, care, deşi pe atunci era în vârstă de numai treizeci şi ceva de ani, era considerat a fi unul dintre cei mai mari experţi în bijuterii şi

obiecte preţioase din aur. Cartea lui Ogden, intitulată *Ancient Jewellery* (Bijuterii antice), urma să fie curând publicată de editurile Universităţii din California şi Muzeului Britanic. La vremea respectivă, Ogden îşi deschisese propriul magazin de pietre preţioase pe Duke Street şi St. James, în centrul Londrei. Bucurându-se de o reputaţie de persoană onestă, fiind un om de o discreţie absolută şi cu respect total faţă de lege, Ogden avea să fie numit director executiv al Confederaţiei Internaţionale a Bijutierilor şi director executiv al Asociaţiei Naţionale a Bijutierilor din Marea Britanie.

„Prin anul 1979 au existat câteva piese din aur provenind din Egipt care încercau să-şi găsească locul pe piaţa europeană. Aceste piese au plecat la Atena, iar de acolo au fost trimise spre diverse locuri din Europa", îşi aminteşte Ogden. Potrivit acestuia, exodul aurului egiptean amintea de un alt val de piese valoroase din aur care îşi făcuseră apariţia pe pieţele din întreaga lume prin anii '20 şi '30. În acea perioadă, grecii din Alexandria au fost supuşi de autorităţi unei scurte perioade de persecuţii, iar mulţi dintre ei au scos din Egipt majoritatea posesiunilor valoroase ori au părăsit definitiv ţara.

În 1982, Koutoulakis l-a sunat pe Ogden, spunându-i că ştie că acesta deţine un minunat colier din aur şi alte câteva piese, printre care şi o statuetă din aur a lui Isis.

Ogden a fost luat prin surprindere, fiindcă primise în consignaţie aceste obiecte cu doar câteva săptămâni înainte. Koutoulakis ştia că Ogden deţinea obiectele încă înainte ca acesta să fi avut ocazia de a le înregistra corect în evidenţele sale, cu atât mai puţin, timpul efectiv de a le expune. „De unde a ştiut Koutoulakis că am aceste piese?" s-a mirat atunci Ogden. „Telefonul primit de la Koutoulakis a fost cu atât mai uimitor, cu cât piesele ajunseseră la mine de atât de puţin timp. Primisem colierul de la Atena. Koutoulakis ştia exact. A afirmat că era îngrijorat pentru mine, din cauza eventualelor probleme pe care le-aş fi putut avea din acest motiv." Oricare ar fi identitatea celui care îi furniza informaţii lui Koutoulakis, sursa îi dezvăluise suficient încât acesta să ştie precis că artefactele îi fuseseră trimise lui Ogden, că acesta le primise de puţin timp şi că păstra aceste artefacte în magazinul său din Londra.

Ogden îl cunoştea foarte bine pe Koutoulakis, fiindcă îl vizitase de mai multe ori la vila sa din Geneva, atât singur, cât şi însoţit de Peter Sharrer. „A spus că piesele fuseseră furate din Egipt. Mi-a mai spus că trebuie să le restitui, altfel se va recurge la ajutorul poliţiei. Mai spunea ceva şi de o armă. Nu-mi mai amintesc amănuntele. Nu a fost deloc o situaţie comodă."

Persoana care-i trimisese colierul lui Ogden era o roşcată pe nume Effie, a afirmat acesta. Venise la Londra de câteva ori pentru a-i furniza piese mici,

cercei sau câte un inel micuţ, pe care el le lua în consignaţie. A presupus că o parte dintre aceste obiecte fuseseră cumpărate de Effie de prin bazarurile din Cairo.

Oare această Effie care îl vizitase pe Ogden era aceeaşi persoană cu Effie sau Mia care îl însoţea în călătorii pe Koutoulakis? Această deducţie are logică, deoarece, conform spuselor unei surse, prenumele complet al acestei Effie era Eftimia, în limba greacă substantivul având sensul de „bucurie". În forma de adresare familiară i s-ar fi spus fie Effie, fie Mia. Cu alte cuvinte, judecând numai după nume, Effie şi Mia puteau fi una şi aceeaşi persoană. După cum a povestit mai târziu Ogden, Effie era roşcată. Manolis Koutoulakis, care la vremea respectivă avea douăzeci şi nouă de ani, convine că acea Effie pe care o cunoştea tatăl său era tot roşcată. De aceea, este logic să tragem concluzia, deşi nu este absolut cert, că femeia care îi furnizase obiectele lui Jack Ogden era aceeaşi Effie care era din Atena şi care îl însoţise pe Koutoulakis în călătoriile sale prin Egipt, servindu-i drept interpretă şi asistentă.

În orice caz, Ogden îşi aminteşte cât de surprins a fost de maniera agresivă în care Koutoulakis a tratat situaţia. Ogden nu voia să aibă probleme. Deşi primise piesele în consignaţie, dacă erau furate, nu voia să aibă nicio legătură cu ele. Era gata să le returneze proprietarului de drept, indiferent cine ar fi fost acesta. Nu-şi mai

amintește dacă a luat legătura cu Effie sau nu, însă își amintește că aceasta a fost probabil ultima dată când a mai auzit de ea.

Pentru a recupera colierul și statueta, Koutoulakis l-a contactat pe Perdios. Adresându-se în greceşte compatriotului său, el l-a instruit să plece cu avionul la Paris, să se întâlnească acolo cu fiul său, Manolis, iar apoi să-și continue drumul împreună spre Londra. Acolo trebuiau să-l întâlnească pe Ogden.

Vizita a fost una extrem de scurtă, fiindcă Ogden era mai mult decât dornic să predea ceea ce se afla în posesia sa. Manolis și Perdios i-au spus exact atât cât trebuia să știe: colierul și celelalte obiecte trebuiau să fie recuperate și returnate proprietarului de drept. „I-am spus lui Jack că marfa era furată. Pentru el a fost suficient. Ogden a reacţionat absolut normal. Trebuia să identificăm obiectele pe care le văzuserăm în Egipt și să confirmăm că acestea erau aceleaşi obiecte pe care le văzuserăm acolo", a povestit Manolis.

Având o reputaţie impecabilă de apărat, Ogden a fost nerăbdător să scape de aceste piese. Nu i s-a spus că piesele proveneau dintr-un apartament din Heliopolis. Ogden a restituit imediat și fără niciun comentariu colierul din aur și statueta, obiecte pe care le primise în consignaţie de la o femeie despre care știa doar că o cheamă Effie.

„Ogden era speriat. Nu voia să aibă nicio legătură cu asta", i-a povestit Perdios unui

intermediar. Cu această ocazie, Perdios a făcut câteva cumpărături: a achiziţionat o casetă romană din marmură, în care se păstra cenuşa de incinerare, achitând, după cum îşi aminteşte Ogden, cinci sute de lire. Perdios a declarat piesa la vama grecească, iar pe chitanţa primită de la vameşi este înscris anul 1982.

În ciuda acestui eveniment supărător, Ogden a rămas în relaţii apropiate cu familia Koutoulakis. Soţia lui Ogden este de origine greacă, fiind o distinsă cercetătoare şi muzeografă. Iar Daphne Koutoulakis, fiica lui Nicolas, în afara faptului că a devenit prietenă de familie, a şi botezat-o pe una dintre fiicele lui Ogden.

Avându-l intermediar pe Perdios, Hanna şi Koutoulakis erau acum pregătiţi pentru întrevederea finală, la care urma să fie definitivată restituirea către Hanna a manuscriselor pe papirus.

Comercianţii de antichităţi se împart în trei categorii principale: unii sunt specializaţi în artă antică, alţii, în monede, iar câţiva, un număr relativ restrâns, sunt pasionaţi de strălucirea şi forţa de atracţie a manuscriselor vechi, deşi, în general, acest domeniu este considerat mai puţin profitabil decât celelalte două.

Koutoulakis era atras de arta antică. Avea fler şi pentru numismatică, astfel încât, ocazional, se lăsa antrenat şi în comerţul cu monede, însă era vorba despre o pasiune minoră, atâta vreme cât

nu era la fel de profitabilă ca arta antică. Cert este că nu-i plăceau deloc manuscrisele. Nu numai că nu avea niciun fel de cunoştinţe despre textele scrise pe papirus, însă ele nici nu-i inspirau încredere. Valoarea lor nu consta în calităţile lor fizice inerente, nici în arta lucrăturii, virtuţi vizibile cu ochiul liber. Valoarea unui manuscris consta mai degrabă în cuvintele care fuseseră aşternute pe papirus sau pe pergament.

O altă problemă deosebită în cazul manuscriselor antice este fragilitatea lor. Se pot fărâmiţa în mii de bucăţi la o simplă atingere. Asemenea multor altor comercianţi de antichităţi specializaţi în vânzarea de obiecte rezistente, Koutoulakis trebuie să fi detestat ideea că un simplu chibrit aprins putea distruge imediat o investiţie într-un papirus sau pergament. Apa se îmbiba în papirusuri şi le distrugea. Prefera obiectele dure, care aveau calitatea de a rezista elementelor naturii sau altor situaţii dificile.

Următoarea întâlnire cu Hanna s-a produs în vara anului 1982. Deşi personajele principale se află încă în viaţă, nu există o evidenţă exactă a datei. În ciuda neastâmpărului său de a pleca din Egipt pentru a ateriza direct pe proprietatea din Elveţia a lui Koutoulakis, Hanna a plecat cu avionul spre Geneva, însoţit de un coleg de breaslă egiptean. Conform înţelegerii, s-au întâlnit cu Perdios la vila lui Koutoulakis, aflată la capătul Rue de Florissant.

Primele impresii ale lui Hanna despre Koutoulakis şi vila lui au fost puternice. Locul era imens, avea el să-şi amintească mai târziu, incomparabil mai mare faţă de tot ce văzuse el la Cairo, cu străzile sale aglomerate. Numai regii şi preşedinţii trăiau în stilul lui Koutoulakis. A fost mai ales impresionat de „ochii" care se aflau peste tot, după cum a numit el camerele de supraveghere amplasate în locuri strategice. Pe deasupra, Koutoulakis avea câini care trebuiau închişi înainte ca vizitatorii să intre pe poartă.

Koutoulakis nu i-a invitat în casă, ci i-a primit pe grec şi pe copt în grădină. Mia nu era de faţă.

La fel ca prima dată, şi această întâlnire a fost scurtă. Koutoulakis senior, cu obişnuitul lui calm imperturbabil, nu a supralicitat. Reuşise să recupereze manuscrisele, l-a informat el pe Hanna, exprimându-şi părerea, fără să i-o fi cerut-o cineva, că respectivul codex era scris în ebraica veche.

Hanna nu a avut aceleaşi maniere alese. Era atât de supărat din cauza furtului, încât conversaţia s-a încins rapid. Potrivit unei surse, se pare că a împins lucrurile atât de departe, încât l-a ameninţat pe Manolis înainte ca Perdios să poată interveni. Manolis Koutoulakis dezminte însă această versiune: „N-am fost niciodată ameninţat. Hanna era cu nervii la pământ, îşi ieşise din fire, însă nu era genul de persoană care să profereze ameninţări. Era un tip paşnic."

În timp ce negustorul egiptean se calma, cei doi vorbitori de greacă au dezbătut situaţia în limba lor maternă.

Relatarea a ceea ce s-a petrecut în continuare provine de la cel de-al doilea egiptean, confratele lui Hanna, care a fost de faţă la întâlnire, urmărind fiecare mişcare. El povesteşte că deznodământul a fost liniştit. El, Perdios şi Hanna au plecat cu taxiul spre a lua papirusurile de la un domn cu părul cărunt, despre care au înţeles că ar fi fost înrudit cu Koutoulakis. Potrivit spuselor lui Manolis, acest bărbat cu părul cărunt era cel mai probabil agentul pe care îl avea Koutoulakis la vamă, care avea într-adevăr părul alb, dar cu care nu aveau niciun fel de relaţie de rudenie.

Cumva, Koutoulakis reuşise să recupereze manuscrisele. După cum s-a exprimat fiul său: „Tatăl meu era singura persoană care îl putea ajuta pe Hanna. Nimeni nu dorea să fie amestecată poliţia. De aceea i s-au adresat lui. Şi nimeni altcineva n-ar fi reuşit să rezolve situaţia.”

Indiferent cum s-au petrecut lucrurile în realitate, Hanna îşi recuperase în sfârşit comoara mult râvnită, datorită eforturilor depuse de Koutoulakis. Însă orice lucru are preţul său. S-a ajuns la o înţelegere clară între părţi, ca Nicolas Koutoulakis să-i restituie lui Hanna manuscrisele pe papirus şi nimic mai mult. Acesta a fost acordul dintre ei. Altcineva, indiferent despre cine era vorba, avea să păstreze obiectele din aur, inclusiv

colierul şi statueta lui Isis hrănindu-l la sânul său pe Horus. Prin urmare, aceste piese nu aveau să-i fie restituite lui Hanna. Şi acest punct a făcut parte din înţelegerea dintre părţi. „Şi cu asta, subiectul s-a încheiat", a afirmat colegul lui Hanna, martor ocular la întreaga discuţie, indicând că, prin returnarea manuscriselor pe papirus, problema fusese reglată.

Manolis este de acord cu această interpretare a evenimentelor. „Pentru Hanna, cărţile erau cel mai important lucru. Am reuşit să dăm de urma celor două obiecte la Londra şi asta a fost înţelegerea. Tatăl meu nu a furat nimic. Tot ce a făcut a fost clar stabilit de comun acord cu Hanna."

Pornind de la evaluarea de 3 milioane de dolari a manuscriselor, pe care o făcuse Hanna, cei 50.000 de dolari, cât se aprecia că valorează colierul şi statueta, se puteau considera un comision binemeritat pentru efortul de a fi recuperat şi restituit proprietatea lui Hanna.

„Suntem oameni de cuvânt", a afirmat Manolis. „Tatăl meu a încercat să fie corect cu Hanna şi să trateze cinstit cu el. Indiferent ce a făcut, el a obţinut totul în urma unei înţelegeri de afaceri, din cauza banilor care trebuiau plătiţi. Făcea parte din preţul înţelegerii."

El mai mărturiseşte că tatăl său era „o legendă în domeniu, nu din cauza bogăţiei sale – nu avem atât de mult pe cât presupune lumea că am avea – , ci datorită cunoştinţelor sale, a simţului său

comercial şi a curajului său, dar, mai presus de toate, fiindcă era un om de cuvânt”.

Koutoulakis îşi îndeplinise obligaţia aşa cum o înţelegea el: restituise papirusurile preţioase proprietarului lor de drept. Îl „întregise” pe Hanna.

Potrivit mărturiei lui Manolis, tatăl său a rupt orice relaţie cu Effie imediat după aceste evenimente. La moartea lui Koutoulakis, în ianuarie 1996, Effie a telefonat pentru a-şi exprima condoleanţele. Manolis susţine că au existat foarte puţine legături, de fapt niciuna, între familia Koutoulakis şi Effie în perioada dintre evenimente şi moartea lui Nicolas Koutoulakis şi că nimeni nu a păstrat legătura cu Effie după moartea tatălui său. Cât despre ceea ce a mai făcut Effie nu se mai ştie nimic, iar eforturile de a o contacta au eşuat.

La finalul întrevederii, Hanna, Perdios şi cel de-al doilea egiptean au plecat cu maşina spre centrul Genevei, luând cu ei manuscrisele pe papirus. Hanna îşi recuperase „cartea”. La sugestia lui Perdios, s-au îndreptat spre cel mai sigur loc cu putinţă: un seif al unei bănci elveţiene. Perdios l-a ajutat pe Hanna să înţeleagă conţinutul formularelor şi să le completeze corect. Perdios a deschis un cont pe numele lui Hanna, acesta fiind cel care avea drept de semnătură. Codexul a fost

apoi depus într-un seif: pentru prima, însă nu şi ultima oară când Evanghelia după Iuda avea să fie pusă la păstrare într-un seif bancar.

Perdios i-a dat lui Hanna cheile seifului şi în acel moment s-au despărţit. În timp ce Hanna zbura spre Cairo, Perdios, înainte de a se întoarce în Grecia, a mai făcut o escală în Elveţia şi a vizitat-o pe Frieda Tehacos Nussberger la galeria ei din Zürich. Nu i-a povestit cele întâmplate şi nici nu i-a vorbit despre natura manuscriselor pe papirus care tocmai fuseseră returnate proprietarului. Perdios a întrebat-o doar pe Frieda dacă se-ntâmpla să aibă vreun client pentru nişte scrieri valoroase şi i-a pus la dispoziţie câteva fotografii pe care le făcuse cu puţin timp în urmă. Astfel a ajuns Frieda să ştie despre existenţa textelor.

Ea s-a interesat în câteva locuri, însă, dispunând doar de câteva fotografii pe care să le prezinte potenţialilor clienţi, căutările ei nu au avut niciun rezultat. Curând, ea a renunţat să se mai intereseze.

Câţiva ani mai târziu, Sharrer i-a făcut o vizită lui Koutoulakis la reşedinţa sa din Geneva, iar aici i-a fost arătată statueta care o reprezenta pe Isis. După cum aminteam anterior, grecul era precaut şi circumspect, dar, deşi i-a permis lui Sharrer să vadă piesa, nu era încă pregătit să vândă. O posibilă explicaţie a atitudinii sale ar fi aceea că voia să se asigure că nu fusese alertat Interpolul în

privinţa statuetei. Cu aproximativ nouă luni mai târziu, lui Sharrer i s-a permis să cumpere nepreţuita piesă.

În ceea ce priveşte manuscrisele pe papirus, ele părăsiseră Egiptul pentru totdeauna. Hanna putea să-şi continue încercările de a-şi vinde marfa, însă, din acest moment, clienţii lui aveau să fie tot mai rari. Pentru a dispune de argumente solide cu care să susţină preţul de trei milioane de dolari, ar fi trebuit să invite savanţi care să examineze, fie şi succint, aceste manuscrise. Codexul avea să fie văzut pentru prima oară de specialişti capabili să citească textul şi să-i descifreze sensul.

Capitolul şase
Sub lupa

Impresia pe care mi-a făcut-o acest om este că era complet ignorant şi interesat doar de bani. Din punctul lui de vedere, ar fi fost suficient să deschidă cutia de pantofi şi să spună: „A, da, ăsta-i un papirus, acum hai să vorbim despre preţ.”

Stephen Emmel

Iannis Perdios şi Hanna Asabil aveau nevoie să găsească persoane interesate de achiziţionarea

preţioaselor manuscrise, iar primul care le-a venit în minte a fost celebrul „König” – Ludwig Koenen aşa-numitul prinţ absolut al erudiţiei în materie de papirusuri, al cărui interes faţă de acest subiect i-a ajutat de multe ori pe negustorii din Cairo să aprecieze valoarea materială a unor fragmente şi texte vechi scrise pe papirus. Perdios l-a căutat spre sfârşitul anului 1982 şi, în urma discuţiei pe care au purtat-o, i-a trimis un set de fotografii similare celor pe care i le încredinţase Friedei Tehacos Nussberger în vara anului anterior.

La vederea fotografiilor, Koenen a fost convins de autenticitatea piesei descoperite. Îl cunoscuse pe Hanna la Cairo şi îl considera un comerciant credibil. I s-a dat de înţeles că mai multe dintre aceste manuscrise conţineau texte biblice, ele fiind scrise în vechea limbă coptă, şi că puteau avea o legătură cu descoperirea de la Nag Hammadi. Dacă presupunerea se dovedea exactă, atunci descoperirea avea într-adevăr o importanţă inestimabilă. Pentru a fi totuşi sigur, Koenen avea nevoie de ajutorul unei echipe de experţi care să hotărască autenticitatea, vechimea şi conţinutul papirusurilor.

Echipa pe care a format-o Koenen a sosit la Geneva în dimineaţa zilei de 15 mai 1983. Grupul de profesori universitari cuprindea câteva dintre

cele mai distinse somităţi în domeniile respective. Savanţii veniseră pregătiţi să studieze ceea ce sperau a fi o nouă mare descoperire de manuscrise antice, iar dacă se dovedea că sunt autentice, să le achiziţioneze.

Trei din grupul celor patru erau de la Universitatea Michigan din Ann Arbor, a cărei bibliotecă conţine ceea este aproape unanim recunoscut a fi cea mai impresionantă colecţie de papirusuri din Statele Unite. Conducătorul echipei era Koenen, specializat în papirologie. Născut în Germania, el a obţinut titlul de doctor la Universitatea din Köln, a devenit profesor titular la Universitatea Michigan în anul 1975 şi nutrea în acel moment ambiţia de a completa superba colecţie de papirusuri a universităţii.

Era însoţit de un coleg, profesorul David Noel Freedman, o personalitate foarte respectată, pe punctul de a deveni, conform afirmaţiei unuia dintre studenţii săi, „patriarhul studiilor biblice americane". Printre titlurile sale profesionale se număra şi cel de editor general al foarte respectatei publicaţii *Anchor Bible Dictionary*. Specialitatea lui era Vechiul Testament.

Freedman venise însoţit de una dintre asistentele lui de la Universitate, Astrid Beck, o tânără care-şi definitiva studiile de doctorat la Ann Arbor. Medievistă ca specializare, aceasta preda religia comparată şi literatura comparată, iar mai târziu avea să devină editor-şef al *Anchor Bible*

Dictionary, sub conducerea lui Freedman, şi al *Eerdmans Dictionary of the Bible.*

Era nevoie de un al patrulea membru în echipă, capabil să asigure expertiza pentru limba coptă. Koenen l-a contactat pe James M. Robinson, care şi-a câştigat reputaţia şi notorietatea în domeniu datorită activităţii sale de editor general al arhivei de la Nag Hammadi şi ca secretar al întregului proiect Nag Hammadi. Întemeindu-se pe informaţiile puse la dispoziţie de Koenen, Robinson era, la rândul său, încredinţat de autenticitatea descoperirii.

Arhiva de la Nag Hammadi consta în materiale provenind din treisprezece codexuri, volume de manuscrise legate, ceea ce le deosebea astfel de mult mai cunoscutele suluri de pergament folosite în epocă. Experţii în studiile copte implicaţi în proiectul Nag Hammadi considerau că exegezele şi lucrările de specialitate abundă în indicii referitoare la existenţa a cel puţin încă unui manuscris şi, mult mai probabil, a altor câtorva manuscrise suplimentare. Câţiva experţi în limba coptă care colaborau cu Robinson presupuneau că ar mai fi existat încă un codex care făcea iniţial parte din arhiva de la Nag Hammadi, deşi el fusese separat într-un fel de restul manuscriselor descoperite şi rămăsese încă necunoscut. Robinson spera ca aceste noi papirusuri să contribuie la descifrarea celorlalte mistere legate de textele de la Nag Hammadi, lărgind corpul

literaturii şi completând cu o nouă realizare impresionantă îndelungata sa carieră de erudit.

Robinson şi-a ales drept emisar un tânăr expert pe nume Stephen Emmel. Născut la Rochester, în statul New York, Emmel avea să obţină în curând titlul de doctor la Universitatea Yale. La momentul respectiv, Emmel lucra la Roma cu renumitul coptolog Tito Orlandi, studiind activitatea unui abate copt din secolul al V-lea, Shenut, şi Mănăstirea Albă, unde trăise acesta, temă a tezei sale de doctorat. Emmel lucrase la Cairo pe textele papirusurilor de la Nag Hammadi şi era un colaborator apropiat al lui Robinson.

Astrid Beck şi-a început călătoria spre Europa îmbarcându-se de la Ann Arbor, în avionul cu destinaţia Aeroportul Internaţional Newark, unde s-a întâlnit cu dr. Freedman, care venea de la Nantucket. De la Newark, cei doi şi-au continuat împreună drumul spre Geneva. La sosirea pe aeroportul din Geneva, i-au întâmpinat Koenen şi soţia acestuia. „Freedman şi Koenen aveau o excelentă relaţie profesională şi personală, de prietenie", îşi aminteşte Astrid despre sfârşitul de săptămână petrecut la Geneva. „Ludwig era foarte surescitat la gândul că exista posibilitatea de a achiziţiona acele manuscrise valoroase."

Freedman, mai puţin experimentat în

achiziţionarea de manuscrise pe papirus, dar nerăbdător să examineze orice text biblic care putea face parte din culegerea respectivă, rămăsese mai rezervat. „Partea care-mi revenea mie în această asociere era legată de dr. Koenen”, a mărturisit Freedman. „Noi reprezentam Universitatea Michigan.”

În zorii zilei, soţii Koenen şi pasagerii lor epuizaţi după atâtea ore de zbor au pornit la drum în ceaţa dimineţii, cu maşina închiriată de Koenen de la aeroport, îndreptându-se spre centrul Genevei. Destinaţia lor era Hotel de l’Union, situat pe Rue de la Servette. Emmel a ajuns ceva mai târziu, venind de la Roma.

Koenen lucrase câteva luni pentru a aranja întâlnirea de la Geneva. Când Perdios găsise într-un târziu numărul de telefon şi adresa lui Koenen şi-l contactase de la Atena, îi spusese acestuia că, în opinia lui, manuscrisele antice aveau o importanţă istorică. „Era exact genul de sugestie, poate o idee mai mult, care mă putea face să mă rup din studiul meu”, avea să comenteze Koenen ceva mai târziu.

Koenen îl cunoştea pe Hanna şi, din câte îşi putuse da seama din fotografii, înclina să creadă că manuscrisul era autentic, deşi preţul său şi valoarea ştiinţifică rămâneau sub semnul întrebării.

Majoritatea erudiţilor nu sunt în acelaşi timp şi custozi de muzeu, obişnuiţi să cumpere obiecte de

artă şi artefacte, şi nici nu sunt în mod necesar negociatori abili. Asemenea lui Koenen, ei îşi pot dori să extindă colecţiile universităţilor la care îşi desfăşoară activitatea, însă de cele mai multe ori le lipsesc resursele financiare pentru astfel de achiziţii. Cel mai frecvent, ei le recomandă altora artefacte valoroase, lucrând drept consultanţi pe lângă muzee sau colecţionari particulari, ori chiar se implică în obţinerea de fonduri speciale de finanţare de la diverse fundaţii, pentru achiziţii extrem de importante.

Potrivit lui Freedman, fondurile pe care au reuşit experţii să le obţină în grabă erau limitate. Koenen „era pregătit să ofere între 50.000 şi 100.000 de dolari", a declarat el, în timp ce lui însuşi i „se promiseseră până la 50.000 de dolari pentru orice manuscrise biblice care puteau face parte din acea culegere de texte". Prin urmare, suma pe care o arunca în luptă Universitatea Michigan era de aproximativ
150.0 de dolari. În acel moment, nimeni nu cunoştea cifra pe care Hanna Asabil o avea în minte.

Amintirile dr. Beck diferă numai în câteva puncte neesenţiale. Aceasta îşi aminteşte că echipa de la Michigan era sprijinită de Fundaţia Dorot, unul dintre principalii susţinători financiari ai colecţiei de papirusuri a Universităţii din Michigan, ca şi ai Muzeului Israelului şi Muzeului Chivotului Legii de la Ierusalim, care adăposteşte

şi faimoasele Manuscrise de la Marea Moartă. Forţa conducătoare din spatele Fundaţiei Dorot era Joy Ungerleider, cunoscută mai târziu sub numele de Joy Ungerleider Mayerson, o femeie care moştenise resursele de la tatăl ei, Samuel Gottesman. Familia ei şi fundaţia pe care o conducea făcuseră câteva dintre cele mai importante donaţii filantropice din secolul XX în domeniul arheologiei şi istoriei biblice. Cu toate acestea, pe Ungerleider o interesau exclusiv textele biblice. Nu era în mod special pasionată de apocrifele creştine, acele texte religioase care nu au fost incluse în Noul Testament la vremea la care a fost alcătuit de Biserica creştină timpurie. Beck şi-o aminteşte ca pe „o persoană extraordinară şi un mare susţinător, o femeie cu vaste cunoştinţe, care mi-a plăcut foarte mult".

Dar şi chestiunile privitoare la studiile copte aveau un susţinător. Robinson i s-a adresat unuia dintre partenerii săi pe care-i cunoştea de mult, Harry Attridge, profesor de studii nou-testamentare la Universitatea Southern Methodist (SMU) din Dallas. Deşi trebuia mai întâi ca experţii în coptologie să stabilească ce reprezentau exact aceste manuscrise pe papirus, Attridge a fost gata să-i sprijine în încercarea lor şi a primit ajutor de la Biblioteca Bridwell a Şcolii de Teologie Perkins de la SMU – care dispune de o secţiune de cărţi rare –, prin asigurarea unui buget destinat achiziţiilor. Suma era de 50.000 de dolari.

Robinson era liniştit că banii vor fi suficienţi pentru achiziţie, cu condiţia ca papirusurile să se dovedească autentice şi importante.

Întâlnirea era programată să aibă loc la Hotel de l'Union pe data de 15 mai, imediat după prânz. Anticipând prejudecăţile vânzătorilor arabi sau musulmani, cei doi profesori universitari de la Michigan au rugat-o pe colega lor mai tânără – singura femeie care făcea parte din echipă – să nu participe la întâlnire. Fără a se putea opune precauţiilor, altfel înţelepte, ale universitarilor cu experienţă, Beck s-a supus şi s-a retras. „Am fost foarte dezamăgită şi furioasă că sunt exclusă de la întâlnire", îşi aminteşte ea, „însă mi s-a explicat că cei care vând sunt arabi şi că acesta este obiceiul lor. Firește, n-am vrut să compromit negocierile".

După cum aveau să constate, niciunul dintre cei doi vânzători nu era musulman. Hanna era creştin copt, iar Perdios era un grec educat şi om de lume, el însuşi colecţionar şi bun vorbitor al câtorva limbi străine.

Comerciantul egiptean şi interpretul lui grec s-au prezentat la hotel, i-au luat pe experţi şi i-au condus la un alt hotel din Geneva. Regulile impuse au fost foarte stricte. „Ni s-a permis să examinăm papirusurile doar câteva minute", şi-a amintit Emmel. „Nu am avut voie să le fotografiem şi nu ni

s-a permis să notăm nimic. Ni s-a spus că nu putem lua notiţe, aşa încât nu am avut hârtie şi nimic cu care sau pe care să scriem", a continuat el, apoi a adăugat ironic: „Altfel, nu au existat niciun fel de restricţii".

Dintre cei doi, Hanna, fiind proprietarul, era şi personajul important. El este cel care nu a permis să se facă fotografii sau să se ia notiţe, fapt pentru care experţii au trebuit să reconstituie totul din memorie. Ştiind cât de select era grupul de americani, Perdios se străduia să-i ajute să facă o identificare corectă şi să ajungă la un preţ pe măsura importanţei descoperirii. În ceea ce-l priveşte însă pe Hanna, impresia pe care a făcut-o asupra experţilor a fost că, pentru el, nu contau decât banii.

În timp ce Perdios vorbea fluent greaca, franceza, engleza şi araba, Hanna dispunea de instrucţia unui om de la ţară, iar rezultatul a fost că întreaga conversaţie s-a limitat la un schimb lingvistic minimal. „Grecul vorbea araba, probabil şi franceza", îşi aminteşte Koenen. „Discuţiile s-au purtat într-un amestec de engleză şi arabă stâlcită."

Decorul în care a avut loc examinarea a fost o cameră de hotel. Pe pat erau aşezate trei cutii care semănau cu cele pentru pantofi. „Ni s-a spus că în ele se aflau papirusurile", notează Emmel. Americanii au fost îngroziţi să vadă condiţiile în care fuseseră ambalate, transportate şi păstrate

manuscrisele.

Raportul asupra întâlnirii, pe care Emmel l-a trimis două săptămâni mai târziu confraţilor săi şi lui Robinson, nu aminteşte nimic despre starea avansată de degradare a manuscriselor şi nici despre felul în care au fost tratate. „Materialul era păstrat în trei cutii de carton şi înfăşurat în ziare", a notat Emmel, lansând totuşi un avertisment cu privire la starea lor în viitor: „Există pericolul grav al deteriorării şi mai mari a manuscriselor, atâta vreme cât vor rămâne în posesia proprietarului actual."

O singură privire aruncată asupra textului papirusurilor a fost de ajuns pentru a-i convinge pe toţi că manuscrisele erau autentice. „Eu însumi sunt deplin convins şi am fost convins de la bun început, de când mi-a căzut pentru prima oară privirea pe acest manuscris, că este un codex antic pe papirus", a comentat Emmel. „Întrebarea dacă ar fi putut cineva falsifica sau nu în epoca modernă acest obiect mi se pare un nonsens. Este exclus." În continuare, Emmel a explicat de ce ipoteza falsificării nu este valabilă. „Nu numai că ar trebui să dispui de material original, papirus autentic, şi nu orice fel de papirus, ci de unul cu o vechime de câteva sute de ani, ci ar trebui să ştii să imiţi perfect scrierea coptă din perioada timpurie. Numărul specialiştilor în coptă din întreaga lume care să ştie aşa ceva este foarte mic. Apoi ar trebui să ştii să compui un text în limba coptă care să fie

corect din punct de vedere gramatical şi convingător. Numărul persoanelor capabile să facă acest lucru este încă şi mai mic decât al celor care pot citi în coptă."

Analizele ulterioare au demonstrat că papirusurile erau într-adevăr autentice. „Nu erau în starea cea mai bună, însă era emoţionant să le vezi şi să ai şansa de a le atinge", a mai spus Emmel.

În ceea ce priveşte originea manuscriselor, Hanna a fost cât se poate de clar în declaraţiile făcute celor trei savanţi. „Potrivit afirmaţiilor proprietarului, toate cele patru manuscrise din colecţia sa au fost găsite în apropierea satului Beni Masar, la aproximativ opt kilometri sud de Oxyrhynenus (Eshnassa modernă)", nota Emmel, deşi a lansat o invitaţie la prudenţă, spunând: „Este greu să stabilim dacă putem considera credibilă o asemenea informaţie."

Cei trei experţi au trecut la treabă. Una dintre cutii era aşezată pe pat, cea de-a doua, pe o măsuţă, iar cea de-a treia, pe biroul din cameră. „Eram foarte surescitat", îşi aminteşte Emmel ceva mai târziu. „Pur şi simplu nu am avut timpul necesar să fac o primă examinare atât de atentă pe cât mi-aş fi dorit."

Cei trei au fost surprinşi de diversitatea materialelor. Colecţia cuprindea atât manuscrise în coptă, cât şi în greacă. Experţii au stabilit de comun acord ca Emmel să se ocupe de

documentele în coptă, iar Koenen, de cele în greacă.

„Am convenit cu proprietarul şi cu intermediarul lui să stabilim un sistem de numerotare şi de denumire, pentru a ne referi la cele patru manuscrise”, nota Emmel. În raportul său a rămas consemnat cu rigurozitate ceea ce au văzut experţii, dar şi modul de organizare a materialelor. Porţiunea în limba greacă cuprindea un manuscris biblic şi un fragment despre metrologie – un tratat matematic asupra metrologiei, ştiinţa despre unităţi de greutate şi de măsură. Documentele în limba coptă cuprindeau câteva epistole scrise de Apostolul Pavel şi un text la care Emmel s-a referit cu denumirea de „codexul copt al apocalipsei”.

În scurtul răstimp pe care l-au avut la dispoziţie, experţii au încercat să facă o analiză cât mai obiectivă cu putinţă. Koenen a făcut rapid o traducere scrisă a câtorva pagini din tratatul de matematică. „Tratatul de metrologie” era scris pe zece pagini. Mai târziu, el a fost identificat ca document de predare a soluţiilor matematice ale unor probleme, oferind mostre de cazuri concrete. Documentul, probabil un eseu despre matematică datând din perioada elenismului egiptean, consta în principal în probleme de geometrie care nu aveau nicio legătură cu religia. Totuşi, faptul că el fusese inclus în grupul acestor documente constituia un indiciu că – presupunând că

manuscrisele fuseseră descoperite împreună – proprietarul diverselor papirusuri, indiferent cine ar fi fost acela, era un om învăţat, cu preocupări în diverse domenii.

Studiind documentele copte, Emmel a reuşit să tragă nişte concluzii expeditive, destul de nesigure. „Mi-am dat seama imediat că nu era vorba probabil despre un text al Noului Testament, adică nu era un text canonic. M-am gândit că putea fi din Vechiul Testament, deşi era puţin probabil. Mai exista posibilitatea ca textul să fie scris în limba greacă sau, la fel de bine, în coptă." El a descris codexul în coptă drept „nestemata culegerii formate din cele patru manuscrise... [Era] un codex pe papirus datând din secolul al IV-lea d.Hr., cu o lungime de aproximativ treizeci de centimetri şi o lăţime de cincisprezece centimetri şi conţinând texte gnostice".

Emmel adusese la el o pensetă de felul celei pe care o folosesc colecţionarii de timbre şi despre care spune că „este cel mai bun tip de instrument pe care-l poţi folosi când lucrezi cu papirusuri, dacă acestea se fărâmiţează". Folosindu-se de pensetă, a prins pagina de deasupra şi a întors-o uşor. „Deoarece nu intenţionam să scot nimic din cutie de teama de a nu face rău, m-am folosit de pensetă pentru a ajunge la câte un fragment ales la întâmplare". Ceea ce încerca Emmel să facă era „într-un fel, să mă uit în interior, unde aş fi putut

găsi pagini de pe care să citesc un fragment de text şi poate să-mi dau seama ce operă literară era sau poate chiar să găsesc un titlu. Mă uitam la numărul înscris pe pagină, pentru a-mi da seama dacă eram la începutul cărţii, la mijloc sau la sfârşit şi aşa mai departe. Însă nu m-am uitat la fiecare pagină în parte şi nu am întors nici o singură pagină, după cum nici nu am extras nimic din cutie, pur şi simplu fiindcă doream să protejez materialul cât mai mult cu putinţă".

Emmel a trecut astfel în revistă între cincizeci şi patru şi cincizeci şi şase de pagini şi crede că este posibil ca unele pagini să fi lipsit. „La momentul la care a fost descoperit codexul, probabil că era în stare bună, protejat de o copertă din piele şi conţinând numărul complet de pagini cu marginile intacte", avea el să noteze mai târziu.

Însă codexul a fost manevrat foarte neglijent. Numai jumătate din învelişul protector din piele în care a fost legat (probabil coperta frontală) s-a păstrat până în prezent, iar paginile însele au avut de suferit şi sunt fragmentate. Lipsa a jumătate de copertă din piele şi faptul că numerotarea paginilor ajunge numai până la 50 şi ceva mă conduce spre ipoteza că cea de-a doua jumătate a codexului a dispărut. Doar un studiu atent poate confirma sau infirma această supoziţie. Textele sunt scrise într-o formă nonstandard de coptă sahidică.

Emmel spera că un studiu ulterior al celor două învelişuri de protecţie sau coperte păstrate ar fi

putut furniza mai multe informaţii în privinţa provenienţei manuscriselor.

Unul dintre instrumentele fundamentale de analiză în cursul examinării papirusurilor de acest gen este studierea modului în care a fost compusă cartea. Iniţial, Emmel a presupus că este vorba despre un codex scris pe o singură coală, însă a ajuns imediat la concluzia că era compus din mai multe coli. Coala este o hârtie sau un papirus format din patru pagini de text scris pe o foaie mare, îndoită şi împăturită. În literatura creştină timpurie, recurgerea la alcătuirea cărţilor din mai multe coli împăturite a constituit o tehnică total diferită faţă de sulurile care erau şi continuă să fie folosite în religia iudaică. De pildă, sulurile pe care este scrisă Tora sunt desfăcute, citite şi apoi rulate la loc. Colile sunt altfel, aducând cu aspectul unui ziar modern, în care, pe o singură pagină de mari dimensiuni, sunt combinate partea din faţă şi cea din spate a unei secţiuni, acestea fiind numerotate, de pildă, 1–2 şi 15–16. În interior se introduce o altă coală care se pliază, aceasta devenind, să zicem, paginile 3–4 şi 13–14 şi aşa mai departe.

În scurtul răstimp acordat, munca de detectiv pe care a făcut-o Emmel s-a dovedit a fi o analiză rezonabilă. În mod evident, manuscrisele erau importante. A simţit cum i se accelerează pulsul descoperind pe rând elementele pe care le avea înaintea lui. Străbătea secole pentru a atinge

însemnările unui scrib anonim din alte veacuri. Emmel avea să-şi amintească mai târziu: „Printr-un noroc extraordinar, am avut şansa să-mi cadă la un moment dat privirea pe o pagină pe care era aşternut un titlu. Iar titlul scris în limba coptă se traducea prin «Epistola lui Petru către Filip». Este vorba despre literatură gnostică şi ştim acest lucru din codexurile de la Nag Hammadi. De asemenea, am recunoscut o parte din text, chiar la finalul său. Este o scriere de mică întindere.

Cunoşteam conţinutul textului şi mi-a fost clar că aveam de-a face cu o altă copie a Epistolei lui Petru către Filip, din Codexul VIII de la Nag Hammadi. Aşadar, aveam două lucrări cunoscute de literatură gnostică, însă, continuând examinarea, am reuşit să citesc suficient încât să-mi dau seama că mai era o lucrare care, mie cel puţin, nu-mi era cunoscută, deşi genul literar – tipul de text – îmi era familiar."

În raportul său, el face o identificare şi mai precisă:

> Codexul conţine cel puţin trei texte diferite: „Prima Apocalipsă a lui Iacov", deja cunoscută, deşi într-o versiune diferită, din Codexul Nag Hammadi (NHC) VIII (2); „Epistola lui Petru către Filip", cunoscută deja din (NHC) (VIII).

Emmel a încercat să identifice şi cea de-a treia

parte a codexului, care îi era necunoscută. Aceasta este, scria el,

> ...un dialog între Iisus şi ucenicii lui, cel puţin „Iuda" este implicat, asemănător ca gen cu „Dialogul Mântuitorului"
> (NHC) (III), „Înţelepciunea lui Iisus Hristos" (NHC) (III) şi codexul gnostic de la Berlin (PB 8502).

Totuşi, Iuda din textele gnostice este, în mod obişnuit, Iuda Toma, presupusul frate al lui Iisus. De aceea, speculaţiile iniţiale ale lui Emmel s-au concentrat asupra fratelui, ratând astfel extraordinara dezvăluire pe care o făcea textul aflat în mâinile sale. „Am presupus că trebuie să fi fost un dialog gnostic necunoscut, anterior, dintre Iisus şi ucenicii lui. Am mai presupus că Iuda era Iuda Didymus Toma, acelaşi personaj care apare în Evanghelia după Toma, de pildă, sau în Cartea lui Toma. Ar fi putut fi şi Iuda Iscarioteanul, trădătorul, însă acest lucru era mai puţin probabil, din cauza elementelor tipice pentru literatura gnostică."

Mai târziu, el avea să regrete această identificare eronată. Pur şi simplu, în acea cameră de hotel, a fost în criză de timp şi n-a avut resursele necesare pentru a stabili identitatea reală a acestui Iuda.

În plus, ideea că Iuda al cărui nume apărea în codex ar fi putut fi acelaşi cu Iuda Iscarioteanul era mult prea deplasată pentru a fi luată în

considerare. Convingerea general împărtăşită era că nimeni nu ar scrie despre Iuda Iscarioteanul. Niciunul dintre primii creştini n-ar fi avut curajul să relateze faptele din perspectiva lui Iuda.

Lui Koenen i se dăduse de înţeles că Hanna avea să accepte o ofertă rezonabilă. „Rezonabil" este, firește, un termen extrem de subiectiv, mai ales când te tocmeşti cu negustorii egipteni de antichităţi. Koenen ştia că în Egipt negocierile începeau cu o conversaţie amicală interminabilă la un pahar de ceai fierbinte îndulcit sau de cafea turcească, discuţiile gravitând în mod inevitabil în jurul veşnicelor căutări de comori: cine ce a cumpărat, cine cât a oferit şi cui, care erau ultimele noutăţi în materie de descoperiri şi aşa mai departe.

Preambulul interminabil era urmat într-un final de o negociere adeseori foarte scurtă, în care tranzacţia putea fi încheiată sau nu. Un comerciant a rezumat astfel procesul: „Tu spui o sumă mai mică – să zicem, dacă ai curaj – jumătate din preţ, iar apoi măreşti preţul, având grijă să motivezi oferta scăzută de la început."

De la bun început, echipa de cercetători condusă de Koenen nu a fost pe poziţii de egalitate cu cei care vindeau. Hanna a început sec, cu suma de 3 milioane de dolari. Americanii au rămas cu gura

căscată. Se aşteptaseră la un preţ iniţial de vânzare cuprins între 50.000 şi 100.000 de dolari. Suma de 3 milioane de dolari pentru o asemenea carte era ceva nemaiauzit pentru epoca respectivă.

Freedman a fost scandalizat. Niciun papirus nu putea valora atât de mult. Nu avea nicio legătură cu lumea reală. Nimeni nu dispunea de o asemenea sumă de bani. „Nu ştiu cât de serios era [Hanna]. Este clar că nu exista o contraofertă serioasă", a comentat mai târziu profesorul Koenen.

Partea americană a fost practic scoasă din joc. Preţul de 3 milioane de dolari depăşea cu mult bugetele combinate oferite de SMU şi sponsorii Universităţii Michigan.

Deşi nu avea niciun fel de experienţă în negocierea cu comercianţi din Orientul Mijlociu, Freedman a preluat iniţiativa. A făcut pe loc o contraofertă, eliminând un zero şi propunând 300.000 de dolari.

Hanna a considerat contraoferta jignitoare, menită să pună capăt negocierilor. „Când Hanna a auzit cât aveau de gând să-i ofere americanii în loc de trei milioane, s-a ridicat, scârbit şi jignit", a spus Perdios. „Şi a spus în arabă *«Yialla, yialla,* să mergem. Oamenii ăştia nu sunt serioşi. Ne fac să ne pierdem vremea.»"

Perdios l-a sfătuit să aştepte. Grecul fusese cu mult mai răbdător în cursul examinării, pusese chiar câteva întrebări şi îşi manifestase interesul

faţă de conţinut, în timp ce Hanna se învârtise nervos prin cameră. Potrivit spuselor lui Emmel, grecul „dădea semne că-l interesează ceea ce eram pe punctul de a stabili. Însă nu i-am dezvăluit prea multe. Nu aveam de gând să sugerăm că manuscrisele valorau mai mult decât credeau ei deja că valorează”.

Emmel, mult prea tânăr şi mai puţin intimidat de sumele de bani imposibile când era vorba despre cercetare ştiinţifică autentică, a rezumat situaţia în raportul pe care l-a întocmit două săptămâni mai târziu:

Proprietarul a solicitat 3.000.000 de dolari în schimbul întregii sale colecţii. A refuzat să se gândească la o reducere de preţ până la limite rezonabile, pretinzând că deja scăzuse preţul de la 10.000.000 de dolari în negocierile cu un potenţial cumpărător cu care discutase anterior. De asemenea, a refuzat să accepte o discuţie despre preţul individual al fiecăruia dintre cele patru texte. Prefera să vândă cele patru manuscrise împreună, dar probabil că le va vinde separat, dacă va fi necesar.

Totuşi, Emmel era convins că achiziţia avea o valoare incalculabilă ca artefact istoric. Raportul său se încheia cu o recomandare:

Insist cu fermitate să achiziţionaţi acest codex gnostic. Are o extraordinară valoare ştiinţifică, comparabilă din toate punctele de vedere cu oricare dintre codexurile de la Nag Hammadi. Ca şi acestea, este unul dintre cele mai

vechi exemplare de carte scrisă sub forma unui codex, iar faptul că o parte din copertă este atât de bine conservată reprezintă o şansă remarcabilă. Există pericolul major ca manuscrisul să se deterioreze şi mai mult pe viitor, atât timp cât va rămâne în posesia actualului proprietar. Această piesă unică trebuie încredinţată cât mai rapid posibil unei biblioteci sau unui muzeu, unde va putea fi restaurată, publicată şi conservată.

Deşi a fost în mod evident dezamăgit, dacă nu chiar dezgustat, Hanna a reuşit să se comporte conform regulilor impuse de protocol şi a sfârşit întrevederea cum se cuvine. Au mers cu toţii să ia prânzul împreună, iar Hanna şi Perdios s-au comportat ca nişte gazde şi i-au invitat la masă. În ciuda eşecului şi a faptului că tranzacţia nu fusese încheiată, au fost foarte politicoşi şi ospitalieri.

În timpul mesei, Emmel s-a strecurat la toaletă, a scos un creion şi o bucată de hârtie şi a mâzgălit în grabă „tot ceea ce încercasem să memorez, legat de starea celor două manuscrise copte". A reuşit să noteze dimensiunile aproximative ale paginilor, titlul în limba coptă al Epistolei lui Petru către Filip, propriile impresii asupra ortografiei şi dialectului şi ultimul număr de pagină până la care putuse citi din manuscrisul în limba coptă.

După masă, Hanna a pus înapoi manuscrisele în seiful băncii elveţiene şi s-a întors la Cairo, iar Perdios a plecat acasă, la Atena. Amândoi erau

hotărâţi să plece în Statele Unite, tara tuturor speranţelor şi oportunităţilor, unde erau convinşi că vor reuşi să găsească un cumpărător pentru manuscris.

Cât despre grupul academic, Koenen era abătut şi frustrat, iar Freedman, încă scandalizat de preţ. „Dezamăgirea domnea în rândul nostru... însă lumea continua să se poarte cordial", îşi aminteşte Astrid Beck. „Toţi aveam sentimentul că preţul era îngrozitor de exagerat pentru ceea ce aveau de oferit spre vânzare şi oricum nu aveam de unde să procurăm mai mulţi bani. Diferenţa era prea mare." Cei din grup aveau sentimentul că exista o discrepantă mult prea mare între cele 3 milioane solicitate de vânzător în schimbul manuscriselor şi felul în care documentele erau manevrate, ceea ce era abominabil în ochii unui savant.

Grupul s-a împrăştiat, fiecare membru plecând la treburile sale. Freedman şi Beck au plecat la Tübingen, în Germania Federală, să-l viziteze pe profesorul Hans Kueng, care urma să predea, ca profesor invitat, un curs de filosofia religiilor la Universitatea Michigan, începând din toamna anului 1983, şi pentru care trebuia aranjată vizita. Beck urma să-i fie asistentă. Emmel a plecat să-şi finalizeze teza de doctorat. Koenen şi soţia sa au plecat să participe la o conferinţă de papirologie la Neapole. Beck a rezumat lucrurile în felul următor: „Şi alte destinaţii erau asociate cu întâlnirea de la Geneva, fapt care cred că a mai

atenuat sentimentul de dezamăgire. Nu ne-am dus acolo doar pentru a cumpăra manuscrisele."

Surprinzător este faptul că, după câţiva ani, niciunul dintre membrii acestui grup nu ştia ce se întâmplase între timp cu manuscrisele. Niciunul dintre participanţii de la Universitatea Michigan nu s-a interesat de soarta acestora. Din punctul lor de vedere, manuscrisele, inclusiv Evanghelia după Iuda, neidentificată ca atare la data respectivă, dispăruseră în întunericul din care răzbiseră iniţial la suprafaţă. Fără ca vreunul dintre ei să ştie, papirusurile au pornit într-o călătorie spre America, unde o altă rundă de negocieri în vederea vânzării avea să se soldeze cu un eşec.

În acel moment se părea că blestemul vechi de secole asupra lui Iuda îşi menţinea intactă puterea. Unicul document existent în care acesta vorbea în nume propriu avea să fie curând abandonat într-un alt seif bancar, unde a fost lăsat efectiv să putrezească.

Capitolul şapte
Splendorile de la Nag Hammadi

Iisus i-a răspuns şi i-a zis: „Tu vei deveni al treisprezecelea şi vei fi blestemat de celelalte neamuri – şi vei ajunge să stăpâneşti asupra lor."

Evanghelia după Iuda

Asemenea tuturor aşezărilor din regiunea Egiptului Superior de pe Valea Nilului, Nag Hammadi este situată la marginea deşertului dogoritor, unde temperaturile ating în zilele de vară 43 de grade în rarele oaze cu umbră. Cam la 80 de kilometri depărtare se înalţă magnificele mine faraonice de la Luxor, complex ale cărui temple, statui şi morminte datând din vremea dinastiilor Noului Regat constituie un important punct de atracţie pentru turişti. Templul de la Karnak se caracterizează prin intrări gigantice, cu pilaştri şi curţi interioare susţinute de coloane, fiind construit succesiv de mai mulţi faraoni, fiecare dorind să dovedească astfel că este demn de a fi numit zeu. Pe malul apusean al Nilului se întinde faimoasa Vale a Regilor, cu şirul său de morminte odinioară magnifice. Măsura măreţiei lor lumea avea să o afle de-abia în anul 1923, când Howard Carter a descoperit, printr-o întâmplare, mormântul lui Tutankhamon, care scăpase printr-o minune de jefuitorii de morminte antice. Câţiva dintre faraonii care au construit centrul de cult de la Teba au fost contemporani cu evenimentele descrise în Biblie, în Cartea Exodului. Documentele pe papirus descoperite la Nag Hammadi datează totuşi dintr-o epocă mult mai târzie, mai precis din perioada Imperiului Roman.

Descoperirea istorică de la Nag Hammadi din

1945 – manuscrisele au fost probabil ascunse nu departe de mănăstirea Sfântul Pahomie de la Chenoboskion, la circa 16 kilometri depărtare de oraş şi pe malul opus al fluviului faţă de antica cetate greco-romană de la Diospolis Parva – a inaugurat în mod spectaculos un nou domeniu de cercetare a Antichităţii pentru savanţi. Manuscrisele au extins cunoştinţele despre creştinismul timpuriu şi au adus o nouă lumină asupra câtorva curente importante aparţinând noii religii din secolele al II-lea, al III-lea şi al IV-lea după trecerea prin lume a lui Iisus Hristos. Se consideră că manuscrisele de la Nag Hammadi se numără printre cele mai mari descoperiri arheologice din secolul XX, situându-se pe locul doi, sub aspectul importanţei, după celebrele Manuscrise de la Marea Moartă. Ele au fost descoperite, de fapt, cu un an şi jumătate înaintea Manuscriselor de la Marea Moartă, care au fost găsite în cavernele din Desertul Iudeei, la Qumran.

Arhiva de la Nag Hammadi constă în treisprezece codexuri, toate scrise în limba coptă. Un codex – volum de manuscrise legat asemenea unei cărţi, ceea ce îl deosebeşte de un sul de pergament – este în general o copie efectuată după Scripturi sau după un text clasic. Primii creştini au adoptat această formă, pentru că textele puteau fi mai uşor reunite într-un codex decât într-un sul, fiind şi mai uşor de folosit.

Se presupune că textele de la Nag Hammadi au fost traduse şi transcrise după originalul din limba greacă – limba în care a fost scris la origine Noul Testament. Cercetătorii sunt aproape convinşi că originalele în greacă ale documentelor în limba coptă de la Nag Hammadi au fost compuse în cursul secolului al II-lea, posibil chiar spre sfârşitul primului secol creştin. Cu alte cuvinte, originalele în limba greacă au fost scrise la scurt timp după ce au fost compuse Evangheliile cuprinse în Noul Testament.

Codexurile de la Nag Hammadi conţineau texte inspirate de mişcarea gnostică. În cartea sa, *The Gnostic Bible* (Biblia gnostică, 2003), Marvin Meyer, şeful catedrei de studii nou-testamentare de la Chapman College din California, îi descrie pe gnostici drept „mistici religioşi care proclamau cunoaşterea – *gnosis* – drept calea spre mântuire. Cunoaşterea autentică de sine le permitea gnosticilor să-l cunoască direct pe Dumnezeu, fără a fi necesară mijlocirea rabinilor, preoţilor, episcopilor sau a altor conducători religioşi". Într-o altă carte a sa, intitulată *The Gnostic Discoveries* [Descoperiri gnostice, 2005], Meyer consemna faptul că, odată cu descoperirea arhivei de la Nag Hammadi, „studierea religiei gnosticilor şi a impactului acesteia asupra religiei antice şi moderne a fost fundamental schimbată".

Majoritatea manuscriselor erau, în mod evident, creştine, prin faptul că se concentrau cu precădere

asupra vieţii lui Iisus Hristos şi a sensului mesajului transmis de el. Totuşi, multe dintre ele s-au extins dincolo de învăţăturile lui, recurgând la simbolismul mistic care presupune studii aprofundate pentru a fi înţeles. Gnosticii au formulat o viziune elaborată asupra raiului, Pământului, personalităţilor şi evenimentelor biblice, care adeseori erau în contradicţie cu reprezentarea convenţională exprimată în literatura creştină în formare sau în Noul Testament. Cu toate acestea, codexurile erau extrem de bine alcătuite, fiind în mod evident munca unor gânditori rafinaţi. Deşi textele vorbesc despre demonii şi îngerii care locuiesc în trup, ele iau în discuţie şi secretele cele mai ascunse din sufletul omului.

Savanţii consideră că manuscrisele de la Nag Hammadi se numără printre sutele, posibil chiar miile de documente aflate în circulaţie la începutul epocii creştine. Cu toate acestea, relativ puţine au supravieţuit ravagiilor timpului. Au fost cazuri în care lideri ai creştinismului de atunci au cerut ritos distrugerea acestor documente preţioase, în perioada respectivă fiind foarte răspândite sectele religioase care ţineau să folosească numai evangheliile proprii. Nag Hammadi a pus la dispoziţie o mină de aur, plină de evanghelii alternative care nu au fost incluse în Noul Testament.

Multe dintre papirusurile gnostice ale colecţiei

de la Nag Hammadi nu mai fuseseră citite din secolul al IV-lea. Majoritatea erau complet necunoscute pentru lumea modernă. Cunoştinţele despre gnostici ne-au parvenit în principal prin intermediul comentatorilor critici, pe care eruditul Bart Ehrman îi defineşte drept „protoortodocşi", primii creştini, care aveau să iasă învingători din toată diversitatea de curente creştine aflate în concurenţă. Aceştia vor forma Biserica creştină instituţionalizată – creştini ca Irineu, episcopul Lyonului şi autorul lucrării *Împotriva ereziilor*, în care i-a criticat virulent pe gnostici şi a condamnat convingerile lor religioase, pe care le considera blasfemii.

Această culegere de manuscrise cuprindea noi texte biblice, despre a căror existenţă nu se ştiuse până în acel moment. Consemnând nuanţele credinţei gnostice, documentele de la Nag Hammadi oferă o adevărată viziune panoramică asupra gândirii, aspiraţiilor şi idealurilor gnosticilor. Ele ne furnizează o fereastră spre un trecut care se află în plin proces de a fi descoperit.

De pildă, Evanghelia după Iuda, descoperită la Al Minya, a fost legată într-un codex alături de alte câteva documente gnostice deja cunoscute în urma descoperirii de la Nag Hammadi. Prin viziunea sa diferită asupra sensului perioadei pe care a petrecut-o Iisus pe Pământ, Evanghelia după Iuda se înscrie în cadrul vast al tradiţiei gnostice.

Elaine Pagels, laureata Naţional Book Award pentru cartea sa novatoare *The Gnostic Gospels* [Evangheliile gnostice, 1979], sintetizează astfel impactul pe care l-a avut descoperirea de la Nag Hammadi:

> Toate vechile întrebări – întrebările originare, dezbătute cu virulentă la începuturile creştinismului – sunt din nou readuse în actualitate. Cum putem înţelege învierea? Ce se poate spune despre participarea femeilor în ministeriatul preoţesc şi episcopal? Cine a fost Hristos şi cum se raportează el la credincios? Care sunt asemănările dintre creştinism şi celelalte religii universale?

Domeniul coptologiei este unul deosebit printre celelalte specializări academice. El studiază nu numai o limbă moartă, copta, ci şi întreaga cultură şi civilizaţie coptă a Egiptului, în special cea din primele patru secole după Iisus. Coptologia se intersectează cu diverse domenii, cum ar fi: istoria politică, arheologia, teologia creştină, filologia biblică, studiul monahismului, egiptologia şi studierea Imperiului Roman. Prin natura profesiunii lor, coptologii explorează tărâmul Antichităţii, care a fost marcat istoric de o penurie de materiale. Studierea culturii copte de-a lungul întregului secol XX a avut o relevantă aparent minoră pentru lumea modernă.

Printre minţile luminate care activează în cadrul acestei discipline academice se numără şi James M. Robinson, profesor la Universitatea Claremont, din sudul Californiei. Cunoscut în întreaga lume a coptologiei sub numele de, Jim", Robinson este o persoană energică, plăcută, cu o minte deschisă, afabil şi generos, deşi uneori i se-ntâmplă să-şi mai piardă cumpătul. El a devenit secretarul comitetului de pe lângă Organizaţia Naţiunilor Unite pentru Educaţie, Ştiinţă şi Cultură (UNESCO) pentru proiectul Nag Hammadi şi nu există o persoană mai responsabilă pentru strângerea şi diseminarea textelor decât el. Robinson a devenit şi editor general al arhivei de la Nag Hammadi în limba engleză. Printre atribuţiile sale se numără şi redactarea introducerii la volumele Nag Hammadi ale primei ediţii, ca şi consemnarea istoriei descoperirii acestei colecţii.

Robinson şi-a făcut intrarea în acest domeniu de cercetare în anul 1966, aproape printr-un joc al hazardului, după participarea la o conferinţă în Italia. Deşi confraţii îi apreciau erudiţia, pe atunci el era considerat mai degrabă teolog decât coptolog, iar el însuşi este primul care recunoaşte acest lucru: „Nu eram un specialist în coptologie. Aşa cum vedeam eu lucrurile, la început, în acest domeniu exista un acut spirit competitiv, pe care eu l-am depăşit."

Robinson a pătruns în lumea descoperirilor de la Nag Hammadi la sfârşitul anilor '60. Era un

domeniu de cercetare aflat în degringoladă. În special cercetătorii francezi şi germani erau la cuţite. După cum îşi aminteşte Robinson: „Francezii şi germanii se aflau în plin al treilea război mondial. Se certau tot timpul."

Organizator cu simţ practic, Robinson a devenit unul dintre principalii jucători. Ciocnirile se datorau, într-o oarecare măsură, diferenţelor de personalitate şi de cultură, iar Robinson ştia să medieze neînţelegerile. El a preluat în scurt timp activitatea organizatorică şi administrativă, cu scopul de a aduce la lumină documentele de la Nag Hammadi. „Eu eram cel pragmatic. Nu mă temeam de nimic. Eram cel care putea să rezolve lucrurile", spunea el.

Când proiectul părea să eşueze, Robinson a preluat iniţiativa de a rezolva totul. Fie că a fost vorba despre o rivalitate academică sau pur şi simplu despre o lipsă a fondurilor, Robinson este cel care a soluţionat problema. El a contribuit la atragerea de fonduri importante pentru proiectul Nag Hammadi, dar şi a sprijinului şi susţinerii substanţiale din partea UNESCO.

S-au constituit un comitet şi o subcomisie pentru asamblarea şi restaurarea fragmentelor de folio. În afara conţinutului dificil al textelor, cercetătorii şi restauratorii s-au confruntat cu dificultăţi extraordinare în îmbinarea fragmentelor deteriorate sau şterse, pentru ca acestea să-şi poată spune povestea. Subcomisia, corpul de

control însărcinat cu supervizarea activităţii, era formată din patru membri: Robinson, Martin Krause, un eminent coptolog de la Universitatea Münster, care nu se înţelegea deloc cu Robinson, un alt distins coptolog, profesorul Rodolphe Kasser, şi danezul Søren Giversen („un tip mare şi timid, despre care nu vom mai vorbi de acum înainte”, avea să scrie mai târziu Kasser).

Iniţial, o mare parte din activitate s-a desfăşurat la Muzeul Copt din Cairo, unde se păstrau cele mai multe texte de la Nag Hammadi. Era la începutul anilor ’70, la câţiva ani după războiul de şase zile din 1967. Egiptul şi Israelul se aflau în vâltoarea unui conflict cunoscut atunci drept „războiul de uzură”, cu bombe lansate de artilerie aproape zilnic din ambele sensuri peste Canalul Suez. Adeseori, la Cairo era decretată stare de alertă. „Când nu ne aflam acolo, toate fragmentele erau ascunse, din pricina războiului”, îşi aminteşte Robinson.

Munca s-a întins pe durata câtorva ani, perioadă despre care Robinson îşi aminteşte cu nostalgie. Chiar şi aşa, el şi-a pierdut răbdarea din cauza ritmului lent, a faptului că experţii veneau şi plecau, revenind la diversele lor obligaţii academice din ţările în care îşi desfăşurau activitatea. Robinson s-a hotărât să rămână la Cairo fără întrerupere timp de şapte luni, cu gândul de a finaliza treaba, împreună cu doi absolvenţi pe care-i adusese cu el de la Claremont.

„Atunci am început să plasăm fragmentele la locul lor şi să le asamblăm. A fost foarte greu, pentru că fibrele trebuiau să se îmbine perfect şi pe orizontală, şi pe verticală."

Persoana responsabilă de la Muzeul Copt din Cairo era Madame Samiha. Accesul în muzeu era limitat, ca şi numărul de ore de lucru pe zi. „Contribuţia ei la înregistrarea fragmentelor de acolo a fost crucială. Treptat, i-am câştigat încrederea", îşi aminteşte Robinson. „De obicei, venea târziu şi pleca devreme. As fi preferat să vină mai devreme şi să plece mai târziu. Îmi permitea să-i plătesc taxiul? am întrebat-o eu.

«Nu», mi-a răspuns directorul, «însă poţi să-i dai banii şoferului de taxi.» Ceea ce am şi făcut. Într-un final, o fetiţă care se ocupa de curăţenie a primit cheia şi astfel am avut acces ceva mai liber."

Robinson supraveghea tot şi participa personal la activităţi. Către sfârşitul perioadei de muncă intensă, majoritatea fragmentelor erau plasate la locul lor. Când, în cele din urmă, a plecat, unul dintre studenţii lui a rămas pe loc, să finalizeze restul. Acesta era Stephen Emmel, foarte tânăr la vremea respectivă. „A rămas încă un an şi a făcut o treabă admirabilă", a spus Robinson. „Steve primea 100 de dolari pe lună. Trebuia să trăiască din banii ăştia la Cairo."

Multe dintre problemele de care s-a lovit Robinson erau de ordin practic. „UNESCO a plătit deplasările subcomisiei tehnice până la Cairo, de

patru sau cinci ori. Departamentul pentru Antichităţi ne caza la hotelul Shepherds ori de câte ori se întrunea comitetul în plen. Când rămâneam numai noi, cei de la subcomisia tehnică, eram cazaţi la Garden City House. Membrii comitetului erau obligaţi să plătească din buzunarul propriu.

Apoi, cei trei europeni au refuzat să mai vină atât timp cât UNESCO nu le deconta toate cheltuielile. Aşa am obţinut un fond de finanţare de la Institutul Smithsonian. Suma a fost virată Centrului American de Cercetări din Egipt, care a subvenţionat cheltuielile proiectului."

Asta era o problemă rezolvată. O alta era materialul plastic transparent în care erau învelite paginile documentului antic. „Krause copia frenetic materialele, însă problema era cotorul, coloana vertebrală a paginilor manuscrisului, care a început să se destrame." O parte a problemei o reprezenta dimensiunea inadecvată: „Dimensiunea plexiglasului pe care l-am primit [iniţial] corespundea dimensiunii unei foi, şi nu a două foi." Robinson a preluat iniţiativa, s-a urcat în primul avion de Zürich şi a cumpărat ramele corespunzătoare.

În continuare, Robinson s-a înhămat la ceea ce prietenul şi colegul lui de-o viaţă, Harry Attridge, în prezent decanul Colegiului Yale Divinity School, defineşte drept „o chestiune majoră de principiu pentru Jim". Uitându-se în jurul său, el a constatat că existau pretutindeni savanţi europeni

care lucrau până la obsesie pe texte particulare, pentru care reclamau drepturi exclusive de publicare, texte care, era convins, aparţineau patrimoniului universal, şi nu acelor cercetători în mod special. Adoptând o atitudine ce ar putea fi interpretată drept una menită să servească propriului interes, Robinson a considerat că materialele se cuvenea a fi publicate în limba lor originară, sub egida comitetului UNESCO însărcinat să se ocupe de acest proiect, al cărui secretar, întâmplător, era chiar el. Atunci s-a hotărât să atace ceea ce el însuşi considera a fi „fiefurile şi monopolurile academice", în ideea de a le oferi tuturor cercetătorilor, nu numai celor care-şi desfăşoară activitatea studiind anumite porţiuni de text, dreptul de a examina şi traduce textul.

În lumea academică europeană, cercetătorii care primesc sarcina sau care obţin dreptul de a traduce un text au, de regulă, dreptul de a-şi finaliza lucrarea de cercetare şi de a o publica. Europenii fie nu erau la curent cu iniţiativa lui Robinson, fie nu au luat în serios o asemenea abordare hazardată.

Inevitabila criză a izbucnit la începutul anului 1972. Robinson a reuşit să obţină câteva fotografii clare după texte şi fragmente şi le-a publicat efectiv într-o ediţie facsimil – în care erau prezentate fotografii ale textului în limba coptă –, într-un moment care coincidea cu apariţia primei

ediţii în engleză a documentelor de la Nag Hammadi.

La sfârşitul anului 1972, Robinson, colectivul cu care colaborase şi editorii au organizat o petrecere la San Francisco. „Europenii au fost şocaţi. Nu eram chiar atât de inofensiv pe cât păream", a comentat Robinson, adăugând enigmatic: *„Editio princeps* [prima ediţie] este afirmarea pretenţiei tale la celebritate. Dacă nu eşti în stare s-o faci pe asta, nu te mai obosi s-o faci deloc."

Brusc, coptologii şi domeniul – până atunci obscur – în care îşi desfăşuraseră activitatea au intrat în atenţia publicului. Dintr-odată, coptologia era percepută ca o cheie care putea deschide uşa către descifrarea trecutului creştinismului. Aptitudinile şi cunoştinţele pe care le presupuneau studiile de coptologie au dobândit o importantă până atunci nesperată.

Următoarea sarcină pe care şi-a asumat-o Robinson a fost aceea de a stabili cum şi unde fuseseră efectiv descoperite documentele de la Nag Hammadi. Prin acţiunea sa, el a contestat toate descoperirile pe care le făcuse bine cunoscutul erudit francez Jean Doresse, cercetătorul care efectuase investigaţii în regiunea din jurul localităţii Nag Hammadi, în ianuarie 1950, la cinci ani după descoperirea manuscriselor. Doresse nu

era, în sensul cel mai strict al cuvântului, coptolog, ci era specializat în papirologie greacă şi egiptologie, fiind directorul prestigiosului departament de cercetări al celui mai important institut ştiinţific din Franţa, Le Centre Naţional de Recherche Scientifique. În opinia coptologului Rodolphe Kasser, Doresse „cunoştea foarte bine regiunea şi îi erau familiare cutumele şi caracterul localnicilor".

În anul 1960, Doresse a dat publicităţii concluziile sale, într-o lucrare progresistă intitulată *The Discovery of the Nag Hammadi Texts: A Firstband Account of the Expedition That Shook the Foundations of Christianity* [Descoperirea textelor de la Nag Hammadi: relatare de la sursă a expediţiei care a zdruncinat temeliile creştinismului]. Rezumând obiectivul lucrării sale, Doresse nota următoarele:

> Ne frământau două chestiuni însemnate: care era natura exactă a locului în care a avut loc descoperirea – este vorba despre un mormânt, păgân sau creştin, despre ruinele unei locuinţe sau despre construcţia unei mănăstiri şi din ce perioadă datează? Şi apoi, în ce circumstanţe au fost îngropate aceste documente?

În opinia lui Kasser, Doresse a dat de urma câtorva martori care Ştiau ce informaţii transpiraseră. Mărturiile se situau la numai cinci ani distanţă de momentul descoperirii, iar

declaraţiile erau, după cum s-a exprimat Kasser, „sigure”. Asemenea lui Kasser, ceva mai târziu, Doresse a subliniat că, pentru ţăranii implicaţi în această descoperire, documentele pe papirus de la Nag Hammadi nu reprezentau decât o simplă marfă. Fiind practic analfabeţi, ei nu ştiau să citească în nicio limbă modernă, cu atât mai puţin în vreo limbă veche. Mărfurile lor preţioase – documentele pe papirus – riscau să se rupă în mâinile lor „aspre, muncite”, astfel încât doreau să se descotorosească de ele şi să scoată cât mai repede un profit.

„Ţăranii care ne-au însoţit, fără a cunoaşte adevăratul scop al căutărilor noastre (ne aflam aici sub pretextul de a vizita mormintele faraonilor), ne-au ghidat, din proprie iniţiativă, spre partea de sud a cimitirului şi ne-au arătat un şir de cavităţi informe”, scria Doresse, continuând astfel:

Nu cu mult timp în urmă, ne-au relatat ei, nişte ţărani din Hamra-Dum şi Dabba, care veniseră aici în căutare de îngrăşăminte, au găsit un mare *zir* – care înseamnă vas – plin cu foi de papirus, iar acestea erau legate ca o carte. Au spart vasul, din care nu s-a păstrat nimic, iar papirusurile au fost duse la Cairo şi nimeni nu ştie ce s-a mai întâmplat cu ele. Cât despre localizarea exactă a descoperirii, diferenţele dintre opinii se referă la câţiva metri, însă toată lumea este sigură că acesta era locul. Iar pământul acestui loc nu ne face şi alte dezvăluiri; el nu are să ne ofere decât fragmente de oase şi de îmbrăcăminte, lipsite de interes, şi câteva cioburi

ceramice.

Codexurile de la Nag Hammadi au ajuns în cele din urmă în Cairo, au fost vândute unui important negustor de antichităţi, care a încercat să le revândă la un preţ foarte bun. Autorităţile egiptene au aflat de existenţa lor şi le-au confiscat. Treptat, comunitatea ştiinţifică internaţională a aflat despre descoperire.

Doresse a rezumat lucrurile astfel:

Suntem în prezent convinşi că celebra arhivă nu a fost descoperită printre ruinele unei clădiri, fie mănăstire sau altceva, ci că textele au fost îngropate într-un mormânt aflat la o distanţă foarte mare de toate mănăstirile din zonă, într-un cimitir care pare să nu mai fi fost folosit de creştini de mult timp. Nu este nimic surprinzător în faptul că aceste scrieri au fost ascunse într-un vas. Fiindcă în recipiente de acest gen, mai puţin costisitoare decât lăzile sau cuferele confecţionate din lemn, material atât de rar găsit în această ţară, oamenii îşi puneau de regulă la păstrare cărţile şi multe alte lucruri.

În cazul multor manuscrise antice lipsesc datele complete referitoare la provenienţa lor, a conchis Doresse:

Prin urmare, merita osteneala să căutăm într-un cimitir păgân, situat la câţiva kilometri distanţă de Chenoboskion, locul exact al uneia dintre cele mai notabile descoperiri de literatură antică, iar în acest fel să reuşim să plasăm mai bine această colecţie în contextul

istoric căruia îi aparţine şi să susţinem, cu detalii concordante, ipotezele lansate în privinţa vechimii sale.

Robinson nu avea o părere strălucită despre activitatea lui Doresse: „Era proastă. El era un aventurier. Îi plăcea să stea de vorbă cu ţăranii. Însă nu făcea o treabă utilă în calitate de cercetător.” Prin urmare, Robinson şi-a asumat sarcina de a face investigaţii pe cont propriu şi şi-a început activitatea două decenii mai târziu, mai precis la începutul anilor 70. Teoria lui era că manuscrisele descoperite făceau parte dintr-o bibliotecă gnostică ce provenea de la Mănăstirea Sfântul Pahomie de la Chenoboskion.

Robinson a făcut câteva investigaţii în regiunea din jurul localităţii Nag Hammadi, recurgând la ajutorul felahilor egipteni. A găsit martori care de multe ori îi cereau să revină după o vreme, promiţându-i că atunci îi vor dezvălui numai lui întreaga istorie. Robinson se întorcea după cum i se ceruse, pregătit cu stimulentele necesare. „Ori de câte ori mergeam acolo le duceam localnicilor câte o sticlă de whiskey şi o bancnotă de zece lire. La vremea aceea era o sumă importantă. Aceasta era o sarcină mai puţin plăcută în depistarea urmelor. Eu nu sunt arheolog de teren. Am mers din zvon în zvon şi dintr-un sat în altul.”

Povestea pe care Robinson a reuşit s-o pună cap

la cap, după câteva călătorii în Egiptul Superior şi luni de muncă asiduă, este presărată de intrigi, duşmănie şi chiar crime.

După cum sintetiza Bart Ehrman în cartea sa *Lost Christianities* [Versiuni pierdute ale creştinismului, 2003], istoria modernă a codexurilor de la Nag Hammadi a început atunci când „şapte beduini săpau în apropierea unei faleze, în căutare de *sabakh,* un îngrăşământ cu conţinut bogat în nitraţi". Conducătorul acestui grup era Mohammad Ali. Fratele lui mai mic „a făcut descoperirea, lovind accidental cu săpăliga un obiect dur, ascuns în pământ", care s-a dovedit a fi un schelet uman. Alături de schelet, el a descoperit un vas din lut, cu o înălţime de aproximativ şaizeci de centimetri, acoperit cu un capac de forma unui castron, totul fiind închis etanş şi sigilat cu bitum.

Deşi la început au ezitat să deschidă vasul, beduinii l-au spart, sperând, fără îndoială, să găsească aur sau ceva similar. În schimb, ei au dat în interior de o culegere de cărţi legate în coperte din piele.

Situaţia s-a complicat după ce codexul a fost scos la lumină. Familia şi clanul lui Mohammad s-au lansat într-o dispută sângeroasă cu un grup din satul vecin. Tatăl lui Ali împuşcase mortal un intrus şi fusese la rândul lui ucis de familia intrusului. Un cumnat al preotului local a dus cărţile la Cairo, unde au fost confiscate de

autorităţi.

În cele din urmă, vânzătorul din Egiptul Superior a primit permisiunea de a vinde Muzeului Copt din Cairo, la un preţ modic, unul dintre nepreţuitele documente – cu o sumă nu suficient de mare cât să-l îmbogăţească, însă de ajuns cât să-l reducă la tăcere.

Istorisirea pe care a compilat-o Jim Robinson era detaliată şi, în acelaşi timp, plastică, plină de acţiune, impregnată de violentă şi plină de înşelătorii – pe scurt, un adevărat material demn de un thriller hollywoodian.

Robinson a pregătit această relatare a descoperirii cu intenţia de a o include în introducerea la *The Facsimile Edition of the Nag Hammadi Codices* [Ediţia facsimil a codexurilor de la Nag Hammadi], volumul final al acestei serii, ca şi în diverse alte publicaţii. Când Robinson abia începea să dezvăluie rezultatul cercetărilor sale, cei doi distinşi eruditi europeni din subcomisia condusă chiar de el şi-au exprimat aproape imediat poziţia antagonică. Diferenţa reală de viziune a atacat miezul problemei legate de „investigaţiile ştiinţifice" – cât era valabil şi cât nu în cursul cercetării originii acestor documente care fac parte din tezaurul cel mai de preţ al omenirii – şi se raporta la căutările pe care le întreprinsese Robinson în virtutea unor principii proprii, pentru a oferi accesul universal la documente rare din punct de vedere ştiinţific.

Profesorii Kasser şi Krause, doi dintre cei mai cunoscuţi coptologi din Europa, au deschis un nou front de luptă faţă de descoperirile lui Robinson, amplificând astfel un conflict care lua amploare între cei doi europeni şi american, diferend ce data încă de la jumătatea anilor ’70.

„Robinson a plecat [în regiunea Nag Hammadi] însoţit de notabilităţile egiptene şi promiţându-le recompense tuturor celor care-i puteau furniza informaţii. Pentru aceştia [felahii egipteni] era un chilipir extraordinar”, scria Kasser pe un ton sarcastic. El a continuat astfel:

După câteva luni, [Robinson] avea istoria pregătită – un adevărat roman –, susţinută de nenumărate mărturii precise şi detaliate (este adevărat, de multe ori contradictorii, numai că oricine ştie cum se poate despărţi grâul de neghină), specificând nu numai data exactă şi locul în care s-a făcut descoperirea, ci şi numele ţăranilor (morţi între timp) care au găsit manuscrisele, toate amănuntele legate de vânzarea şi de revânzarea lor (cu preţurile exacte), certurile familiale dintre clanurile implicate, cu o poveste cu crime străbătând trama întregii acţiuni, sprijinul bine-venit regăsit în anumite documente care au fost furnizate de justiţia locală, toate detaliile neplăcute legate de tocmeală şi diversele manevre menite să ţină la distanţă bănuielile poliţiei. Pe scurt, în urma acestor dezvăluiri pe care Robinson le-a publicat rând pe rând, perfecţionându-le şi amplificându-le cu fiecare nouă publicare într-o altă revistă americană, autorul ne-a furnizat o introducere de aproape 500 de pagini.

Kasser s-a supărat. „Krause şi eu însumi, care cunoşteam foarte bine Egiptul, ca şi înclinaţia spre fabulaţie a felahilor egipteni ispitiţi de ideea unui câştig, am dezaprobat iniţiativa lui Robinson, rugându-l să-şi restrângă materialul la un soi de prezentare minimală, la care se aştepta comisia noastră prin anii 70. Sau, cel puţin, n-ar fi fost oare mai obiectivă o prezentare comparativă a celor două ipoteze: versiunea elementelor cunoscute furnizată de Doresse şi cea furnizată de Robinson?”

Concluziile lui Robinson au fost mult mai puţin temeinice decât a mărturisit el, au susţinut în continuare cei doi cercetători. După cum nota Kasser, te puteai întreba „dacă un eveniment atât de mărunt şi cu o importanţă atât de mică pentru populaţia locală putea fi rememorat cu asemenea lux de amănunte, la atâta vreme după producerea faptelor”. El se întreba dacă mărturiile adunate de Robinson şi de colaboratorii săi nu veneau ca răspuns la dorinţele intense ale cercetătorilor de a stabili fapte precise:

Am lucrat o perioadă îndelungată în Egipt, la ţară, printre aceşti oameni generoşi şi cinstiţi, dar cu o mentalitate atât de naivă, uneori chiar infantilă, şi m-am obişnuit cu psihologia lor (este foarte uşor de înţeles), cu felul în care se nasc poveştile despre descoperiri, inspirate, mai presus de toate, de dorinţa povestitorului de a-i face o bucurie celui care-l ascultă. Recitalurile publice pe care le-au susţinut martorii, declaraţiile lor

entuziaste şi înduioşătoare nu au făcut decât să dea naştere la suspiciuni în rândul numeroşilor ascultători familiarizaţi cu viaţa la ţară din Egipt.

Din punctul de vedere al lui Robinson, europenii erau „băieţii răi”, termen pe care-l folosea ori de câte ori se referea la ei, fără ca din tonul său să se ghicească vreo nuanţă de exagerare deliberată. Ei erau interesaţi să-şi protejeze fiefurile. Kasser deţinea unul dintre codexuri, aparţinând Fundaţiei Jung din Zürich, pe care îşi propusese să-l traducă. Robinson a publicat punctul său de vedere tranşant împotriva lui Kasser într-un articol intitulat „Codexul Jung: naşterea şi dispariţia unui monopol”. „Ştiu că, după ce am publicat articolul despre codexul Jung, Kasser mă urăşte de moarte”, a comentat Robinson mai târziu.

Rivalitatea academică provocată de descoperirile de la Nag Hammadi nu avea să se potolească în timp. După ce savanţii au realizat pentru prima oară că fusese făcută o nouă descoperire uluitoare de documente pe papirus, bătălia avea să izbucnească cu forţe înnoite. Atât Robinson, cât şi Kasser aveau să fie personajele centrale în lupta pentru obţinerea supremaţiei academice asupra Evangheliei după Iuda.

Descoperirea din 1945 de la Nag Hammadi a provocat apariţia unui nou val de cărţi semnate de exegeţii creştinismului timpuriu, printre acestea numărându-se studii academice incisive de felul *Lost Christianities* [Versiuni pierdute ale creştinismului], de Bart Ehrmann, *Gnostic Discoveries* [Descoperiri gnostice], de Marvin Meyer, şi *Beyond Belief* Dincolo de credinţă, 2003, de Elaine Pagels. şi, într-o lumină diferită, ea s-a dovedit a fi furnizat una dintre bazele thrillerului bestseller scris de Dan Brown, *Codul lui Da Vinci* (2003).

Cercetătorii găsesc aici un domeniu de studiu fecund, fiindcă în noul corp de texte sunt incluse scrieri gnostice originale, citite acum pentru prima oară: Evanghelia după Toma, Evanghelia Adevărului, Cartea Secretă a lui Ioan, Evanghelia după Filip şi Prima Apocalipsă a lui Iacov, ca şi Epistola lui Petru către Filip. Extraordinara provocare de a le restaura, asambla şi apoi citi, cu scopul de a înţelege conţinutul lor, a constituit o strădanie care s-a extins de-a lungul câtorva decenii. Majoritatea documentelor nu erau păstrate în condiţii optime, de aceea nu pot fi citite decât traduceri fragmentare ale acestora. Restauratorii şi traducătorii au recurs la cunoştinţe de specialitate vaste, încercând să umple golurile acolo unde era posibil.

Mai există un motiv pentru care documentele gnostice pot fi înţelese atât de greu: în ciuda

faptului că se intitulează *evanghelii*, ele nu relatează o istorie închegată. Majoritatea lor nu seamănă cu istoriile consemnate în Vechiul şi Noul Testament, urmând o linie narativă care prezintă ultimele zile din viaţa lui Iisus, când el a fost trădat, răstignit şi a înviat. Dimpotrivă, o parte dintre ele constau în dialoguri, purtate uneori între Iisus cel înviat şi ucenicii lui. Spre exemplu, după cum nota Meyer:

> Evanghelia după Toma nu conţine practic o tramă. În cadrul ei, Iisus nu face minuni, nu dezvăluie împlinirea unor profeţii, nu anunţă apropierea iminentă a unei împărăţii apocaliptice care va zdruncina ordinea lumii, nu moare pentru păcatele altora şi nu învie din morţi în duminica Paştelui. Dimpotrivă, valoarea sa rezidă în învăţăturile sale greu de pătruns, impregnate de forţă şi deschizătoare de noi căi.

Era vorba despre o tradiţie de compunere a scripturilor complet diferită de naraţiunile uşor de înţeles care vor fi acceptate de Biserica creştină în corpul Evangheliilor canonice, către sfârşitul secolului al IV-lea.

Pentru creştinii zilelor noastre, doctrinele gnostice par radicale. Pentru gnostici, importanţa morţii lui Iisus pe cruce şi apoi a învierii lui în a treia zi erau fie de importanţă minoră, fie irelevante. După cum scrie Pagels în *The Gnostic Gospels* [Evangheliile gnostice]:

Unii gnostici numeau viziunea învierii efective „credinţa naivilor”. Învierea, insistau ei, nu a fost chiar un eveniment unic în trecut, ci era un simbol al modului în care trebuie trăită prezenta lui Iisus în prezent. Ceea ce conta pentru ei era nu atât a vedea, în sensul literal, cât viziunea spirituală.

Nou-descoperita literatură gnostică cuprindea, de asemenea, descrierea unei cosmologii complet diferite. Ea conţine un cadru complex de simbolism vechi, iar un profan are nevoie de ani de studiu pentru a-l înţelege. Asemenea originalelor, traducerile conţin cuvinte în limba greacă, cum ar fi *pleroma* (plenitudinea vieţii şi a fiinţei) şi *eoni*, reprezentând diverse tipuri de configuraţii cereşti.

Există o serie de cuvinte încifrate, aplicate unor fiinţe excepţionale sau demiurgi, despre care gnosticii credeau că populează cosmosul – ca, de pildă, Set, Harmathoth, Galila, Yobel ori Adonaios, care guvernau ceea ce se numea lumea subpământeană, sau îngeri ca Saklas, Hormos ori Nebro, cunoscut şi sub numele de Yaldabaoth, ori aştri din ceruri, ca Harmozel, Oroiael, Daveithai şi Eleleth, sau Marele Spirit Invizibil, Barbelo, dar şi Youel şi Plesithea, ori demoni precum Nebruel. Amalgamul aparent irelevant de simboluri şi modele de gândire presupune o adevărată ştiinţă a cunoaşterii. Ele implică existenţa unor consideraţii filosofice intrinseci, comparabile cu complexitatea talmudismului iudaic.

Documentele de la Nag Hammadi sunt diverse, tratând teme diferite, în maniere diferite. După cum explică Ehrman:

> Deşi este de presupus că toate scrierile erau folosite de o comunitate care le interpreta în manieră creştină, ele au fost compilate în circumstanţe diferite, de autori cu deschidere filosofică şi teologică diferită. De pildă, unii dintre aceşti autori nu erau creştini din niciun punct de vedere. Este interesant de remarcat faptul că unele texte necreştine conţin dovezi ale „încreştinării" lor de către compilatorii de mai târziu. Un lucru este cert: cărţile care fac parte din această colecţie nu formează o unitate. Ele reproduc un evantai de credinţe religioase şi de practici de cult gnostice sau de altă natură.

Printre cele mai neobişnuite aspecte ale gnosticismului se numără şi componenta sa feminină. Femeile jucau un rol important în rândul comunităţii acestor primi creştini gnostici. Pagels a remarcat faptul că Evanghelia după Filip „îi atribuie lui Iisus fapte şi pilde foarte diferite de cele cuprinse în Noul Testament". Dintr-un pasaj aflăm că Maria Magdalena este supranumită însoţitoarea Mântuitorului şi că Hristos „o iubea mai mult decât pe [toţi] ucenicii şi o săruta [adesea] pe gura [ei]". Pagels subliniază în continuare că Evanghelia Mariei – Maria Magdalena – (descoperită în Codexul gnostic Berlin 8502, şi nu la Nag Hammadi) „evocă tradiţii consemnate în Marcu şi Ioan, conform cărora

Maria Magdalena a fost prima care l-a văzut pe Iisus înviat. Ioan ne spune că Maria Magdalena l-a văzut pe Iisus în dimineaţa învierii şi că el li s-a arătat celorlalţi ucenici mai târziu, în seara aceleiaşi zile".

Unul dintre remarcabilii deschizători de drumuri ai gnosticismului era Sofia. Ea era corespondentul feminin al lui Iisus, principiul feminin divin, în timp ce Iisus reprezenta principiul masculin divin. Meyer a scris următoarele despre Sofia:

> Printre eonii şi manifestările divinului regăsim frecvent o figură ce reprezintă divinul în această lume, căzută din lumina de sus, şi totuşi prezentă în chip de lumină a lui Dumnezeu, cu noi şi întru noi. În multe texte gnostice, aceasta este reprezentarea Sofiei sau înţelepciunea.

Conceptul de Sofia, ca zeiţă pierdută a înţelepciunii, derivă din filosofia greacă. Grecii credeau atât în zei masculini, cât şi feminini. Cuvântul *filosofie,* folosit pentru prima oară de Pitagora, are sensul literal de „dragoste de Sofia".

Dacă aprecierea principiului feminin şi a caracterului plenar al spiritului feminin reprezenta unul dintre aspectele gnosticismului, o altă credinţă, opusă atât iudaismului, cât şi creştinismului protoortodox, era aceea că există două manifestări ale lui Dumnezeu. Meyer a afirmat că gnosticii creştini făceau distincţia dintre „zeitatea spirituală, transcendentă, înconjurată de

eoni şi care este înţelepciune şi lumină şi creatorul universului, care este, în cel mai bun caz, incompetent, iar în cel mai rău caz, răuvoitor". Această teorie este subliniată de Ehrman, care face următoarele afirmaţii despre creştinii gnostici:

> Mulţi dintre gnosticii creştini par să creadă că lumea materială în care trăim este îngrozitoare, în cel mai bun caz, şi demonică, în cel mai rău caz, că ea s-a născut în urma unei catastrofe de proporţii cosmice şi că fiinţele înzestrate cu spirit care o populează (adică spiritele umane) sunt în fapt prizoniere aici.

În ciuda acestor aspecte, nou-descoperitele texte de la Nag Hammadi şi din alte locuri au şi episoadele lor pozitive. După cum susţine Meyer: „În Evanghelia Adevărului, fructul cunoaşterii este o descoperire care aduce fericire. Sensul este că fiecare îl regăseşte pe Dumnezeu în sine însuşi, că negura erorilor şi a terorii s-a destrămat, iar coşmarul întunericului este înlocuit de o eternă zi paradisiacă."

Noile scrieri, descoperite în provincia Al Minya la treizeci de ani după Nag Hammadi şi examinate atât de repede într-o cameră de hotel din Geneva, cuprindeau o evanghelie care oferea o dimensiune complet nouă a revelaţiei. Textul era scris în limba

coptă, avea o formulare caracteristică gândirii gnostice, la prima lectură suscitând o umbră de neîncredere. Rodolphe Kasser, cel căruia aveau să-i fie mai târziu încredinţate restaurarea şi traducerea textului, a descris simţămintele care l-au încercat la această primă întâlnire: „Era aproape incredibil. Nici nu am îndrăznit vreodată să sperăm că vom da peste un text ale cărui urme se pierduseră complet. Eram pur şi simplu timorat.

În profesiunea noastră este clar că ştim multe lucruri şi că totuşi nu ştim nimic. Descoperim lucruri, elaborăm permanent teorii şi explicaţii, iar apoi găsim un text care transcende planurile precedente. Suntem obligaţi să fim receptivi şi să ne schimbăm modul de gândire în legătură cu manuscrisul. Manuscrisul este elementul care trebuie să rămână determinant în aceste situaţii."

După primul moment al contactului timid cu textul, Kasser a descoperit aici un sens tulburător, care ne obligă să facem un pas înainte în înţelegerea diversităţii creştinismului, prin comparaţie cu ceea ce s-a descoperit la Nag Hammadi. „Importanţa acestui text nu rezidă doar în faptul că este un alt manuscris, ci un gen complet nou de document. Textele gnostice sunt interesante, însă foarte asemănătoare între ele, recurgând la aceeaşi manieră de prezentare a argumentelor şi la aceleaşi argumente.

Pentru prima oară, avem de-a face cu un autor

antic care i-a scandalizat pe contemporanii săi creştini şi care practic recurge la *ipsissima verba,* la propriile sale cuvinte. Prin urmare, nu putem afirma pur şi simplu că autorul s-a înşelat sau că şi-a propus să ne însele. Îi putem însă analiza textul.

Este incredibil. S-a întâmplat aproape acelaşi lucru ca şi cu descoperirea textelor de la Nag Hammadi. Înainte de a fi găsite nu cunoşteam despre gnostici decât ceea ce ne-au transmis protopărinţii Bisericii, însă foarte rar textele propriu-zise scrise de gnostici. Abia acum putem înţelege nuanţele ideilor protopărinţilor creştini, pornind de la textele gnostice. De acum înainte nu vom mai putea spune pur şi simplu că s-au înşelat, fiindcă deţinem în prezent o imagine aproape completă.

Gnosticii i-au şocat pe creştini prin faptul că ei îl prezentau pe Dumnezeul vechi-testamentar ca pe însuşi diavolul, ceea ce era contrar mărturiei biblice. În cazul acesta, al Evangheliei după Iuda, o idee exprimată în Noul Testament este contestată de un document care datează cu aproximaţie din aceeaşi perioadă, poate puţin mai recent, dar nu cu mult. Cineva s-a hotărât să-i ia apărarea lui Iuda."

Pentru Kasser, textul era în totalitatea sa o revelaţie, cu mult mai importantă sub aspect profesional decât orice altceva îi fusese dat să întâlnească ca membru de frunte al grupului de

savanţi care lucrase asupra textelor din arhiva Nag Hammadi. „Este ca şi când ai călători spre un tărâm fantastic”, a remarcat el. „Pentru oamenii care explorează ţări noi, o parte din plăcere este să viziteze ţinuturi pe care nimeni nu le-a mai văzut până atunci şi să înţeleagă lucruri pe care nu ai cum să le înţelegi decât dacă te convingi cu ochii tăi. Cam acelaşi lucru se întâmplă şi în cazul unui text nou. El devine un peisaj nou şi se transformă într-un mod de gândire nou.”

Capitolul opt
Purgatoriul

„Acesta-aici, ce chin mai mare-ndură e Iuda, zise domnul meu, şi zace cu trupu-afară şi cu capu-n gură.”[1]

Dante Alighieri, *Infernul*

Hanna Asabil a venit în Statele Unite în 1984, într-o încercare de a vinde codexul antic la preţul pe care considera că-l merită. În definitiv, America este ţara în care milioane de oameni au făcut avere. Hanna spera să-şi găsească şi el norocul aici, deşi nu vorbea engleza şi nu intenţiona să

---

[1] Dante Alighieri – „Divina Comedie”, Editura Casa Şcoalelor, Bucureşti, 1994, traducere de Eta Boeriu.

zăbovească prea mult timp.

El a adus cu sine manuscrisele pe papirus, înfăşurate în ziare egiptene vechi şi puse în bagajul de mână. Îl însoţea un coleg egiptean. Pe Aeroportul Internaţional J.F. Kennedy din New York, Hanna şi-a prezentat la control paşaportul egiptean cu viză pentru Statele Unite unui funcţionar de la imigrări, care a pus ştampila şi i-a făcut semn să treacă. Astfel a pătruns Hanna în tara oamenilor liberi şi temerari, ţinându-şi mâinile încleştate pe valiză şi protejându-şi preţioasele papirusuri, sperând că ele îi vor aduce o bogăţie imensă. Anticul codex deteriorat traversase cu succes Atlanticul şi ajunsese pe alt continent.

Un cunoscut din Cairo îl ajutase pe Hanna să pună la punct cele mai bune modalităţi de a face o vânzare extraordinară în America. Cunoştinţa era medic la Cairo şi membru al comunităţii copte. Acest domn îl ajutase ocazional pe Hanna, şlefuind monede vechi sau folosindu-se de aparatură dentară pentru a îndoi, reface şi curăţa diverse obiecte, în special monede, pe care Hanna le avea în inventar, astfel încât să poată obţine preţuri cât mai mari.

Planul iniţial al lui Hanna era să vândă documentele prin cunoscuţii din comunitatea coptă, care trăiau în Statele Unite. Statul New Jersey este un centru important pentru această comunitate. Aici trăiesc aproximativ 30.000 de

copţi, iar majoritatea lor au ajuns în Statele Unite odată cu valul de imigrări ale copţilor, începute prin anii ’60. În Jersey City se află sediul Asociaţiei Copţilor din America, precum şi câteva biserici importante, cu comunităţi foarte active. Numai în New Jersey sunt cincisprezece biserici copte, potrivit oficialilor Bisericii. Cedar Grove, orăşel aflat la jumătate de oră de mers cu maşina, găzduieşte sediul Arhiepiscopiei Bisericii Copte, care administrează toate activităţile religioase din regiune.

Folosindu-se de relaţiile şi de scrisorile de prezentare cu care se înarmase de la Cairo, Hanna a luat legătura cu Biserica Coptă Ortodoxă Sfântul Marcu, situată pe West Side Avenue, din Jersey City. Preot la Biserica Sfântul Marcu era părintele Gabriel Abdel Sayed, descris de Iosif Labib, unul dintre credincioşii lui, ca „foarte distins” şi un conducător adevărat. Entuziasmul şi forţa părintelui Gabriel făcuseră posibilă construirea impozantului edificiu bisericesc care servea atât ca loc de rugăciune, cât şi drept centru comunitar prosper, pus în slujba numeroşilor copţi din împrejurimi. Biserica Sfântul Marcu are două nave uriaşe pentru slujba religioasă, fiecare putând adăposti până la cinci sute de oameni, una pentru slujba în arabă, iar cealaltă pentru slujba în engleză. Tinerii născuţi în Statele Unite asistă în general la slujbele oficiate în limba engleză, în timp ce copţii veniţi de puţin timp din Egipt sau

din alte regiuni ale Orientului Mijlociu preferă să participe la liturghia în limba arabă. După moartea părintelui Gabriel, străduţa din imediata vecinătate a bisericii a fost redenumită de primăria din Jersey City „Strada părintelui Gabriel”, spre a cinsti memoria acestui preot.

Ca un copt credincios ce era, Hanna a stabilit relaţii calde cu „fraţii” lui din New Jersey. I-a fost prezentat părintelui Gabriel, care, potrivit spuselor lui Hanna, a fost dispus să-l ajute. La început, bunul preot a cercetat el însuşi posibilităţile de vânzare, reuşind în cele din urmă să stabilească o întâlnire cu cel considerat drept cel mai bun comerciant de carte rară şi de manuscrise din Statele Unite, Hans P. Kraus.

Cunoscut în rândul confraţilor sub numele de „HPK”, Kraus era un comerciant de cărţi rare, din Manhattan Midtown, spiritual şi prevenitor. Să ajungi la o persoană de talia lui Kraus presupunea cunoaşterea temeinică a pieţei manuscriselor şi cărţilor rare din Statele Unite. Hanna a aflat probabil despre existenţa lui Kraus nu numai de la preotul copt, ci şi de la Iannis Perdios din Atena, care se numărase multă vreme printre clienţii de carte rară ai comerciantului, el fiind interesat în mod special de alcătuirea unei colecţii proprii de artefacte şi de manuscrise din Grecia secolului al XIX-lea. Fiica lui Kraus, Maryann Folter, care lucra cu tatăl ei în domeniu, a confirmat că existase o relaţie de vânzare-cumpărare cu „John”

– corespondentul în engleză al numelui Iannis – Perdios, care se desfăşurase pe o perioadă de câţiva ani.

Kraus era evreu austriac şi începuse să se implice în afacerile cu cărţi rare după ce, în urma *Anschluss*-ului pus la cale de Hitler, din anul 1938, Austria fusese transformată într-un stat nazist. El fusese arestat în cursul unei razii, alături de alţi evrei, dar şi de disidenţi şi ţigani, şi îşi petrecuse o vreme în lagărele germane de concentrare de la Dachau şi Buchenwald. Din fericire pentru el, asta se întâmplase înaintea începerii genocidului în masă al poporului evreu. „Abia după patruzeci de ani pot vorbi deschis despre viaţa mea din acea cumplită perioadă", scria Kraus în autobiografia sa, intitulată *A Rare Book Saga* [O saga rară], 1978. „Mai târziu aveam să înţeleg că m-am numărat printre puţinii supravieţuitori care fuseseră închişi de Gestapo în două dintre cele mai infame lagăre de concentrare... Faptul că am depăşit momentul fără ca acesta să lase sechele asupra trupului şi minţii mele este un adevărat miracol, iar supravieţuirea mea este mai mult decât miraculoasă."

Kraus a reuşit să-şi negocieze ieşirea din lagăr şi, imediat după ce a redevenit un om liber, s-a descurcat şi şi-a procurat, pe căi nu tocmai legale, o viză pentru Statele Unite, părăsind astfel definitiv Austria cu valorile pe care le putea duce în bagaje. A cunoscut-o pe viitoarea sa soţie, Hani,

în SUA şi a primit ajutor considerabil din partea familiei ei pentru a începe o viaţă nouă. Şi-a deschis o afacere, revenind la domeniul în care excela, comerţul cu manuscrise şi cărţi rare. În final a reuşit să obţină şi să cumpere spaţii de depozitare în Mamaroneck, statul New York, şi chiar a achiziţionat întreaga clădire de la numărul 16 de pe East 46th Street, unde îşi stabilise sediul, un imobil cu cinci etaje, situat între Fifth Avenue şi Madison Avenue, în inima comercială a New York-ului.

Kraus a devenit cunoscut drept un distins comerciant, un om energic şi onest, iar firma sa şi-a câştigat faima de a dispune de cei mai buni specialişti în manuscrise şi cărţi rare din Statele Unite. Din imperiul lui făceau parte cărţi rare, o firmă importantă de reproduceri şi una dintre cele mai mari arhive fotografice din lume. Dispunea de o experienţă considerabilă în ceea ce priveşte manuscrisele copte, un alt motiv pentru care atât părintele Gabriel, cât şi Hanna auziseră despre el. Câteva texte copte care fac parte din Colecţia Yale de Papirusuri a Bibliotecii Beinecke de Manuscrise şi Cărţi Rare au fost fie achiziţionate de la Kraus, fie donate de acesta, printre ele numărându-se şi o serie de texte vândute sau donate în primăvara anului 1964 şi cel puţin încă unul, în decembrie 1966.

Kraus şi Hanna au negociat iniţial prin intermediul părintelui Gabriel, care vorbea fluent

engleza. Prima întâlnire a avut loc la biroul lui Kraus din Manhattan. La momentul respectiv, Kraus se apropia de finalul prestigioasei sale cariere şi era imobilizat într-un scaun cu rotile. Potrivit informaţiilor lui Hanna, la un moment dat, în cursul întrevederii, Kraus a deschis un seif aflat în biroul lui, unde Hanna a văzut sute de mii de dolari în diverse valute.

Dimpotrivă, fiica lui Kraus, care avea biroul în spatele magazinului, nu-şi aminteşte să-i fi văzut pe cei doi bărbaţi sau să fi participat ea însăşi la întâlnire, după cum nu reuşeşte să găsească nicio dovadă că o asemenea întrevedere s-ar fi produs vreodată. Kraus a murit între timp şi nu mai poate confirma, dar este posibil ca el să nu fi împărtăşit familiei sale detalii legate de întâlnirea cu Hanna şi cu preotul copt.

Hanna şi părintele Gabriel au sosit la întâlnire însoţiţi de un grup de copţi, lăsând impresia de familie mafiotă. După câte a înţeles Hanna, restul grupului fusese adus de părintele Gabriel cu scopul de a asigura paza comorilor copte. A fost o greşeală crucială. Deşi ceilalţi au rămas afară, Kraus se temea ca gărzile de corp să nu aibă arme asupra lor. Hanna, firește, era obişnuit de la Cairo să poarte o armă, pe care o ascundea sub haina sa lăbărţată, însă Kraus a fost scandalizat de

prezenţa celor pe care-i considera nişte bătăuşi înarmaţi. A refuzat să facă afaceri în aceste condiţii.

„Asta ar fi de ajuns ca să-l determine pe tata să anuleze achiziţia”, şi-a dat Maryann cu părerea. „Nu voia să fie părtaş la aşa ceva.”

Preotul i-a spus lui Kraus ceva în engleză, iar acesta i-a răspuns tot în engleză. Schimbul de cuvinte dintre cei doi depăşea cunoştinţele lingvistice limitate ale lui Hanna, însă, indiferent ce s-a spus între cei doi, negocierile s-au încheiat înainte de a începe. Părintele Gabriel s-a străduit să-l asigure pe Hanna că vânzarea era în curs, însă Hanna a fost extrem de supărat că întâlnirea fusese anulată. Mai târziu, el avea să-l acuze pe preot că a compromis afacerea.

O a doua întâlnire a avut loc la ora nouă, în dimineaţa zilei de 27 martie 1984. De această dată, decorul era biroul reputatului clasicist Roger Bagnall, de la etajul şase al clădirii Hamilton Hall, din campusul Universităţii Columbia. Compania lui Kraus lua încă în calcul achiziţia şi de aceea avea nevoie de cuvântul unui expert cum era Bagnall, pentru a stabili precis ce ar fi putut conţine manuscrisele copte şi cât de importante erau. Soţul lui Maryann, Roland Folter, a participat şi el la întrevedere, fiind cel care şi-a exprimat dorinţa de a face o examinare amănunţită a conţinutului acestor noi documente copte. „Kraus fusese anunţat că era vorba despre

manuscrise copte din secolul I", îşi aminteşte Bagnall, „însă, evident, era o prostie, fiindcă în epoca respectivă nu exista o limbă coptă scrisă."

Tocmai intrase în vigoare noua legislaţie egipteană, care reglementa cu stricteţe comerţul cu antichităţi, însă, după cum îşi aminteşte Bagnall, „nu cred să fi existat pe atunci cineva în domeniul comerţului cu manuscrise care să fi luat în serios acest aspect".

Conform însemnărilor lui Bagnall, protagoniştii acestei întâlniri au fost Folter, împuternicit să reprezinte firma lui Kraus, un preot copt, pe care Bagnall l-a notat sub numele de părintele Gabriel Abd el-Sayed şi el însuşi. Preotul era însoţit de doi bărbaţi cărora Bagnall nu le-a fost deloc prezentat cum se cuvine. Bagnall s-a gândit că sunt gărzi de corp, însă în realitate era vorba despre proprietarii manuscriselor în discuţie, Hanna şi partenerul său egiptean. Ei n-au scos o vorbă pe parcursul întregii întâlniri. „Erau însoţitorii preotului, care n-au spus nimic", a fost impresia lui Bagnall. „Nu m-am simţit ameninţat, nu am văzut nicio armă şi nici nu s-a pomenit nimic despre aşa ceva. În mod cert, nu dădeau semne că ştiau ce posedă, dimpotrivă. Toţi cei din grup aveau un aspect neîngrijit şi m-am bucurat că nu trebuia să fac personal afaceri cu ei." Bagnall îşi mai aminteşte că se îndoia sincer că avea de-a face cu un preot, deşi acesta era într-adevăr preot.

Bărbaţii s-au aşezat la o masă aflată în mijlocul

spaţiosului birou de la Universitatea Columbia. Cei de la firma lui Kraus, inclusiv Hans Kraus, văzuseră deja manuscrisele, însă aveau nevoie de o confirmare a autenticităţii lor, dar şi de o examinare a conţinutului textelor, aspect esenţial în a determina potenţiala lor valoare şi decizia de a încheia tranzacţia. Bagnall fusese consultat anterior de reprezentanţii biroului lui Kraus şi îl cunoştea pe Folter.

Deşi obligat să anuleze tranzacţia din cauza aspectului neglijent al musafirilor săi copţi, Bagnall a fost extrem de impresionat de texte, pe care nu a avut însă răgazul de a le studia. „Reacţia mea imediată a fost: «Dumnezeule, ăsta e material de la Nag Hammadi!» Am văzut suficient, încât să-mi dau seama ce păreau a fi. În perioada respectivă lucram pe papirusuri din secolul al IV-lea."

Întrevederea a durat o oră. În acest răstimp, Bagnall a reuşit să identifice trei dintre manuscrise. „Cred că as putea depune mărturie sub jurământ că am văzut trei codexuri", şi-a amintit el mai târziu. Atunci a crezut că între copertele din piele se aflau numai trei manuscrise, însă a adăugat: „E totuşi puţin probabil ca ei să fi adus doar trei manuscrise, dacă erau scoase la vânzare patru."

Preţul anunţat de vânzare a manuscriselor în acel moment era de un milion de dolari. Firma lui Kraus era preocupată de preţul acestora, o sumă

încă foarte mare în 1984 pentru texte scrise pe papirus, după cum lua în calcul şi posibilele cheltuieli pe care le presupunea restaurarea lor, operaţie care necesită mecanisme proprii ce antrenează creşterea costurilor. După o dezbatere internă pe această chestiune, compania lui Kraus a declinat tranzacţia care i se propunea. După cum îşi aminteşte Bagnall, „Kraus a fost speriat de moarte de eticheta cu preţul”.

Eşecul în vânzarea către Kraus a reprezentat pentru Hanna o piedică majoră. Indiferent cui i se adresa, nimeni nu voia să recunoască valoarea papirusurilor sale antice. Firește, cum nici el însuşi nu cunoştea exact conţinutul manuscriselor, atitudinea sa, în calitate de vânzător, era în mare măsură un bluff. Un clasicist de talia lui Bagnall putea recunoaşte imediat nu numai potenţiala valoare academică a manuscriselor, ci şi ignoranţa crasă a persoanei care le oferea spre vânzare. Hanna ieşise din mediul lui şi încerca să-şi vândă marfa în arena plină de rafinament a mediului academic occidental.

Din raţiuni de siguranţă, Hanna s-a hotărât din nou să depună documentele într-un seif bancar. S-a hotărât asupra unei bănci, însă nu din regiunea Jersey City, ci mai departe de New York,

în orăşelul Hicksville din Long Island, unde părintele Gabriel avea o cunoştinţă în persoana unui funcţionar bancar. Hicksville, care nu are niciun fel de asociaţii copte, este o aşezare destul de bogată, situată în apropierea autostrăzii Long Island.

Însoţit de tovarăşii săi, Hanna a deschis un cont la sucursala din Hicksville a Citibank, situată într-un complex comercial cu magazine, birouri şi restaurante. Potrivit fişierelor băncii, manuscrisele au fost depuse în cutia de valori numărul 395, iar contul şi seiful au fost deschise în data de 23 martie 1984, cu patru zile înaintea întâlnirii programate la Universitatea Columbia. Adresa pe care a furnizat-o Hanna a fost West Side Avenue nr. 437, Jersey City, adică adresa Bisericii Ortodoxe Copte Sfântul Marcu. Hanna şi prietenul său egiptean au luat personal cheile seifului, iar după scurt timp s-au întors cu ele acasă, la Cairo.

O comoară care putea pune la dispoziţia lumii o viziune complet nouă şi senzaţională privind înţelegerea istoriei creştinismului timpuriu – inclusiv o abordare complet nouă a unuia dintre cei doisprezece apostoli, omul detestat de istorie pentru fapta de a-l fi trădat pe Iisus Hristos – fusese plasată în seiful unei bănci oarecare, din inima zonei suburbane din Long Island.

Gândind din perspectiva de acum, numai ideea că o contribuţie atât de valoroasă la cunoaşterea istoriei a putut fi astfel depozitată şi dată uitării este de neînţeles, iar că acest lucru s-a petrecut în inima Long Island este de-a dreptul absurd. Totuşi, pentru posesorul obiectului propriu-zis, codexul era un bun de preţ nu atât în lumina conţinutului său, cât mai ales pentru preţul pe care-l putea obţine în urma vânzării. Era un manuscris pentru care luptase, suferise şi pentru care se rugase. Îşi dorise atât de mult să-l recupereze, încât acceptase să renunţe la un preţios colier din aur şi la o statuetă a lui Isis, considerată a fi una dintre cele mai valoroase piese care au ieşit vreodată din Egipt. Iar faptul că nu cunoştea conţinutul manuscriselor era o chestiune minoră, deşi, în realitate, acesta contribuise la problemele care se abătuseră ca o năpastă asupra lui, purtându-i pe mai multe continente. Preţul pe care-l cerea scăzuse de la 10 milioane de dolari la 3 milioane de dolari, iar acum, iată, la un milion de dolari, însă obiectele refuzau în continuare să se lase vândute. Poate era blestemat să nu facă niciodată vânzarea.

Hanna era un om evlavios, care trăia cu convingerea că Dumnezeu are grijă de el. Codexul avea să-şi găsească un cămin, după voia lui Dumnezeu şi a soartei. Sau, după cum spun arabii, *„Inshallah”*. Adică, ce va fi va fi, potrivit voinţei lui Dumnezeu.

Întors acasă, la Cairo, Hanna a trecut pe la mai multe ghicitoare. Deşi nu reuşise să vândă preţioasele manuscrise, informaţiile pe care i le-a dat prezicătoarea lui preferată erau, în mod surprinzător, pline de optimism. Potrivit spuselor unei ghicitoare, cerul se însenina, iar în viaţa lui Hanna aveau curând să pătrundă razele calde şi strălucitoare ale soarelui. Urma să se căsătorească în curând şi să-şi întemeieze o familie. Hanna nu mai avea de ce să fie abătut. Nu numai că avea să-şi întemeieze o familie, i-a spus prezicătoarea, însă soţia lui urma să-i dea o mână de ajutor în afaceri.

Trecut de cincizeci de ani, Hanna intra într-o perioadă nouă a vieţii sale. În scurt timp avea să se însoare cu o coptă practicantă, Viola, în cadrul unei cununii religioase desfăşurate într-o biserică coptă ortodoxă. Din căsătorie au rezultat după puţină vreme doi copii, primul, o fată pe care au botezat-o Maria, iar în anul următor, un băiat căruia i-au spus Mihail.

Viaţa personală a lui Hanna intrase într-o perioadă fastă. Dimpotrivă, peste nepreţuitele manuscrise pe papirus se aşternuse uitarea. În următorii şaisprezece ani, manuscrisele aveau să se deterioreze treptat, închise într-o cutie din metal, care în mod sigur nu fusese proiectată cu scopul de a adăposti asemenea comori.

Evanghelia după Iuda începea să se destrame fibră cu fibră, pentru a cădea curând pradă uitării.

Capitolul nouă
Urmărire academică

Dacă n-am fi fost învăţaţi ce interpretare să dăm istoriei Patimilor, am fi fost oare în stare să spunem, numai judecând după faptele lor, care dintre cei doi, invidiosul Iuda sau laşul Petru, l-a iubit pe Hristos?

Graham Greene, *The End of the Affair*
(Sfârşitul unei iubiri)

Succinta examinare a codexului efectuată la Geneva în luna mai a anului 1983, deşi aparent uitată de echipa de la Universitatea Michigan, a dat curs unei acţiuni iniţiate de experţii în coptă care fuseseră la Geneva. După ce a citit rapoartele întocmite în urma vizitei de lucru, expertul în manuscrisele de la Nag Hammadi, cu care Ludwig Koenen luase legătura în perioada în care acesta îşi forma echipa pentru plecarea la Geneva, a devenit extrem de interesat de achiziţionarea codexului pe papirus. El nu era comerciant, ci profesor universitar în California.

Jim Robinson a studiat cu interes rapoartele transmise de confratele său, Stephen Emmel. Robinson îşi dorea manuscrisele din raţiuni de ordin academic. Cu ajutorul lor, el putea extinde

aria cercetărilor deja monumentale pe care le efectuase în cazul evangheliilor gnostice.

Orăşelul Claremont din California este centrul reţelei excepţionalelor colegii Claremont din întreaga regiune: Pomona, Scripps, Harvey Mudd, Keck, Claremont McKenna şi Pitzer. Clădirile academice ale bine cunoscutei Claremont Graduate University, unul dintre cele mai prestigioase institute de învăţământ postuniversitar, situat într-un stat recunoscut deja pentru calitatea învăţământului său superior, se află la Claremont. Oraşul este dominat de vârful San Antonio, cunoscut odinioară sub numele de Muntele Baldy, din lanţul muntos San Gabriel, care, în lunile de iarnă, este adeseori acoperit cu zăpadă. Bogat în pajişti înverzite şi construcţii de joasă înălţime, specifice Californiei, împrăştiate ici-colo, Claremont este unul dintre cele mai pitoreşti campusuri universitare din vestul Statelor Unite.

De asemenea, complexul Claremont mai dispune de unul dintre cele mai bune programe pentru absolvenţi din ţară, pentru cei care efectuează studii de religie. Studenţilor li se oferă aici o multitudine de cursuri, cu o tematică vastă, de la ebraica biblică şi până la istoria creştinismului. Profesorul-vedetă de la Catedra de religie a Colegiului Claremont, James M. Robinson, a fost, pentru mulţi ani, expertul în creştinismul timpuriu, fiind în prezent profesor

emerit de religie, cu titlul Arthur J. Letts. Robinson este una dintre somităţile mondiale în materie de exegeză nou-testamentară şi, în afara îndatoririlor legate de codexurile de la Nag Hammadi, el a fost fondatorul şi directorul Institutului pentru Antichităţi şi Creştinism Timpuriu de la Claremont.

Profesorul Robinson a încheiat prima publicare a arhivei de la Nag Hammadi în anul 1984, operă care a culminat cu introducerea şi istoria detaliată a descoperirii acestor documente – deşi contestată de unii. Acum, el îşi dorea foarte mult să intre în posesia nou-descoperitelor codexuri copte pe care le văzuse Emmel la Geneva. Deşi nu fusese personal la Geneva, Robinson a cules din raportul detaliat întocmit de Emmel informaţiile conform cărora conţinutul acestor texte avea o imensă valoare pentru cercetarea istorică şi teologică. Era convins (în mod eronat) că întâlnirea produsă în scopul evaluării textelor fusese primul şi singurul contact al unor occidentali cu nepreţuitele manuscrise. Din punctul de vedere al lui Robinson, este de înţeles că el nutrea un interes de proprietar în toată această afacere.

Parţial, sentimentele sale vizau propriul său rol, primordial, pe care îl jucase în asamblarea şi editarea materialelor de la Nag Hammadi, domeniu pe care l-a supervizat în calitatea sa de „maestru şi conducător", recunoscut ca atare printre savanţii americani. În fond, acesta era

motivul pentru care Koenen îl abordase de la bun început în legătură cu inspecţia ce urma să aibă loc la Geneva, considerând că Robinson, cu faima şi capacitatea sa de expertiză, putea contribui nu numai sub aspectul cunoştinţelor academice, ci şi prin susţinere financiară la eventuala achiziţie a papirusurilor.

Sentimentul lui Robinson că domeniul îi aparţinea avea să-i exaspereze mai târziu pe unii dintre rivalii săi, nu în ultimul rând pe Rodolphe Kasser, care a ridicat atunci din umeri şi a spus: „Robinson crede că totul este al lui. *Qu'est-ce qu'on peut faire*? Ce-i poţi face?"

Nu era genul de atitudine care să-i fie pe plac unei personalităţi de talia lui Roger Bagnall, eminent erudit în papirusuri egiptene din secolul al IV-lea, a cărui lucrare intitulată *Egypt in Late Antiquity* [Egiptul în Antichitatea târzie] este considerată o operă clasică în domeniu. „Robinson a ajuns să fie sincer convins că domeniul legat de Nag Hammadi îi aparţine şi atunci a căpătat un sentiment de proprietar şi în privinţa manuscriselor din secolul al IV-lea descoperite în Egipt", a mai comentat Bagnall. Robinson nu avea, firește, habar de faptul că un profesor de la Universitatea Columbia examinase deja codexul în mai 1984 şi că era la curent cu existenţa acestuia.

Robinson nu putea să ştie sigur ce conţineau nou-descoperitele manuscrise pe papirus. Totuşi, el a dezvoltat următorul raţionament: dacă două

părţi ale codexului erau formate din epistola lui Iacov şi cea a lui Petru către Filip şi dacă ele erau duplicate sau copii apropiate după materialele de la Nag Hammadi deja studiate, cea de-a treia parte, încă neidentificată complet, cea care conţinea în ea numele de „Iuda", trebuie să fi cuprins un material deja prezent şi în textele de la Nag Hammadi.

Robinson s-a lansat într-o urmărire febrilă a codexului. Materialele în limba coptă îşi făcuseră apariţia din neant, pentru a dispărea misterios în negura nopţii elveţiene. Era obligatoriu să reapară pe undeva, iar Robinson îşi dorea să le localizeze şi să le achiziţioneze, înainte ca altcineva să o poată face, indiferent cine ar fi fost acea persoană. Aspira la acea *editio princeps* despre care susţinea că reprezintă principala realizare academică demnă de a fi urmărită în cazul manuscriselor vechi şi râvnea la prestigiul pe care i-l putea conferi.

S-a hotărât să răspândească în lumea academică a cercetărilor copte, într-o manieră bine controlată, informaţii despre această nouă descoperire, pentru a stârni agitaţie în jur, care să determine apariţia unor eventuale indicii legate de soarta acestui codex. După cum consemna el însuşi mai târziu: „Am făcut prima menţiune

scrisă în legătură cu descoperirea în anul 1984, într-o publicaţie obscură (din punctul de vedere al celor care vindeau) şi cu destulă prudenţă, din pricina condiţiei de confidenţialitate pe care ne-o impunea speranţa că vom face achiziţia." Robinson i-a furnizat informaţiile lui Hans-Gebhard Bethge de la Universitatea Humboldt din Berlin, care compunea o disertaţie despre Epistola lui Petru către Filip. În disertaţia sa, Bethge remarca faptul că „versiunea paralelă" a epistolei „nu este, până în prezent, disponibilă pentru o evaluare academică". Robinson a făcut încă un anunţ în legătură cu existenţa noului codex la cel de-al treilea Congres Internaţional de Studii Copte, organizat în august 1984 la Varşovia. Toate aceste declaraţii discrete nu au provocat totuşi nicio reacţie, iar locul în care se aflau manuscrisele i-a rămas necunoscut lui Robinson încă mulţi ani de atunci înainte.

Mai mult decât atât, el nu a căpătat niciun indiciu mai clar cu privire la conţinutul lor exact. Singurul lucru pe care se putea bizui Robinson era raportul lui Emmel şi acele „fotografii aproape complet indescifrabile" pe care i le pusese Koenen la dispoziţie, înainte de evaluarea din 1983. Câţiva ani mai târziu, unul dintre asociaţii lui Robinson, coptologul Marvin Meyer, absolvent al cursurilor de la Claremont, sub îndrumarea lui Robinson, şi care avea să devină prieten şi colaborator apropiat al acestuia într-o serie de proiecte, a scris

următoarele în introducerea la „Epistola lui Petru către Filip” pentru volumul *The Nag Hammadi Library in English* [Arhiva de la Nag Hammadi în limba engleză]: „Potrivit rapoartelor întocmite de James M. Robinson şi de Stephen Emmel, un alt text în limba coptă al Epistolei lui Petru către Filip se regăseşte într-un codex pe papirus care, în momentul de faţă, nu este nici publicat, nici disponibil pentru studiu.”

Multe detalii referitoare la traseul manuscriselor sunt imprecise şi continuă să rămână învăluite în mister. Robinson a afirmat că „numele complet al proprietarul codexului nu mi-a fost dezvăluit niciodată, fără îndoială, acesta temându-se de a nu fi acuzat de guvernul egiptean”. Totuşi, această informaţie putea proveni de la profesorul Koenen de la Universitatea Michigan, de vreme ce el a fost persoana pe care o contactase pentru prima oară Hanna Asabil, prin intermediul lui Perdios, în legătură cu vânzarea codexului. După toate aparenţele, Koenen, care menţinuse legătura cu Hanna în toată perioada de început petrecută la Cairo, nu i-a transmis mai departe lui Robinson informaţii precise despre Hanna, după cum nici Robinson nu i-a pus niciodată vreo întrebare în acest sens. În ciuda tuturor insinuărilor lui Robinson, Hanna era cunoscut la Cairo drept un negustor respectabil.

Timp de câţiva ani nu s-a progresat în niciun fel în localizarea codexului – în timp ce cartea stătea cuminte, chiar dacă nu şi în condiţii de siguranţă, într-un seif al unei bănci din New York –, deşi, la un moment dat, Robinson a aflat despre legătura lui Iannis Perdios cu manuscrisele. Numele lui Perdios nu apăruse ca atare în raportul prezentat de Emmel, însă el a fost menţionat în lista din rezumatul întâlnirii care a avut loc în mai 1983, rezumat pe care-l întocmise Koenen. În 1990, Robinson a reuşit, în sfârşit, să dea de urma lui Perdios la Atena şi a aranjat o întrevedere cu acesta.

Perdios locuieşte într-o casă imensă din zona rezidenţială a oraşului, Paleo Psychiko, iar în faţa locuinţei sale se află o curte plină cu flori. Casa este ticsită de artefacte din colecţia sa particulară, care ilustrează perioada de ocupaţie turcă a Greciei. Rafinatul colecţionar grec l-a întâmpinat pe Robinson, sperând, la rândul său, să poată iniţia negocierile în vederea cumpărării misteriosului codex. Totuşi, Perdios a avut grijă să-şi păstreze anonimatul. Era de la sine înţeles că numele lui nu putea fi dezvăluit în niciun fel de corespondentă sau publicaţie ulterioare.

Robinson a fost impresionat de eleganţa casei lui Perdios şi de ospitalitatea lui. Iar pe măsură ce conversaţia dintre cei doi bărbaţi se anima, începea să prindă contur o posibilă afacere.

Între timp, Robinson găsise un posibil susţinător, pe Martin Schoyen. Norvegianul Schoyen este o persoană extrem de cultivată, care se bucură de reputaţia de a fi un om extrem de bogat şi de pragmatic. Deşi nu se poate afirma în mod categoric acest lucru, el este proprietarul celei mai vaste colecţii de manuscrise vechi adunate în cursul secolului XX. Printre cele 13.500 de piese ale colecţiei sale, care acoperă o perioadă de peste cinci mii de ani, se numără fragmente din Manuscrisele de la Marea Moartă şi celebrele manuscrise budiste. Schoyen intenţiona să-şi împlinească ambiţia de o viaţă prin înfiinţarea unui muzeu de artefacte antice în Norvegia, menit să servească drept punct de concentrare a istoriei antice pentru Peninsula Scandinavă şi pentru întreaga Europă.

El a fost de acord să furnizeze o parte sau poate chiar întreaga sumă necesară achiziţionării codexului şi manuscriselor care făceau parte din culegere, presupunând că preţul solicitat era în limite rezonabile. Robinson a aranjat o întrevedere la care urmau să participe el însuşi, Perdios şi potenţialul sponsor norvegian. Perdios a sugerat oraşul New York ca loc al întâlnirii.

Robinson a afirmat mai târziu că-l întrebase pe Perdios de ce a propus New York-ul pentru întâlnire, iar răspunsul lui Perdios a fost că dorea să-şi viziteze fratele care locuia la New York. „Presupun că adevăratul motiv era acela că

manuscrisele se aflau acolo", a spus Robinson, „fiindcă probabil ştia că vom dori să le vedem înainte de a ne hotărî, iar că apoi am fi dorit să intrăm în posesia lor, dacă negocierile s-ar fi soldat cu un succes."

Ceea ce nu ştia Robinson este că în perioada respectivă Perdios avea o relaţie destul de slabă cu Hanna. Perdios însuşi nu poseda o cheie cu care să poată deschide seiful bancar din Hicksville, fiindcă numai Hanna şi partenerul lui egiptean aveau cheile şi deţineau dreptul de semnătură care le-ar fi permis să deschidă cutia de valori de la bancă. În plus, de la deschiderea depozitului bancar şi până în acel moment, între Perdios şi Hanna se instalase o oarecare răceală.

Perdios aflase că Hanna îl abordase pe cont propriu pe Hans P. Kraus la New York, într-o încercare de a vinde papirusurile, şi era furios fiindcă fusese lăsat la o parte. Cu toate acestea, afacerile sunt afaceri, iar Perdios l-a contactat pe Hanna, ca să-l invite la întâlnirea cu potenţialii cumpărători.

Punându-şi mari speranţe în întâlnirea stabilită, Robinson a căutat şi alţi susţinători. Una dintre posibilităţi era de a obţine o sponsorizare canadiană. Robinson întreţinea relaţii strânse cu echipa de experţi de la Universitatea Laval din Quebec City, care era responsabilă de publicarea ediţiei în limba franceză a codexurilor de la Nag Hammadi. Excepţionala facultate de teologie a

acestei universităţi cu predare în limba franceză adunase o pleiadă de nume importante pentru teologia şi coptologia moderne, dintre care cel mai marcant era savantul în domeniu Wolfgang-Peter Funk, respectat atât de europeni, cât şi de americani, şi care reuşise să fugă din Germania de Est în Occident, pentru o viaţă mai bună. Robinson a crezut că unul dintre principalii sponsori ai universităţii canadiene, Fundaţia Bombardier, avea să-i ofere finanţare în vederea achiziţionării materialelor. Familia Bombardier avea în Canada o companie producătoare care-şi începuse activitatea fabricând snowmobile şi care ajunsese să producă trenuri de mare viteză şi avioane cu reacţie, pe care le vindea nu numai în Canada, ci în întreaga lume. Totuşi, proiectul părea prea riscant pentru fundaţia canadiană, iar perspectiva sprijinului financiar acordat de Bombardier s-a soldat cu un eşec.

Situaţia a devenit şi mai frustrantă când soarta Evangheliei după Iuda a fost influenţată de câteva evenimente dezastruoase. „Schoyen a fost de acord să participe la întâlnire la o dată din luna ianuarie 1991, convenabilă pentru vânzători", a informat Robinson. „Lucrurile au avansat atât de mult încât am început să fac planuri şi să caut hoteluri în New York. Astfel, către sfârşitul anului 1990 făceam pregătiri intense în vederea întâlnirii, moment în care preşedintele Bush a anunţat că va începe bombardarea Bagdadului în luna

ianuarie.”

Chiar dacă preşedintele George H.W. Bush nu a făcut niciodată o asemenea declaraţie oficială, preferând să păstreze secretul faţă de preşedintele irakian Saddam Hussein în legătură cu planurile operaţionale, norii războiului se adunau într-adevăr deasupra Orientului Mijlociu. Diplomaţii americani au depus eforturi serioase pentru formarea coaliţiei internaţionale care trebuia să lupte în primul război din Golf. Majoritatea statelor erau alarmate, iar pesimiştii au anticipat începutul unui conflict de proporţii, care putea aprinde scânteia unei conflagraţii internaţionale.

Din câte îşi aminteşte Robinson, Perdios şi Hanna se numărau printre pesimişti. El „a primit un mesaj de la Atena, prin care i se transmitea că Hanna nu era dispus să-şi abandoneze familia în pragul celui de-al treilea război mondial, astfel încât călătoria trebuia anulată”. Coptul refuza să plece într-o călătorie tocmai atunci. Era o persoană comodă, care prefera să rămână acasă, fiindcă se simţea în siguranţă pe pământul egiptean, unde se născuse. Nu vorbea decât araba şi nu-i plăcea să călătorească singur.

În cursul unei călătorii la Geneva, în anul 1992, Robinson a încercat să stabilească o altă întâlnire. „Intermediarul meu grec mi-a spus că-l va contacta pe amicul lui copt şi că mă va anunţa, ceea ce nu s-a mai întâmplat niciodată.”

În anii ’90, Robinson şi-a reînnoit în mai multe rânduri căutările, însă fără niciun rezultat. Pe atunci, principalul său contact era Martin Schoyen. Norvegianul a făcut o vizită la Claremont către sfârşitul lunii martie a anului 1994, iar în august, Robinson şi soţia lui au fost invitaţii lui Schoyen în Norvegia, unde lui Robinson i-a fost prezentată ceea ce el însuşi a numit o „splendidă” colecţie de manuscrise.

Vizitele au fost profitabile pentru ambele părţi. Schoyen avea să cumpere mai târziu o serie de fragmente din Manuscrisele de la Marea Moartă, care erau adăpostite la Claremont, în schimbul sumei de 50.000 de dolari, după cum îşi aminteşte Robinson. „Erau zece fragmente, fiecare conţinând câte o epistolă”, a afirmat Robinson. „Asta înseamnă că fiecare epistolă din acele fragmente valora 5.000 de dolari; obişnuiam să le tot spun acest lucru studenţilor mei.”

Robinson a servit în continuare drept curier personal al lui Schoyen, astfel încât materialele să poată fi livrate la destinaţie în condiţii de securitate şi fără amestecul altor părţi. Onorabilul profesor universitar din California a transportat fragmentele de manuscris într-o traistă atârnată de gât, pentru a evita complicaţiile atât la vama americană, cât şi la cea norvegiană, şi i-a livrat

personal lui Schoyen fragmentele din Manuscrisele de la Marea Moartă pe care le aducea de la Claremont.

Firește, caracterul hazardat și aventuros al acestui tip de activitate de export nu este o noutate în lumea comercianților de antichități. Schoyen însuși a fost menționat în câteva buletine recente de știri, care făceau trimitere la modul în care sunt colecționate antichitățile. Potrivit cotidianului londonez *The Times,* în aprilie 2005, University College din Londra a înființat o comisie de anchetă pentru investigarea cazului de export a 650 de vase ceremoniale aramaice, datând din secolul al V-lea, pe care Schoyen le împrumutase universității în anul 1996. În aceeași lună s-a scris și despre gestul său generos de a returna neprețuitele artefacte budiste pe care le cumpărase de pe piața internațională, dar care, după cum s-a descoperit mai târziu, fuseseră scoase clandestin din regiunea pakistaneză Gilgit.

În anul 1997, Robinson a ținut la Universitatea Bamberg din Germania un curs de un semestru, din aprilie și până în august. În timpul ședерii sale în Europa, el a luat din nou legătura cu Perdios, propunându-i o altă întâlnire cu Schoyen, în prezenta proprietarului papirusurilor. Perdios l-a căutat pe Hanna, egipteanul i-a spus că este hotărât să vândă, iar Perdios i-a transmis mai departe informația lui Robinson.

Surescitat, Robinson i-a propus câteva perioade

posibile la care se putea produce întâlnirea: 11–31 august, 8–19 septembrie ori 3–24 octombrie, dacă întrevederea ar fi avut loc în Statele Unite, şi 16–25 mai ori 16–26 iulie, dacă ea ar fi avut loc în Europa. Spre ghinionul californianului, nu s-a convenit niciodată asupra unei date a întâlnirii.

Fără ca Robinson să ştie, Schoyen a păstrat direct legătura cu cei implicaţi în vânzarea manuscriselor pe papirus. Când, după câţiva ani, manuscrisele şi-au făcut din nou apariţia pe piaţa antichităţilor din Statele Unite, norvegianul a reuşit să achiziţioneze câteva file din textele biblice oferite spre vânzare împreună cu codexul copt, care au fost publicate la începutul anilor 2000 în Norvegia, ca parte a colecţiei sale. Spre deosebire de Robinson – un distins erudit, însă complet lipsit de experienţa colecţionarului de piese bizantine –, Schoyen era un adevărat maestru.

Frieda Tehacos Nussberger şi Jim Robinson nu auziseră niciodată unul de celălalt. Robinson nu ştia despre existenţa unui comerciant elveţian care întreţinea relaţii de prietenie cu Perdios, care îl cunoştea pe Hanna şi mai era şi o persoană cu relaţii remarcabile cu unele dintre cele mai prestigioase muzee ale lumii. Deşi foarte respectat de mulţi confraţi americani pentru calităţile sale organizatorice şi pentru cunoştinţele de teologie,

Robinson era un profan în lumea comerţului cu obiecte de artă antice. Pe cât de mult îşi dorea să dea de urma manuscrisului copt care îi scăpase printre degete, pe atât de puţin îi cunoştea pe protagonişti. Iar Robinson nu cunoştea suficient specificul societăţii egiptene sau al legislaţiei ei şi vorbea prea puţin araba, în ciuda perioadei considerabile de timp petrecute în această ţară după descoperirea documentelor de la Nag Hammadi.

De toate aceste calităţi dispunea însă Frieda Nussberger. Ea era o comerciantă cu experienţă în domeniu, vorbea fluent araba şi cunoştea Egiptul, de fapt, se născuse acolo. În plus, nu îi ieşiseră niciodată din minte fotografiile pe care i le arătase Perdios, după ce acesta recuperase manuscrisele cu ajutorul lui Nicolas Koutoulakis. Nu peste mult timp, ea avea să sondeze din nou terenul, iar capacitatea sa de a culege informaţii era incomparabil mai mare decât cea a lui Robinson. Îl cunoştea bine pe Hanna şi avea să persevereze în încercările ei de a-l smulge din cuibuşorul fericit al proaspetei sale căsnicii. În cele din urmă, Evanghelia după Iuda avea să fie salvată din închisoarea din Long Island în care fusese aruncată. Totuşi, ghinionul care urmărise evanghelia încă de la găsirea ei nu avea să dispară ca prin farmec. În cursul unui periplu nu lipsit de profanări, evanghelia avea să se confrunte cu unul dintre cele mai periculoase tratamente prin care a

trecut.

Capitolul zece
Iuda în America

Aveam o misiune, Iuda îmi cerea să fac ceva pentru el. De fapt, acum, dacă mă gândesc mai bine, este mai mult decât o misiune. Cred că am fost aleasă de Iuda pentru a-l reabilita.
Frieda Tehacos Nussberger

Cuvintele lui Iuda au rămas neştiute, gata să se transforme în praf şi pulbere, stând ascunse în unul dintre sutele de seifuri bancare ale unei sucursale oarecare a Citibank, care ocupă un etaj întreg al unei clădiri cu banale căsuţe pentru valori, de felul atâtor alte mii presărate în mallurile de la periferia oraşelor din Statele Unite. Manuscrisul pe papirus a stat îngropat în seif ca şi în catacomba egipteană în care rămăsese în adormire vreme de secole. Cu o singură deosebire vitală: aerul desertului este uscat, în timp ce umiditatea atmosferică din Long Island, chiar şi într-o clădire cu sistem de aer condiţionat, poate fi foarte agresivă. Izolat şi neatins timp de şaisprezece ani, codexul a trecut printr-un proces de dezintegrare de proporţii catastrofale.

Salvatoarea manuscrisului a fost Frieda Tehacos

Nussberger. Primul ei contact cu Evanghelia după Iuda s-a produs la scurt timp după ce codexul a fost furat din apartamentul lui Hanna Asabil din Cairo, în anul 1980. În perioada respectivă, Frieda îl cunoştea pe Hanna de circa douăzeci de ani, iar el i s-a plâns, vorbindu-i despre necazul pe care i-l pricinuise groaznicul jaf. El i-a făcut o descriere completă a obiectelor furate, inclusiv a culegerii de manuscrise legate în piele, în speranţa că ea l-ar fi putut ajuta să le recupereze. Frieda era un bun ascultător, plin de compasiune. Îl cunoştea pe Nicolas Koutoulakis şi întreţinea relaţii cordiale cu fiica lui, Daphne, care avea să preia afacerile tatălui său după moartea acestuia. Din păcate, Frieda nu l-a putut ajuta pe Hanna la vremea respectivă.

După ce, în urma negocierilor purtate în 1982 la Geneva între Hanna şi Koutoulakis, s-a ajuns la returnarea papirusurilor către Hanna, Iannis Perdios i-a făcut Friedei o vizită neanunţată la galeria ei din Zürich. Frieda îl cunoştea foarte bine pe Perdios, care, după cum i-a mărturisit ea unui prieten, avusese la Paris, prin anii ’60, o relaţie apropiată cu una dintre prietenele ei bune. La începutul anilor ’70, apartamentul lui Perdios din cartierul Zamalek era o escală obligatorie pentru cei care treceau prin Cairo. Perdios i-a dat Friedei câteva fotografii color de dimensiuni mari, în care erau reproduse manuscrisele ce reveniseră în posesia lui Hanna, şi a întrebat-o dacă-l putea

ajuta să găsească un cumpărător. Aceste fotografii erau de o calitate medie, însă mai târziu ele aveau să constituie un indiciu al stării în care se aflau manuscrisele la începutul anilor ’80. Nu se ştie exact unde au fost făcute fotografiile sau cine le-a făcut, însă este aproape cert că ele au fost realizate în perioada în care manuscrisele se mai aflau încă în Egipt.

Afacerea Friedei era concentrată pe artefacte, nu pe manuscrise, şi ea nu avea o competenţă deosebită în papirusuri, însă a promis să se intereseze în stânga şi-n dreapta, ca pe o favoare personală pe care le-o făcea lui Perdios şi lui Hanna. A contactat o cunoştinţă, pe Jiri Frel, curatorul secţiei de antichităţi de la Muzeul J. Paul Getty din California, care a sfătuit-o să ia legătura cu Roy Kotansky, un tânăr specialist în clasicism elen, care îşi făcea studiile de doctorat la Universitatea Divinity School din Chicago.

Frieda i-a trimis apoi fotografiile lui Kotansky, în speranţa că acesta va putea identifica ce reprezentau exact manuscrisele. Kotansky a reuşit să furnizeze o descriere generală a celor două documente scrise în limba greacă şi a făcut câteva transcrieri preliminare ale tuturor textelor care se puteau descifra după fotografii. Era convins că unele pasaje proveneau din *Cartea Exodului*, conţinând părţi din LXX (Septuaginta, cea mai veche traducere cunoscută în limba greacă a Vechiului Testament). Concluzia acestuia în

legătură cu tratatul de matematică a fost mai mult provizorie, o tentativă de răspuns: „Codexul mai mare, în alfabet grecesc, de dată mai târzie şi scris cu litere cursive, se presupune că ar fi un set de recomandări, deşi, după cum afirmam, pentru moment este vorba doar despre o ipoteză nedocumentată.”

Kotansky a mai notat că dorea să studieze restul manuscriselor, însă el comenta că „documentele nu pot fi citite decât după ce vor fi deschise şi colaţionate”. Firește, acest lucru era imposibil, atâta vreme cât se lucra pe reproduceri fotografice. El a reuşit să stabilească faptul că manuscrisul mai mic („tăiat pe mijloc”, potrivit afirmaţiei sale) este „scris în coptă (egipteană), iar eu nu ştiu să citesc în această limbă”. El a mai afirmat că nu şi-a făcut o idee precisă despre valoarea academică a acestei neobişnuite colecţii de manuscrise.

Kotansky i-a scris Friedei că îi trimisese fotografiile lui Frel, „în cazul în care ar putea fi interesat”. Originar din Cehoslovacia, refugiat după revolta cehă din anul 1968, Frel era un personaj controversat, care a fost mai târziu acuzat că era un cumpărător de obiecte antice lipsit de scrupule, chiar dacă unul de succes. Spre mijlocul anilor ’80, Frel a fost obligat să renunţe la postul său de curator de la Muzeul Getty, odată cu constatarea unor nereguli legate de unele piese donate muzeului.

Spre regretul Friedei, aceasta a fost ultima dată

când a mai văzut fotografiile în următorii douăzeci şi trei de ani, momentul marcând sfârşitul implicării ei în studierea codexului pentru o perioadă aproape la fel de îndelungată.

În 1999, Frieda a primit un telefon ciudat. Adresându-i-se într-o greacă cu un pronunţat accent rural, cel care o sunase i-a spus că are acces la un manuscris vechi şi că deţine fotografii ale acestuia. Intrigată, ea l-a rugat să-i trimită fotografiile. După cum singură îşi aminteşte, „i-am trimis fotografiile lui Robert Babcock, un curator pe care-l cunoşteam, de la Biblioteca Beinecke a Universităţii Yale. S-a uitat pe ele şi m-a sunat imediat. Mi-a spus că sunt importante şi că probabil fac parte din manuscrisele copte pe care le examinaseră câţiva savanţi americani cu douăzeci de ani în urmă”.

O cercetare mai atentă a fotografiilor a relevat un indiciu ieşit din comun. Fundalul pe care fuseseră fotografiate manuscrisele era compus din câteva ziare greceşti. Pe unul dintre ziare se putea citi un anunţ pentru un examen studenţesc care urma să se organizeze la Universitatea din Atena – data acestuia fiind 21 octombrie 1982. Ceea ce însemna cu şaptesprezece ani în urmă. Era foarte probabil ca aceste pagini ale manuscrisului să se fi aflat în Grecia în toamna anului 1982 şi deci

fuseseră în mod categoric fotografiate în jurul acelei date.

Adevăraţii comercianţi au o memorie excelentă, iar Frieda nu făcea excepţie de la regulă. Gândul i-a zburat imediat la manuscrisele lui Hanna, cele despre care-i vorbise Perdios în anul 1982. S-a hotărât să dea curs ofertei de afaceri pe care i-o făcuse misteriosul grec şi astfel a stabilit cu el o întâlnire într-un loc din Europa.

Intermediarul a venit însoţit de un coleg, un bărbat oacheş, pe care a înţeles că-l chema Lyosis. Limba în care s-a purtat discuţia a fost greaca. Frieda îşi aminteşte că cei cu care a tratat nu i-au inspirat încredere şi nici nu i-au plăcut.

Grecii pretindeau 100.000 de dolari pentru manuscrisul mai mic. „Mult prea mult", a spus Frieda. „Nu mă interesează atât de mult încât să pornim de la această sumă."

Frieda a considerat că preţul cerut era nerezonabil pentru doar câteva pagini dintr-un text vechi, al cărui conţinut nu fusese încă stabilit. Totuşi, avea senzaţia că dacă le oferea bani gheată, ar fi avut şansa să încheie afacerea şi le-a spus că are bani în geantă. Frieda a făcut o contraofertă de 20.000 de dolari, sumă pe care era pregătită să o achite pe loc. „Ştiam că dacă vor vedea banii, tranzacţia se putea finaliza."

Bărbaţii au respins oferta, iar Frieda a ridicat preţul pe care era dispusă să-l ofere la 25.000 de dolari. „Dacă vă convine, bine, dacă nu, nu."

Bărbaţii au luat banii, iar tranzacţia a fost încheiată. Frieda cumpărase ceea ce, mai târziu, avea să se dovedească a fi paginile care lipseau, extrase din manuscrisele de mult pierdute de la Jebel Qarara. A plasat filele într-un seif, pentru a putea fi studiate şi conservate.

Beneficiind de instinctul comerciantului, Frieda a început curând să descifreze misterul papirusurilor nou-achiziţionate. Ea a stabilit că aceste pagini din manuscrisul copt nu puteau proveni decât de la una dintre cele două surse, deşi li alţi intermediari s-ar fi putut intersecta într-un fel sau altul în lanţul vânzării. Aceste surse principale erau Perdios, care-l reprezenta în continuare pe Hanna, şi misterioasa Mia – sau Fifi ori Effie –, care era posibil să mai păstreze încă piese provenind din furtul comis în urmă cu douăzeci de ani.

Frieda a respins rapid prima posibilitate. „Perdios este mult prea cinstit şi un om de onoare pentru a fura ceva de la Hanna”, a conchis ea. Mai rămânea Mia.

Prin intermediul unor surse pe care refuză să le dezvăluie, Frieda a primit informaţii care indicau faptul că Lyosis era într-adevăr iubitul Miei. Era o descoperire majoră, cel puţin din perspectiva Friedei. Totuşi, Mia se făcuse nevăzută undeva în Grecia şi nu mai era de găsit.

Recuperarea filelor extrase din codex a fost ceea ce Frieda a numit „şutul” necesar continuării săpăturilor. Ce se întâmplase cu manuscrisele lui Hanna? Rememorând cursul evenimentelor, ea îşi aminteşte următoarele: „Toată lumea ştia de existenţa cărţilor. Existau clienţi. Singura problemă era suma pe care o pretindea Hanna.”

Frieda povesteşte ce s-a întâmplat în continuare: „Peste şapte sau opt luni treceam în noul mileniu şi am plecat într-o călătorie în Egipt, să sărbătorim acolo evenimentul. Am avut ideea să-l sun pe Hanna. Am reuşit să dau de el, locuia într-un alt apartament din Heliopolis. Ştiam că manuscrisele părăsiseră de mult Egiptul. L-am întrebat dacă mai avea documentele sau dacă le vânduse între timp.”

Hanna a zâmbit misterios. „Am cheia de la seif, i-a spus el, referindu-se la seiful din New York.

Frieda i-a spus că nu avea de gând să-i plătească trei milioane de dolari. „Refuz să-l cumpăr la acest preţ”, i-a spus ea.

„Ai un client pentru mine?”, a întrebat-o Hanna.

„Se poate”, i-a răspuns Frieda.

Ea crede că în acea perioadă s-a creat o breşă în hotărârea de nezdruncinat a lui Hanna legată de preţ. Îmbătrânea. Avea o familie. Îşi dorea să se elibereze de balastul visurilor imposibile. Din punctul de vedere al lui Hanna, perspectivele de a vinde ceea ce constituia cel mai de preţ bun al său

nu erau cele mai faste. Anii treceau unul după altul şi tot nu se întrevedea niciun rezultat. După cum îşi aminteşte Frieda, „când am ajuns să mă întâlnesc cu el, era un om care se dăduse bătut”.

La momentul respectiv, Frieda şi Hanna se cunoşteau de aproape treizeci de ani. Puteau vorbi în arabă şi se înţelegeau suficient de bine încât să încheie o afacere. În cele din urmă, Frieda a făcut o propunere într-o doară. Ea refuză să precizeze suma pe care i-a oferit-o, însă recunoaşte că a fost de ordinul sutelor de mii, şi nu al milioanelor de dolari.

Au ajuns la înţelegerea ca preţul să fie definitivat după ce Frieda se va fi asigurat că manuscrisele existau în realitate şi că aveau un conţinut care merita să fie citit. Frieda era convinsă că avea să se ajungă la un preţ rezonabil.

Hanna nu mai fusese în Statele Unite în intervalul celor şaisprezece ani, aşa încât următorul pas a fost să-l convingă să plece la drum. Acest aspect s-a dovedit a fi o provocare uriaşă. Hanna detesta călătoriile cu avionul. Nu vorbea engleza şi nu suporta gândul de a-şi părăsi tara natală, Egiptul, unde se simţea atât de bine. În ciuda banilor care-l aşteptau la capătul călătoriei, el continua să amâne plecarea.

În cele din urmă, Frieda a avut un moment de inspiraţie. A telefonat la Cairo într-o seară, când se aştepta ca Hanna să fie în oraş, jucând *trik-trak* la o cafenea din cartier. Nu s-a înşelat. Hanna nu era

acasă, iar la telefon a răspuns soţia lui, Viola.

Frieda i-a vorbit ca de la femeie la femeie. „Viola, soţul tău este un bărbat bătrân, iar tu eşti o femeie tânără şi ai doi copii de crescut. Crede-mă, dacă nu-l împingi de la spate să vină acum la New York, îi va fi tot mai greu pe an ce trece. Va veni un moment când nu va mai suporta să plece într-o asemenea călătorie. Eu sunt la New York în primele zile din aprilie. Ai grijă să-şi organizeze timpul astfel înalt să aibă posibilitatea de a se întâlni cu mine atunci. E ultima lui şansă, iar tu ai cel mai mare interes să-l faci să plece."

Au trecut două săptămâni, într-o seară, pe când se întorcea acasă de la galeria ei din Zürich, cineva a sunat-o pe mobil. „Sunt gata", a anunţat-o Hanna. „Mi-am luat viza, vino să mă iei de la Cairo, fiindcă vreau să zburăm împreună până la New York."

Frieda a fost încântată, însă s-a opus ideii de a face un drum nejustificat cu avionul până la Cairo. „Nici nu mă gândesc, Hanna. Nu vin la Cairo să te iau. Ia tu un avion şi vino la Zürich. De aici, putem continua drumul împreună."

„Nu pot să mă sui singur în avion", i s-a plâns Hanna. „Nu vorbesc nicio altă limbă în afară de arabă şi o să mă rătăcesc."

Frieda s-a menţinut fermă pe poziţie, însă Hanna a spus că nu se urneşte din loc fără ea. La începutul lunii aprilie a anului 2000, Frieda urma să fie la New York, pentru deschiderea noii Galerii

Cipriote la Muzeul Metropolitan de Artă din Manhattan, cu o expoziţie inedită de antichităţi cipriote. Nu exista un moment mai potrivit pentru a încheia afacerea cu Hanna, însă acesta era foarte greu de convins.

„Nu pot s-o fac”, i-a spus Hanna. „Nu vrei tu să vii la Cairo să mă iei?”, repeta el întruna. Frieda nu s-a lăsat. „Ceri trei milioane de dolari şi nu poţi veni până la New York? Nu te ajut. Nu fi tâmpit!”, i-a spus ea sau ceva asemănător în arabă.

Hanna continua să se opună ideii, iar Frieda şi-a pierdut cumpătul şi a ţipat la el. Ruşinat, Hanna s-a hotărât în cele din urmă să plece. Era acum pregătit să încheie vânzarea.

Frieda a cerut ajutorul familiei sale răspândite prin toată lumea, pentru a organiza vizita lui Hanna. Primele persoane pe care le-a sunat au fost sora ei, Deda, şi soţul ei, Alec, care locuiau la Montreal. Deda lucrase înainte la vamă şi la biroul canadian de imigrări de pe Aeroportul Duval din Montreal. Alec, inginer de profesie, înfiinţase biroul companiei Olympic Airways din Montreal.

Hanna nu-i cunoştea pe cei doi, iar aceştia nu-l văzuseră niciodată. Cu toate acestea, misiunea lor era să-l întâmpine pe Hanna la sosirea în New York. Au convenit să folosească steagul verde egiptean ca semn de recunoaştere. Hanna avea să

fie îmbrăcat într-un costum maro, însă oricât de scump ar fi fost, acesta avea acelaşi aer neglijent şi îi venea la fel de prost ca şi celelalte costume ale sale pe care le purta la Cairo.

După cum s-a dovedit, Alec şi Deda nu au reuşit să găsească un steag egiptean şi au încropit ceva în grabă, dintr-o eşarfă verde şi o coadă de mătură.

Când, în dimineaţa zilei de 3 aprilie 2000, avionul companiei Egyptair a aterizat pe Aeroportul Internaţional J.F. Kennedy din New York, Alec şi Deda se aflau acolo pentru a-l întâmpina pe Hanna. Semnele de recunoaştere au funcţionat, deşi steagul improvizat s-a dovedit a fi de prisos, fiindcă Hanna a recunoscut-o imediat pe Deda. „Eşti sora Friedei!", i-a spus el.

Frieda îi aştepta nerăbdătoare la Hotelul Stanhope de pe Fifth Avenue. În cele din urmă, a primit apelul prin care era anunţată de sosirea lui Hanna.

Cei doi l-au condus pe Hanna de la aeroport la un hotel de pe Chambers Street, din Manhattan. După un scurt răstimp de odihnă, următorul pas a fost drumul până la bancă, pentru a recupera codexul din locul în care fusese pus la păstrare. În timp ce Frieda a rămas la New York, ceilalţi s-au oprit să o ia în drum pe Sybil, fiica celor doi, care era căsătorită şi locuia în Brooklyn. Deda a rămas în spate, în timp ce Sybil şi Alec au înghesuit în maşină o cutie mare din carton, în care Hanna trebuia să pună preţiosul manuscris.

Exista o singură problemă: nimeni, cu excepţia lui Hanna, nu fusese vreodată la banca respectivă, iar el nu cunoştea adresa exactă. Cu toate acestea, avea recipisa pentru cutia de valori din seiful bancar, pe care o păstrase timp de peste şaisprezece ani de lungă aşteptare. Folosindu-se de aceasta, deşi nu era trecută nicăieri nicio adresă exactă, Sybil a dat câteva telefoane şi a reuşit să localizeze banca.

De la New York City şi până la Hicksville aveau de străbătut un drum de o jumătate de oră cu maşina, mergând pe autostrada Long Island. „Nu ştiam dacă banca exista şi nici ce era în seif, dacă era să fie ceva", îşi aminteşte Deda.

Întreaga misiune a surprins-o pe Sybil prin bizareria ei, ea amintindu-şi la ce s-a gândit atunci: „Cel mai ciudat lucru era că Hanna alesese o bancă care se afla atât de departe de centru. Nu sunt sigură din ce motiv a ales-o, dar cred că avea legătură cu o rudă sau cu un prieten care-l ajutase în trecut."

Alec şi Hanna, care fuma nervos ţigară de la ţigară, au intrat în sediul băncii, cu intenţia de a deschide cutia de valori din seif. Sybil i-a aşteptat afară, în parcarea acelui mall de la periferie. „Îmi amintesc că a durat foarte mult", susţine Sybil. „Nu ştiu dacă banca se mutase la o altă adresă de la ultima lui călătorie. Cred că nu, de vreme ce Hanna nu a părut surprins la vederea ei. Cred că schimbaseră cheile de la cutiile de valori ale

seifului.”

Într-adevăr, aceasta era problema. Cheia care-i fusese încredinţată lui Hanna cu şaisprezece ani în urmă nu se mai potrivea în broască. Funcţionarul băncii i-a rugat să revină peste câteva zile, însă Alec şi Hanna au protestat vehement. Voiau să intre imediat în posesia manuscrisului. Alec a explicat că domnul care nu vorbea engleză străbătuse mii de kilometri pentru a-şi scoate valorile din seif. În cele din urmă, după discuţii îndelungate, banca a chemat un lăcătuş. Deda îşi aminteşte că au plătit peste 100 de dolari pentru deschiderea seifului.

Când, în fine, au reuşit, chipul lui Hanna s-a făcut livid din cauza socului. Aerul stătut era încărcat de un miros greu de papirus intrat în putrefacţie. Manuscrisul se degradase enorm în acel seif bancar. Oricât de proastă fusese starea manuscrisului înainte, acum era într-o condiţie mizerabilă.

Alec a aşezat manuscrisele descompuse în cutiile din carton pe care le adusese cu el. Deda îşi aminteşte că l-a auzit spunând: „Ce bine că sunt organizat! Mulţumesc lui Dumnezeu că am adus cutiile.”

Hanna arăta de parcă era la o înmormântare. Cei din grup abia dacă şi-au spus o vorbă, iar drumul de întoarcere s-a desfăşurat într-o tăcere deplină.

După ce au ajuns acasă la Sybil, Hanna s-a

retras să tragă un pui de somn. Era răpus de obositoarea călătorie din Egipt.

Ceea ce-şi aminteşte cel mai bine Sybil despre Hanna este că fuma enorm. În scrumierele din sufragerie şi din dormitorul în care se odihnea Hanna se strânseseră stive de chiştoace de ţigară. Mirosul stătut de tutun plutea peste tot. Ea îşi mai aminteşte şi ce sentiment de descurajare a resimţit în urma acestei aventuri. „M-a afectat când am văzut în ce stare proastă erau manuscrisele şi m-a întristat gândul, ştiind că până atunci fuseseră într-o stare destul de bună."

Mai târziu i-au telefonat Friedei, care a respirat uşurată aflând că manuscrisele mai existau încă, deşi a întristat-o să audă în ce stare proastă erau.

Frieda a venit să-l vadă pe Hanna şi codexul a doua zi de dimineaţă. Cei doi au semnat un act de vânzare, datat 4 aprilie 2000. În document erau menţionate preţul şi faptul că Frieda urma să-i vireze suma în decurs de câteva zile, în contul deschis pe numele de Hanna Asabil la American Express Bank din Cairo. În ceea ce-l priveşte pe Hanna, el a afirmat că recuperase manuscrisele pe papirus la Geneva, cu ajutorul lui Nicolas Koutoulakis.

Hanna i-a cerut atunci Friedei să-i dea un avans în bani lichizi, motivând ca dorea să facă nişte cumpărături pentru cei doi copii ai săi. Frieda i-a dat câteva sute de dolari. Hanna a făcut o rezervare la avion şi a plecat spre Cairo în aceeaşi

seară.

Cea de-a doua călătorie a lui Hanna în America a durat o singură noapte şi, deşi obţinuse o sumă substanţială, ea era mult mai mică decât preţul pe care-l pretinsese iniţial.

Curând, Hanna s-a întors la Cairo, acolo unde se simţea acasă, şi a însoţit-o pe soţia lui, Viola, aşa cum făcea întotdeauna, la biserica ortodoxă coptă din cartier, unde mergea să se roage alături de familia lui. Deşi tulburat de evenimentele din ultimele zile petrecute în America, Hanna avea motive să fie mulţumit. Visele sale fabuloase de îmbogăţire nu se împliniseră, dar cel puţin reuşise să vândă artefactul care-i crease numai neplăceri. Aventura prin care trecuse meritase până la urmă efortul. Codexul încetase, în fine, să-i mai dea dureri de cap.

Documentele pe papirus se transformaseră în fragmente sfărâmicioase care puteau deveni uşor resturi lipsite de valoare, asemenea prafului care se aşterne pe pervazul ferestrei, dacă nu se făceau rapid eforturi în sensul restaurării lor. În perioada în care se aflase în proprietatea lui Hanna, papirusul se degradase atât de mult încât risca să nu mai poată fi recuperat niciodată.

Din clipa în care privirea i-a căzut pe textele papirusurilor, Frieda a simţit că are o misiune de

îndeplinit. „Am avut şansa de a le lua din grija unor oameni care nu ştiau ce reprezintă şi nici cum să se poarte cu ele. Îmi doream să le protejez şi să le încredinţez unor persoane care le puteau citi şi care erau în stare să le conserve. Îmi doream să le salvez. Mi-am dat seama uşor că ceva mă împingea să merg mai departe. Când mă gândesc la trecut îmi dau seama că am comis greşeli, însă...", a spus ea inspirând profund, „eram călăuzită de providenţă."

Imediat după ce codexul a intrat legal în proprietatea ei, Frieda a angajat un şofer particular şi s-a îndreptat, mergând pe Merritt Parkway, spre New Haven, Connecticut, locul în care se aflau Universitatea Yale şi prestigioasa Bibliotecă Beinecke de Manuscrise şi Carte Rară. Biblioteca Beinecke găzduieşte câteva dintre cele mai vechi şi mai importante documente ale lumii, printre altele, şi o colecţie însemnată de papirusuri copte, o parte dintre acestea fiind achiziţionate prin intermediul lui H.P. Kraus, comerciantul de antichităţi din New York.

La Yale, Frieda s-a întâlnit cu Robert Babcock, unul dintre curatorii-şefi – la a cărui recomandare cumpărase iniţial paginile detaşate –, şi i-a încredinţat acestuia documentele, sugerându-i ca posibilă opţiune achiziţionarea lor de către bibliotecă la „un preţ foarte modest", după cum a afirmat chiar ea.

„M-am simţit uşurată, fiindcă ştiam că erau

persoanele potrivite, care vor avea într-adevăr grijă de ele. După care am plecat şi am aşteptat veştile: ce era scris în manuscrise?”

Câteva zile mai târziu, Frieda se pregătea să plece din Statele Unite şi să revină acasă, în Elveţia, când a primit un telefon de la Babcock. „Îmi amintesc că eram în taxi, plecam din New York şi mă îndreptam spre Aeroportul Kennedy, când a sunat telefonul. Profesorul Babcock mi-a spus pe un ton foarte emoţionat: «Frieda, e fantastic! Fantastic! Aceste documente sunt foarte importante!» Era foarte încântat şi a continuat: «În el apare numele de Iuda. Acest codex se sfârşeşte cu numele lui Iuda. E o descoperire extraordinară. N-are pereche!»”

Babcock i-a spus că, după părerea lui, era vorba despre Evanghelia după Iuda Iscarioteanul. „N-am înţeles ce vrea să spună, pentru că nu ştiam nimic despre evanghelie”, a recunoscut Frieda. „Glasul lui emoţionat mi-a dat însă un indiciu. Şi asta a fost tot, după care am plecat acasă, la Zürich.”

Universitatea Yale a păstrat codexul câteva luni după aceea, iar curatorul s-a dedicat tenace studierii lui. În peisaj şi-a făcut apariţia şi un al doilea profesor universitar de la Yale. Bentley Layton, unul dintre colaboratorii lui Babcock, era un adevărat cărturar, considerat de mulţi ca fiind

coptologul cel mai de seamă al Americii. Layton, printre titlurile căruia se numără, asemenea lui Rodolphe Kasser, cel de preşedinte al Asociaţiei Internaţionale pentru Studii Copte, este cel care a făcut identificarea iniţială a părţii finale a codexului, lucru pe care nu avusese timp să-l facă fostul său student, Stephen Emmel.

Harry Attridge, în acel moment profesor la Yale şi care în decurs de doi ani avea să devină decanul de la Yale Divinity School, a examinat la rândul lui textele păstrate la Biblioteca Beinecke de Manuscrise şi Carte Rară. În cursul examinării, lui i s-au alăturat Babcock şi Layton. Attridge era entuziasmat să vadă textele despre care presupunea că sunt aceleaşi cu cele a căror achiziţie sperase să o sponsorizeze în urmă cu şaptesprezece ani, pe când era profesor la Universitatea Southern Methodist.

Cu toate acestea, au apărut întrebări legate de proveniența documentelor, problemă pe care au dezbătut-o toţi cei implicaţi. Yale era una dintre cele mai prudente instituţii americane în privinţa emiterii certificatelor de origine, făcând eforturi exagerate de a-i mulţumi pe toţi, pentru a evita orice incorectitudine sau eroare, în asemenea măsură încât crea sentimente de frustrare în rândul potenţialilor donatori.

Biblioteca Beinecke a păstrat preţioasele manuscrise din aprilie şi până în august 2000, însă tot nu a formulat o ofertă. Babcock dorea să

achiziţioneze codexul, însă avocaţii universităţii şi înalţii oficiali din conducere puneau permanent întrebări în legătură cu istoricul şi dreptul de proprietate asupra manuscrisului. În cele din urmă, administraţia Universităţii Yale a hotărât că, din cauza unor posibile litigii de ordin legal, nu era interesată să cumpere.

Unul dintre experţii care au făcut o vizită la Yale şi care au avut posibilitatea de a studia manuscrisele a fost clasicistul Roger Bagnall de la Universitatea Columbia. Potrivit afirmaţiilor sale: „După cum înţeleg eu lucrurile, doar lipsa legalităţii perfecte era cea care îi împiedica pe cei de la Yale să facă achiziţia."

Frieda a primit un raport scris, de la un profesor de la Yale, pe data de 21 august 2000. Din document răzbătea o emoţie temperată. În scrisoare se făcea afirmaţia că se definitivase identificarea părţilor componente ale acestui codex gnostic unic şi extraordinar. Despre primele două părţi, Prima Apocalipsă a lui Iacov şi Epistola lui Petru către Filip, raportul spunea următoarele: „Codexurile de la Nag Hammadi au lipsuri, iar prezentul codex umple unele dintre aceste lacune... (prin urmare, unele texte prezente aici sunt unice)... Primele două texte au fost descoperite şi publicate pentru prima oară în codexurile de la Nag Hammadi (V şi, respectiv, VIII), iar manuscrisul Nag Hammadi, în fiecare dintre aceste cazuri, este singurul cunoscut

până-n prezent.”

În continuare, raportul făcea câteva comentarii asupra Evangheliei după Iuda, de mult pierdută. Textul, se spunea în raport, „este complet necunoscut pentru lumea modernă. Acea porţiune care se poate citi (chiar de la finalul scrierii) sugerează că întregul text este un dialog între Iisus şi Iuda Iscarioteanul, care se încheie cu relatarea actului de trădare comis de Iuda”.

Rezumatul raportului era fără echivoc: „Incontestabil… el este important… echivalent sub aspectul importantei cu manuscrisele de la Nag Hammadi.” Totuşi, raportul cuprindea şi un avertisment de ordin general referitor la starea manuscriselor pe papirus: „În general, papirusul este fragil, pe punctul de a se dezintegra, de aceea se impune cu necesitate conservarea lui.” Această atenţionare sublinia practic încă o dată recomandarea pe care o făcuse Stephen Emmel în urmă cu şaptesprezece ani, numai că acum situaţia era mult mai gravă.

În ciuda incontestabilei importanţe a codexului, Universitatea Yale a ales să nu investească în una dintre cele mai mari descoperiri de manuscrise din epoca noastră. Frieda Nussberger a rămas cu ele în braţe. Scosese din buzunar o sumă substanţială, probabil sute de mii de dolari, iar pe ea o depăşea această povară financiară. Era obligată să vândă documentul unei persoane care dispunea de fondurile imense pe care le

presupunea restaurarea.

Într-adevăr, ea avea să găsească un cumpărător, însă odiseea manuscrisului blestemat avea să ia încă o întorsătură neplăcută. Înainte ca lucrurile să intre pe un făgaş mai bun, situaţia avea să se agraveze şi mai mult. Partea ascunsă şi urâtă a pieţei de antichităţi era pe punctul de a fi din nou expusă publicului.

Capitolul unsprezece
Legiuitorul din Galia

Iisus i-a spus lui Iuda: „Depărtează-te de ceilalţi şi îţi voi spune tainele împărăţiei. Tu o poţi atinge, dar te vei întrista mult.”

Evanghelia după Iuda

Legiuitorul a venit din Răsărit, pentru a deveni episcop creştin în cetatea Lugdunum, „cea strălucitoare”, denumită astfel după un zeu celtic al Soarelui. Amplasată pe malurile a două fluvii, Rhone şi Saône, cetatea i-a servit Romei drept avanpost la intrarea în Galia. Astăzi, această regiune poartă numele de Burgundia şi este una dintre cele mai importante zone viticole ale lumii. Face parte dintr-o importantă arteră comercială şi de comunicaţii, tot aşa cum odinioară a fost un drum deschis noilor cuceriri teritoriale. Între timp,

Lugdunum a devenit metropola modernă Lyon, cel de-al doilea oraş ca mărime al Franţei.

Irineu s-a născut probabil la Smirna, în Turcia zilelor noastre, şi a trăit cu aproximaţie între anii 120 şi 202 e.n. În această perioadă crucială din cel de-al doilea secol creştin, el şi-a adus o contribuţie însemnată la definirea principiilor şi doctrinei teologice fundamentale ale Bisericii primare (universale sau catolice), o contribuţie poate mai importantă decât a oricărei alte personalităţi. A devenit preot, apoi episcop, iar în cele din urmă, după moartea sa, sfânt, recunoscut ca atare atât de Biserica Romano-Catolică, cât şi de Biserica Ortodoxă.

Poate că mulţi cititori moderni vor fi surprinşi să afle că religia creştină, la începutul istoriei sale, nu a reuşit să adopte o învăţătură şi un canon biblic „definitive". Creştinismului i-au trebuit mai bine de trei sute de ani pentru a adopta în mod liber ceea ce a ajuns să fie unanim acceptat sub denumirea de „Noul Testament" canonic, recunoscut drept corpul fundamental şi esenţial al literaturii sacre bisericeşti. Elaine Pagels consemnează în *The Gnostic Gospels* [Evangheliile gnostice] că, înainte de secolul al II-lea:

> ...în diversele comunităţi de creştini, circulau nenumărate evanghelii, de la cele incluse în Noul Testament, Matei, Marcu, Luca şi Ioan, până la scrieri cum ar fi *Evanghelia după Toma* şi *Evanghelia Adevărului,*

ca şi numeroase scrieri secrete, mituri şi poeme atribuite lui Iisus şi ucenicilor lui.

Marvin Meyer dezvoltă şi mai mult argumentaţia:

Structurarea Noului Testament în forma Bibliei creştine a fost un proces treptat, care s-a finalizat în decursul câtorva secole. În cele din urmă, la Conciliul Tridentin din anul 1545, Biserica Romano-Catolică a emis actul de recunoaştere a listei finale a cărţilor biblice canonice, cu alte cuvinte, lista care nu mai suporta adăugiri sau excluderi ulterioare.

În această perioadă timpurie, creştinismul a trecut prin episoade sporadice de persecuţie din partea autorităţilor romane. Împăratul Marc Aureliu – născut în aproximativ acelaşi an ca şi Irineu şi considerat un mare împărat, domnind în epoca de pace instaurată pe principiul „pax romana", care guverna întreaga lume civilizată – a avut câteva încercări de a zdrobi ceea ce a fost caracterizat drept „obstinaţia" Bisericii şi a noilor creştini, făcând din ei martiri în întregul imperiu. Însă nu se poate afirma despre cei care credeau în Iisus că formau o comunitate bine închegată.

Lumea creştinismului timpuriu era una agitată, purtând marca violenţei. În această lume pestriţă erau lansate în circulaţie nu numai cele patru Evanghelii pe care le conţine în prezent Biblia, ci poate peste treizeci de scripturi, fiecare susţinând că era cea adevărată. Povestea vieţii lui Iisus era

acceptată în linii generale, numai că evangheliile erau neconvergente în privinţa unei serii de aspecte istorice specifice sau de evenimente consemnate în naraţiunea biblică. Unele dintre ele conţineau interpretări diferite ale aceleiaşi credinţe, care se întemeiau pe anumite episoade.

Fiecare dintre aceste secte a aderat la o versiune sau alta a credinţei creştine. Printre temele dezbătute se număra şi natura divină a lui Iisus: cât era el om şi cât era Dumnezeu? Exista o Treime? Putea fi Iisus despărţit de Dumnezeu sau era parte din fiinţa lui Dumnezeu? Iar dacă da, cum fusese posibil să aibă o asemenea soartă şi să fie răstignit? A reuşit Iisus, după cum a proclamat el însuşi, să împlinească legea iudeilor şi viziunile profetice ale lui Isaia şi ale altor profeţi biblici? Ce raport exista între Iisus şi evrei şi ce legătură avea el cu viziunea mesianică exprimată pentru prima oară în Biblia ebraică? Răspunsurile la întrebările de acest gen au condus nu numai la schisme dureroase în interiorul structurii creştine în formare, ci şi la formulări extraordinar de complexe, care se vor strădui să îmbine unele doctrine sau să le excludă pe altele.

Bart Ehrman a scris despre trăsăturile stranii ale unora dintre credincioşii sectanţi. De pildă, aşa-numiţii carpocraţieni au inventat un sistem teologic care justifica relaţiile sexuale libere „sub îndrumare religioasă, unde toate bunurile trebuiau să fie ţinute în comun de oamenii lui

Dumnezeu", permiţând inclusiv schimbul soţiilor în biserică. De vreme ce Dumnezeu avea autoritate absolută asupra întregii sale creaţii, nimeni nu avea dreptul la posesiuni sau drepturi asupra corpului sau sufletului altcuiva. Ehrman subliniază faptul că aceştia, pornind de la temeiuri religioase, „îndemnau la orice experienţă trupească imaginabilă, totul făcând parte din planul de mântuire, aşa cum era înţeles de ei".

Firește, nu toate sectele erau la fel de exotice precum cea a carpocraţienilor. Printre sectele creştine mai importante s-au numărat valentinienii, marcioniţii, ebioniţii şi, ceva mai târziu, arienii. Fiecare dintre aceste secte îşi organiza o ierarhie conducătoare, a cărei sarcină era aceea de a defini de ce şi în ce fel Iisus era Mesia, ce fel de Mesia era şi cum trebuia venerat.

Spre exemplu, marcioniţii au urmat învăţăturile lui Marcion, un creştin care a trăit în regiunea Pontului Euxin. Marcion era un admirator – unii i-ar putea spune chiar „discipol" – al scrierilor lui Pavel. El a subliniat distincţia, la care face referire Pavel în Galateni, dintre Legea evreilor şi Evanghelia lui Hristos. Ehrman susţine că marcioniţii credeau că

Evanghelia este vestea cea bună despre mântuire. Ea implică iubire, milă, graţie divină, iertare, împăcare, căinţă şi viaţă. Dimpotrivă, Legea este vestea rea, care face ca Evanghelia să fie necesară de la bun început. Ea

implică porunci aspre, vină, judecată, dușmănie, pedeapsă și moarte. Legea este dată evreilor. Evanghelia este dată de către Hristos.

Marcion a formulat raționamentul că Vechiul și Noul Testament nu pot fi opera aceluiași Dumnezeu, de aceea a proclamat că nu exista un singur Dumnezeu, ci doi. Iar noul Dumnezeu al lui Iisus a venit să-i salveze pe oameni de Dumnezeul rău și răzbunător al evreilor.

Marcion a continuat, susținând că Iisus nu putea aparține lumii materiale. Dacă era Dumnezeu sau o parte din ființa lui Dumnezeu, el nu putea fi și om în același timp. El se putea doar manifesta sub aparența umanității. Divinul nu moare și nici nu suferă.

Cum putea Iisus să trăiască pe pământ, pentru a fi trădat și a muri? Răspunsul era clar: nu putea.

O altă comunitate creștină importantă au fost ebioniții, care se situează la polul opus al spectrului față de marcioniți. Ei au pus accentul pe originea iudaică a creștinismului. Potrivit spuselor lui Ehrman, aceștia credeau că:

Iisus a fost Mesia pentru evrei, trimisul Dumnezeului evreilor pentru poporul evreu, în scopul de a împlini cuvântul Scripturilor evreiești. Ei mai credeau că, pentru a aparține poporului lui Dumnezeu, era obligatoriu să fii evreu. Prin urmare, ei insistau asupra respectării sabatului, a mesei cușer și a circumciziei tuturor bărbaților.

Aceste divergenţe erau reflectate în complexitatea Noului Testament: de pildă, în discuţiile pe care le purtau apostolii – toţi fiind evrei şi circumcişi – în jurul necesităţii tăierii împrejur, cu scopul de a fi îndeplinită de către toată comunitatea credincioşilor. Apostolii au stabilit că religia şi credinţa, mai presus decât oricare alte semne fizice, erau în fapt cerinţele absolut necesare.

Ebioniţii dezaprobau acest punct de vedere. Iisus era Fiul lui Dumnezeu, spuneau ei, „nu prin natura sa divină sau prin naşterea din Fecioară", potrivit spuselor lui Ehrman, „ci în virtutea faptului că Dumnezeu l-a «adoptat» ca fiu al său. Răstignirea lui Iisus a constituit «jertfa supremă», iar de acum înainte, sacrificiul ritualic, în forma practicată în Templu, putea fi abandonat".

Textul de căpătâi al ebioniţilor era Evanghelia după Matei, care are cel mai pronunţat spirit iudaic dintre toate cele patru Evanghelii canonice şi despre care se crede că ar fi fost concepută pentru a se adresa, în principal, unui asistenţe formate din iudei. Ebioniţii nu acceptau niciuna dintre scrierile lui Pavel, omul prin a cărui extraordinară forţă misionară a fost adus mesajul Mântuitorului creştin nu numai evreilor, ci şi păgânilor din lumea largă. El a realizat aceasta, într-o mare măsură, prin eliberarea religiei de restricţiile apăsătoare privitoare la circumcizie şi la

regulile alimentare ale evreilor, astfel încât convertirea la noua religie să fie mai puţin restrictivă.

Dintre creştinii gnostici, secta cainiţilor a făcut un pas radical, care o va distanţa de iudaism. Cainiţii credeau că Vechiul Testament este complet fals şi că Dumnezeul vechi-testamentar este un dumnezeu fals. De asemenea, credeau că anumite personaje din Vechiul Testament ar trebui reevaluate, ei provocând astfel o răsturnare a judecăţilor convenţionale în legătură cu aceste personaje. Un exemplu ar fi că gruparea îl considera pe Cain fratele cel bun, şi nu pe Abel, de unde şi denumirea de cainiţi sub care a ajuns să fie cunoscută.

Pentru a înţelege cum a fost posibilă proliferarea tuturor acestor secte creştine, pornind de la cuvintele unui singur profet, este necesar să studiem perioada imediat următoare lui Iisus Hristos. La început, toţi cei care au crezut în el erau evrei. Mesajul lui Iisus a izvorât din tradiţia mesianică iudaică, fiind considerat împlinirea profeţiei prin ucenicii şi adepţii lui. Ca o consecinţă inevitabilă, Ierusalimul a devenit centrul spre care se simţea atrasă întreaga creştinătate.

Se presupune că Iisus a murit în anul 30 al erei creştine, după noul calendar. La început, cei care

credeau că el este Dumnezeu erau consideraţi o sectă evreiască printre atâtea altele. Apostolii – aşa cum sunt înfăţişaţi în Evangheliile canonice – purtau discuţii între ei ca nişte evrei care-l văzuseră pe Mesia şi care credeau în el. În interiorul religiei creştine în formare, luptele doctrinare se purtau între cei care condamnau anumite aspecte ale iudaismului şi cei care le susţineau. În parte, noii creştini erau nişte rebeli care se opuneau într-o manieră proprie, nu atât puterii Romei păgâne, cât mai ales acelor lucruri despre care credeau că duseseră la decăderea morală a iudaismului în forma practicată în epocă.

La zece ani după moartea lui Iisus pe cruce, un rabin pe nume Saul din Tars, care se numărase printre cei mai înverşunaţi critici ai noii credinţe în Iisus ca Mesia, a avut o revelaţie divină pe drumul spre Damasc. După acest episod, el a acceptat cu inima deschisă viziunea lui Iisus ca Mesia, iar apoi, sub numele de Pavel, a devenit o figură centrală în răspândirea mesajului creştin. Printre contribuţiile sale majore se numără şi aceea de a fi făcut mai accesibilă noua religie neevreilor.

Pavel a pornit în călătoriile sale apostolice din Cezareea, cetate iudee de coastă. În anul 6 e.n., cetatea devenise centrul administrativ al guvernatorilor provinciei romane şi aici se afla cartierul general al forţei militare romane staţionate în provincie, celebra Legiune a X-a. Un imens templu păgân închinat lui Caesar Augustus

acoperea colina, care dădea înspre nou-construitul port. Acest oraş, ridicat din iniţiativa regelui Irod, avea multe edificii publice şi un palat regal, construit în partea sudică a urbei. În această cetate a fost botezat (Fapte, 10:1–5 şi 25–28) unul dintre primii neevrei care au trecut la creştinism, sutaşul roman Corneliu.

Mai târziu, Cezareea avea să devină cunoscută drept locul în care s-a scris istoria creştină, începând din secolul al III-lea, şi unde un mare filosof şi traducător, Origen, a întocmit versiunea Hexapla a Bibliei. În vremuri de altădată, Origen, Pamfilie, Eusebiu – considerat părintele istoriei bisericeşti – şi alţii asemenea lor păşeau pe străzile cetăţii romane, străduindu-se să pătrundă urzeala încâlcită a credinţei şi să consemneze mărturii care puteau contribui la convertirea la creştinism a noilor adepţi.

Din Cezareea, Pavel a călătorit în Cipru, Grecia, Turcia şi în alte regiuni din estul şi nordul Bazinului Mediteraneean. Ca urmare a străduinţelor sale neobosite, noua religie, creştinismul,s-a emancipat, desprinzându-se tot mai mult de originea ei iudaică. În virtutea definiţiei proprii, religia creştină era deschisă tuturor oamenilor – nu numai evreilor –, acceptând pe oricine îl primea pe Iisus ca mântuitor, chiar dacă Iisus spusese în Predica de pe Munte că venise să împlinească, şi nu să respingă, legea iudaică. Pavel a contribuit la

definirea cadrului care avea să le facă accesibilă tuturor noua religie. Apostolii au creat o nouă fraternitate – la care Noul Testament face referire ca la „Israelul lui Dumnezeu” –, ei fiind uniţi nu numai prin credinţa în Iisus Mesia, ci şi prin forţa lui Mesia de a oferi viaţă veşnică celor care aveau credinţă.

În anul 60 e.n., cu şase ani înainte de izbucnirea răscoalei evreilor împotriva Romei, Pavel a fost arestat şi adus în Cezareea. În calitate de cetăţean roman, el a cerut să fie judecat la Roma. Aceasta a fost fie o enormă greşeală, fie o idee de inspiraţie divină, în funcţie de modul în care ne raportăm la eveniment. În cele din urmă, judecat fiind la Roma, Pavel a fost condamnat la moarte.

Potrivit majorităţii exegeţilor moderni, Evangheliile nu fuseseră încă scrise la vremea respectivă. Epistolele compuse de Pavel se numără printre cele dintâi mărturii creştine care datează din epoca respectivă. Este foarte probabil ca Evangheliile, ca şi diverse alte scrieri apocrife, să fi trecut atunci prin perioada lor timpurie de concepere.

În răstimp de numai câţiva ani, revolta din Iudeea şi lupta pentru Ţara Sfântă, care a fost o consecinţă a celei dintâi, au avut ca efect căderea Ierusalimului. Revolta evreilor a început în anul 66 e.n. Evreii detestau legile impuse de Roma, în special încercările Romei de a le îngrădi convingerile religioase şi de a instala zeii romani în

locul divinităţii lor – chiar pe locul Templului Sfânt din Ierusalim. Romanii au fost atunci obligaţi să facă eforturi serioase pentru a zdrobi insurecţia evreilor şi a prelua controlul, aducând în acest scop trupe din alte regiuni ale imperiului.

Iudeea a fost prima provincie romană care s-a ridicat atât de radical împotriva romanilor. Impulsionaţi de credinţa lor religioasă, evreii au repurtat, la început, o victorie. Romanilor le-au trebuit patru ani pentru a reprima insurecţia, iar zeci de mii de oameni şi-au găsit sfârşitul în această acţiune devastatoare. Luptele au culminat cu un asediu, iar apoi cu distrugerea Ierusalimului în anul 70.

Cumplita înfrângere a evreilor de către romani a avut repercusiuni asupra evoluţiei religiei creştine, dar şi asupra felului în care evreii şi alte popoare s-au raportat la mesianismul iudeu. Evreii şi-au pierdut patria, mii dintre aceştia fiind ucişi sau exilaţi, iar mulţi au interpretat aceste evenimente ca făcând parte din planul divin.

O a doua revoltă a izbucnit, cu aproximaţie, în aceeaşi perioadă. Şi de data aceasta au fost implicaţi evrei şi romani, numai că ea s-a petrecut la Alexandria, în Egipt. La Alexandria se dezvoltase o comunitate iudaică foarte numeroasă, după ce Alexandru cel Mare le oferise evreilor o cartă prin care le garanta pacea şi siguranţa pe acele meleaguri. În anul 68, romanii au făcut o încercare de a impune acelaşi tip de

constrângeri religioase şi în provincia egipteană, procedând la fel ca în Iudeea. Asemenea evreilor din Ierusalim, şi evreii din Alexandria s-au revoltat. Potrivit tradiţiei copte, evanghelistul Marcu a fost ucis în cursul acestei revolte.

Dubla înfrângere a evreilor de către Roma a influenţat compunerea celor patru Evanghelii biblice. Din punctul de vedere al multor oameni care credeau în Iisus, căderea Templului din Ierusalim era percepută ca o manifestare a planului divin şi o confirmare a voinţei lui Dumnezeu de a-i pedepsi pe evrei pentru că dispreţuiseră mesajul lui Iisus. Iuda trădătorul avea să fie curând înţeles drept un simbol al acestui refuz obstinat de a-l accepta pe Iisus în chip de Mesia.

Printre credincioşii care trecuseră la noua religie se aflau acum şi numeroşi neevrei. Pe măsură ce cuvântul se răspândea în toate zările pământului, figura lui Iuda căpăta o importanţă tot mai mare. Iisus fusese trădat de Iuda. Iar Iuda nu era numai evreu, ci un simbol al rezistenţei iudee faţă de răspândirea Evangheliei lui Iisus.

În acel moment, mulţi membri ai Bisericii creştine nutreau simţământul că viziunile religioase diferite trebuiau puse de acord în cadrul unei religii unitare. În haoticul secol al II-lea, în care a existat o adevărată concurenţă între sectele creştine, un om a ieşit la rampă, contribuind la formularea a ceea ce trebuia acceptat în

continuare – dar şi a ceea ce trebuia respins – în interiorul creştinismului: episcopul Irineu, care scria şi păstorea la marginea apuseană, cea mai îndepărtată, a Imperiului Roman.

Misiunea lui Irineu a fost de a le oferi comunităţilor creştine incipiente, în plin proces de formare nu numai în Galia, ci şi în întreaga lume, un cadru teologic general acceptat. El şi-a lăsat o amprentă inconfundabilă, creând fundamentul doctrinar care avea să fie adoptat 140 de ani mai târziu, la Conciliul de la Niceea, din anul 325, şi punând totodată bazele Sfintei Biserici.

Mărturiile care ne-au parvenit despre această personalitate bisericească remarcabilă provin în principal din scrierile sale, care sunt, de cele mai multe ori, complexe şi greu de înţeles, deşi faptul s-ar putea datora stângăciei sau chiar stilului greoi al traducerilor care s-au transmis de-a lungul veacurilor până în epoca modernă. Se presupune că opera lui Irineu nu s-a transmis în limba în care a fost scrisă. Irineu a scris în greacă, limbă care a fost tradusă apoi într-o latină pe care exegeţii o percep ca rigidă şi stângace. Câteva dintre scrierile lui au fost traduse şi în armeană, însă, ca şi în cazul versiunilor în latină, ne-au parvenit doar versiunile în armeană ale respectivelor capitole, şi nu originalul în greacă.

Din avanpostul din Galia al Imperiului Roman, Irineu ţinea sub observaţie un creştinism haotic şi totuşi viguros, aproape de nestăvilit, extinzându-şi influenţa în cea mai mare parte a lumii cunoscute de atunci. O religie nouă era în formare. Cu toate acestea, ea nu dispunea de un cadru instituţionalizat capabil să stabilească, fie şi în mod arbitrar, ce anume făcea parte sau nu din doctrina sa. La fel de adevărat este că Irineu nu era singur în încercările sale de a impune reguli sau o dogmă sectelor care proliferau. Elaine Pagels notează următoarele:

Situaţia se schimbase către anul 200 d.Hr. Creştinismul devenise o instituţie condusă de o ierarhie pe trei niveluri, formată din episcopi, preoţi şi diaconi, care se considerau a fi păstrătorii şi apărătorii unicei „credinţe adevărate". Majoritatea bisericilor, cea a Romei preluând rolul conducător, au respins orice altă concepţie, considerând-o erezie.

A fost misiunea lui Irineu să traseze linia de demarcaţie, după cum nota el însuşi într-o scrisoare:

Aşadar, aceasta este ordinea regulii credinţei noastre, temelia construcţiei şi temeiul discuţiei noastre: Dumnezeu Tatăl, nu făcut, nu material, invizibil, Unul Dumnezeu, făcătorul tuturor lucrurilor – acesta este primul punct esenţial al credinţei noastre. Cel de-al doilea punct este: Cuvântul lui Dumnezeu, Fiul lui Dumnezeu,

Domnul nostru Iisus Hristos... Iar cel de-al treilea punct este: Sfântul Duh, prin care au grăit profeţii şi prin care părinţii noştri au învăţat calea dreptei credinţe şi care la sfârşitul veacurilor s-a revărsat într-un fel nou asupra oamenilor de pe tot pământul, înnoindu-l pe om întru Dumnezeu.

Irineu a căutat să facă din creştinism un tot unitar, cu o literatură unanim acceptată. El a declarat că nu puteau coexista toate evangheliile, ci numai patru. Numărul în sine era important: există patru zări, patru puncte cardinale. Irineu acorda o importanţă particulară lucrurilor de acest gen. Prin urmare, nu puteau exista decât patru evanghelii. El a precizat care sunt cele patru Evanghelii acceptate – Matei, Marcu, Luca şi Ioan – , făcând afirmaţia că fuseseră scrise sub inspiraţie divină. Acestea aveau să devină cunoscute drept Evangheliile canonice.

Irineu se simţea ameninţat din toate părţile de erezie. Cea mai cunoscută operă a sa este lucrarea în cinci cărţi intitulată *Adversus Haereses* sau, în traducere, *Împotriva ereziilor: Combaterea şi tăgăduirea cunoaşterii cu nume mincinos.* O traducere alternativă a titlului este *Punerea în lumină şi respingerea aşa-zisei cunoaşteri (gnoze).*

Odată ce a găsit pentru sine o definiţie generală a ereziei – deşi el nu a împărtăşit o definiţie precisă în mod explicit cu ceilalţi – Irineu i-a urmărit ferm şi neobosit pe cei care comiteau acte de erezie, mai

exact, ceea ce considera el că este erezie.

Dintre toate comunităţile de creştini disidenţi, pentru Irineu, oaia neagră au fost gnosticii. Gnosticismul era o mişcare viguroasă în cadrul creştinismului în plin proces de răspândire, deşi supus în continuare persecuţiilor. Irineu şi-a continuat ofensiva împotriva enunţului pe care el îl considera un sacrilegiu, legat de existenţa unei cunoaşteri secrete care, potrivit gnosticilor, ar exista în spiritul fiecărei fiinţe umane. Pagels a dezvoltat astfel această idee:

Fără îndoială, creştinii gnostici exprimau teze pe care ortodocşii le detestau. Spre exemplu, unele texte gnostice pun sub semnul întrebării ideea în virtutea căreia suferinţa, chinurile şi moartea derivă din păcatul comis de om, care, conform versiunii ortodoxe, a întinat perfecţiunea originară a creaţiei. Altele vorbesc despre elementul feminin din interiorul divinităţii, celebrându-l pe Dumnezeu ca Tată şi Mamă. Iar alţii sugerează faptul că învierea lui Iisus Hristos trebuie înţeleasă în sens simbolic, şi nu la modul literal.

Potrivit lui Ehrman, „gnosticii sunt cei care deţin cunoaşterea, capabili, tocmai datorită cunoştinţelor lor, să evadeze din existenţa materială”. El a definit astfel dogmele fundamentale îmbrăţişate de aceste secte:

Erau creştini care credeau că lumea în care trăim este un loc rău, iar [unii consideră] că existenţa materială în

sine este rea, fiindcă lumea a fost creată de o divinitate de natură inferioară sau rea.

Ideea centrală a religiei gnostice este că oamenii trebuie să evadeze din captivitatea corpului material.

Influenţa gnostică s-a răspândit în aproape toate zonele locuite de creştini. Gnosticii se aflau nu numai în Valea Nilului, cursul marelui fluviu străbătând Egiptul pe o distanţă de 1610 kilometri, ci şi în ţinuturile deluroase sterpe din Antiohia, în cetăţile de pe ţărmul Mării Mediterane, cum sunt Alexandria şi Cezareea, şi chiar şi în zonele dinspre nord ale imperiului, la Lyon, unde Irineu era episcop şi veghea asupra credinţei. Sistemul teologic elaborat de Irineu punea accentul pe unitatea fiinţei lui Dumnezeu, spre deosebire de majoritatea gnosticilor, care îl despărţeau pe Dumnezeu într-o serie de „eoni", toţi de natură divină şi sacră, şi alte fiinţe supranaturale sau demiurgi, care erau malefici.

Una dintre sectele care au fost în mod deosebit ţinta atacurilor urma învăţăturile lui Valentin, adepţii săi fiind cunoscuţi sub numele de valentinieni. Marvin Meyer notează următoarele:

Conform gnosticismului valentinian, Iisus şi Cuvântul (logos) sunt fiinţe eterne (eoni), iar Iisus este trimis pentru a aduce mântuirea şi iluminarea aici, jos, pe pământ. Acest aspect aminteşte de Logosul care devine Cuvânt, din Evanghelia după Ioan. Numai că... valentinienii ofereau o nouă proiecţie a mântuirii prin cunoaştere,

crezând în existenţa unui Tată de necuprins, aflat pe tărâmul ceresc al luminii, adică *pleroma* sau plenitudinea incognoscibilă a divinităţii. Creştinii tradiţionalişti aveau dreptate să suspecteze deosebiri doctrinare la valentinieni.

Valentinienii aduceau mai degrabă cu o şcoală a intelectualilor decât cu o mişcare religioasă doctrinară, manifestând tendinţa de a recurge amplu la alegorii şi complăcându-se într-un spectru larg de speculaţii teologice. Valentin însuşi era un propovăduitor plin de elocinţă, care, potrivit exprimării profesorului Bentley Layton, de la Universitatea Yale, în cartea intitulată *The Gnostic Scriptures* (Scripturile gnostice), „aspira să ridice teologia creştină la nivelul studiilor filosofice păgâne". Existau scoli valentiniene răspândite prin Imperiul Roman, din Galia până în Egipt şi chiar mai departe, în Mesopotamia. De regulă, un erudit ţinea cursuri particulare pentru învăţăceii mai avansaţi, însă valentinienii aveau bune relaţii cu comunităţile locale, participând la slujbe în biserici obişnuite, folosind aceleaşi cărţi şi spunând aceleaşi rugăciuni ca toată lumea. Scopul pe care-l urmăreau nu era numai răspândirea religiei, ci şi curiozitatea intelectuală, iar valentinienii aveau preocupări în varii domenii.

Mişcarea gnostică a supravieţuit până în secolul al VII-lea, însă începând din anul 160, potrivit afirmaţiei lui Layton, „oponenţii scolii valentiniene

s-au străduit să condamne, să îndepărteze şi să alunge din Biserică această mişcare". Valentinienii nu s-au obosit să răspundă punct cu punct la acuzaţiile aduse, printre altele şi cea care-i definea ca „lupi îmbrăcaţi în piei de oaie". Potrivit exprimării lui Bentley, „teologia lor mitologizantă... întrevedea în judecata finală a lui Dumnezeu o măsură prin care necreştinii urmau să fie nimiciţi, în timp ce creştinii de rând (adică opoziţia) nu puteau pătrunde în locul de odihnă veşnică decât într-un rai de clasa a doua – însă nu alături de Dumnezeu Tatăl, ci practic laolaltă cu făuritorii acestei lumi".

Se presupune că textele gnostice, în majoritatea lor, au fost scrise la origine în limba greacă din perioada în care a trăit Irineu, adică aproximativ între anii 100 şi 200 e.n. Aproape tot ceea ce se cunoştea despre gnostici până în 1945, anul în care a fost descoperit la Nag Hammadi tezaurul de manuscrise gnostice, provenea din scrierile acuzatorilor lor, în mod special din cărţile lui Irineu, care era la fel de critic şi la adresa valentinienilor.

Totuşi, gnosticii dăduseră naştere unei mişcări înfloritoare, marcate de diversitate, ei crezând total în adevărul absolut al concepţiilor proprii. După cum subliniază Pagels:

Gnosticii care au scris şi lansat în circulaţie aceste texte nu se considerau pe sine „eretici”. Majoritatea scrierilor recurg la terminologia creştină, fără îndoială reţinând moştenirea iudaică. Multe dintre scrierile lor pretind că furnizează tradiţii secrete în legătură cu Iisus, ascunse „celor mulţi”, care aveau să constituie ceea ce va fi cunoscut, începând din secolul al II-lea, sub denumirea generică de „Biserică Catolică”.

În vremea aceea, cei care ştiau adevărul despre Iisus erau departe de o formulare dogmatică clară.

După publicarea documentelor de la Nag Hammadi, în a doua jumătate a secolului XX, a prevalat sentimentul că textele aveau să modifice semnificativ modul în care înţelegem creştinismul timpuriu. Gnosticii aveau acum ocazia să vorbească în nume propriu. Prin urmare, nu mai era necesară filtrarea textelor prin intermediul unor scrieri semnate de duşmanii lor declaraţi. Sistemele lor de gândire erau o noutate absolută. Existau cel puţin câţiva cercetători convinşi că aceste manuscrise aveau încă forţa de a pune în pericol sistemele vechi de secole, proprii credinţei creştine. Una dintre primele cărţi publicate despre acest nou corp de literatură gnostică a fost cea a cercetătorului francez Jean Doresse, intitulată *The Discovery of the Nag Hammadi Texts: A Firsthand Account of the Expedition That Shook the Foundations of Christianity* (Descoperirea textelor de la Nag Hammadi: relatare de la sursă a

expediţiei care a zdruncinat temeliile creştinismului).

Nesocotind ipoteza că textele de la Nag Hammadi ar putea afecta în mod serios creştinismul modern, provocarea care se întrevedea aici s-a încheiat printr-un rateu. Creştinii tradiţionali au ridicat din umeri la prezumtivul pericol gnostic. „Nu cred că vreun document care apare în prezent ar distruge credinţa", remarca Ehrman. „Cred că oamenii vor continua să creadă, indiferent ce documente vor ieşi la lumină."

Cu toate acestea, textele aveau o valoare imensă. Puteau fi văzute, citite şi analizate pentru prima oară prin prisma propriei valori, şi nu prin filtrul critic al acuzatorilor din secolele al II-lea, al III-lea şi al IV-lea, precum Irineu, care prezentau în mod inevitabil o viziune plină de prejudecăţi despre lumea respectivă, purtând, în fond, propriile lor bătălii ideologice şi conflicte de credinţă.

Textele gnostice au avut adepţi şi susţinători printre savanţii moderni. Lumea secolului al II-lea îşi deschidea porţile pentru studiu, oferind o imagine nouă şi, mai presus de toate, completă asupra a ceea ce reprezenta în realitate creştinismul timpuriu. Pe măsură ce textele gnostice au început să fie citite, clasicistul Roger Bagnall a atras atenţia asupra reacţiilor din lumea academică:

Dacă ne gândim la statutul studiilor de religie ca

disciplină academică în perioada anilor ’60 şi ’70, vom înţelege că domeniul era masiv populat de oameni cu formaţie teologică, adeseori cu experienţă temeinică în interiorul Bisericii şi obligaţi să facă faţă unei atitudini conflictuale în legătură cu acea componentă a formaţiei lor profesionale. Materialul de la Nag Hammadi era fireşte eretic din punct de vedere tehnic, el fiind condamnat de părinţii Bisericii. Este puţin probabil că un cercetător pentru care creştinismul nu are o miză personală să simtă nevoia să se împace cu asta, dar nu este cazul aici. Dacă o citeşti pe Elaine Pagels, vei vedea rezultatul: gnosticii sunt legitimaţi ca o direcţie spre care s-ar fi putut îndrepta creştinismul şi care l-ar fi făcut mai cald şi mai efervescent, cu mult mai plăcut decât materia rece a ortodoxiei.

Din perspectivă istorică, creştinismul tradiţional a învins, iar viziunea lui s-a impus, conducând la edificarea Bisericii şi a tradiţiei ample a credinţei cunoscute sub denumirea de creştinism. Ideile gnostice erau excluse în bloc din vastul cadru al gândirii şi credinţei. Irineu îşi făcuse datoria cu secole în urmă. Activitatea sa a făcut posibilă fuziunea dintre Vechiul şi Noul Testament. Creştinismul canonic îşi găsise echilibrul între divin şi uman, între naraţiune şi comandamentele credinţei. El precizase relaţia dintre om şi Dumnezeu, dintre evrei, noii creştini şi vechile profeţii, dând satisfacţie deplină Bisericii. Aceasta a devenit o putere de neclintit, iar creştinismul a devenit cea mai importantă religie a civilizaţiei

occidentale.

Printre manuscrisele gnostice pe care le-a incriminat Irineu se număra şi Evanghelia după Iuda.

Sunt şi alţii care spun despre Cain că şi-a extras fiinţa din Puterea de sus şi care susţin că Esau, Korah, sodomiţii şi alte asemenea persoane au legătură între ele. Pe baza acestei relatări, ei spun că au fost atacaţi de Creator, deşi niciunul dintre ei nu a suferit vreun rău. Fiindcă Sofia obişnuia să ia cu forţa ceea ce îi aparţinea ei – de la ei şi pentru ea.

Ei spun că Iuda trădătorul era la curent cu aceste aspecte şi că numai el, cunoscând adevărul mai bine ca nimeni altcineva, putea înfăptui misterul trădării; prin el, toate lucrurile, şi cele pământeşti, şi cele cereşti, au fost astfel aruncate în haos. Ei au compus o istorie scornită de acest fel, pe care au numit-o Evanghelia după Iuda.

Pentru a înţelege comentariile de mai sus ale lui Irineu, trebuie amintit că, în terminologie gnostică, Sofia are înţelesul de înţelepciune sau de suflet al lumii.

Iuda ştia „adevărul ca nimeni altcineva". De ce? Cum? Irineu nu era dispus să detalieze, din această perspectivă, tema naturii exacte a ereziei gnostice.

A citit vreodată Irineu Evanghelia după Iuda? Din tot ceea ce a scris Irineu nu se desprinde niciun indiciu că ar fi citit-o. Însă adevărul este că Evanghelia după Iuda nu avea nevoie să fie citită

nici de Irineu, nici de altcineva pentru a fi condamnată. În opinia exegeţilor, titlul evangheliei era suficient. Sau, după cum s-a exprimat eminentul coptolog Rodolphe Kasser, „titlul însuşi relevă blasfemia”.

Iar Stephen Emmel completează: „Titlul ne lămureşte că Iuda, trădătorul, nu se cuvenea să scrie evanghelia... De aici şi sugestia că Irineu nu avea de spus prea multe despre ea. Titlul în sine o condamnă.”

Ehrman plasează problematica în context:

> Încă de la începuturile creştinismului se ştia că Iisus avea un ucenic care era trădător. Acest aspect constituie în mod cert o tradiţie istorică. Iisus a fost, aproape indubitabil, predat autorităţilor de către Iuda Iscarioteanul. Motivul pentru care istoricii sunt convinşi de acest lucru este faptul că niciun creştin nu ar fi îndrăznit să inventeze aşa ceva.

În ciuda tuturor încercărilor lui Irineu de a crea o religie ortodoxă, credinţa nu primise încă recunoaşterea oficială. Creştinii au trecut în continuare prin valuri succesive de persecuţii, care au atins apogeul în timpul domniei împăratului roman Diocleţian. Trăind între anii 245 şi 313, Diocleţian şi-a început domnia cu moderaţie, pentru ca, în ultimii ani, începând din

284, să conducă valul cumplit al „marilor persecuţii” asupra creştinilor. Tratamentul dur şi nemilos pe care l-a rezervat creştinilor, consemnat cu lux de amănunte de eruditul creştin contemporan cu el, Eusebiu, a dat naştere unei serii de istorii cumplite de martiriu. Deşi Diocleţian a abdicat în anul 305, acest acces de persecuţie s-a încheiat abia odată cu execuţia lui Petru, episcopul Alexandriei, în anul 311.

Viaţa şi învăţăturile Sfântului Atanasie, care s-a născut la Alexandria în jurul anului 295, reflectă vremurile nesigure. El a călcat pe urmele lui Irineu în propagarea creştinismului protoortodox. Până la acea dată, credinţa se statornicise ferm printre oamenii de rând din Egipt. Pornind de la Alexandria, creştinismul s-a răspândit spre sud, pe Valea Nilului, şi a fost adoptat atât de copţi, cât şi de mulţi dintre grecii care trăiau în Egipt. În anul 313, împăratul Constantin recunoaşte oficial religia creştină, iar din acest moment creştinii nu vor mai fi îngrădiţi să-şi practice credinţa.

Atanasie, care a participat la Sinodul de la Niceea din anul 325, a devenit episcop în vara anului 328 şi s-a dovedit a fi un fervent apărător al creştinismului ortodox. Din motive care nu au fost pe deplin clarificate, Constantin îl convoacă pe Atanasie la Bizanţ în anul 335, după care îl trimite în exil la Trier, la graniţa cu triburile germanice.

Doi ani mai târziu, când a revenit în Egipt, Atanasie a devenit un critic necruţător al „ereziei

lui Arie", după cum avea să fie cunoscută această doctrină, care era privită cu oarecare bunăvoinţă de Constanţiu, noul împărat din Răsărit şi fiul lui Constantin cel Mare. Apariţia acestei doctrine a marcat continuarea războiului purtat de Irineu. Arianismul consta în credinţa conform căreia naşterea lui Iisus nu avea nicio legătură cu Dumnezeu, fiindcă Dumnezeu este de dinaintea lui Iisus şi este Atotputernic. Doctrina a fost propovăduită la început de un preot pe nume Arie, care, asemenea lui Atanasie, era tot din Alexandria. Potrivit doctrinei sale – sau erezie, după cum a calificat-o protoortodoxia –, Iisus a fost Fiul lui Dumnezeu, însă nu are fiinţa lui Dumnezeu însuşi, aspect doctrinar care a fost contestat vehement în interiorul Bisericii în formare. Teza sa a avut numeroşi adepţi.

Atanasie şi-a închinat viaţa luptei împotriva oricui şi a orice ar fi voit să distrugă lucrarea Sinodului de la Niceea. A fost arestat şi exilat în trei rânduri şi a trăit timp de treizeci de ani într-o lume marcată de conflicte şi de instabilitate, provocate de diversele forte care luptau pentru supremaţie în lumea creştină.

În acest context al prefacerilor, în perioada cuprinsă intre anii 330 şi 380, s-a cristalizat structura de rezistenţă definitivă a canonului creştin. Faptul reprezenta un pas important către formularea unui corp unic al literaturii sacre care a fost recunoscută ca atare de toţi creştinii.

Atanasie a avut un rol crucial în înfăptuirea acestei viziuni unitare şi unificatoare. În cea de-a treizeci şi noua pastorală a sa, scrisă în anul 367, el a definit şi precizat ce era acceptat şi ce nu era acceptat de Biserică. El a validat practic Noul Testament, care la acea dată era, în cea mai mare parte, formulat.

În scrisoarea sa, care a fost citită în toate bisericile creştine din Egipt, Atanasie a trasat liniile generale ale canonului:

Acestea sunt cele patru Evanghelii: după Matei, Marcu, Luca şi Ioan. După ele vin Faptele Apostolilor şi Epistolele (numite catolice), şapte, adică: a lui Iacov, una; a lui Petru, două; a lui Ioan, trei; şi, după ele, una a lui Iuda. În plus, mai sunt paisprezece Epistole ale lui Pavel, scrise în această ordine. Prima, către Romani, apoi două, către Corinteni, după aceea, către Galateni, următoarea, către Efeseni, apoi cea către Filipeni şi cea către Coloseni. După toate acestea, două către Tesaloniceni şi cea către Evrei. Şi, în fine, două către Timotei, una către Tit şi, la urmă, cea către Filimon.

Pe lângă ele, mai este şi Apocalipsa lui Ioan.

„Acestea sunt izvoarele mântuirii, iar cei însetaţi să se sature cu vorbele vii pe care le conţin", a conchis Atanasie. „Numai prin acestea se vestesc principiile smereniei."

După exemplul episcopului Irineu, el i-a condamnat pe cei declaraţi eretici conform definiţiei protoortodoxe. Cuvintele sale par a fi mai

ales o critică incisivă la adresa gnosticilor, care

au născocit cărţi de învăţătură în care arătau stele, cărora le dau nume de sfinţi... Şi prin aceasta şi-au atras de două ori ruşinea: cei care au scris asemenea cărţi, fiindcă şi-au arătat iscusinţa într-o ştiinţă mincinoasă şi vrednică de dispreţ; cât despre cei naivi şi simpli, ei i-au abătut de la calea dreaptă, prin gândurile lor rele fată de dreapta credinţă, statornicită întru adevăr şi morală dinaintea lui Dumnezeu.

Atanasie a mai adăugat următoarele, în legătură cu Scripturile în forma în care le delimitase el: „Şi niciun om să nu adauge nimic la ele şi nici să nu scoată nimic din ele. Fiindcă despre aceasta Domnul i-a ruşinat pe saduchei şi le-a zis: «Vă rătăciţi neştiind Scripturile». Şi tot el i-a mustrat pe evrei, zicând: «Cercetaţi Scripturile, că acelea sunt care mărturisesc despre Mine.»”

În urma pastoralei lui Atanasie, Biserica a definit mult mai precis ceea ce era acceptabil în bisericile din întreaga lume creştină, în acelaşi timp oferind exemple de lucruri inacceptabile. Deşi nu este sigur că ar fi existat o campanie activă de reprimare a literaturii eretice şi disidente, tot ce nu se înscria în cadrul delimitat de pastorala atanasiană a devenit „apocrif”, în cele mai blânde circumstanţe, sau un lucru care friza erezia, dacă se afla în contradicţie flagrantă cu doctrina prevalentă. Totuşi, nu există dovezi clare referitoare la arderea cărţilor eretice. Opiniile

cercetătorilor diferă în această chestiune. „Din scrierile care ne-au parvenit nu reiese că Atanasie a comandat arderea cărţilor «eretice»”, comentează David Brakke, autorul lucrării *Athanasim and the Politics of Asceticism* (Atanasie şi politica ascetismului), „ci doar repudierea lor, interdicţia de a nu fi niciodată citite sau folosite.”

Printre altele, este interesant de ştiut ce mijloace a avut la dispoziţie Atanasie pentru a-şi impune regula. Brakke ne oferă răspunsul:

De fapt, nu chiar atât de multe. Este adevărat că în timpul încleştărilor pe care le-a avut cu adversarii săi din cetatea Alexandriei se pare că ar fi recurs la violentă (bătăuşi care să-i lovească pe oameni), numai că este improbabil ca asemenea tactici să-i fi convins pe toţi creştinii din Egipt să folosească aceeaşi Biblie şi să nu citească sau să nu folosească alte scrieri. În calitate de patriarh al Egiptului, Atanasie a numit episcopi pe tot cuprinsul tării, prin urmare, el nu-i numea decât pe aceia care erau de acord cu el în această chestiune, iar preoţii care foloseau cărţi „eretice” puteau fi excluşi din rândul clerului.

Brakke continuă, spunând:

Însă, mai presus de toate, Atanasie dispunea de o autoritate personală considerabilă. Din anul 328, fusese episcop şi supravieţuise câtorva încercări de a fi scos din scaunul episcopal, inclusiv câtorva ordine imperiale de exilare, cum a fost, de exemplu, trimiterea lui în Germania. A fost un apărător credincios al Crezului de la

Niceea, susţinându-l împotriva criticilor săi arieni, şi încă de la începutul carierei sale a depus eforturi pentru a stabili o relaţie apropiată cu marii monahi din pustie. Pentru creştinii egipteni era un erou, astfel încât fiecare succes pe care l-a repurtat în a-i convinge pe oameni să se conformeze regulilor lui şi să renunţe la cărţile „eretice" (şi este într-adevăr greu de măsurat dimensiunea reală a succesului pe care l-a avut) se datorează în primul rând autorităţii sale personale.

Brakke are o explicaţie simplă în privinţa căderii în uitare a celorlalte evanghelii:

Principalul motiv al dispariţiei acestor cuvinte de învăţătură este faptul că scribii, încă din Antichitate şi apoi în Evul Mediu, au încetat să le mai copieze. Scribii de profesie reproduceau cărţile scriindu-le de mână şi numai la cererea unui client care plătea aceste servicii. Dacă o carte creştină era declarată inutilă pentru teologie şi chiar periculoasă, puţini oameni mai comandau cartea respectivă şi este posibil ca unii scribi să fi refuzat să o mai copieze. Majoritatea manuscriselor operelor creştine de care dispunem astăzi nu erau produsul unor scribi independenţi, ci al unor mănăstiri şi, în mod cert, conducătorii mănăstirilor nu autorizau copierea cărţilor „eretice". Mai cu seamă în Antichitate, materialele scrise şi cărţile de calitate, ca şi serviciile scribilor, nu erau la îndemâna oricui, astfel încât, dacă nu exista cerere pentru o carte, aceasta putea dispărea foarte uşor.

Printre textele considerate pierdute definitiv pentru istorie se număra şi Evanghelia după Iuda. După câte se pare, existau foarte puţine copii şi

nimeni nu avea acces la evanghelie sau la copii. Practic, ele nu se mai găseau nicăieri. Copia evangheliei descoperite în mod miraculos în anii ’70 este un text copt, care s-a păstrat în Egiptul Mijlociu printr-o întâmplare sau, după cum consideră unii, printr-o manifestare a voinţei divine.

Începând din secolul al III-lea, Evanghelia după Iuda practic nu a mai fost menţionată niciodată în întregul corp al vastei literaturi creştine, în toate secolele care au urmat. Ea a devenit încă un manuscris pe care istoria l-a dat uitării. În ciuda acestui fapt, ea nu şi-a pierdut puterea de a şoca creştinătatea după atâtea veacuri, din cauza povestii sale diferite despre ceea ce a condus la procesul şi la răstignirea lui Iisus. Este într-adevăr scris în această evanghelie că Iuda nu a făcut decât să ducă la îndeplinire dorinţa lui Iisus? Afirmă ea într-adevăr că Iisus i-a cerut lui Iuda să-l predea autorităţilor pentru a-şi împlini destinul? Cum ar putea ea declara că Iuda a fost ucenicul preferat?

Toate aceste întrebări ar fi fost inutile dacă îndelung ascunsa evanghelie n-ar fi putut fi salvată din starea avansată de degradare în care se aflase timp de douăzeci de ani, câţi trecuseră de la descoperirea ei într-un mormânt din Egiptul Mijlociu. Mesajul lui Iuda se transforma treptat şi sigur în praf şi pulbere. Iar pericolele la care era expusă evanghelia mai aveau mult până să

dispară.

Capitolul doisprezece
Confruntarea cu Ferrini

În Evanghelia după Iuda, Iuda nu face un lucru rău, ci unul hun. Iuda permite ca trupul lui Iisus să fie sacrificat, astfel încât spiritul lui să poată fi eliberat. Iuda este singurul care înţelege cine este Iisus cu adevărat. El înţelege ce misiune are Iisus şi care este revelaţia secretă a lui Iisus. Întemeindu-se pe această cunoaştere a adevărului, el îl predă pe Iisus autorităţilor. Astfel, se dă o lovitură modului în care este înţeles Iuda prin prisma Evangheliilor din Noul Testament.

Bart Ehrman

Într-o zi însorită de la începutul lunii septembrie a anului 2001, Frieda Tehacos Nussberger s-a urcat în trenul care pleca din New York. La Universitatea Yale o aşteptau preţioasele texte ale papirusurilor, aşezate în trei cutii mari, de culoare neagră. Expertiza a fost scurtă. „Nici măcar n-am verificat ce era înăuntru. Un prieten de la Yale mi-a chemat un taxi. El mi-a spus: «Ia-le şi du-te!» Îi părea nespus de rău să vadă manuscrisul plecând. Şi am plecat. Am simţit că-mi sângerează sufletul. După aceea, am comis una dintre cele

mai mari greşeli din viaţa mea”, îşi va aminti ea mai târziu.

Frieda s-a întors la New York cu unul dintre cele mai preţioase tezaure culturale ale timpurilor moderne. Deţinea la propriu un material fragil şi, în acelaşi timp, încărcat de semnificaţie istorică. Numai de ea depindea soarta Evangheliei după Iuda şi numai ea putea hotărî care va fi aceea.

De fapt, Frieda luase deja o hotărâre crucială, care putea decide acea soartă. Găsise un potenţial cumpărător pentru manuscrise. Perspectiva vânzării lor îi provoca o stare acută de anxietate, însă simţea că nu avea de ales, ştiind că, indiferent cine era proprietarul manuscriselor, acesta era obligat să aibă grijă de ele. Cheltuielile de restaurare puteau să ajungă pe nesimţite la proporţii care-i depăşeau cu mult posibilităţile financiare. „Pentru mine a fost ca o lovitură în moalele capului. Cum aş putea eu, micuţa Frieda, să fac singură acest lucru? Era un proiect uriaş, pe care eu nu mi-l puteam permite. Însă important era că recuperasem manuscrisul. Asta îmi dădea un sentiment de uşurare.”

Privind în urmă, ea îşi exprimă astfel starea chinuitoare prin care trecea: „Poate ar fi trebuit să discut cu prietenul meu de la Yale despre toate astea. El ştia, mi-ar fi putut deschide ochii, însă Bruce Ferrini, comerciantul cu care urma să mă întâlnesc în Ohio, îmi ceruse să păstrez totul strict secret.”

A sosit a doua zi pe Aeroportul Kennedy, cuprinsă de o stare de nervozitate, simţindu-se abandonată. Ţinând strâns cele trei cutii, a arătat biletul şi a încercat să se urce în avion. Însă avionul avea probleme tehnice, iar după o aşteptare de o oră sau două, zborul a fost anulat. Compania aeriană a găsit un alt avion la Aeroportul LaGuardia, situat la o distanţă de o jumătate de oră. Pasagerii au fost transferaţi acolo la bordul unui autobuz. Copleşită sub greutatea coletului încărcat de istorie, Frieda îşi păzea cu nervozitate cutiile pe care le purta în braţe. „Strângeam cele trei cutii imense, negre. Îmi era teamă ca hopurile să nu afecteze manuscrisele sau să le distrugă.”

Aeronava de rezervă de la Aeroportul La Guardia era un avion mic, o cursă regulată pe distanţe scurte, cu mai puţin de treizeci de locuri, iar cei de la punctul de îmbarcare i-au spus că nu avea voie să urce la bord cu respectivele cutii. Ea a insistat, însă controlorii au asigurat-o că bunurile ei aveau să fie în siguranţă. În cele din urmă, a trebuit să cedeze. Evanghelia după Iuda şi textele care o însoţeau au fost aruncate în cala pentru bagaje a avionului. Frieda şi-ar fi dorit să poată dormi, însă nu a făcut altceva decât să se întrebe la nesfârşit ce alt rău li se mai putea întâmpla papirusurilor.

Destinaţia ei era Cleveland, Ohio. De la bun început, Frieda Tehacos Nussberger avusese de înfruntat o provocare. Era o comerciantă

cunoscută, printre clienţii săi numărându-se câteva dintre cele mai mari muzee ale lumii şi cei mai bogaţi colecţionari. Acum dorea să vândă documentele antice. În mod firesc, dorinţa ei era de a face vânzarea către o instituţie corespunzătoare, una capabilă să restaureze, să traducă şi să expună codexul. Prestigioasa Bibliotecă Beinecke a Universităţii Yale se bucura de o reputaţie impecabilă, acesta fiind motivul pentru care o alesese de la bun început.

Apoi, comerciantul de antichităţi Bill Veres din Londra, pe care Frieda îl cunoştea de ani de zile, i-a spus că ar fi existat o posibilitate. Veres era specializat în monede şi obiecte antice, şi nu în texte, însă i-a mărturisit Friedei că reuşise să-şi construiască o relaţie de afaceri cu un comerciant de manuscrise din Ohio, pe nume Bruce Ferrini, iar modul în care evolua colaborarea dintre ei îi dădea speranţe.

Veres fusese la Zürich în iunie 2000. Întâlnirea cordială pe care a avut-o cu Frieda a fost una de tatonare, iar cu acel prilej el i-a vorbit despre Ferrini şi a întrebat-o dacă are ceva de vânzare. Deja conştientă de faptul că Universitatea Yale începuse să tergiverseze lucrurile, Frieda a amintit de existenta manuscriselor copte.

Iar acum, când cei de la Yale refuzaseră să-i facă o ofertă concretă, percepea interesul manifestat de Ferrini ca pe un noroc neaşteptat. Ferrini avea excelente referinţe financiare sau cel puţin aşa i

s-a spus Friedei şi sigur putea oferi o sumă consistentă în schimbul manuscriselor pe care le deţinea ea.

Bruce Ferrini, de origine mixtă, italiană şi americană, era absolvent al Universităţii de Stat Kent, din Ohio. Odinioară aspirase să devină cântăreţ de operă, dar după ce eşuase în strădaniile de a-şi face o carieră în această profesiune solicitantă s-a orientat spre cărţi vechi şi manuscrise renascentiste. El a devenit un marcant comerciant de artă, unul dintre puţinii care desfăşurau asemenea afaceri în zona central-vestică a Statelor Unite. Ferrini avea o bună reputaţie, a asigurat-o Veres pe Frieda, şi dispunea de relaţii extrem de bine plasate pentru a obţine restaurarea manuscriselor şi a le expune în muzee.

Frieda a înţeles de la Veres că cel mai important client al lui Ferrini era Bill Gates, preşedintele miliardar al companiei Microsoft. A avut impresia că Ferrini era ori prieten apropiat cu Gates, ori furnizorul lui de antichităţi. Frieda îl cunoştea pe Veres de mult timp şi avea încredere în discernământul lui. Era convinsă că se putea încheia o tranzacţie bună atât pentru ea, cât şi pentru codex.

Veres nu a informat-o pe Frieda în legătură cu unul dintre principalii susţinători financiari ai lui Ferrini, James Ferrell, de teamă ca ea să nu încerce să stabilească direct legătura cu acesta, în

ideea de a verifica ce preţ putea obţine pe codex şi de a face apoi vânzarea. Ferrell este un prosper om de afaceri american, la rândul lui din zona central-vestică, a cărui pasiune colaterală este colecţionarea de antichităţi şi de obiecte de artă. Ferrell este preşedintele şi directorul executiv al Societăţii Ferreligas, cu sediul în Liberty, Missouri, una dintre cele mai importante companii de propan din America şi din lume. Ferrell a primit moştenire afacerea de familie de la tatăl său şi a transformat-o într-una de succes, compania sa fiind cotată la Bursa din New York în anul 1994.

Frieda a fost aşteptată la Cleveland de Ferrini, despre care ştia că arată „ca un fost jucător de fotbal". O aşteptase ore întregi la aeroport, din cauza întârzierii mari a zborului ei. După ce au făcut cunoştinţă, Ferrini a condus-o cu maşina personală, un Mercedes Benz, la reşedinţa sa din Akron. Intermediarul, Bill Veres, care devenise între timp partenerul lui Ferrini, era deja acolo şi-i aştepta.

Primul contact al Friedei cu reşedinţa lui Ferrini i-a creat o impresie clar negativă. Casa era imensă, numai că ei i s-a părut ostentativă şi de prost gust. „Nu arăta ca o casă a unui comerciant de manuscrise renascentiste", şi-a amintit mai târziu Frieda. „Era soiul de casă demonstrativă, pentru vizionare – o casă gândită să-i impresioneze pe vizitatori, dar nu pentru a fi locuită. Prima mea impresie a fost cum naiba

poate un comerciant de manuscrise, care se presupune că este intelectual, să locuiască într-o casă care arată ca un platou de filmare de la Hollywood? Am urcat la etaj şi i-am văzut dormitorul. Mi-a trecut prin minte că nimeni nu intrase niciodată în acel dormitor. Sistemele mele de alarmă nu încetau să-mi transmită semnale."

Clientul său urma să sosească peste câteva zile, după cum le-a spus Ferrini. Conform impresiei lui Veres, Ferrini deborda de entuziasm. Acesta, a mai adăugat Veres, era un „personaj exagerat de entuziast" când se anunţa o afacere „fierbinte", iar acest lucru era cum nu se poate mai bun. Ferrini era mai mult decât nerăbdător să încheie tranzacţia. A aranjat la telefon o convorbire între avocatul său de la New York, Eric Kaufman, şi avocatul de familie al Friedei, care avea biroul tot la New York.

Compania lui Ferrini, prin care acesta urma să încheie afacerea, se numea Nemo. „În latină, *nemo* înseamnă «nimeni»", şi-a amintit mai târziu Frieda, subliniind faptul că până şi denumirea firmei era predestinată.

Negocierile au decurs fără probleme. Cei doi comercianţi au convenit asupra unui preţ de achiziţie de 2,5 milioane de dolari. Veres era convins că Ferrini ar fi putut obţine o scădere a preţului dacă ar fi insistat, mai cu seamă că Frieda se grăbea să vândă. S-a convenit asupra detaliilor tranzacţiei, iar Frieda şi Ferrini au ieşit la masă ca

să sărbătorească.

Spre ghinionul Friedei, din contract fusese omisă o singură propoziţie esenţială. Ei i-a scăpat din vedere să stipuleze că va păstra titlul de proprietate asupra manuscriselor papirusului până la încheierea plăţilor. A fost o greşeală colosală.

A doua zi, pe 9 septembrie 2000, Ferrini i-a dat Friedei două cecuri postdatate: unul era în valoare de 1,25 milioane de dolari, datat 15 ianuarie 2001, iar cel de-al doilea, emis pentru aceeaşi sumă, era datat pentru a fi încasat o lună mai târziu. Această eşalonare a plăţilor era menită să-i ofere lui Ferrini răgazul de a încheia la rândul lui o tranzacţie de vânzare a manuscriselor către un alt client.

„Nu mai aveam ce face acolo", povesteşte Frieda. „Mă simţeam uşurată şi mă gândeam că manuscrisele aveau viitorul asigurat. Am plecat lăsând totul în urmă, în schimbul cecurilor. Nici măcar nu am luat o chitanţă de mână." Pentru o femeie de afaceri cu o solidă reputaţie internaţională în domeniu, Frieda a avut o prestaţie de diletant visător. Imediat după semnarea contractului, Frieda a fost condusă cu maşina până la aeroportul din Cleveland, de unde a plecat cu avionul înapoi la New York. Iar de aici, s-a îmbarcat într-un alt avion şi a plecat spre casă, la Zürich. Fuseseră necesare doar câteva zile pentru vânzarea manuscriselor. Era în sine un semn de rău augur. O alianţă încheiată cu o

asemenea viteză era sortită să ducă la un dezastru.

Ferrini avea un plan grandios. El plănuia să organizeze o lansare în stil mare a evangheliei, în Japonia. Însă, mai întâi, trebuia să negocieze vânzarea către miliardarul propanului, Ferrell. Frieda are îndoieli în privinţa prezenţei reale a lui Bill Gates în toată istoria, după cum i se dăduse de înţeles. În ceea ce-l priveşte pe Veres, el susţine că numele lui Gates a fost rostit la un moment dat într-o discuţie, deşi între Ferrini şi Gates nu s-a concretizat niciodată o relaţie de afaceri.

Însă Ferrell era într-adevăr interesat de ideea de a colecţiona, iar prin anul 1999, el şi Ferrini au semnat un acord „în vederea extinderii colecţiei de manuscrise a lui Ferrell". Ca urmare, Ferrell a devenit unul dintre principalii susţinători financiari ai lui Ferrini în proiecte privind antichităţile, iar colaborarea lor s-a extins, incluzând oportunităţi de afaceri pentru o gamă variată de antichităţi, de la monede până la manuscrise şi obiecte de artă. A fost pus la punct un sistem de contabilitate directă, care îi permitea lui Ferrell să exercite un control considerabil asupra procesului vânzării şi care stabilea mecanismele prin care Ferrell putea intra în posesia sumelor de bani care i se datorau.

Încurajat de Ferrell, Ferrini a iniţiat acţiunea de extindere pe noi pieţe. Beneficiind de întreaga sa experienţă în monede antice, Veres a oferit o nouă perspectivă afacerilor acestui comerciant de manuscrise din Ohio şi finanţatorului său. Ferrini şi Veres se cunoscuseră prin bunăvoinţa unui curator al secţiei de monede antice de la Muzeul Ashmolean din Oxford, Anglia.

Veres a întreprins o călătorie în Ohio în luna februarie a anului 2000, special destinată cristalizării aranjamentelor pentru ceea ce Ferrini şi el însuşi sperau să se transforme într-o relaţie personală, profitabilă pentru ambele părţi. Veres a sintetizat mai târziu, într-un memoriu pregătit pentru Frieda, rolul pe care l-a avut în raport cu Ferrini:

18 februarie 2000
Vin pentru prima oară la Akron, să pun la punct detaliile unui aranjament profitabil cu Ferrell-Ferrini. Eu voi găsi materialele, prin sursele mele, Ferrell va asigura finanţarea, iar Ferrini va vinde.

În luna septembrie, Veres a ajuns în Akron cu câteva zile înaintea Friedei, pentru ca el şi Ferrini să poată pune la punct detaliile referitoare la subiectul evangheliilor. Raportul detaliat al lui Veres prezintă evenimentele care au urmat. „Ferrini era entuziasmat de perspectiva tranzacţiei”, scria el. „Orice s-ar spune,

importanţa gloatei [sic] întrecea orice aşteptări."

Veres şi Ferrini au elaborat o strategie preliminară, în vederea exploatării achiziţiei. Ferrini avea cunoscuţi la prestigiosul Muzeu de Artă din Cleveland. Dr. Michael Bennett, custodele secţiei de antichităţi, l-a vizitat pe Ferrini, aşa cum au făcut şi alţi directori ai muzeului, iar Ferrini şi Veres au răspuns printr-un gest de reciprocitate, făcând o vizită la muzeu.

Veres a mai rămas în Akron după plecarea Friedei. După cum nota în raportul său: „Rămân în Akron ca să-l aştept pe Ferrell şi ca să studiez materialul, în speranţa că vor cumpăra toate manuscrisele."

Ferrini avea planuri ambiţioase. El i-a dat acestei noi afaceri numele de cod „Proiectul Primul Cuvânt". Într-un raport pregătit în toamna lui 2000, Ferrini a făcut o schiţă de planificare, care conţinea termenele-limită pentru lansarea proiectului la începutul anului 2002.

În ianuarie 2001, el avea să transmită un comunicat de presă prin care făcea cunoscută existenţa Evangheliei după Iuda. În comunicat, îşi anunţa intenţia de a începe analizarea fotografiilor realizate după manuscrise, procesul de conservare şi traducerea propriu-zisă şi mai spunea că va planifica o conferinţă de presă în februarie 2001.

Era prevăzută şi organizarea unei prime expoziţii deschise publicului, pentru noiembrie sau decembrie 2001. Expoziţia avea să se desfăşoare la

Toppan Printing Museum din Tokyo şi avea să beneficieze de un catalog.

În ianuarie 2002 se preconiza publicarea „Primului Cuvânt”, aceasta fiind urmată, ceva mai târziu în cursul anului 2002, de publicarea unei ediţii facsimil a codexului. Ferrini se gândea la atragerea în proiect a câtorva colective de experţi, selecţionaţi dintre persoane particulare şi instituţii din întreaga lume, fiecăruia atribuindu-i-se sarcini specifice. Printre aceste persoane şi instituţii s-ar fi numărat:

- „o echipă responsabila cu conservarea”, care ar fi reunit cercetători de la universităţile Michigan şi Duke sau de la Muzeul Britanic;
- „o echipă pentru realizarea traducerii”, condusă de Elaine Pagels de la Universitatea Princeton, expert marcant în domeniul evangheliilor gnostice, şi formată din savanţi de la Universitatea Harvard sau de la Biblioteca Morgan din New York;
- „o echipă pentru plasarea în context şi evaluarea teologică, în raport cu gnosticismul şi Nag Hammadi”, din care făceau parte din nou Pagels şi cei de la Universitatea Harvard;
- „o echipă pentru realizarea documentarelor”, care răspundea de filmarea întregului proces;
- „o echipă pentru fotografiere în scopul traducerii” şi „o echipă pentru fotografiere în scopul realizării ediţiei în facsimil”, ultima fiind

proiectată a fi asigurată de firma de carte rară Yoshodo din Tokyo;

- „o echipă pentru redarea aspectelor senzaţionale şi romanţate: prezentarea descoperirii, a recuperării, traducerii şi diseminării”, condusă de Ferrini în persoană şi de Dorothy Shinn, critic de artă de la ziarul local *Akron Beacon Journal;*
- „o echipă pentru pregătirea Expoziţiei Toppan şi a catalogului”, sarcină asumată de Yoshodo şi Ferrini;
- „o echipă pentru plasare în context şi evaluare teologică, istoric şi context Iisus/Iuda pentru creştinii moderni”, care se preconiza că va proveni de la Seminarul Teologic Ashland, deşi în dreptul numelui acestei instituţii era trecut un semn de întrebare.

A mai fost consultat încă un expert, Charles W. Hedrick, profesor la Universitatea de Stat Southwest Missouri, coptolog care participase la săpăturile de la Nag Hammadi şi care era responsabil cu realizarea proiectelor din partea UNESCO. Hedrick era prieten şi fost coleg cu profesorul James M. Robinson de la Claremont, California.

Proiectele ambiţioase pe care şi le făcuseră Veres

şi Ferrini în vederea exploatării Evangheliei după Iuda şi a codexurilor aferente n-au durat mult timp.

James Ferrell a sosit după câteva zile, însoţit de consultantul său financiar, Theresa Schekirke, preşedinta firmei Ferrell Capital. Cineva din grup luase o decizie de-a dreptul ieşită din comun: să pună manuscrisele la păstrare în congelator. Mario Roberty spune: „Ferrini mi-a mărturisit mândru că adoptase această «tehnică» cu scopul de a separa paginile fără a prejudicia manuscrisul. Toţi specialiştii care au auzit despre «tehnica» lui Ferrini au fost şocaţi.” S-a considerat ulterior că procedeul de păstrare la rece contribuise la deteriorarea avansată şi constantă a manuscriselor.

Magnatul propanului a descins la Akron cu un plan de lucru complet diferit de cel pe care-l avea în vedere Ferrini. Potrivit spuselor lui Veres: „Când a sosit Ferrell, am avut impresia că nu era într-o dispoziţie prea bună pentru a face achiziţii. Am aflat mai târziu că starea lui proastă se datora unor probleme pe care le descoperise Theresa Schekirke în evidentele contabile ale lui Ferrini.” Ferrell a refuzat să facă orice comentariu, prin intermediul lui Schekirke, în legătură cu relaţia sa cu Ferrini.

Documentele depuse în instanţă nu precizează când a descoperit Theresa Schekirke ceea ce, în opinia ei, erau nereguli financiare în contabilitatea

lui Ferrini. Veres a consemnat în raportul său, pe care i l-a transmis lui Nussberger câţiva ani mai târziu: „Fapt neştiut de mine la vremea respectivă – era în septembrie 2000 –, Schekirke descoperă probleme referitoare la modul în care s-a ocupat Ferrini de portofoliul lui Ferrell şi de achiziţionarea papirusurilor. [Tranzacţia] ...nu s-a încheiat.” Într-adevăr, în conformitate cu dosarele depuse în instanţă, după doi ani, Ferrini şi Ferrell aveau să sfârşească prin a-şi intenta reciproc procese, întrerupând apoi orice legătură. Printre pretenţiile lui Ferrell era şi solicitarea ca Ferrini să-i pună la dispoziţie o evidenţă contabilă corectă. Ferrini a răspuns, tot prin intermediul documentelor depuse în instanţă, că făcuse deja acest lucru.

De fapt, o serie de documente depuse în instanţă au fost sigilate cu acordul ambelor părţi, iar în ele se aminteşte foarte puţin despre Frieda Tehacos Nussberger sau despre Evanghelia după Iuda. Ceea ce relevă într-adevăr documentele este faptul că relaţia dintre Ferrini şi Ferrell se afla într-o perioadă de tranziţie. Bill Veres, prezent la Akron la momentul vizitei lui Schekirke şi Ferrell, notează că situaţia era foarte confuză: „Părerea pe care o avea Ferrell despre Ferrini se înscrisese pe o curbă descendentă şi presupun că nimic nu-l mai putea face să se răzgândească, indiferent cât de bună ar fi fost afacerea pusă pe tapet.”

Ferrini a făcut şi alte eforturi de a impulsiona vânzările. Printre persoanele pe care le-a contactat

s-a numărat şi Martin Schoyen, sponsorul lui Robinson, care-i relatase în detaliu lui Ferrini despre tratativele purtate în anul 1983, când Robinson îl trimisese pe Stephen Emmel la Geneva. Schoyen l-a mai informat pe Ferrini că Hanna convenise să vândă, în anul 1990, la un preţ de pornire – „mai mult sau mai puţin", potrivit exprimării lui Schoyen – de 986.000 de dolari, iar vânzarea urma să se încheie cu ocazia unei întâlniri programate să aibă loc la New York, în decembrie 1990, aceeaşi întâlnire care a fost anulată din cauza „Furtunii în desert". El l-a rugat pe Ferrini să verifice dacă datele problemei rămăseseră neschimbate. Schoyen netezea calea, pentru a-i face lui Ferrini o „ofertă pe sub mână", după cum s-a exprimat Bill Veres, la aceeaşi sumă sau cu un milion şi jumătate mai puţin decât se angajase Ferrini să-i plătească Friedei, ceea ce ar fi reprezentat o pierdere de proporţii uriaşe pentru comerciantul din Ohio.

Ferrini avea probleme financiare. El le datora sute de mii de dolari câtorva parteneri şi depindea enorm de afacerea cu codexul pentru a-şi acoperi pierderile. În decurs de câteva luni, amintirea momentului în care sărbătoriseră cu entuziasm avea să fie înlocuită de un litigiu mai mult decât neplăcut cu Frieda Nussberger şi avocatul ei, Mario Roberty.

La câteva zile după vizita lui Schekirke la Akron, Veres a informat-o pe Frieda că relaţia dintre

Ferrini şi Ferrell trecea printr-un moment tensionat şi că Ferrini avea probleme financiare. Frieda a început atunci să se gândească la faptul că cele două cecuri postdatate emise de Ferrini nu vor fi onorate. Exista riscul ca ea să piardă 2,5 milioane de dolari, iar Ferrini să rămână cu dreptul de proprietate asupra manuscriselor.

Frieda programase deja o întâlnire cu avocatul ei, Mario Roberty. Afabilul Roberty a studiat şi trăieşte la Basel, un important centru al artei şi culturii. Este un melanj elveţian desăvârşit, o combinaţie judicios dozată între culturile franceză, germană şi italiană şi care glisează cu eleganţă între limbile oficiale ale acestei ţări. Ca fost student al Universităţii Columbia din New York, el Stăpâneşte perfect şi engleza.

La întoarcerea sa în Elveţia, Frieda s-a întâlnit cu Roberty şi, pe data de 15 septembrie, cei doi au plecat cu maşina la o întâlnire de afaceri, traversând centrul Elveţiei, de la Zürich spre Lugano, frumosul oraş situat pe malul lacului cu acelaşi nume, în cea mai sudică parte a ţării, locuită de vorbitori de limbă italiană. Minunatul colorit autumnal al frunzişului le-a presărat drumul cu nuanţe încântătoare de ruginiu şi galben.

Pe drum, Roberty s-a uitat pe contractul semnat de Frieda în America şi a depistat imediat problemele. El i-a spus atunci: „Ai făcut o prostie”.

Când treceau prin apropierea oraşului Schwyz,

Frieda l-a întrebat: „Ce pot face acum?”

„E obligatoriu să recuperăm manuscrisele”, i-a răspuns Roberty.

În Schwyz, Roberty studiase timp de patru ani la un colegiu iezuit numit Maria Hilf sau Ajutorul Mariei. Aici, el şi ceilalţi elevi aveau de îndurat în fiecare dimineaţă lungi perioade de *silencium,* în speranţa corpului profesoral că aceştia vor primi ajutor de la Fecioara Maria la rugăciunile lor de a avea viziuni ale patimilor lui Iisus pe drumul spre răstignire şi înviere. Ironia soartei făcea ca el să revină acum aici, de astă dată în postura celui care dă o mână de ajutor pentru recuperarea cuvintelor rostite de Iuda trădătorul, cel care fusese condamnat de Biserica creştină în formare, în urmă cu o mie opt sute de ani.

Roberty ştia că exista posibilitatea ca Frieda să nu mai primească niciodată banii de la Ferrini şi a înţeles că trebuie să elaboreze o strategie. Primul pas pe care l-a făcut a fost să scoată un dictafon, în ideea de o înregistra pe Frieda povestindu-i despre vânzare. Acţiunea de salvare a evangheliei din locul său de popas de la Akron tocmai începuse.

Problemele financiare ale lui Ferrini se agravau tot mai mult, însă, asemenea multor altor comercianţi de antichităţi şi obiecte de artă din

întreaga lume, el a plecat în pelerinaj la Basel, locul de baştină al lui Roberty şi gazda câtorva dintre cele mai prestigioase târguri de artă şi cultură. Târgul de toamnă se numea CULTURA 2000 şi era dedicat artei antice, clasice, asiatice, precolumbiene, etnografiei şi artei europene. Era organizat în perioada 14–22 octombrie 2000, iar Ferrini avea un stand la primul etaj, în care expunea în special manuscrise cu anluminuri. Roberty a aranjat o întâlnire cu Ferrini la standul său.

Avocatul a socotit că o colaborare cu Ferrini ar fi fost preferabilă unei confruntări directe. În semn de prietenie, el i-a sugerat Friedei să-i ofere lui Ferrini în consignaţie câteva obiecte. Roberty consemna mai târziu într-o scrisoare că Ferrini primise „câteva obiecte de la Nefer AG [firma Friedei] în regim de consignaţie. Până la sfârşitul anului, Nefer AG vă solicită o declaraţie din care să reiasă ce obiecte au fost deja vândute şi pentru care obiecte solicitaţi o prelungire a perioadei de păstrare în consignaţie”.

Deşi avea o fundaţie caritabilă al cărei obiect de activitate erau proiectele în domeniul antichităţilor şi obiectelor de artă, numită Maecenas, Roberty a propus înfiinţarea unei noi fundaţii caritabile, special constituită pentru promovarea proiectului codexului, care urma să funcţioneze conform legislaţiei elveţiene, pe baza unei donaţii iniţiale de 100.000 de dolari, vărsată

în participaţie egală de Frieda şi Ferrini. Reacţia lui Ferrini nu a fost una negativă, însă era evident că mai întâi voia să cântărească oferta, sperând probabil să vândă o parte din materialul care se afla în posesia lui.

Deoarece nu s-a ajuns la niciun rezultat pe cale amiabilă, la sfârşitul anului 2000, Roberty a găsit o metodă mai dură de a reintra în posesia manuscriselor. Părţile interesate s-au întâlnit în luna decembrie la New York, pentru a găsi o cale legală prin care Frieda să poată recupera textele. Runda de întâlniri a fost tensionată. Ferrini era reprezentat de Eric Kaufman, un avocat respectat, el însuşi pasionat de manuscrise antice şi medievale. În timp ce fiecare dintre cele două părţi lupta să-şi apere poziţia, Kaufman a studiat proveniența manuscriselor care-i aparţinuseră Friedei. El a argumentat că acestea probabil intraseră în Statele Unite în mod ilegal şi a afirmat în continuare că vânzarea de texte obţinute pe căi ilegale era în sine ilegală, deşi s-a convenit că Frieda nu era răspunzătoare de importul manuscriselor, Hanna Asabil fiind cel care a adus codexul în Statele Unite, în anul 1984.

Roberty a dezvoltat ideea iniţială de a înfiinţa o fundaţie, special pentru codex. Conceptul originar al lui Ferrini, „Proiectul Primul Cuvânt”, a fost modificat, devenind „Proiectul Logos”.

Pe 15 decembrie 2000, într-o notă înaintată lui Kaufman, Roberty a solicitat ca punctele

înţelegerii la care s-a ajuns în cursul întrevederii de la New York să fie consemnate în scris. El a adăugat:

Mai întâi, trebuie să ne asigurăm că dl Hanna Asabil[2] sic obţinuse titlul de proprietate asupra manuscriselor în mod corect, legal şi în beneficiul său şi că avea dreptul de a-i vinde aceste documente Friedei. *După ce voi reveni la Basel, voi analiza această chestiune şi vă voi transmite concluziile la care am ajuns, astfel încât să puteţi studia şi dumneavoastră problema.*

Roberty a insistat asupra obligativităţii de a fi păstrată confidenţialitatea:

Este clar înţeles de către toate persoanele implicate că nimeni, în afara fundaţiei, nici chiar Bruce sau Frieda, nu are dreptul să difuzeze sau să comercializeze informaţii referitoare la, despre sau decurgând din manuscrise. Mai mult decât atât, pentru moment şi până la clarificarea tuturor aspectelor legale, este în interesul proiectului să se păstreze secretul absolut în legătură cu existenţa lui.

Către mijlocul lunii ianuarie 2001 s-a încheiat o convenţie de principiu privind anularea vânzării iniţiale în favoarea lui Ferrini. Ferrini era obligat să restituie toate manuscrisele, exceptând două – tratatul de matematică şi epistolele pauline –, iar cecurile puse de Ferrini la dispoziţia Friedei aveau

---

[2] Pseudonim

să fie anulate. Urma să se întocmească un inventar al tuturor bunurilor, în scopul furnizării unei evidenţe detaliate a obiectelor ce urmau a fi returnate. Ferrini era obligat să achite un preţ total de cumpărare pentru tratatul de matematică şi epistolele pauline, care se ridica la 300.000 de dolari. Se înfiinţa o nouă fundaţie, Logos, iar lui Ferrini i s-a lăsat libertatea de a alege dacă dorea să participe sau nu.

Totuşi, Ferrini a ezitat. Nici Roberty, nici Frieda nu au reuşit să obţină un răspuns ferm, astfel încât înţelegerea să poată fi finalizată. Cu cât aşteptau mai mult, cu atât devenea mai probabil că Ferrini intenţiona să vândă manuscrisele.

Este posibil ca amânarea răspunsului din partea lui Ferrini să se fi datorat unui scop precis, pe care acesta îl avea în vedere. În lunile ianuarie şi februarie, el avea deja nişte proiecte de vânzare a anumitor texte, străduindu-se să afle care era, în esenţă, valoarea manuscriselor. Cum se angajase să achite 2,5 milioane de dolari, trebuia să ceară un preţ total de vânzare care să depăşească bine această cifră. Considera că reuşise să clasifice diversele papirusuri. Acum era în plin proces de negocieri pentru tratatul de matematică şi spera să poată vinde epistolele pauline, deşi ultima afacere a fost anulată.

Propunerea de a înfiinţa Fundaţia Logos, în care Ferrini şi Frieda urmau să lucreze împreună, a fost curând dată uitării. Din punctul de vedere al lui

Roberty nu era de dorit o viitoare colaborare între clienta lui şi Ferrini. În numele Friedei, el îşi propunea să anuleze cecurile postdatate pe care i le oferise Ferrini Friedei şi să recupereze pentru clienta sa preţioasele manuscrise.

Asupra lui Ferrini s-au exercitat presiuni pe mai multe fronturi. Potrivit documentelor depuse în instanţă, pe 1 februarie 2001, Ferrini şi Ferrell au ajuns la o nouă înţelegere, prin care Ferrell îi impunea lui Ferrini condiţii stricte în ceea ce priveşte drepturile de reprezentare de către el a manuscriselor cu anluminuri, a tablourilor şi a altor obiecte de artă din colecţia particulară care-i aparţinea lui Ferrell.

Judecând după această convenţie, Ferrell îşi pierduse încrederea în buna-credinţă a lui Ferrini. Acesta din urmă a susţinut ulterior că încheiase această înţelegere sub ameninţarea cu închisoarea.

Roberty s-a hotărât să se joace cu focul – ştiind prea bine că cei care procedează astfel „se ard" de cele mai multe ori – şi a lăsat treptat să transpire informaţii confidenţiale, cu scopul de a face presiuni asupra lui Ferrini. Pentru scurgerea de informaţii, Roberty a ales un blogger de pe internet, pe nume Michel van Rijn, un olandez care avea o pagină web personalizată, cu texte scandaloase „despre obiecte de artă şi antichităţi". El şi Van Rijn se întâlniseră cu un an înainte, când discutaseră despre o chestiune legată de un

muzeu japonez. Cu acest prilej, Van Rijn îi spusese lui Roberty că fusese angajat al New Scotland Yard, deşi fusese dat afară – dintr-o eroare, după cum s-a exprimat el însuşi – de agenţia britanică. Van Rijn a susţinut atunci că deţine informaţii compromiţătoare despre clientul japonez al lui Roberty şi, potrivit afirmaţiei lui Roberty, i-a cerut bani pentru a nu divulga nimic din informaţiile respective.

În ciuda naturii nebuloase a unei asemenea solicitări, după cum a interpretat-o Roberty, el a găsit că Van Rijn este un tip pitoresc, deşi excentric şi uneori iraţional: „E nebun, e bolnav, dar e fascinant."

Sperând să exercite o oarecare presiune asupra lui Ferrini, Roberty i-a vorbit lui Van Rijn despre afacerile dintre Frieda şi Ferrini. Roberty a compus o schiţă de articol pe care olandezul urma să-l publice pe pagina sa web, sub semnătura „Van Rijn", în care Frieda şi proiectul ei erau prezentate într-o lumină favorabilă.

Toate aceste manuscrise sunt documente istorice nepreţuite, comparabile doar cu descoperiri majore ca arhiva de la Nag Hammadi şi Manuscrisele de la Marea Moartă găsite la Qumran. Ele aparţin patrimoniului universal şi trebuie conservate şi studiate în mod public. Drept urmare, Frieda a înfiinţat o fundaţie publică, acesteia fiindu-i donate manuscrisele. Însă Ferrini intenţionează să obţină bani de pe urma lor, spre a-şi satisface propriile ambiţii şi setea de bani... Cumpărători,

feriţi-vă de acest comerciant inconştient, care vrea să vândă fragmente din istoria noastră.

Într-un mesaj transmis prin e-mail pe 5 februarie, Roberty l-a felicitat călduros pe Van Rijn pentru munca sa.

Ai făcut o treabă genială. Felicitări! Ţi-ai actualizat pagina în cea mai bună manieră posibilă şi îţi admir talentul...

Ideea este că as vrea să continui presiunile asupra lui B.F. Până când îşi va onora promisiunea [avocatului]. De aceea, poate cea mai potrivită şi unica actualizare posibilă a temei „Bruce în libertate" este să prezentăm adevărul gol-goluţ.

Să sperăm că B.F. Se va tine de cuvânt [al avocatului] şi va restitui manuscrisele până în 14–15 februarie 2001.

Totuşi, relaţia dintre cei doi s-a dovedit a fi incertă, fiindcă Van Rijn avea să se întoarcă mai târziu împotriva lui Roberty, scriind pe pagina sa web: „Pe măsura derulării relaţiei mele cu Roberty, m-am confruntat cu o situaţie din ce în ce mai puţin atrăgătoare a activităţilor lui." Când Roberty a verificat articolul publicat de Van Rijn a doua zi pe pagina sa, a constatat că textul fusese modificat. I-a trimis atunci un e-mail lui Van Rijn, spunându-i: „Sincer, nu sunt încântat de ce-ai făcut. În primul paragraf apar informaţii pe care, evident, numai eu ţi le-aş fi putut furniza, iar asta ar putea îngreuna şi mai mult negocierile de mâine

(adică de astăzi).” Adevărul este că Van Rijn era un nebun în libertate, adică, potrivit spuselor de mai târziu ale lui Roberty, „un psihopat suferind de paranoia”, având permanentă nevoie de atenţie şi de încurajare. Încercările lui Roberty de a-l ţine în frâu au fost doar parţial încununate de succes.

La începutul lunii februarie, Ferrini şi Kaufman au reacţionat vehement la acuzaţiile publicate pe pagina web a lui Van Rijn. Pe 8 februarie, Kaufman i-a scris lui Roberty, subliniind faptul că Roberty şi Frieda nu furnizaseră încă niciun fel de dovezi privind titlul de proprietate. „În aceste circumstanţe”, scria Kaufman,

> este extrem de supărător să constatăm cum prietenul dumneavoastră, Van Rijn, îl expune pe Ferrini unor acuzaţii publice de furt, emitere de cecuri false şi fără acoperire, de situaţie financiară dezastruoasă şi multe alte diverse atacuri *ad hominem.* Însă mult mai deranjantă este sugestia dumneavoastră că Ferrini s-ar face vinovat de infracţiunea de a nu onora plata manuscriselor sau de a nu le restitui…
>
> Ferrini este cel prejudiciat prin incidentele de până acum. Reputaţia lui Ferrini este cea care a fost pătată de Van Rijn, pe baza informaţiilor care i-au fost furnizate şi a dezinformărilor care i-au fost transmise. De aceea, Ferrini este cel care va suferi pierderi financiare substanţiale, dacă nu-şi poate convinge clientul că deţine un titlu de proprietate corect asupra lucrărilor, cumpărate şi date spre vânzare de Ferrini cu bună-credinţă.

Între timp, Van Rijn continua să se delecteze cu

informaţiile care-i picaseră în mână. Pentru el, Roberty constituia o sursă fecundă de informaţii pentru pagina sa de web. Voia să publice materialul de care dispunea. „Cred că a venit momentul să-i dăm acestui «Bruce în libertate» ceea ce i se cuvine”, îi scria el lui Roberty pe 6 martie 2001.

Roberty, care păstrase în tot acest timp legătura cu Van Rijn, nu i-a dat niciun răspuns prin e-mail. La începutul lunii martie nu mai avea nevoie de Van Rijn şi de portalul lui în chestiunea Evangheliei după Iuda, cel puţin pentru moment. Până la data respectivă, contractul fusese încheiat şi obţinuse restituirea manuscriselor antice în favoarea clientei lui. Transferul proprietăţii urma să constituie subiectul unor discuţii şi litigii ulterioare. El l-a temperat pe impetuosul Van Rijn, încercare la care acesta i-a răspuns în felul următor, printr-un e-mail: „M-am hotărât să nu mai scriu despre Bruce. Însă, dacă Friedei îi mai vin şi alte idei, mi-ar face plăcere să le aud.” Contractul dintre Bruce Ferrini şi Frieda Tehacos Nussberger a fost finalizat de principiu în cea de-a doua săptămână a lunii februarie 2001. În cele din urmă, doar tratatul de matematică avea să-i rămână lui Ferrini, în schimbul unui preţ de achiziţie de 100.000 de dolari.

Pe 15 februarie, Frieda şi Roberty au plecat cu avionul spre Cleveland, pentru a recupera manuscrisele pe care Frieda i le lăsase în

consignaţie lui Ferrini în urmă cu cinci luni. Roberty a apelat la serviciile bine cunoscutei firme de avocatură Taft, Stettinius şi Hollister LLP să-l reprezinte în formalităţile de transfer. „Acordul voluntar" dintre părţi a fost semnat pe 16 februarie 2001.

Frieda îşi aminteşte de momentul recuperării, care s-a petrecut la Akron, pe 16 februarie, nu cu un sentiment de recunoştinţă sau de fericire, ci ca de un prilej de dureroasă umilinţă: „Se ajunsese la o înţelegere şi semnasem documentele. Avocaţii mei m-au însoţit la Akron, pentru că voiau să se asigure că totul avea să decurgă fără probleme. Trebuia să semnez că am primit totul, toate manuscrisele, plus câteva inele pe care i le lăsasem în consignaţie lui Ferrini la Târgul de la Basel.

Nu inelele constituiau problema. Aveam fotografiile şi descrierea lor. Însă papirusurile... cum puteam stabili dacă lipseşte ceva şi ce anume? Ştiam că nu aveam cum să identific ce manuscrise îmi restituia Ferrini. Când le-am luat de la Hanna, din Brooklyn, şi le-am dus la Yale, nici n-am îndrăznit să mă uit peste ele. Nici măcar n-am vrut să-mi asum riscul de a le fotografia, ştiind că cea mai mică mişcare putea să le producă stricăciuni, iar asta ar fi reprezentat o pierdere uriaşă.

Ferrini avea totul pregătit. Eram la el acasă. Le-a expus pe toate pe o masă mare, din stejar – care

arăta ca o imitaţie după un original renascentist – , din impresionanta bibliotecă a vilei sale.

Când m-am uitat la lucrurile de pe masă... foile se desfăceau şi în jur pluteau fragmente infime... am simţit că ameţesc. Era imposibil să-mi dau seama ce primesc înapoi după această bătălie costisitoare şi extrem de dureroasă. Niciodată, în toată cariera mea, n-am fost obligată să trec prin experienţa recuperării unor bunuri cu atâtea litigii şi înconjurată de atâţia avocaţi. Mario Roberty şi încă trei reprezentanţi ai firmei Taft & Stettinius... Mi-a displăcut profund. M-am simţit profund umilită.

Toată lumea mă privea cu un aer inchizitorial: «E totul acolo?» Asta mă întrebau toţi. Iar eu dădeam din cap prosteşte. Cum puteam şti ce-i acolo, în coptă şi-n greacă, în manuscrisele acelea vechi? A trebuit să semnez o hârtie sau câteva hârtii. Nu-mi mai aduc aminte. După care am început să împachetăm şi am făcut fotografii."

Cu o zi înainte, Roberty şi Frieda se pregătiseră şi cumpăraseră ambalaje de la un mare magazin universal aflat la periferia oraşului Cleveland. După cum s-a exprimat Frieda, „erau superechipaţi" să reintre în posesia manuscriselor şi să revină cu ele în Elveţia.

După ce au terminat de împachetat, Ferrini a propus să deschidă o sticlă de şampanie. Toţi cei care au rămas acolo au închinat o cupă. „Avea un gust oribil. Era caldă şi acră", îşi aminteşte Frieda.

Următorul pas era să ducă materialele la maşină şi să plece din Akron. „Am părăsit vila aceea blestemată din Akron. Aveam braţele încărcate de manuscrise.”

Frieda şi Roberty au ajuns la New York în seara aceleiaşi zile şi au cumpărat imediat bilete la cursa de Zürich. „Îmi amintesc cum stăteam aşezaţi pe locurile noastre, cu Iuda între noi. Eram uşuraţi... şi, în fond, fericiţi, fiindcă dificila misiune se încheiase cu succes şi reuşiserăm să recuperăm manuscrisele. Am băut câteva pahare cu şampanie bună, iar apoi am adormit.”

Frieda a început să simtă că evenimentele prin care trecuse erau nefireşti, că nu putea găsi o explicaţie raţională. În ceea ce o privea, blestemul lui Iuda nu încetase să se facă simţit. Ea a rezumat astfel experienţa: „Iuda nu voia să-mi dea pace. Se agăţase de mine şi mă chinuia. Viitorul era sumbru. Viitorul manuscriselor era mai urât ca niciodată.”

Însă Evanghelia după Iuda ajunsese la punctul culminant al aventurii sale şi se înscrisese, în fine, pe drumul corect spre restaurare. Frieda a înţeles că paşii pe care urma să-i facă nu erau uşori şi că seria întâmplărilor stranii care făcuseră din această complexă şi, de multe ori, dureroasă asociere cu Evanghelia după Iuda un soi de grea încercare în plan personal nu se încheiase încă. Frieda, o persoană în mare măsură laică până în acel moment al vieţii sale, a reflectat la ceea ce

credea că i se întâmplă din cauza cuvintelor inspirate de credinţă, gând care a surprins-o până şi pe ea.

„Iuda m-a ales pe mine să-l reabilitez”, a spus ea. „El mă conducea, trăgând sfori să mă readucă pe drumul cel bun. Numai că forţele nepământeşti care-l ţinuseră în întuneric timp de veacuri se împotriveau gestului de a restitui omenirii cuvântul său.

Totul a început odată cu furtul şi a continuat, urmărindu-mă la fiecare pas. Era ca şi când duhul din lampa lui Aladin ar fi fost eliberat. Era ca şi cum Iuda lupta de partea mea, încercând să mă protejeze de lovituri, rezolvând problemele pe măsură ce-şi făceau apariţia, conducându-mă prin labirint până la momentul final al salvării.”

Această poveste are şi câteva post-scriptumuri.

În toamna anului 2002, Bruce Ferrini s-a oferit să finanţeze construirea unui important centru în cadrul universităţii unde îşi făcuse studiile, Universitatea de Stat Kent, centru care urma să poarte numele fiului său – Institutul Matthew Ferrini pentru Cercetări în Domeniul Evoluţionismului Uman –, contribuţia sa ridicându-se la 6,8 milioane de dolari. Universitatea a distribuit pliante cu texte despre distinsa carieră ale lui Ferrini.

Darul de câteva milioane de dolari a fost inspirat probabil de durerea de neconsolat pricinuită de pierderea fiului său, care murise cu un an înainte. Ferrini avea deja datorii uriaşe. Potrivit spuselor profesorului Owen Lovejoy, care urma să conducă proiectul pentru Universitatea de Stat Kent – Ferrini fiindu-i student cu ani în urmă conceptul pe care se baza construirea centrului era ridicarea unui monument în memoria fiului lui Ferrini. Într-adevăr, le-a parvenit o mică sumă de bani, pe care Lovejoy a numit-o „fonduri de lucru", suficientă pentru a cumpăra rechizite şi diverse materiale, dar nicidecum pentru a demara proiectul. Întreaga sumă n-a intrat niciodată în posesia universităţii. În anul 2005, Institutul Matthew Ferrini, atât de amplu promovat, dispăruse de pe portalul Universităţii Kent. Lovejoy s-a plâns în legătură cu nefinalizarea proiectului şi s-a exprimat sec: „Acest proiect este mort şi îngropat."

Cât despre tratatul de matematică din Antichitate pe care-l obţinuse Ferrini, el avea doi potenţiali clienţi şi, aparent, aceleaşi porţiuni ale sale erau oferite spre vânzare ambilor. Ferrini a găsit un cumpărător prin intermediul unui cunoscut şi respectat comerciant de manuscrise şi obiecte de artă din Londra, Sam Fogg. Noul proprietar al tratatului de matematică este un cetăţean american care preferă să-şi păstreze anonimatul. Se ştie că acest colecţionar a

achiziţionat înainte de asta Palimpsestul lui Arhimede, un celebru text matematic datând din Antichitate, care este în curs de a fi restaurat şi tradus la prestigiosul Muzeu de Artă Walters din Baltimore, Maryland.

Fogg l-a cooptat pe Alexander Jones, de la Universitatea din Toronto, un talentat, energic şi întreprinzător erudit canadian, specializat în texte ştiinţifice antice, în vederea studierii şi publicării tratatului de matematică achiziţionat. Jones intenţionează să-l publice în 2008, în colaborare cu Roger Bagnall, de la Universitatea Columbia.

Ceea ce uimeşte în legătură cu această tranzacţie este faptul că Ferrini a făcut o vânzare suplimentară, distinctă, a cel puţin trei pagini din manuscrisul tratatului de matematică, care nu au fost incluse în vânzarea efectuată prin intermediul lui Fogg. Ferrini le-a vândut direct unui renumit colecţionar şi filantrop din Los Angeles, Lloyd Cotsen, donator important în domeniul antichităţilor şi obiectelor de artă. În anul 1997, Cotsen a făcut o donaţie către Universitatea Princeton, instituţia de învăţământ pe care a absolvit-o, cu scopul de a înfiinţa Biblioteca Cotsen pentru Copii. Doi ani mai târziu, el a făcut o altă donaţie, în beneficiul Universităţii California din Los Angeles, cel mai important gest filantropic făcut până în acel moment din istoria arheologiei americane.

Deşi Cotsen a cumpărat direct de la Ferrini

tratatul de matematică, el nu l-a păstrat la Los Angeles, ci, potrivit mărturiei lui Lyn Tansey, de la firma lui Cotsen, a expediat imediat paginile achiziţionate Arhivei Universităţii Princeton. În acest fel, tratatul a trecut automat în responsabilitatea custodelui secţiei de manuscrise, Don Skemer. Jones, care şi-a petrecut un an ca expert la Institutul pentru Cercetări Avansate de la Princeton, a reuşit să examineze la universitate paginile, în toamna anului 2005. Fapt deloc surprinzător, el a scris în raportul său că paginile făceau parte din acelaşi manuscris pe care el şi Bagnall intenţionau să-l publice.

Bagnall a comentat mai târziu că era „scandalos" faptul că tratatul fusese vândut în secţiuni distincte. Din punctul lui de vedere, era un act evident iresponsabil.

Însă asta nu era tot ceea ce lipsea. Frieda Tehacos Nussberger avea să afle curând că dispăruseră, de asemenea, pagini şi fragmente din Evanghelia după Iuda şi din alte texte de pe papirus.

Roberty şi Frieda bănuiau câteva persoane prin mâinile cărora trecuseră, la un moment dat, documentele sau care avuseseră acces la el – de la Mia din Grecia la Bruce Ferrini din Ohio şi la Bill Veres din Londra.

În anul 2004, Veres i-a răspuns prompt Friedei, printr-o scrisoare, negând faptul că ar fi extras

ceva din material:

Înţeleg că o parte semnificativă din papirusurile pe care le-am văzut pentru prima oară la Akron lipsea la restituirea manuscriselor. Înţeleg că Ferrini a pretins că am rămas singur cu materialul în perioada în care m-am aflat la el acasă şi că atunci aş fi putut fura/extrage câteva fragmente sau pagini. Deşi este adevărat că mi s-a permis accesul liber la el acasă şi că am fost lăsat singur (asta s-a întâmplat înainte şi după vizita lui Ferrell), Ferrini nu mi s-a plâns niciodată la momentul respectiv că i-ar fi lipsit ceva. Înţeleg de la dumneavoastră că au dispărut câteva fragmente învelite în ziarul grecesc şi dintr-un plic Fedex. Într-adevăr, sunt martor că acestea i-au fost livrate lui Ferrini şi că erau la el la momentul plecării mele din Akron.

În ciuda tuturor manevrelor şi afacerilor sale, Ferrini s-a înglodat şi mai mult în datorii. Pe 15 septembrie 2005, el şi-a declarat falimentul la un tribunal din Ohio.

În ianuarie 2006 au ieşit la suprafaţă două pagini din Evanghelia după Iuda, identificate ca fiind paginile cinci şi şase. Aceste pagini îi fuseseră trimise unui colecţionar particular din New York, după ce manuscrisele pe papirus îi fuseseră restituite Friedei Tehacos. Expeditorul era Bruce Ferrini. Toate încercările de a-l contacta pe comerciantul de manuscrise din Ohio au fost zadarnice.

Toate aceste triste şi chiar dezonorante stratageme au atras după ele şi un rezultat pozitiv. Evanghelia după Iuda fusese recuperată de către Frieda Tehacos Nussberger, care era acum ferm hotărâtă să găsească resursele şi experţii capabili să facă din document un text care putea fi din nou citit. În ciuda sau poate tocmai din cauza greşelii ei de a-i fi vândut codexul pe papirus lui Bruce Ferrini, ea se simţea datoare să-l restaureze.

La bordul avionului care-i ducea acasă, în Elveţia, Mario Roberty a convins-o pe Frieda să predea manuscrisele fundaţiei pe care o înfiinţase el însuşi în beneficiul artei şi antichităţilor din întreaga lume: Fundaţia Maecenas pentru Artă Antică. Fundaţia numită după Mecena – protectorul artelor şi literaturii în Roma antică – se implicase activ în finanţarea unor săpături arheologice în Egipt, participase la lucrările de conservare a colecţiei de piese arheologice a Republicii Tadjikistan şi colaborase la alte proiecte arheologice din diverse ţări ale fostei Uniuni Sovietice, precum şi din China. Fundaţia Maecenas era dispusă să doneze codexul, ca şi celelalte secţiuni, Republicii Arabe Egipt, angajându-se să se implice, în acelaşi timp, în activitatea de restaurare şi de publicare a acestuia.

Iată cum o călătorie îndelungată luase acum o

turnură mai bună.

Capitolul treisprezece
Ravagiile timpului

În decursul îndelungatei mele cariere, mi-au trecut prin faţa ochilor nenumărate documente pe papirus, în coptă sau în greacă, însă nu mi-a fost dat niciodată să văd vreunul atât de deteriorat ca acesta.

Rodolphe Kasser

Experienţa sfâşietoare prin care trecuse la Cleveland era de domeniul trecutului. Frieda Tehacos Nussberger revenise cu manuscrisul pe meleagurile liniştite ale Elveţiei. Ea şi Mario Roberty elaboraseră un plan din care nu lipsea posibilitatea returnării, în final, a codexului din care făcea parte Evanghelia după Iuda ţării din care provenea exemplarul păstrat în limba coptă: Egiptului. Dar, mai întâi, cei doi se confruntau cu sarcina dureros de dificilă şi cu istovitorul proces de organizare a documentelor pe care le deţinea Frieda. Erau textele în forma completă în care fuseseră cu mai puţin de un an înainte, când i le restituise Universitatea Yale?

Pe 12 martie 2001, un papirolog asociat la Universitatea Ivy League a sosit în Elveţia, să ajute

la stabilirea a ceea ce fusese restituit şi a ceea ce dispăruse între timp. Expertul, care studiase destul de amănunţit codexul la un moment dat, a descoperit lipsa a numeroase fragmente din codexul copt. După evaluare, expertul în manuscrise antice a informat-o pe Frieda că, în afara fragmentelor, păreau să lipsească încă aproximativ patru sau cinci pagini din Epistola lui Petru către Filip şi întreaga secţiune intitulată „Jacov". Nu era sigur ce fragmente lipseau sau dacă lipseau din Evanghelia după Iuda. Expertul a rezumat astfel lucrurile în raportul său:

Au existat şapte mape de manila, având zeci de fragmente fiecare, care proveneau din acelaşi codex ca şi Evanghelia după Iuda.

Este posibil ca multe dintre aceste fragmente să fi făcut parte din Epistola lui Petru către Filip sau din Prima Apocalipsă a lui Iacov. Aceste două opere erau plasate în codex înaintea Evangheliei după Iuda. Fragmentele erau de diverse dimensiuni, de la mărimea unui timbru şi până la 10 cm^2. În afara acestor fragmente din mape existau cinci fragmente mai mari, având o dimensiune apropiată de cea a unei pagini A4, provenind din aceeaşi secţiune a codexului Iuda. (Aproximativ de dimensiunea acestei pagini transmise.) Acestea erau ambalate în foi de ziar, scrise în greacă. Unul dintre ele poartă colofonul „Iacovï" (cu numele ï d k w B).

Nu a mai rămas nici măcar o singură piesă din aceste zeci de secţiuni din codexul Iuda, care erau ambalate separat faţă de partea principală a codexului. Ele sunt scrise de acelaşi scrib ca şi Evanghelia după Iuda, iar

papirusul este identic sub aspectul culorii şi al calităţii cu cel pe care a fost scrisă secţiunea despre Iuda.

Descoperirile expertului au ridicat câteva semne de întrebare tulburătoare. Vânzarea documentelor către Ferrini fusese decizia Friedei şi, prin urmare, responsabilitatea ei. Se pare că, în perioada în care codexul rămăsese la el, dispăruseră câteva pagini. Frieda simţea că este de datoria ei să dea de urma paginilor pierdute.

De asemenea, Fundaţia Maecenas trebuia să ia o hotărâre în privinţa abordării procesului de conservare şi de traducere. Fundaţia era gata să accepte sfaturile unor experţi în coptologie şi papirologie, numai că aceste persoane trebuiau să fie de o discreţie absolută. Recomandarea expertului cu care Frieda abordase discuţia era să efectueze lucrările de conservare şi de traducere într-un cadru instituţionalizat, ceea ce ar fi fost mai simplu şi, probabil, mult mai sigur sub aspectul reuşitei. Österreichische Naţionalbibliothek – Biblioteca Naţională a Austriei – din Viena era una dintre posibilităţi. Austriecii dispuneau de excelente dotări interne şi de cercetători calificaţi şi competenţi în ceea ce priveşte reconstituirea manuscrisului. Specialistul lor în conservare era cunoscut ca unul dintre cei mai buni în domeniu. S-a sugerat ca manuscrisul să le fie încredinţat austriecilor, în scopul conservării şi publicării lui în decurs de cinci ani,

urmând ca fundaţia să-şi rezerve drepturile de publicare şi de traducere.

O alternativă era ca întreaga activitate să fie efectuată în Elveţia. Au existat două propuneri: Fundaţia Martin Bodmer, deşi era în curs construcţia unui muzeu şi nu dispunea de fondurile necesare, şi Antikenmuseum din Basel. Lui Roberty şi Friedei li s-a spus că niciunul dintre aceste institute nu dispunea de condiţii academice sau de conservare pentru un asemenea proiect şi că personalul pentru cercetare trebuia suplimentat cu specialişti din exterior. Se putea recurge la sprijinul unui institut sau al unei universităţi din Statele Unite, care dispunea de personalul corespunzător, de pildă, puteau fi numiţi în acest proiect specialişti, fie absolvenţi, fie cercetători care îşi definitivaseră doctoratul.

Printre oamenii de ştiinţă consideraţi apţi să se ocupe de acest proiect era şi Stephen Emmel, care se numărase printre cei care verificaseră textele în anul 1983. Iar alţi posibili participanţi cu bune referinţe erau Tito Orlandi, Anne Boudhors, Bentley Layton, Frederick Wisse şi Charles Hedrick. Cel puţin unul dintre ei, şi anume Layton, văzuse deja textul şi îşi adusese contribuţia la identificarea lui.

Împreună cu Roberty, Frieda şi-a propus să găsească pe cont propriu persoana potrivită pentru traducere. A descoperit că unul dintre cei mai de seamă coptologi ai lumii trăia chiar acolo,

în Elveţia: Rodolphe Kasser. Elveţian francofon, Kasser este profesor emerit de coptologie la Universitatea din Geneva. În cursul anilor ’70, el a făcut parte din grupul restrâns de cercetători care au supravegheat descoperirile de la Nag Hammadi. În perioada respectivă, el a intrat în conflict cu secretarul general al proiectului, americanul James Robinson. În contextul mai vechii lor dispute personale, traducerea de către Kasser a Evangheliei după Iuda ar fi reprezentat o victorie extraordinară.

Kasser a crescut într-un orăşel numit Yverdon-les-Bains, situat pe malul lacului Neuchâtel, cu apa limpede ca cristalul. A făcut studii de teologie protestantă şi şi-a început cariera ca pastor în Biserica Reformată a Elveţiei, un vlăstar desprins la scurt timp după Reformă, care îmbina elemente calviniste cu conservatorismul elveţian de modă veche. Kasser a trecut de la haina preoţească la studierea limbilor şi a culturii din perioada de început a creştinismului. Convingerile lui au fost inspirate de o viziune a patimilor lui Hristos, a răstignirii şi a învierii lui.

Iniţial, Kasser a ales să studieze aramaica, *lingua franca* vorbită pe ţărmul răsăritean al Mediteranei în epoca lui Iisus. Se crede că Iisus şi-a ţinut predicile şi discuta cu apostolii în aramaică, limba populară, vorbită de comunităţile iudaice răspândite pe colinele stâncoase şi prin

sătucurile de pe tot cuprinsul Ţării Sfinte.

Printr-o răsturnare a destinului, care s-a dovedit până la urmă benefică, Kasser a aflat că aproximativ doisprezece studenţi sau poate mai mulţi i-o luaseră înainte şi solicitaseră să facă nişte cursuri de aramaică, în aceste condiţii numărul celor înscrişi depăşind numărul de locuri disponibil. Cineva l-a sfătuit să studieze, în schimb, copta, iar Kasser a fost încântat de această şansă. Ştia că limba greacă se vorbea aproape în aceeaşi măsură ca şi aramaica, fiind răspândită, în perioada de început a creştinismului, practic în întreaga regiune din răsăritul Bazinului Mediteraneean. Vorbitori de limbi clasice erau pe toate drumurile. Cu timpul, copta a recurs la alfabetul de bază al limbii greceşti, la nivelul limbii copte operându-se câteva modificări, inclusiv adăugarea a şapte litere suplimentare. De asemenea, Kasser era la curent cu descoperirea extraordinară a unor papirusuri, în apropierea unei aşezări până atunci necunoscute din Egiptul Superior, numită Nag Hammadi. Parţial şi datorită implicării sale în acest proiect, el avea să devină unul dintre cei mai de seamă experţi în domeniu.

Pe data de 24 iulie 2001, Frieda şi Roberty s-au întâlnit cu Kasser la o cafenea din Zürich. Kasser venise singur cu trenul până acolo. Avea pe atunci peste şaptezeci de ani şi era destul de greoi în mişcări din cauza bolii Parkinson de care suferea

şi care făcuse ravagii asupra corpului său, iar din această cauză îi tremura mâna dreaptă şi era nesigur pe picioare. Când l-a văzut, Frieda a fost foarte afectată. Primul ei gând a fost: „Nu va reuşi să termine lucrările de restaurare."

Cu toate acestea, după ce au băut o cafea şi au mâncat fursecuri, au plecat cu toţii spre locul în care era păstrat manuscrisul, iar Kasser l-a examinat pentru prima oară. „În ceea ce mă priveşte, curiozitatea mea a fost mai puternică decât prudenţa", îşi aminteşte el. „Trebuia neapărat să văd artefactul." Imediat ce a văzut în ce stare de deteriorare ajunsese, şi-a dat seama că avea nevoie de un expert în lucrări de restaurare. A sunat-o de pe telefonul Friedei pe Florence Darbre, restaurator principal la Fundaţia Bodmer, să verifice dacă este disponibilă. Ea nu văzuse textele, însă avea un mare respect fată de Kasser.

În ciuda bolii devastatoare, Kasser era renumit pentru imensul său devotament faţă de activitatea desfăşurată şi pentru perseverenţa în muncă. Din punctul de vedere al lui Nussberger şi Roberty, întâlnirea decursese bine. După ce au aflat mai multe informaţii în legătură cu pregătirea sa, cei doi au hotărât să-i încredinţeze codexul.

La următoarea întâlnire, care a avut loc două luni mai târziu, Darbre şi-a făcut şi ea intrarea în scenă. Dintr-o necunoscută, ea ajunsese unul dintre cei mai mari restauratori de papirusuri antice din Europa. Pornind din Nyon, un orăşel

situat pe malul Lacului Geneva, ea şi-a efectuat studiile la Universitatea din Geneva, apoi la un institut de artă din Berna. Era restauratoare, responsabilă cu reconstituirea a numeroase manuscrise pe papirus la muzeul prestigioasei Fundaţii Bodmer din orăşelul Cologny, aflat în apropierea Genevei, unde Kasser era consultant principal.

Purtând discuţia în franceză, Frieda a simţit imediat stabilindu-se raportul cu eruditul cercetător şi cu mult lăudata restauratoare pe care acesta o propusese. Cei doi vizitatori şi soţia lui Kasser, Anna, au fost şocaţi văzând starea în care se afla manuscrisul şi, în acelaşi timp, fascinaţi de cantitatea de informaţii preţioase pe care trebuia să o fi conţinut.

La cea de-a doua examinare a manuscrisului, Kasser s-a convins că era vorba despre o operă antică de o valoare considerabilă. „Spre norocul meu, soarta mi-a oferit şansa ca acest manuscris să-mi iasă în cale şi să o cunosc pe posesoarea lui, care era hotărâtă să-l restituie în mod oficial statului egiptean... Se impunea ca artefactul să fie mai întâi reconstituit, restaurat şi, în măsura posibilului, readus la starea sa de altădată.” Profesorul elveţian aflat spre amurgul carierei sale a avut un sentiment de recunoştinţă şi de imensă plăcere fată de şansa „accidentală” care i se oferea şi care făcuse să-i parvină codexul.

După întâlnire, Frieda a aşezat textele în două

containere rezistente, de culoare gri, şi le-a încredinţat lui Kasser şi lui Darbre. Frieda a intuit că putea avea încredere în aceşti oameni şi nu a simţit nevoia să le ceară o chitanţă. Kasser era exact ceea ce părea a fi: un savant elveţian cu o remarcabilă reputaţie şi un om de onoare. Anna Kasser i-a spus Friedei mai târziu: „Ne-ai lăsat manuscrisele fără niciun fel de document, chiar şi fără asigurare. A fost ceva neaşteptat şi ai dat dovadă de un mare curaj."

Kasser şi Darbre s-au suit în tren şi au plecat spre casă. Kasser locuia la două ore de mers cu trenul de Zürich, în timp ce Darbre era la încă o oră de mers, spre sud. Aflându-se acum în posesia preţioaselor şi fragilelor documente, Darbre a ajuns, în final, în laboratorul ei, unde le-a pus sub cheie.

Au urmat trei ani de muncă riguroasă şi asiduă, în care Darbre şi Kasser, lucrând în consens şi întâlnindu-se o dată pe lună, au urmărit direcţia fibrelor de papirus, cu scopul de a plasa la locul lor fragmentele şi paginile, astfel încât textul, aflat într-o stare îngrozitoare de degradare, să poată fi înţeles, şi au îmbinat teancuri de texte până atunci indescifrabile.

„Era... practic imposibil să citeşti anumite pasaje", a comentat Kasser. „Papirusul era atât de fragil şi de casant încât s-ar fi putut sfărâma la cea mai mică atingere, indiferent cât de delicat l-ai fi atins, şi s-ar fi putut transforma oricând în praf şi

pulbere... într-un cuvânt, era un caz disperat, cum nu mi-a fost dat să văd vreodată."

Alţi doi experţi li s-au alăturat în această dificilă strădanie. Unul era Martin Krause, şeful, în prezent pensionat, al programului de coptologie de la Universitatea din Münster, unde îi luase locul Stephen Emmel, o alegere neobişnuită pentru o mare universitate germană. Krause fusese coleg cu Kasser în subcomisia tehnică pentru studierea descoperirilor de la Nag Hammadi. Totuşi, Krause a considerat că toate drumurile în şi din Elveţia erau prea costisitoare şi s-a retras din proiect.

În locul lui, Krause l-a recomandat pe Gregor Wurst, numărul doi în domeniul coptologiei la Universitatea din Münster, imediat după Emmel. După ce li s-a alăturat în acest proiect, Wurst a trecut la aplicarea unor complicate programe de informatică cu determinări digitale de imagine, care au contribuit enorm la identificarea direcţiei fibrelor.

În următorii ani, datorită scrupulozităţii echipei, ceea ce părea indescifrabil a devenit în mare parte lizibil, oferind o înţelegere extraordinară a lumii creştinismului din primele câteva secole după Hristos.

Pe 1 iulie 2004, la Paris, oraşul luminilor şi al iubirii, a avut loc o reuniune la care s-au strâns

aproximativ 150 de cercetători, toţi membri ai Asociaţiei Internaţionale pentru Studii Copte, care s-au întâlnit într-un amfiteatru imens de la parterul Institutului Catolic, o universitate de pe malul stâng al Senei. Rodolphe Kasser a făcut un anunţ care avea să le ofere universitarilor ceea ce unul dintre participanţi a numit mai târziu „o ştire senzaţională”.

Bătrânul s-a îndreptat cu un mers nesigur spre podium. Nu fusese convins că avea să apuce ziua respectivă. În timp ce bărbatul în vârstă de şaptezeci şi opt de ani urca treptele spre scenă, soţia lui, Anna, spera că acesta va reuşi să vorbească suficient de tare încât să se facă auzit în momentul în care va lansa ştirea de senzaţie.

Avea noutăţi în legătură cu o descoperire formidabilă. Din desertul egiptean fuseseră dezgropate şi readuse la viaţă documente antice. Documentele rămăseseră ascunse timp de aproape două milenii, iar lucrările de restaurare se apropiau de final. Printre aceste documente fusese descoperită o nouă evanghelie, demult pierduta Evanghelie după Iuda, condamnată virulent şi acuzată ca eretică şi care dispăruse din istoria scrisă în cel de-al doilea secol al erei noastre.

Fundaţia care sponsoriza opera de restaurare condusă de Kasser pregătise o notă informativă, o *feuille volante* în limba franceză, care furniza auditoriului informaţii despre istoria textului vechi. Codexul din care făcea parte Evanghelia

după Iuda era compus din trei lucrări: Epistola lui Petru către Filip, o versiune diferită de cea deja descoperită la Nag Hammadi, în anul 1945, Prima Apocalipsă a lui Iacov, întru câtva diferită de un alt exemplar descoperit tot la Nag Hammadi, şi Evanghelia după Iuda, care, după cum era notat în document, este „în prezent complet necunoscută".

Pe foaia volantă mai era scris că papirusul a fost la origine un codex pe papirus, legat între coperte din piele, compus din cel puţin treizeci şi una de file scrise de mână (şaizeci şi două de pagini), cu dimensiunile de circa şaisprezece pe douăzeci şi nouă de centimetri. Textul, scris în dialectul sahidic al limbii copte, era presărat cu „elemente lingvistice care fac trimitere la Egiptul de Mijloc". Se presupunea că tratatele erau traduceri după texte scrise la origine în limba greacă. Pornind de la grafia textelor, se afirma în nota informativă, documentul putea fi datat în secolul al IV-lea sau al V-lea (datarea cu carbon radioactiv avea să stabilească ulterior că manuscrisul era de dată mai veche).

Proveniența documentului fusese confirmată începând din anul 1982. În plus, se spunea în nota informativă, „proveniența anterioară a documentului, de la descoperirea sa şi până în 1982, poate fi stabilită într-o mare măsură".

Timpul îşi pusese amprenta asupra papirusurilor, degradându-le şi înnegrindu-le, iar

acestea deveniseră extrem de fragile şi de casante. După un efort extraordinar de restaurare se puteau citi aproximativ două treimi din textul original. Lipseau cel puţin o filă întreagă şi câteva fragmente de mai mare sau mai mică importanţă.

Codexul era în prezent în curs de a fi restaurat în Elveţia, prin strădania celor mai buni specialişti în domeniu, iar publicarea lui fusese încredinţată profesorului Kasser. Fundaţia elveţiană care susţinea proiectul dorea să-şi păstreze pentru moment anonimatul, se afirma în acelaşi document, însă fusese de acord „să doneze [codexul] unei instituţii publice corespunzătoare din Egipt".

Bătrânul a citit documentul stând aşezat pe scaun. În ciuda bolii sale, venerabilul profesor ţinea să le împărtăşească confraţilor săi ceea ce devenise realizarea profesională care-i încununa cariera de-o viaţă. Era un om de spirit, de înaltă ţinută, avea simţul umorului şi era hotărât să-şi ducă treaba la bun sfârşit, de vreme ce mintea lui era mai sprintenă ca oricând.

Asistenţa a păstrat tăcerea, din respect pentru un om care le fusese odinioară tuturor preşedinte şi care ţinea probabil în acest moment un discurs de adio, chiar dacă unul în care era prezentată pentru prima oară o descoperire epocală. Nimeni nu ştia ce urma să spună. Kasser şi-a intitulat scurtul său discurs „O nouă apocrifă gnostică la dispoziţia ştiinţei", urmat de cuvintele

„Peuaggelion Nioudas”, Evanghelia după Iuda.

Kasser a vorbit încet, însă vocea sa vibra, încărcată de o puternică emoţie. „Asemenea recuperări sunt foarte rare”, a declarat el în franceză. „Fiindcă nu se-ntâmplă în fiecare zi ca un bine-cunoscut document datând din Antichitate, care, după cunoştinţele noastre, dispăruse fără urmă, să poată scăpa, de o soartă fatală. Printr-o fericită coincidenţă, scrierea iese la lumină.”

El a continuat, spunând: „Este o adevărată minune, iar acest cuvânt nu este exagerat... Ziua de astăzi poartă un însemn norocos, pentru că celebra Evanghelie după Iuda a fost readusă la viaţă... Este acelaşi text care a scandalizat Biserica creştină timpurie. Alte copii ale evangheliei au fost condamnate fără milă la dispariţie.”

El a vorbit despre eforturile migăloase în urma cărora, pe parcursul a trei ani, fusese recuperat acest document antic, aproape complet distrus. El a amintit doar în treacăt numele doamnei care se ocupase de procesul de restaurare, Florence Darbre, din motive de securitate care interziceau dezvăluirea locului secret în care fusese păstrat manuscrisul. Darbre şi Kasser, din a căror echipă făcea parte şi Gregor Wurst, reconstituiseră cu migală documentul care ajunsese la ei printr-un joc al hazardului. Kasser a vorbit şi despre faptul că din codex lipseau anumite pagini, care se pierduseră ca urmare a lăcomiei omeneşti, a

disperării sau a unei neglijenţe crase.

Profesorul a descris incredibil de complexa muncă pe care o presupune reconstrucţia documentului: cum au fost găsite filele sau procurate separat, rupte în două, cu marginea superioară în stare întru câtva mai bună decât jumătatea inferioară, dând astfel posibilitatea paginării. (De regulă, textele timpurii erau numerotate.) „Unele pagini au fost extrem de deteriorate, zdrobite", s-a plâns el.

A relatat cum textul codexului a fost descoperit treptat. „Acest tratat gnostic stârnise deja mânia Sfântului Irineu, care l-a înfierat în scrierile sale pe «Iuda trădătorul»", a afirmat venerabilul profesor. „Ereticii i-au atribuit lui Iuda calitatea de a fi «unicul discipol care deţinea *cunoaşterea adevărului*», fapt care i-a permis să ducă la îndeplinire *«misterul* trădării», cu toate presupusele sale consecinţe benefice. Ereticii erau trufaşi şi creduli, a spus Irineu. Ei au «realizat... un manuscris, rodul scornelilor lor, pe care l-au intitulat *Evanghelia după Iuda».*"

În continuare, Kasser a trecut la o analiză a titlului, el însuşi considerat eretic în epoca în care a fost compus documentul, adică în primele secole ale creştinismului. „Chiar dacă este vorba despre un titlu controversat în epocă, gnosticii ne-au obişnuit deja cu asemenea paradoxuri. Ei au încercat să readucă într-o lumină favorabilă personalităţi considerate de Biserică, în textele

sale canonice, drept «mediocre».”

În încercarea de a anula verdictul pronunţat de cei doisprezece ucenici ai Bisericii primare, în legătură cu «trădătorul» prin excelenţă, bărbatul care a fost lacom şi ipocrit, cel care şi-a vândut învăţătorul mult iubit cu un sărut (ce cumplit stigmat!), autorul acestei scrieri ofensatoare atrăgea atenţia asupra sistemului său de gândire. Acesta este motivul nerăbdării cercetătorilor de ieri şi de azi. Mai precis, în pofida anatemei aruncate de conducătorii Bisericii, care au înfierat şi continuă încă să incrimineze evanghelia pentru vina de a fi intrat în contact cu *ipsissima verba* propriile cuvinte ale lui pseudo-Iuda însuşi.

Perseverenţa lor va fi curând răsplătită”, a spus Kasser în concluzie. „În orice caz, acest manuscris mutilat a avut parte de un tratament înfiorător din cauza vicisitudinilor recente. Iar acest manuscris preţios va fi publicat.”

Printre cei aflaţi în publicul universitarilor se numărau coptologi, papirologi, clasicişti, câteva călugăriţe, cel puţin şase preoţi copţi, înveşmântaţi în anteriul lung specific şi cu acoperământul tighelit purtat pe cap, un număr destul de mare de egipteni, un israelian şi câţiva arabişti.

Fără ca venerabilul profesor să ştie, în public se mai aflau câteva persoane care făcuseră

cunoştinţă, pasager, cu documentul, deşi niciuna dintre ele nu avusese timpul, drepturile sau autoritatea de a-l studia. Unii dintre ei nu făcuseră încă legătura dintre documentul despre care li se vorbea acum şi cel pe care-l văzuseră în treacăt cu mulţi ani în urmă.

Trecuseră douăzeci şi unu de ani de când, în 1983, Stephen Emmel văzuse pentru prima oară manuscrisul într-o cameră sordidă de hotel la Geneva, adică atunci când codexul îşi făcuse pentru prima oară apariţia, în chip misterios, pe pieţele de antichităţi din lumea occidentală. În public mai era prezent şi Bentley Layton, consultantul doctor în filologie al lui Emmel, primul căruia i se lăsase timpul cuvenit şi i se puseseră la dispoziţie resursele necesare pentru a face o identificare exactă a evangheliei. O văzuse în anul 2000, când instituţia la care lucra, Universitatea Yale, fusese în posesia valoroaselor texte antice timp de aproape o jumătate de an. Refuzul formulat de Yale de a achiziţiona manuscrisul, din cauza unor întrebări rămase fără răspuns în legătură cu trecutul său, a fost echivalent cu cedarea dreptului pentru prima traducere lui Kasser.

Marvin Meyer se afla şi el în public. Şef al Catedrei de studii nou-testamentare de la Colegiul Chapman din California, acesta era un specialist de marcă în domeniul gnosticismului şi scrisese câteva cărţi despre creştinismul timpuriu, extrem

de bine primite.

Mai era prezent şi fostul mentor al lui Meyer, unul dintre rivalii de cursă lungă ai lui Kasser, James M. Robinson. Chiar şi după aproape treizeci de ani, cei doi, care aveau aproximativ aceeaşi vârstă, adică peste şaptezeci de ani sau aproape optzeci, păstrau aceeaşi distantă.

Clasicistul de la Universitatea Columbia, Roger Bagnall, care făcea şi el parte în acel moment din Comitetul director al Asociaţiei Internaţionale pentru Studii Copte, participa din întâmplare la o altă sesiune a conferinţei şi nu şi-a dat seama că subiectul în discuţie era enigmaticul text pe care avusese şi el ocazia să-l examineze în trecere în anul 1984.

Aşezată discret în spatele sălii, trecând neobservată printre cei mai străluciţi savanţi ai lumii în diverse domenii înrudite, se afla Frieda Tehacos Nussberger. Ea transferase Fundaţiei Maecenas titlul de proprietate asupra Evangheliei după Iuda. Adusese cu ea un reportofon şi înregistra comunicarea.

Frieda urmărea cu atenţie alocuţiunea, încercând să-şi dea seama ce reacţii avea să stârnească în rândul acestui select auditoriu. Era prima prezentare în public a textului antic, deşi echipa stabilise să nu furnizeze decât puţine detalii referitoare la conţinutul lui. Puţini erau cei care ştiau de existenţa Evangheliei după Iuda, iar cei câţiva care Ştiau într-adevăr câte ceva despre

ea gândeau cu teamă că probabil era pentru totdeauna pierdută pentru ştiinţă. Nimeni nu şi-ar fi închipuit vreodată că acest text antic necunoscut avea să iasă din nou la lumină în Elveţia.

Kasser a făcut apoi câteva consideraţii referitoare la sensul cuvintelor „destin" şi „soartă", noţiuni care, a subliniat el, aveau acelaşi înţeles în lumea creştină de la început, sub influenţa filosofiei greceşti. „Anticii, care ştiau precis la ce se refereau, spuneau în mod curent că destinul – *Moira,* în greacă – este «ţesut» fibră cu fibră. Acelaşi lucru este valabil şi în cazul destinului omului, unde drumurile se intersectează în mod surprinzător, construindu-se fibră cu fibră. Într-un fel complet neaşteptat, din care lipseşte orice plan, destinele umane se intersectează. Exact acest lucru s-a întâmplat în Elveţia, în urmă cu câţiva ani."

El a oferit în continuare câteva indicii referitoare la conţinutul codexului, în ce fel se putea afirma că „era pe o poziţie antagonică faţă de prezentarea canonică a personajelor biblice, altfel spus, cum contrazicea povestirile despre Iuda şi Iisus incluse în cele patru Evanghelii care au devenit temelia Noului Testament al creştinilor. Iuda, personajul lacom, un hoţ, ba chiar... un ticălos infam, care

împinge lucrurile până într-acolo încât îşi vinde cel mai bun prieten duşmanilor lui cei mai înverşunaţi, cu un sărut ipocrit şi păcătos... Desigur, vom încerca să nu tragem concluzii pripite după ce vom fi citit despre asta, însă ne putem aştepta să găsim în EvIud [Evanghelia după Iuda] opusul lui Iuda nou-testamentar: [Iată] un prieten secret al lui Iisus, acuzat de ucenicii lui.

Paradoxal, toate aceste lucruri sunt posibile, în ciuda limpezimii faptelor: aparenta «trădare», preţul ştergerii păcatelor, cu toate urmările dramatice...

Este aceasta într-adevăr o nelegiuire, potrivit percepţiei gnostice?

Sfântul Irineu însuşi confirmă faptul că gnosticii care au scris evanghelia descriu fapta, una abjectă, care ne priveşte pe toţi, ca pe un act misterios de trădare. Cu toate acestea, în context religios, «misterul» este o noţiune centrală în toate cultele, misterul se reiterează, fiind fundamental pozitiv...

Cum am putea, odată ajunşi în acest punct, să nu menţionăm câteva aspecte tulburătoare, cărora până şi Noul Testament li se opune? Am putea contesta interpretarea tradiţională (şi chiar asta au făcut, chiar dacă foarte puţini autori): în mod special, ambiguitatea ce caracterizează cuvintele pe care i le adresează Iisus lui Iuda la Cina cea de Taină – «Ceea ce faci, fă mai curând.». Ele ne-ar putea face să credem că, în acel moment,

Iisus îi poruncea lui Iuda să-şi asume răspunderea de a duce la îndeplinire o misiune specială, care este, în acelaşi timp, subtilă, surprinzătoare şi paradoxală.

Se recomandă prudenţă la începutul acestei tentative de abordare. Cercetarea... nu se află încă într-o fază atât de avansată încât să putem desena noul portret exact al «trădătorului» de care ne ocupăm acum. În afara elementelor pe care se sprijină titlul precizat la sfârşit, care este, în sine, explicativ, diverse alte indicii cunoscute dinainte, deşi culese în ultimul timp mult mai eficient, ar putea sugera că drumul de urmat s-ar cuveni să fie cel al logicii."

Discursul lui Kasser conţinea implicaţii de o importantă covârşitoare; totuşi, erudiţii prezenţi nu au scos niciun cuvânt. Informaţiile furnizate nu fuseseră destul de consistente, deoarece, în discuţiile anterioare purtate cu Frieda, profesorul şi sponsorii săi hotărâseră să le aleagă cu grijă pe cele care puteau fi făcute publice.

O singură persoană a pus o întrebare: Jim Robinson. Un aspect neştiut de Kasser este că Robinson căutase timp de douăzeci de ani textele antice pe care le deţinea în prezent Kasser. Iar Robinson aflase acum că toate căutările sale se soldaseră cu un eşec. Potrivit spuselor celor care

l-au urmărit cu atenţie, avea un aer descurajat, uşor furios, poate chiar ofensat. Robinson l-a provocat pe profesorul elveţian, întrebându-l dacă ştia că Emmel văzuse aceleaşi documente în urmă cu douăzeci de ani şi că fuseseră făcute unele fotografii.

Provocarea aruncată de Robinson era o încercare clasică de a-l umili. „A fost jenant", a comentat mai târziu unul dintre colegii apropiaţi ai lui Robinson. „Jim şi-a pierdut orice demnitate. Gestul lui a fost total neprofesional."

Kasser a fost însă tulburat. Venerabilul profesor elveţian nu ştiuse că acest nou-descoperit manuscris fusese implicat într-o dispută legată de drepturile de proprietate asupra sa.

Însă Robinson nu s-a lăsat şi a continuat atacurile sale la adresa pierderii Evangheliei după Iuda în favoarea savanţilor europeni. Pe data de 20 noiembrie 2005, el a avut o nouă ieşire în public, într-o sală ticsită, unde participa la un simpozion desfăşurat în Philadelphia, cu prilejul întâlnirii anuale a Societăţii de Literatură Biblică. Tema simpozionului era „Cum a schimbat Nag Hammadi percepţia despre creştinismul timpuriu". Erau patru vorbitori: Robinson, Harry Attridge, decanul de la Yale Divinity School, John Turner şi Marvin Meyer. Robinson şi Meyer tocmai încheiaseră publicarea, în calitate de coeditori, a versiunii revizuite şi actualizate a colecţiei de la Nag Hammadi.

Robinson şi-a reiterat poziţia, spunând că nimic nu trebuia ţinut „secret” sau monopolizat de către cercetători pe cont propriu, că era hotărât să se lupte pentru interzicerea oricărei publicări „particulare”, în favoarea ediţiilor facsimil, în care trebuia publicat textul integral, în limba de origine, şi după care un specialist putea efectua traducerea sau publica orice parte dorea. Acest aspect era menit să-i împiedice pe profesori, indiferent cine ar fi fost ei, să deţină monopolul asupra drepturilor de publicare. Robinson nu este de formaţie coptolog, ci teolog. De vreme ce el nu avea calificarea de traducător specializat din coptă, îi venea uşor să susţină cauza chestiunilor legate de traducere şi publicare de pe poziţia egalităţii în drepturi pentru toţi.

Într-o discuţie particulară, Meyer, care colabora cu profesorii Kasser şi Wurst la traducerea în limba engleză a evangheliei, a încercat să-l asigure pe Robinson că nu era vorba despre nicio conspiraţie, despre nicio „încercare a europenilor de a deţine monopolul”, ci despre un proces de publicare, în urma căruia Evanghelia după Iuda avea curând să iasă la lumină.

Capitolul paisprezece
Pericolul deconspirării

Iisus le-a spus ucenicilor lui: „Fie ca oricare dintre voi, care e îndeajuns de puternic) printre oameni, să scoată la iveală omul desăvârşit şi să stea în faţa chipului meu.” Cu toţii au zis: „Avem puterea.” Dar duhurile lor n-au cutezat să stea în faţa lui, ci numai al lui Iuda Iscarioteanul.

Evanghelia după Iuda

Deşi documentele pe papirus reveniseră în Elveţia, personajele pe care le-au lăsat în urmă nu au ieşit complet din scenă. În mod deosebit, bloggerul olandez Michel van Rijn – un pisălog nerăbdător să facă dezvăluiri pe portalul lui în legătură cu orice posibil scandal şi orice neregulă din lumea comerţului cu antichităţi – fusese foarte ocupat în anii ce au urmat momentului în care Bruce Ferrini a renunţat la codex şi i l-a restituit Friedei Tehacos Nussberger.

De pe pagina sa web, din toate încercările sale permanente de a transmite propriile cunoştinţe pe care le procurase „din interior”, transpărea personalitatea supărător de egocentrică şi de bârfitoare a lui Van Rijn. Postura sa de „ştie-tot” era însoţită de atacuri răutăcioase la adresa unor personalităţi – pe unii dintre ei nu-i întâlnise niciodată, iar cu alţii avusese ceva personal de împărţit. Îi plăcea să-şi spună „lunetistul cu cerneală”, iar la cititori se referea adeseori numindu-i „drăguţă” şi, de regulă, punea la bătaie tot ce ştia despre un anumit incident, adeseori

pretinzând că este în posesia unor informaţii extraordinare care urmau să fie dezvăluite săptămâna viitoare, luna viitoare sau la un moment dat. Îşi însuşise postura de cruciat lansat în lupta pentru apărarea moralităţii – pentru a-i prezenta public pe cei din profesiunea din care el făcuse şi făcea parte în continuare –, numai că acuzaţiile sale intenţionat provocatoare şi de multe ori imprudente i-au atras duşmănia unor personaje puternice.

În cursul anului 2002, Van Rijn i-a câştigat încrederea lui Ferrini. El şi-a expus cu lux de amănunte sentimentele într-un articol intitulat „La bête humaine", publicat pe pagina sa. În articol, Van Rijn aminteşte cum l-a cunoscut pe Ferrini în anul 2002, la reşedinţa acestuia de la Pietrasanta, din Italia.

Ferrini îşi pierduse de puţin timp unicul fiu şi, aflând din sursele mele din domeniu că cel mai important client al lui Ferrini, colecţionarul de obiecte de artă şi miliardar american, îi fusese furat de unii dintre confraţii lui „loiali", m-am hotărât să ridic mănuşa pentru un bărbat care, la vremea respectivă, era clar un om distrus.

Van Rijn scria că se împrietenise cu Ferrini. „Ferrini era o companie plăcută, un pasionat de operă şi de literatură şi părea tot atât de cinstit pe cât te poţi aştepta să fie astăzi un comerciant important de artă."

Asumându-şi cauza lui Ferrini, Van Rijn a plecat în Ohio şi a sfârşit prin a se muta în casa lui Ferrini din Akron, unde a petrecut patru luni. El a scris despre suferinţa lui Ferrini care-şi plângea fiul, a povestit cum refuza el să urce în dormitorul de la etaj, pentru că acolo îl găsise mort pe Matthew, şi cum acest comerciant de artă din Ohio nu reuşea să adoarmă, alteori rugându-se chiar să nu se mai trezească niciodată. De asemenea, într-o discuţie particulară, el a pretins că descoperise locul în care se afla seiful secret al lui Ferrini şi că a reuşit să extragă informaţii importante despre Ferrini chiar de pe site-ul de prezentare al acestuia şi de la angajaţii lui.

Următoarea ţintă a lui Van Rijn a fost miliardarul şi colecţionarul de artă James Ferrell, fostul susţinător financiar al lui Ferrini. Van Rijn a lansat pe pagina sa web seria atacurilor îndreptate împotriva lui Ferrell. Acuzaţiile formulate împotriva acestuia nu se refereau în mod particular la Evanghelia după Iuda sau la manuscrisele cu anluminuri, ci, mai degrabă, la monede importate din Turcia, dar şi la alte piese din materiale rezistente. Van Rijn s-a lansat în acuzaţii dezlănţuite, chiar dacă ele nu se întemeiau pe dovezi, însă Ferrell era susţinut de suficientă muniţie şi resurse financiare încât să riposteze împotriva lui Ferrini şi a lui Van Rijn, lucru pe care a şi hotărât să-l facă. Bloggerul a devenit parte integrantă în procesele intentate în

justiţie şi în schimbul reciproc de reclamaţii dintre Bruce Ferrini şi James Ferrell, iar numele lui Van Rijn era trecut în contrapetiţiile pe care le-a depus Ferrini pe data de 12 decembrie 2002, la tribunalul din Ohio. În plângerea depusă de Ferrell se amintea: „Ferrini şi Van Rijn au publicat materiale calomnioase îndreptate împotriva reputaţiei personale şi de om de afaceri, precum şi a practicilor lui Ferrell, lezându-l, cu scopul exclusiv de a extorca bani de la acesta." Ferrell afirma în continuare: „Ferrini şi Van Rijn i-au cerut lui Ferrell să le achite 6.000.000 de dolari... în schimbul încetării publicării şi difuzării acestor materiale calomnioase." Ferrell mai mărturisea: „Prin cererea lor de plată, ca o condiţie de a înceta orice alte activităţi, Ferrini şi Van Rijn au comis, au avut tentativa de a comite şi continuă să comită infracţiunea amintită, care include, fără a se limita la aceasta, extorcarea de bani." Ferrini a negat aceste acuzaţii prin documente depuse în instanţă.

Consecinţa acestui schimb de acuzaţii şi contraacuzaţii a fost că cei trei – Ferrell, Ferrini şi Van Rijn – au ajuns la o înţelegere mediată în instanţă, încheiată pe 8 martie 2003, prin care Van Rijn se angaja să scoată numele lui Ferrell de pe pagina sa web. Mai mult decât atât, Van Rijn se obliga ca, în următorii douăzeci de ani, să nu mai facă referire, sub nicio formă, la Ferrell, pe nicio pagină web, fie ea „creată sau administrată" de el,

şi se mai obliga să nu se angajeze „în nicio formă de comunicare (în scris sau verbal)” care avea legătură cu Ferrell.

Prin semnarea acestui acord, Van Rijn şi-a asumat obligaţia legală de a păstra tăcerea, angajament care urma să fie pus în vigoare prin hotărâre judecătorească. Cu toate acestea, el a considerat această înţelegere o victorie, scriind că primise suma de 180.000 de dolari pentru „cheltuieli” provocate de procesul respectiv. Cum această înţelegere de rezolvare a litigiului era cuprinsă într-un dosar sigilat, detaliile şi aspectele particulare ale acordului nu pot fi consultate de public şi, prin urmare, nu pot fi verificate. După aceea, Van Rijn a revenit din Statele Unite în Anglia.

Cu timpul însă, lui Van Rijn i-a venit tot mai greu să respecte condiţiile înţelegerii legale. După ce pagina sa web a fost închisă, el a căutat alte căi pentru a-şi exprima opiniile. Se pare că nu s-a putut abţine, şi-a transferat pagina web în Olanda şi a continuat să publice articole, ţinându-i la curent pe ziarişti ori de câte ori considera că era oportun. O mare parte a acestor informaţii se referea la activităţile lui James Ferrell, căruia îi aducea critici incisive, recurgând frecvent la un limbaj care, în mod obişnuit, nu ar apărea în nicio publicaţie importantă fiind adeseori indecent şi ameninţător. Spre exemplu, conform documentelor depuse în instanţă, Van Rijn i-a

scris un „Ultim cuvânt” lui Ferrell, astfel: „Dragă Jimbo, ai început să mă interesezi... bine ai venit pe pagina mea web, voi fi cel mai rău... coşmar al tău. O să te distrug...”

Ferrell şi avocaţii săi au rămas în alertă, atenţi şi gata să ia măsuri drastice la orice încălcare a acordului convenit, iar într-un târziu Ferrell a obţinut hotărârea judecătorească de executare silită şi de îngrădire a acţiunilor lui Van Rijn.

În mesajele transmise tribunalului din Ohio, Van Rijn a susţinut că pagina web olandeză nu era inclusă pe lista celor care intrau sub interdicţie. El şi-a apărat drepturile, afirmând că putea continua publicarea articolelor, deoarece această nouă cale nu era o pagină oficială web, iar paginile web specificate nu aveau o conexiune directă cu niciun motor de căutare de pe internet. Van Rijn a invocat primul amendament, susţinând că îi fusese încălcat dreptul privind libertatea de exprimare.

Judecătorul George J. Limbert, de la Tribunalul Federal din districtul de nord al statului Ohio, nu a fost de acord. El a emis sentinţa în virtutea căreia ordinul de reducere la tăcere impus lui Van Rijn era valabil, deoarece „hotărârea de interdicţie de sine stătătoare nu este o interdicţie privind libera exprimare, pentru că nu este implicată în caz nicio acţiune guvernamentală. Presupusa interdicţie îşi are originea într-un acord clar şi fără echivoc între două părţi private, din care lipseşte orice implicare a statului”. Într-o decizie

judecătorească emisă pe data de 29 octombrie 2004, Tribunalul Federal l-a acuzat pe Van Rijn de sfidare a Curţii, l-a avertizat că are o „atitudine dispreţuitoare şi sfidătoare” şi l-a atenţionat că este pasibil de închisoare. „Tribunalul îi atrage încă o dată atenţia domnului Van Rijn că dispune de sancţiuni şi mai severe, pe care le va aplica dacă acesta va continua să sfideze justiţia.”

Pe 3 noiembrie 2004, tribunalul l-a obligat pe Van Rijn la plata unei despăgubiri în valoare de 1 dolar pentru fiecare încălcare a deciziei judecătoreşti, ajungându-se la o sumă totală de 10.590 de dolari, pentru 10.590 de acte de sfidare, la care se adăuga o amendă de 10.000 de dolari. Deja întors în Anglia, van Rijn a ignorat hotărârea judecătorească şi ordinul judecătoresc de a plăti amenda.

El a fost redus la tăcere în mod oficial, cel puţin în Statele Unite.

Totuşi, măsurile punitive împotriva lui Van Rijn i-au provocat acestuia grave probleme financiare. Curând, el avea să se plângă că îi lipsiseră fondurile necesare pentru a-şi creste copiii cum se cuvine şi a-i trimite la şcoala de limbă engleză la care erau înscrişi. Cu toate acestea, a declarat că va continua lupta şi că refuză să se lase intimidat de un ordin judecătoresc sau de griji financiare. Prin intermediul fiţuicii lui de scandal, el s-a autointitulat cruciat în slujba cauzei dreptăţii şi a adevărului. Încolţit de nevoi financiare, avea

urgentă nevoie de o cale de a face bani, de aceea s-a agăţat curând de paiul fragil pe care-l reprezenta Evanghelia după Iuda, cu intenţia de a da lovitura prin ea.

În ciuda prudenţei pe care a manifestat-o Kasser atunci când a făcut anunţul despre existenţa evangheliei, în iulie 2004, fragmentele rămase de pe urma implicării lui Ferrini ameninţau să aducă în atenţia publicului Evanghelia după Iuda înainte ca Rodolphe Kasser să poată finaliza complexele lucrări de restaurare – exista posibilul risc de a expune conţinutul evangheliei la interpretări eronate sau la speculaţii inexacte. Faptul că apăruse o scurgere de informaţii înainte ca Rodolphe Kasser să fi încheiat traducerea ar fi putut compromite ani întregi de strădanii şi de cercetări.

Michel van Rijn a dat încă o lovitură pe data de 5 decembrie 2004. În timp ce, în laboratorul lui Florence Darbre, se desfăşura procesul de autentificare a importantelor documente antice, Mario Roberty a fost sunat pe telefonul său mobil. La celălalt capăt al firului era Van Rijn.

El susţinea că deţine informaţii extraordinare despre Evanghelia după Iuda. Roberty nu a respins discuţia din start. El şi Frieda îl considerau, în mod sincer, pe Van Rijn un

„descreierat”, deşi ştiau că are de multe ori acces la informaţii de calitate. În acest caz, informaţiile pe care pretindea că le deţine puteau compromite impactul muncii asidue pe care o depuseseră cu toţii în vederea restaurării textelor antice.

Apelul venea la finalul unei luni stranii, care începuse atunci când Bill Veres, fostul asociat al lui Bruce Ferrini, fusese abordat de câteva persoane care susţineau că lucraseră la un moment dat pentru Ferrini. Aceştia afirmau că deţin documente şi fotografii după arhivele şi tranzacţiile secrete încheiate de Ferrini şi au lăsat să se înţeleagă că intraseră pe hard diskul lui Ferrini. Ei pretindeau că investiseră 90.000 de dolari în colaborarea cu acest comerciant şi că acesta nu le restituise nici suma de 50.000 de dolari pentru o treabă pe care o făcuseră pentru el. I-au arătat lui Veres o parte dintre informaţiile de care dispuneau, iar părerea acestuia a fost că sunt autentice. Persoanele respective doreau să fie puse în legătură cu Roberty şi cu Frieda, pentru a ajunge la o înţelegere cu aceştia.

Din dovezile care i-au fost prezentate, Veres a fost convins că Ferrini „masacrase” – potrivit exprimării lui Veres – mai multe texte aflate în posesia sa, încercând să scoată beneficii personale din vânzarea separată a unor pagini şi fragmente. În timp ce Veres studia materialele aflate în posesia străinilor, a văzut şi câteva contracte şi alte acte, care, în opinia sa, erau în mod

indubitabil autentice.

Aspect încă şi mai alarmant, misterioşii vizitatori deţineau imagini pe care susţineau că le luaseră de pe hard diskul lui Ferrini – fotografii ale Evangheliei după Iuda. Charles Hedrick, profesor de coptologie la Universitatea Missouri, se pare că primise deja nişte copii ale acestor fotografii şi efectuase o traducere pe care intenţiona s-o publice. Potrivit informaţiilor lor, Ferrini îi expediase lui Hedrick între şaizeci şi nouăzeci de imagini ale Evangheliei după Iuda. Gestul său reprezenta o încălcare gravă a acordului de încheiere a litigiului dintre Ferrini şi Frieda.

Conform acestui acord încheiat, Ferrini îşi asumase obligaţia de a-i restitui Friedei nu numai codexul şi diversele sale fragmente, ci şi toate documentele pertinente, inclusiv fotografiile şi reproducerile electronice după materialele aflate în posesia lui. Nussberger şi Roberty au cântărit posibilele daune pe care le putea aduce acest aspect proiectului Evanghelia după Iuda şi au ajuns la concluzia că riscul era enorm.

Primul pas a fost să ia legătura la Universitatea de Stat Southwest din Missouri, cu Hedrick, profesorul care primise fotografii ale Evangheliei după Iuda. Prin intermediul firmei lor de avocatură din Cleveland, aceeaşi care-l reprezenta şi pe Ferrell, un avocat venind din partea Friedei şi a lui Roberty a avut o primă discuţie explicativă cu profesorul din Missouri. Hedrick a afirmat atunci

că intenţiona să publice o traducere brută a materialelor de care dispunea. El considera că intrase legal în posesia fotografiilor. Conform corespondenţei purtate între firma de avocatură şi Hedrick, acesta din urmă a refuzat iniţial să confirme ce materiale avea.

A urmat un schimb de corespondentă prin poştă şi e-mail între profesorul Kasser şi Hedrick. Fundaţia Maecenas şi Kasser doreau să ştie exact ce documente deţinea Hedrick, în special privind paginile şi fragmentele lipsă, care puteau completa textul pe care-l restaurau şi traduceau Kasser, Darbre şi profesorul Gregor Wurst din Germania. Hedrick s-a dovedit a fi un coleg plin de solicitudine şi a promis că va colabora. El a mai spus că nu-l cunoscuse personal pe Ferrini şi că nu avea o relaţie de afaceri cu acesta, dar a fost de acord să-i pună la dispoziţie lui Kasser copii ale fotografiilor pe care le deţinea, deşi cheltuielile trebuiau suportate de Fundaţia Maecenas.

Finalizarea acestor discuţii şi negocieri a luat timp, deşi profesorii au făcut un schimb transparent de informaţii, iar criza a fost evitată.

Celelalte iţe ale afacerii, care au ieşit la lumină ca urmare a amestecului lui Ferrini, nu au fost la fel de uşor de descâlcit.

În urma unui drum întreprins la Londra cu

scopul de a analiza şi alte fragmente pe care Ferrini era acuzat de a le fi reţinut, s-a constatat că documentele oferite spre vânzare erau într-adevăr autentice. Mario Roberty nu-l simpatiza pe Bill Veres şi nici nu avea încredere în el, de aceea nu-i făcea plăcere să-l folosească ca intermediar în relaţia sa cu nişte persoane care-l contactaseră iniţial pe Veres, persoane pe care Roberty nu le cunoştea şi pe care nici nu avea cum să le depisteze.

În toiul acestor proceduri delicate, pe 5 decembrie, Michel van Rijn l-a sunat pe Roberty. Potrivit afirmaţiei lui Roberty, Van Rijn i-ar fi spus că deţine documente şi informaţii relevante despre Ferrini. Pe 10 decembrie, Roberty şi Frieda au plecat spre Londra, pentru a avea o întâlnire cu Van Rijn. Ei au relatat că Van Rijn le-a spus că trăsese multe sfori în încercarea sa de a scoate bani de pe urma informaţiilor obţinute din fişierele particulare ale lui Ferrini. El a mai adăugat că este hotărât să dea publicităţii tot ce avea. Ameninţarea lui era perfect credibilă. Iar prin acest gest avea de gând să încerce să compromită proiectul Iuda. El s-a lăudat pe pagina web că, după părerea lui, Frieda n-ar mai fi fost acum dispusă să doneze Egiptului evanghelia, dacă n-ar fi făcut el, de la început, dezvăluiri în legătură cu proiectul. A mai declarat că, dacă el ar fi fost implicat în toată afacerea, atunci Frieda n-ar fi profitat niciodată de pe urma ei.

Roberty şi Frieda s-au întâlnit cu Van Rijn în apartamentul acestuia, iar, în timp ce se aflau acolo, a telefonat Bill Veres. Veres şi Van Rijn au discutat despre o afacere legată de un obiect, iar din conversaţie Roberty s-a convins cumva că Van Rijn şi Veres uneltiseră împreună.

Veres a declarat ulterior că „Van Rijn este diabolic. El a încercat să-l convingă pe Mario că eram în aceeaşi tabără". Totuşi, Veres a insistat, spunând: „Interesul meu era să o ajut pe Frieda să-şi recupereze obiectele."

Veres ţinea legătura telefonic cu Frieda. „Veres îmi telefona din oră-n oră, atât era de surescitat, de încântat", a spus ea.

Analizând situaţia, Veres recunoaşte că şi-a depăşit poziţia, încercând să preia rolul intermediarului. Şi a sfârşit prin a nu inspira încredere niciuneia dintre părţi. El a făcut presupunerea: „Admit că totul putea fi pus la cale de Van Rijn."

În orice caz, Roberty voia să-l vadă pe Veres ieşit din negocieri, iar din acel moment Veres nu a mai fost consultat.

Astfel, Frieda şi Roberty au rămas singuri să încheie tranzacţia cu Van Rijn. Roberty voia să capete răspuns la o întrebare: ce ştia Michel van Rijn? Olandezul pretindea că deţinea acelaşi set de fotografii ale Evangheliei după Iuda ca şi Hedrick, însă Roberty nu putea să ştie câte deţinea în realitate.

S-a convenit în final ca Van Rijn să-i furnizeze lui Roberty informaţiile şi materialele pe care le deţinea. El a spus că se va ocupa personal de livrare. În schimbul serviciilor sale, Van Rijn urma să primească un comision de 71.000 de euro. Van Rijn a promis să vină la Basel imediat după Anul Nou. După o serie nesfârşită de schimburi telefonice între Van Rijn şi Roberty, Michel van Rijn şi-a planificat, în fine, călătoria cu avionul la Basel pentru 19 ianuarie 2005. Mario Roberty l-a aşteptat, însă olandezul nu a apărut.

Roberty îl considera pe Van Rijn un tip nedemn de încredere şi excentric, astfel încât nu a fost complet surprins că acesta nu a venit. Totuşi, motivul absenţei sale a devenit evident abia seara târziu, când Roberty a primit un telefon de la fiul lui Van Rijn, care era îngrijorat, pentru că nu mai ştia nimic despre tatăl său. L-a întrebat pe Roberty dacă ştia unde era Van Rijn.

Roberty a dat câteva telefoane şi a aflat că Van Rijn fusese arestat de poliţia elveţiană pe aeroportul din Basel, din ordinul Procuraturii din Geneva. Era reţinut într-o închisoare din Basel, aşteptând să fie transferat în custodia oraşului Geneva, unde urmau să fie formulate acuzaţiile la adresa sa. S-a aflat că familia unor comercianţi de artă atacaţi pe pagina web a lui Van Rijn a depus plângere pe cont propriu împotriva lui. Aceştia se considerau oameni de afaceri respectabili şi nu le-a convenit să fie acuzaţi că fac afaceri necurate.

Fiind atacaţi sporadic de Van Rijn în cursul ultimilor ani, ei depuseseră plângeri împotriva lui, iar politia elveţiană a reacţionat imediat ce Van Rijn a intrat în ţară.

Câteva zile mai târziu, Roberty s-a grăbit să plece la Geneva, pentru a depune mărturie în faţa magistratului care se ocupa de anchetă. El a relatat cu sinceritate că Van Rijn lucra pentru el în virtutea unui contract încheiat şi că urma să-i aducă nişte materiale, atunci când a fost arestat. După mai mult de-o săptămână petrecută în închisoare, Van Rijn a fost eliberat. Mai târziu, el avea să-l acuze pe Roberty de trădare. Veres a făcut atunci următorul comentariu: „Van Rijn este convins că Mario li s-a alăturat comercianţilor de artă, cu scopul de a pune mâna pe el."

Nu era adevărat, numai că povestea celei mai cunoscute trădări din toate timpurile a fost presărată cu nenumărate alte acte de trădare.

Între timp, pe 21 ianuarie 2005, justiţia americană i-a intentat un nou proces lui Van Rijn, obligându-l să achite, în aceeaşi bază, 157.377,98 de dolari.

Peste câteva săptămâni, Van Rijn s-a hotărât să dea publicităţii o mare parte dintre informaţiile pe care le deţinea pe tema Evangheliei după Iuda, inclusiv fotografii şi traducerea lui Charles Hedrick, cu mesajul scris cu majuscule „MULŢUMESC, CHARLIE!" postat pe pagina sa web.

Într-un interviu acordat în anul 2006, Hedrick a spus că i-a furnizat anumite traduceri lui Van Rijn, dar nu i-a dat niciodată permisiunea să le publice. „A fost o greşeală prostească”, a mai adăugat Hedrick.

Din fericire pentru Frieda Tehacos Nussberger şi pentru toţi cei implicaţi în proiectul Iuda, documentul publicat era incomprehensibil, abunda în aluzii copte obscure la diverse niveluri ale paradisului în accepţiune gnostică, la Allogenes şi la oameni de o altă rasă. Documentul nu s-a bucurat de atenţia presei, pentru că era mult prea greu de înţeles pentru nespecialişti. Însă cel mai important lucru este că nu era vorba despre Evanghelia după Iuda.

Adevărul este că mare parte a traducerii efectuate de Charles Hedrick provenea dintr-o a patra parte a codexului, complet separată de Evanghelia după Iuda, Apocalipsa lui Iacov şi Epistola lui Petru către Filip. Textul se concentra asupra unui personaj gnostic numit Allogenes. Rodolphe Kasser şi colegul lui, Gregor Wurst, descoperiseră cu câteva luni înainte că acest text era parte separată din corpul codexului şi că nu aparţinea în niciun fel, strict vorbind, Evangheliei după Iuda.

Michel van Rijn fusese păcălit.

Mai târziu, Van Rijn a citit această secţiune, despre care credea că era Evanghelia după Iuda, într-un film de televiziune difuzat de postul

BBC-2, în care se vorbea despre el. Atunci a făcut următorul anunţ: „Aceasta este unica Evanghelie după Iuda care s-a păstrat, aceeaşi care a fost interzisă timp de două milenii de Biserica Catolică. Am traducerea, iar acum vreau să dau în vileag întreaga istorie.”

Ţinând între degete o ţigară aprinsă, cu braţul drept cuprinzând neglijent, într-o postură de sfidare existenţială, un bust masiv al lui Iisus, Van Rijn a dat citirii câteva versete care proveneau, aproape în totalitate, din secţiunea Allogenes a codexului. Spre ghinionul olandezului, nimeni nu i-a dat atenţie. Traducerea era mult prea greoaie. BBC a decis să încheie colaborarea cu el. Van Rijn nu şi-a dat seama niciodată că, de fapt, ceea ce citea nu era Evanghelia după Iuda.

Saga lui Van Rijn a continuat. El a ignorat cu bună ştiinţă, iar uneori şi-a exprimat verbal sfidarea la adresa hotărârilor judecătoreşti emise în America. Pe 27 ianuarie 2006, tribunalul din Ohio a autorizat deschiderea unei anchete penale, în urma unei plângeri depuse de avocaţii lui Ferrell. Tribunalul a făcut „recomandarea dezinteresată de a-l urmări şi condamna pe domnul Van Rijn sub acuzaţia de sfidare a justiţiei, conform codului penal, din cauza refuzului său constant şi sfidător de a se supune hotărârilor judecătoreşti”.

Munca de investigaţie pentru refacerea traseului Evangheliei după Iuda, cu scopul de a publica o parte cât mai mare din text, nu ajunsese la final, deşi procesul îşi urma cursul laborios în atelierul restauratoarei Florence Darbre. Toate aceste strădanii înfrigurate, care duraseră câţiva ani, se apropiau de momentul în care drumul era deschis pentru dezvăluirea sa în public. După mai bine de douăzeci şi cinci de ani de la descoperirea sa, Evanghelia după Iuda ieşea, în fine, la lumină.

Capitolul cincisprezece
Enigma fibrei

Când Iisus le-a văzut lipsa de înţelegere, le-a spus:
„De ce tulburarea v-a dus spre mânie?
Dumnezeul vostru, care e în voi şi v-a făcut să vă mâniaţi în sufletele voastre.
Fie ca oricare dintre voi, care e îndeajuns de puternic
printre oameni, să scoată la iveală omul desăvârşit şi să stea în faţa chipului meu.”
Fragment din Evanghelia după Iuda

Rafalele de vânt de la începutul lui decembrie care se abăteau violent asupra Lacului Geneva au

făcut să scadă temperatura sub zero grade din cauza vântului, deşi termometrul înregistra ceva mai mult de 4 grade Celsius. Pe coama valurilor se formau creste albe, care înfiorau oglinda lacului. Pe mal, în faţa unui castel alb de alabastru, cu vedere spre portul Nyon, pescăruşii se zgribuleau de frig.

Nyon a fost o cetate importantă a Imperiului Roman, iar două coloane datând din vremea romanilor veghează încă asupra lacului. Oraşul este aşezat pe o fâşie îngustă de câmpie, care, într-o parte, se întinde spre Geneva, iar, în cealaltă parte, spre Lausanne. Podgoriile împodobesc pantele unduitoare care se avântă spre impresionantul masiv muntos Jura, urcând către graniţa dintre Elveţia şi Franţa.

În afara oraşului există o mică zonă industrială, marcată de o colină înaltă, din care ţâşnesc două conducte pentru filtrarea aerului, semănând cu nişte furnale. Peste drum de această instalaţie a companiei locale de distribuţie a apei se află o pizzerie oarecare. La al doilea nivel al imobilului este un apartament, pe care-l ocupă Florence Darbre, experta în opere de restaurare a obiectelor de artă şi antichităţilor, specializată în pergamente şi papirusuri. Aici este atelierul ei.

În acest atelier, care include şi un mic laborator, aparent obişnuit, sunt examinate piese a căror valoare este imposibil de calculat în bani. Pe 5 decembrie 2004, conţinutul acestui laborator era

strict secret. Existau doar câţiva oameni care ştiau despre comoara care se afla acolo.

Experţii au sosit la ora unsprezece. Ei s-au adunat în acest loc din Nyon, venind din întreaga lume. Au venit pe rând, înfofoliţi în paltoane şi mantouri. Un expert american în creştinismul timpuriu purta o pălărie cu boruri ample, care-i acoperea aproape întreaga faţă. Toţi fuseseră mai întâi convinşi să semneze un document prin care se angajau să păstreze confidenţialitate strictă şi abia apoi li s-a permis să vină aici. Conform angajamentului, li se interzicea să vorbească, în următorii cinci ani, despre ceea ce urmau să vadă.

Unul dintre ei era Bart Ehrman, universitarul onest, frumos, cu un uşor început de calviţie, un om care se bucura de o reputaţie în creştere, fiind considerat eruditul de frunte al Americii, poate chiar al lumii, în materie de creştinism timpuriu. Era şeful Departamentului de religie al Universităţii din Carolina de Nord, din Chapel Hill.

Un al doilea personaj, britanicul mătăhălos A.J. Timothy Jull, îşi construise reputaţia de a fi cel mai mare expert din lume în datarea cu carbon radioactiv. Era directorul prestigioasei Fundaţii pentru Ştiinţă Naţională Arizona – Laboratorul de Spectrometrie de Masă Accelerată, din Tucson.

Cel de-al treilea expert era americanul cu ochelari Stephen Emmel, unul dintre experţii de frunte ai lumii în materie de limbă şi cultură coptă. În perioada respectivă era şeful

Departamentului de coptologie de la Universitatea Münster, din Germania.

Documentele pe care veniseră să le examineze cei trei specialişti stătuseră ascunse timp de peste şaptesprezece secole. Acest text putea clătina o parte dintre interpretările religioase, dacă nu chiar ar fi putut zdruncina credinţa din temelii, pe tot cuprinsul lumii creştine. Nu era vorba despre un roman de ficţiune, ci despre o evanghelie autentică, care apăruse la suprafaţă direct din perioada creştinismului timpuriu.

Documentul era o compilaţie de papirusuri antice uscate, zbârcite, pe alocuri sfărâmicioase, pe care era scris un text şi pe care Darbre le ţinea închise sub cheie într-o mică încăpere învecinată cu spaţiul principal al laboratorului ei.

Manuscrisul antic sfidase timpul. Sfidase majoritatea legilor biologice privind dezintegrarea materiei. Puţini ştiuseră de el. Şi nimeni nu bănuia că ar mai exista. Nimeni nu ar fi bănuit, realist vorbind, că manuscrisul putea supravieţui. Cu toate acestea, el nu s-a păstrat intact. A ajuns până în secolul XXI, rupt, sfărâmat şi marcat de cicatrice, multe dintre paginile sale fiind lipite între ele.

Manuscrisul a fost scris pe papirus. Faţă de hârtia modernă, papirusul are o rezistenţă mult mai mare în timp. Tenacitatea cu care manuscrisul şi-a dus la capăt călătoria în timp se datorează calităţilor papirusului. El era fabricat

dintr-o plantă de apă care creştea pe malurile cu vegetaţie luxuriantă ale Nilului. Pentru a face din papirus material pentru scris, se extrăgeau din tulpina plantei fâşii subţiri, care erau întinse pe o suprafaţă plană, iar peste acestea se aşeza un strat perpendicular de fâşii similare. Apoi, acestea erau presate împreună, uscate şi acoperite cu nisip. Prin acest procedeu, egiptenii obţineau „hârtia" lor de scris.

Manuscrisul pe papirus descoperit era, în fapt, un codex, adică o culegere de file pliate împreună şi cusute la cotor, pentru a alcătui un obiect foarte asemănător cărţilor pe care le folosim astăzi (diferit de suluri). Acest codex era format din treizeci şi două de file sau şaizeci şi patru de pagini de papirus. După un asemenea parcurs lung, anumite pagini arătau ca nişte hărţi ale lumii antice, roase de vreme, sau asemenea pieselor unui joc de puzzle care este aproape complet, dar din care mai lipsesc încă nişte bucăţi importante. În afară de acestea, erau fragmente şi îmbinări ciudate de papirus vechi; era posibil să fi lipsit şi câteva file în întregime – pentru a nu aminti numărul mare de fragmente minuscule.

Pe paginile papirusurilor din laboratorul lui Darbre era aşternut un text antic. Limba în care era scris era copta. Literele se avântau sau se frângeau în motive complexe, greu descifrabile. La început, porţiuni întregi ale manuscrisului au fost imposibil de citit, din cauza lipsei anumitor

fragmente. În ciuda acestui aspect, majoritatea conţinutului textului putea fi stabilit.

Codexul reuşise în chip miraculos să străbată secolele şi să iasă la suprafaţă aici, în acest loc din regiunea montană a Elveţiei, unde nimeni nu se aştepta. Ajunsese într-o stare foarte proastă şi era extrem de deteriorat. Pielea în care era legat codexul, deşi la rândul ei deshidratată şi deteriorată de vreme, reuşise să învingă veacurile şi ajunsese parţial intactă, continuând să ţină legate împreună, într-o carte, majoritatea filelor codexului.

Codexul conţinea o relatare, o povestire biblică, al cărei mesaj era unul despre credinţă. Naraţiunea inedită şi inovatoare, cu mesajul său revoluţionar, supravieţuise călătoriei sale în timp. În sine, acest lucru era un mic miracol.

Un şir de ferestre era orientat spre răsărit, filtrând lumina cenuşie a dimineţii şi lăsând să se vadă cele zece persoane care se înghesuiau în micuţul atelier al lui Darbre. Întâlnirea fusese convocată de Societatea Naţional Geographic, reunind astfel echipa de cercetători şi de experţi în vederea începerii procesului de evaluare. Printre cei prezenţi se numărau Emmel, Ehrman şi Jull, câţiva reprezentanţi ai Naţional Geographic şi John Huebesch, care conducea programele de investiţii de la Gateway Computers şi Institutul Waitt pentru Descoperiri Istorice la care lucra, ambele controlând zeci de milioane de dolari.

Grupul vizitatorilor era întregit de cei doi elveţieni care erau practic proprietarii misteriosului codex: Mario J. Roberty, preşedintele Fundaţiei Maecenas, mai precis, proprietarul legitim al manuscrisului, şi Frieda Tehacos Nussberger, care deţinuse înainte manuscrisul şi renunţase la proprietatea asupra lui în favoarea fundaţiei.

Roberty le-a mulţumit tuturor că au venit. Le-a relatat apoi cum intrase fundaţia sa în posesia unui manuscris nepreţuit. „Codexul a răsărit undeva în Egipt, în urmă cu peste douăzeci de ani", a spus el. „A fost descoperit în Egiptul Mijlociu, mai exact, undeva între Cairo şi Luxor, în provincia Muhafazat Al Minya. Noi îl deţinem de patru ani.

Codexul constă în patru documente distincte", a continuat Roberty. „Primul este Epistola lui Petru către Filip. Cea de-a doua parte a codexului este Prima Apocalipsă a lui Iacov. A treia este Evanghelia după Iuda. Iar ultima este Allogenes.

Manuscrisul este inedit", a explicat apoi Roberty.

Încăperea se umpluse de o tensiune abia stăpânită. Acesta era marele trofeu. În aer pluteau întrebări nerostite. Supravieţuise evanghelia ravagiilor timpului? Iar dacă răspunsul era afirmativ, ce anume spunea ea?

Roberty a confirmat faptul că fundaţia sa se angajase ferm în faţa guvernului egiptean, în

sensul de a dona Evanghelia după Iuda şi întregul codex acestei ţări – unde fusese descoperit la câţiva ani după prima publicare a textelor în Occident.

Roberty a prezentat-o în continuare pe Florence Darbre. Biblioteca şi muzeul Fundaţiei Martin Bodmer, unde ea îşi desfăşura activitatea în calitate de şef al lucrărilor de restaurare, erau concepute ca un soi de „edificiu spiritual" menit să găzduiască manuscrisele în original ale lumii moderne şi antice. În muzeu sunt expuse sigilii cilindrice acadiene, tăbliţe cu inscripţii cuneiforme din Mesopotamia, cărţi ale morţilor din Teba, din Egipt, biblii vechi, în coptă şi greacă, inclusiv un manuscris în coptă al Evangheliei după Marcu, datând din secolul al IV-lea sau al V-lea, scris în dialect sahidic, şi multe alte comori.

Darbre a spus că fiecare manuscris antic are personalitatea sa, pe care ea, în calitate de restaurator, ajunge să o cunoască îndeaproape. „Uneori, există manuscrise care creează o atmosferă de calm", a precizat ea, „iar alteori, documentele ţi se împotrivesc. Nu este cazul acestui document. El este unul calm. Am fost – din punct de vedere spiritual – pe aceeaşi lungime de undă cu acest document. Această lucrare a fost calmă, precisă, blândă.

Pentru a-l înţelege mai bine, trebuie să te apropii de manuscris. Eu m-am cufundat în el."

Darbre a subliniat că munca sa este una de

echipă. „Lucrez foarte bine cu profesorul Kasser, traducătorul-şef. Ţinem permanent legătura. Vorbim adeseori la telefon, iar el vine în vizită o dată pe lună aici, la Nyon. Poate chiar mai des.” Ea a explicat că restaurarea unui codex seamănă cu rezolvarea unui puzzle. Tot ea şi profesorul Kasser făceau frecvent schimb de idei. Kasser sugera că un anumit fragment corespunde unei anumite pagini. Apoi ea încerca să vadă dacă se potrivea. Ea mai avea sarcina de a îmbina fibrele pe direcţie. Fibrele sunt cele care arată dacă anumite părţi ale unei pagini corespund şi se potrivesc cap la cap.

O parte din această muncă putea fi realizată cu ochiul liber. Numai că nu toate fibrele puteau fi distinse astfel. Într-un colţ al laboratorului se afla un microscop performant, iar ea îl folosea ori de câte ori ochiul omenesc nu putea percepe detaliile complexe ale fibrelor minuscule. Imediat ce reuşea să potrivească direcţia fibrelor, se putea trece la munca de descifrare a literelor, cuvintelor şi propoziţiilor.

Acest proiect, a mai spus ea, fusese una dintre cele mai mari provocări ale vieţii ei profesionale. Până în acel moment îşi dedicase aproape trei ani din viaţă acestei munci. Papirusul era în mod indiscutabil antic. Aproximativ două treimi din document erau recuperabile şi lizibile, deşi rămâneau în continuare alte obstacole importante.

Profesorul Kasser era şi el prezent în asistenţă.

Comportamentul său reflecta suferinţa pe care boala Parkinson o provoca trupului său îmbătrânit.

În ciuda afecţiunii fizice, mintea lui Kasser era însă la fel de ascuţită ca aceea a unui om mult mai tânăr, iar el era animat de un singur gând: să încheie traducerea documentului atât de mult timp uitat, reuşită care ar fi constituit cea mai mare înfăptuire a vieţii lui profesionale.

Singurul expert din începere pe care-l cunoştea Kasser era Emmel. Cei doi se văzuseră ultima oară cu cinci luni în urmă, în iulie, la Paris, la întâlnirea organizată de Asociaţia Internaţională pentru Studii Copte, adică atunci când Kasser făcuse anunţul public în legătură cu existenta codexului şi cu conţinutul său. Pentru Emmel, un eminent coptolog, profesorul Kasser era un adevărat mentor. În acest fel, Emmel reuşea să creeze o punte între tabăra europeană şi cea americană, el efectuându-şi o parte dintre studii sub îndrumarea lui James Robinson, în California.

Kasser i-a urmărit pe experţi cum îi examinau „odrasla”, tezaurul care picase ca din cer în urmă cu câţiva ani, oferindu-i astfel o şansă extraordinară.

Darbre a scos anumite pagini ale codexului. Ehrman, Emmel, Jull şi ceilalţi s-au concentrat să vadă mai bine. Cea mai mare parte a manuscrisului fusese stabilizată, mai precis era

deja într-o stare avansată de conservare datorită eforturilor minuţioase ale lui Darbre faţă de fiecare detaliu. Însă cel mai important lucru era că textul putea fi citit. Codexul fusese pus sub sticlă şi putea fi examinat acum, pagină cu pagină.

Din negativ lipseau bucăţi de dimensiuni relativ mari şi, practic, câteva sute de fragmente minuscule. Din unele file lipseau porţiuni considerabile. Codexul era ca un puzzle ale cărui piese erau în curs de a fi asamblate, deşi, în ceea ce priveşte materialul disponibil, el se apropia de etapa finală.

Darbre a slăbit clemele uneia dintre laturile cadrului sub care era păstrat codexul, însă nu a scos complet sticla, astfel încât experţii să poată examina de aproape manuscrisul restaurat. Stephen Emmel a cercetat cu atenţie prima pagină, timp de câteva minute. În timp ce le spunea că se afla pentru a doua oară la Geneva, din glasul său răzbătea o emoţie autentică. Făcuse prima sa vizită în anul 1983, când venise să examineze un document antic necunoscut, scris în limba coptă. „Este acelaşi manuscris!”, a exclamat el.

A relatat atunci povestea primei sale călătorii. Fusese invitat la un hotel din Geneva, unde s-a întâlnit cu doi bărbaţi, unul dintre ei european, iar celălalt, un arab care nu vorbea decât limba nativă. Europeanul vorbea şi araba. Acum nu-şi mai amintea numele hotelului şi nici numele celor

doi bărbaţi. Era foarte posibil ca ei să nu-şi fi declinat identitatea. Nu avusese la dispoziţie decât un interval foarte scurt de timp – două ore – pentru a studia artefactul. Atunci folosise o pensetă pentru a ridica filă după filă. Multe dintre pagini erau lipite între ele. Identificase atunci unul dintre documente ca fiind Epistola lui Iacov, iar pe cea de-a doua ca fiind Epistola lui Petru. Totuşi, nu reuşise să identifice cel de-al treilea document, plasat la sfârşitul manuscrisului.

Pe măsură ce studia codexul restaurat, Emmel a oferit o analiză detaliată. Prima pagină prezenta similitudini cu numeroase documente gnostice. „Aceste manuscrise se referă la un dialog între Iisus cel înviat din morţi şi unul sau mai mulţi dintre ucenicii lui. Greu se poate spune despre acest codex că se înscrie în acea tradiţie." Totuşi, manuscrisul părea să furnizeze câteva variaţiuni pe aceeaşi temă. Emmel avea nevoie de ceva mai mult timp şi de mai multe file pentru a face o analiză completă şi corectă a textului.

Darbre i-a pus la dispoziţie şi alte fotografii realizate după pagini ale papirusului. Se putea certifica faptul că este vorba despre Evanghelia după Iuda?

Emmel a examinat ultima pagină a manuscrisului, cea care purta titlul „Evanghelia după Iuda". A confirmat că era vorba despre această evanghelie.

Următoarea întrebare a fost evidentă: „Cum

putem fi siguri că această Evanghelie după Iuda este cea a lui Iuda Iscarioteanul, şi nu a altui Iuda?”

În loc de răspuns, Emmel s-a întors spre Kasser. Bătrânul a căutat numele pe fotocopia respectivă a codexului. În cele din urmă, el a arătat numele regăsit în corpul textului, acela al lui Iuda Iscarioteanul. Emmel a studiat la rândul său această porţiune şi a dat aprobator din cap.

„Este posibil să avem de-a face cu un fals modern?”, a sunat următoarea întrebare.

„Hotărât, nu”, a declarat categoric Emmel.

„Câţi oameni ar putea produce un astfel de fals?”

„Poate douăzeci şi cinci”, a presupus Emmel, iar după un moment de reflecţie el şi-a corectat estimarea, spunând: „Ba nu, as spune patru, iar doi sunt deja în această încăpere.”

Realizarea unui fals modern nu era o posibilitate demnă de luat în calcul. „Dar un fals antic?”

Era vorba în mod aproape cert despre o traducere coptă după un document timpuriu scris în limba greacă, probabil datând din secolul al II-lea sau al III-lea. Multe documente gnostice proveneau din acea perioadă. Autenticitatea sa putea fi, de asemenea, stabilită judecând printr-o analiză grafică a textului, a tipului scrierii papirusului. „Nu încape îndoială”, a spus Emmel, „scrisul este cel al unui scrib copt din Antichitate.”

Prima pagină indica faptul că dialogul a avut loc după răstignirea lui Iisus. Iisus înviase din morţi şi

se angajase într-o discuţie cu ucenicii lui. Conversaţia continua cu un dialog între Iisus şi Iuda. Această organizare corespunde tiparului manuscriselor gnostice antice.

„Grafia este marcată de stilul de începere a unui alineat caracteristic scrierii copte", a explicat Emmel. Însă o analiză atentă a folosirii limbajului ar putea dezvălui mai mult.

„Ne puteţi spune când a fost scris?"

„Asta e mai degrabă o problemă deschisă."

„Ce posibilităţi există ca autorul copt să fi creat documentul din proprie iniţiativă?"

„Niciuna", a răspuns Emmel. Aceasta era o copie şi aproape în mod cert o traducere – foarte probabil din greacă –, iar documentul original după care fusese făcută traducerea trebuie să fi datat cel mai probabil din secolul al II-lea, adică din perioada în care au început să apară scrierile gnostice.

Emmel a ezitat să furnizeze o datare precisă. Era mult prea incert. Prefera să aştepte rezultatele datării cu carbon radioactiv a manuscrisului.

Bart Ehrman s-a oferit atunci să facă o primă evaluare. El a furnizat mai degrabă elemente de ordin general decât o analiză la obiect a documentului, pe care nu avusese încă timp să-l studieze.

Originar din Kansas, Ehrman îşi susţinuse

examenul de absolvire la Colegiul Wheaton din Illinois şi îşi luase masteratul în teologie şi filologie la Seminarul Teologic de la Princeton, unde studiase cu Bruce M. Metzger, pe care îl considera un simbol al erudiţiei în domeniul creştinismului timpuriu. Cunoştinţele lui Ehrman referitoare la complexitatea şi diversitatea materiei creştinismului timpuriu erau completate de un lucru rar întâlnit printre universitari: talentul de a-şi exprima cunoştinţele într-un limbaj pe înţelesul tuturor.

Ehrman a fost prudent şi a evitat să facă afirmaţii în legătură cu un manuscris după care nu se făcuse încă o traducere autorizată. Prefera să aştepte până când Kasser avea să încheie traducerea, chiar dacă acest lucru mai putea dura încă un an. Ca şi Emmel, el aştepta rezultatele datării cu carbon radioactiv. Între timp, era dispus să plaseze evanghelia în perspectiva istorică generală a creştinismului timpuriu.

„După toate aparenţele, ceea ce găsim în această Evanghelie după Iuda corespunde perfect operei pe care a condamnat-o Irineu", a spus Ehrman. „A fost scrisă după Evanghelia după Ioan. Evanghelia după Ioan este cea mai recentă dintre toate Evangheliile canonice, însă aceasta [Evanghelia după Iuda] trebuie să fi fost în circulaţie înainte ca Evangheliile canonice să fi fost alese.

Este un document care are legătură cu cainiţii. Ei au fost astfel denumiţi după Cain. Era o mişcare

opusă celorlalte – poate că evanghelia aceasta făcea parte din noul lor testament. Cainiţii doreau să-şi manifeste supunerea faţă de unicul Dumnezeu adevărat. Asta înseamnă că trebuiau să se despartă de ceea ce ei considerau a fi zeul inferior din Vechiul Testament. Doctrina cainiţilor spunea că, în vederea mântuirii, era obligatorie încălcarea tuturor legilor vechi.

Adevărul este că Irineu a citat-o în mod deosebit pe aceasta, Evanghelia după Iuda, susţinând că este eretică. Deşi critica sa este destul de generală."

I-a venit rândul şi lui Tim Jull, expertul în datarea cu carbon radioactiv, să vorbească. Când avea unsprezece ani, părinţii lui Jull s-au mutat în Canada, astfel încât el şi-a început studiile de chimie la Universitatea British Columbia, iar pe cele de geochimie, la Universitatea Bristol, din Anglia, făcând studii pentru susţinerea doctoratului mai întâi la Bristol, apoi la Universitatea Cambridge, iar mai târziu, la institutul de renume mondial Planck-Institut fur Chemie din Mainz, Germania. El a fost cooptat la Universitatea Arizona, apoi la prestigiosul Laborator pentru Ştiinţe Naţionale Arizona – Laboratorul de Spectrometrie de Masă Accelerată, din Tucson, în anul 1981, ajungând la funcţia de

director al laboratorului în anul 2001.

Jull a explicat de ce este considerată datarea cu carbon radioactiv cea mai precisă metodă de datare a artefactelor antice din care se prelevează mostre organice. „Este o metodă de determinare a cantităţii de izotop radioactiv de carbon 14, produs în atmosferă, care se acumulează în organismele vii", a spus el. „Când planta sau animalul moare, izotopul radioactiv începe să se degradeze. Perioada sa de înjumătăţire este după 5.700 de ani. Cu alte cuvinte, după 5.700 de ani, jumătate din cantitatea de izotop dispare. Această metodă ne furnizează un ceas cu ajutorul căruia putem determina practic vârsta oricărui lucru.

Datăm vârsta unui papirus, adică vârsta la care a fost tăiat papirusul... Dacă avem o mostră care datează din anul 400 e.n., acest aspect ne poate furniza o determinare de plus sau minus cincizeci de ani. În perioada de creştere a plantei există fluctuaţii ale cantităţii de carbon 14. Ceea ce înseamnă că trebuie făcute corecţii, cu ajutorul calibrării."

Alte metode de analiză a materialelor antice pot oferi informaţii suplimentare despre provenienţa unui artefact, detalii despre locul de unde a provenit papirusul sau materialele folosite pentru fabricarea unui anumit tip de hârtie ori de cerneală. Cu toate acestea, la datarea unui manuscris sau a unui obiect antic obţinut din materii organice, Jull a susţinut că metoda datării

cu carbon radioactiv este cea mai bună.

Există totuşi cel puţin un neajuns: „Procesul [datarea cu carbon radioactiv] este distructiv", a avertizat Jull. „Mostrele pe care le prelevăm sunt definitiv compromise. Dar dacă mai rămâne un rest de material, noi îl returnăm proprietarilor."

Era după-amiaza târziu, iar lumina începea să se estompeze. Trei dintre cei din grup, Florence Darbre, Tim Jull şi Rodolphe Kasser, s-au întors la treabă, selectând acele bucăţi din codex pe care le puteau sacrifica în vederea datării cu carbon radioactiv. Căutau fragmente de text care nu ar fi compromis munca de traducere prin distrugerea lor definitivă. Şi-au propus să selecteze bucăţi din diferite porţiuni ale codexului, însă dintre cele care nu ar fi periclitat conservarea în viitor a manuscrisului.

Odată cu manuscrisul supravieţuise şi o parte importantă a copertei din piele în care era legat acesta. Părţi ale acestei coperte erau prinse de papirusuri. Testarea lor putea contribui la coroborarea informaţiilor obţinute prin datarea cu carbon radioactiv a papirusului propriu-zis.

„Vom preleva probe atât din manuscris, cât şi din coperta din piele în care este legat", a anunţat Jull. „Asta ne va ajuta enorm. Este uşor să datezi conţinutul unei legături antice. De asemenea, vom

face şi o datare a papirusului din interiorul copertei.” În Antichitate, legăturile din piele erau umplute de multe ori cu papirus folosit.

„Dorim să le luăm pe acelea [fragmentele] care vor constitui cele mai mici stricăciuni”, a explicat Jull. „Însă vrem să stabilim dacă cele trei texte sunt contemporane şi dacă datează din aceeaşi perioadă, chiar dacă acum nu sunt dubii în acest sens, potrivit părerii celor prezenţi aici.”

Jull a explicat că avea nevoie de mostre cu o dimensiune de cel puţin jumătate de centimetru şi o greutate de cel puţin zece miligrame. „Acest lucru ne va permite să obţinem o mostră curată şi să o transformăm în grafit.”

În total, cei trei au ales cinci mostre:

- o bucată din papirusul aflat în interiorul legăturii copertei exterioare din piele;
- un fragment de papirus desprins, provenind din sutele de fragmente păstrate în cutie;
- o bucată de piele prelevată de pe copertă, cu papirus ataşat;
- o mostră de la pagina 9 a codexului, din Epistola lui Iacov, care are pe verso pagina 10;
- un fragment din pagina 33 a codexului, care făcea parte din Evanghelia după Iuda, cu pagina 34 pe verso.

Darbre a preluat sarcina tehnică de a preleva mostrele de papirus. Nedorind să aducă şi alte

stricăciuni, ea a lucrat cu precizie, incizând fragmentele cu multă atenţie şi aşezându-le pe fiecare într-un sac minuscul din nailon.

Jull îşi aminteşte de un client pe care l-a avut înainte: „Laboratorul nostru a făcut datarea câtorva suluri care făceau parte din Manuscrisele de la Marea Moartă. Majoritatea erau scrise pe pergament. Acum ne confruntăm cu aceleaşi probleme. În cazul pergamentului cu o vechime de două mii de ani, acesta se degradează pe margini. Din ceea ce am văzut eu la aceste papirusuri, operaţiunea nu pare să fie prea dificilă."

Jull şi-a mai amintit că, atunci când a început efectiv să taie fragmente din Manuscrisele de la Marea Moartă, israeliană care efectua operaţia a izbucnit brusc în plâns. Operaţiunea îi provoca prea multă suferinţă. Absorbită de acţiunea de tăiere foarte precisă a valorosului papirus, Florence Darbre arăta semnele aceluiaşi gen de emoţie.

Jull şi asociatul lui, Greg Hodgkins, au promis că vor obţine rezultatele cât mai curând cu putinţă. Datarea cu carbon radioactiv presupunea folosirea unui spectrometru de masă accelerată. Un spectrometru prezintă o serie de lentile magnetice şi electrice care focalizează fasciculele de raze emise de carbon pe detectoare de dimensiunea unei monede de douăzeci şi cinci de cenţi.

Analiza a avut loc în săptămâna care a început

pe 10 ianuarie 2005. Detectoarele au înregistrat fasciculele şi efectul.

„Uneori, lucrurile se potrivesc de minune. Avem un exemplu de acest gen", a transmis Greg Hodgkins echipei prin e-mail. „Mostrele au fost măsurate şi tocmai am încheiat calibrarea."

În noaptea de 11 ianuarie, Jull pleca spre Israel de la Glasgow, unde se învoise de la programul de studii, pentru a susţine două prelegeri şi câteva alte seminarii la Institutul de Ştiinţă Weizmann din Rehovot, cel mai important institut de cercetări ştiinţifice din Israel. El a primit prin e-mail rezultatele măsurătorilor efectuate de Greg Hodgkins, chiar pe Aeroportul Heathrow, din Londra, însă nu a reuşit să deschidă documentele ataşate. Abia după ce a ajuns la casa de oaspeţi San Martin din campusul Institutului Weizmann a reuşit să-şi deschidă calculatorul şi să citească documentele. A dormit câteva ore, iar apoi, cu ajutorul calculatorului său, a construit câteva grafice statistice complexe privind posibilităţile legate de Evanghelia după Iuda.

El a analizat rezultatele obţinute, făcând calcule ale probabilităţilor şi asemănărilor, iar gama mostrelor prezenta similitudini extraordinare. Era unul dintre cele mai concludente teste pe care le văzuse. „Rezultatele sunt excelente", a informat el.

„Practic, mostrele, de la cele de piele şi până la codexul propriu-zis, cu excepţia fragmentelor libere de papirus, s-au încadrat într-o echivalenţă statistică.”

Era încrezător în proporţie de 95 la sută că atât legătura din piele, cât şi fragmentele de papirus se încadrau în intervalul amplu cuprins între anii 220 şi 340 e.n. „Din punct de vedere statistic există o probabilitate de 2,5 procente ca documentul să fi fost scris înainte de anul 220, după cum tot 2,5 procente reprezintă şi probabilitatea ca el să fi fost scris după anul 340 e. N”, a explicat el.

Datarea cu carbon radioactiv este raportată în „ani carbon radioactiv”, care diferă de anii calendaristici, decalajul fiind ajustat prin folosirea factorului de calibrare. Calibrarea universală – standard agreat de toate laboratoarele care lucrează în domeniul datării cu carbon radioactiv – îşi are originea în studiile de cercetare întreprinse pentru primii oară, în urmă cu două decenii, de laboratoarele nucleare din Seattle, Heidelberg şi Belfast, câteva fiind efectuate şi la laboratorul din Arizona. Ea reflectă analize ale fluctuaţiei nivelurilor de carbon radioactiv din atmosferă. Fiecare determinare cu carbon radioactiv trebuie reglată cu cel puţin un procent, uneori cu trei sau cinci procente, iar alteori chiar şi cu mai mult. Mărimea factorului de calibrare variază în funcţie de alţi factori, printre care se

numără condiţiile meteorologice măsurate de-a lungul anilor şi secolelor, schimbările fluxului radiaţiilor cosmice şi oscilaţiile câmpului magnetic al Pământului.

Graficele pe care le-a creat Jull au arătat următoarele rezultate:

- Papirusul din interiorul copertei exterioare: 1.796 ani carbon radioactiv. Asta ar face ca vechimea carbonului radioactiv să fie anul 209 e.n., cu un factor al variaţiei de plus sau minus 58 de ani;
- Papirusul detaşat din interiorul cutiei: 1.672 ani carbon radioactiv sau vârsta carbonului radioactiv egală cu anul 333 e. N, plus sau minus 48 de ani;
- Piele cu papirus ataşat: 1.782 ani carbon radioactiv sau vârsta carbonului radioactiv egală cu anul 223 e.n., plus sau minus 51 de ani;
- Manuscrisul de la pagina 9 a codexului, Epistola lui Iacov: 1.739 ani carbon radioactiv sau vârsta carbonului radioactiv egală cu anul 279 e.n., plus sau minus 50 de ani;
- Manuscrisul de la pagina 33, Evanghelia după Iuda: 1.726 ani carbon radioactiv sau vârsta carbonului radioactiv egală cu anul 279 e.n., plus sau minus 47 de ani.

„Este neobişnuit şi emoţionant să obţii rezultate atât de concludente”, a afirmat Jull.

Fragmentul de papirus detaşat care a fost testat nu făcea, se pare, parte din manuscris şi de aceea a fost eliminat. Intervalul de timp general în cazul său, după ce a fost ajustat pentru calibrare, a demonstrat că data dintr-o perioadă mult mai târzie faţă de cea obţinută prin datarea cu carbon radioactiv a celorlalte mostre.

Combinând rezultatele obţinute în cazul celorlalte patru mostre, Jull a scris în raportul său că exista cea mai mare probabilitate – de 68,1 la sută – ca documentul Iuda să fi fost creat între anii 240 şi 320 e.n. Exista o probabilitate de 15 procente ca el să fi fost scris înainte de anul 240 şi una de 15 procente ca el să fi fost scris după anul 320. Adăugând câte douăzeci de ani la începutul şi la sfârşitul intervalului cuprins între anii 240–320, factorul de probabilitate a crescut la 95,4 la sută, ceea ce este echivalent cu certitudinea.

Calculând media, cu ajutorul tuturor formulelor de introducere de date prin metode statistice, media anului măsurătorilor a fost 280 e.n. „Fie că scădem, fie că adăugăm şaizeci de ani (la fiecare extremă), pot afirma cu convingere că aceasta este vechimea codexului", a declarat Jull.

Profesorul Kasser şi-a informat colaboratorii apropiaţi că, în opinia sa, întemeindu-şi raţionamentul pe grafia antică şi pe folosirea limbii

copte în codex, documentul a fost transcris nu mai târziu de primul sfert al secolului al V-lea. El bănuia că fusese scris chiar mai devreme.

Rezultatele obţinute prin datarea cu carbon radioactiv au venit ca o confirmare a excepţionalului instinct de conservator al lui Kasser. Potrivit determinărilor efectuate de Jull, era cert următorul aspect: data la care fusese copiat documentul putea fi anul 220, când numeroase evanghelii se aflau în concurenţă pentru a obţine supremaţia în interiorul noii religii care se numea creştinism. Era posibil ca el să fi fost scris pe papirus înainte de naşterea împăratului Constantin, acelaşi care a decretat creştinismul drept religie oficială a Imperiului Roman.

Luând în calcul anul aflat la extrema cealaltă, data scrierii putea fi la fel de bine şi începutul secolului al IV-lea – posibil după anul 315, când Constantin a trecut la creştinism. Din punct de vedere statistic, era mai puţin probabil ca documentul să fi fost copiat după 325, anul în care s-a întrunit Conciliul de la Niceea. Şi tot din punct de vedere statistic, era la fel de puţin probabil ca textul papirusului să fi provenit de la o dată mult ulterioară anului 340.

Dacă media statistică, anul 280, ar reprezenta într-adevăr anul în care a fost scrisă evanghelia, atunci înseamnă că ea a fost realizată cu aproximativ un secol după ce Irineu a făcut

comentariile sale critice la adresa originalului în greacă, din jurul anului 180. Ea ar fi putut fi copiată cu numai patruzeci sau şaizeci de ani după ce Irineu o condamnase în opera sa intitulată *Împotriva ereziilor.*

Evanghelia după Iuda şi restul codexului aveau o vechime mult mai mare – cu un secol şi mai bine – decât se anticipase. Codexul, scris în plină eră a creştinismului timpuriu, era unul dintre cele mai vechi documente creştine cunoscute şi care se păstraseră intacte. Această datare a traducerii în coptă după originalul în greacă face ca mesajul evangheliei să fie cu atât mai interesant. Dacă o întreagă sectă credea că marea trădare fusese comisă, în fond, din porunca lui Iisus şi dusă la îndeplinire de discipolul lui preferat, această interpretare ar putea deveni, în urma studiului, la fel de valabilă ca şi versiunea relatată în Noul Testament.

Capitolul şaisprezece
Evanghelia după Iuda

Iisus i-a spus lui Iuda: „Vino, iar eu te voi învăţa despre taine pe care nimeni nu le-a văzut vreodată. Căci există un tărâm măreţ şi nesfârşit, a cărui întindere niciun neam de îngeri n-a văzut-o, în care se află un Mare Spirit Invizibil, pe care ochii

niciunui înger nu l-au zărit vreodată, niciun gând al inimii nu l-a cuprins şi nicicând nu i s-a dat vreun nume."

Evanghelia după Iuda

Evanghelia după Iuda nu seamănă cu nimic din ce aţi citit vreodată. În paginile sale, Iuda nu este trădătorul lui Iisus, ci cel mai credincios prieten şi ucenic al lui. Iuda este omul căruia i se cere să facă cel mai mare sacrificiu: să-l predea pe Iisus călăilor săi. Iar cererea este formulată de însuşi Iisus.

Evanghelia după Iuda, aproape în mod cert o creaţie datând din secolul al II-lea, este inedită, diferită, urmând să-şi facă acum, prin publicarea sa, prima apariţie în contemporaneitate. Ştim că textul a fost condamnat, alături de alte texte gnostice, de Biserica primară şi că a dispărut din istoria scrisă. Un exemplar al acestui text a supravieţuit în mod miraculos. O echipă de erudiţi a contribuit, pe durata a patru ani de muncă asiduă, la restaurarea papirusurilor şi la traducerea evangheliei. Iar acum, mesajul pe care-l conţine evanghelia poate ajunge la noi toţi.

Pe cât de vehement a fost atacată Evanghelia după Iuda în vechime, pe atât de puţin pare să mai constituie astăzi o ameninţare. A fost scrisă de un om care îl venera pe Iisus, iar textul transmite cu fervoare şi cu un umor sănătos aceste sentimente de iubire. Iisus este înfăţişat în evanghelie ca un

personaj mai puţin apăsat de suferinţă, mult mai vesel decât în Evangheliile canonice, chiar râzând. De fapt, acest lucru se întâmplă de patru ori. Din textul Evangheliei după Iuda transpare bucuria deosebită cu care autorul anonim relatează această poveste. Este un document care debordează de iubire şi de afecţiune, atât în cazul lui Iisus, cât şi în cel al lui Iuda. „Potrivit Evangheliei după Iuda, Iisus râde mult", susţine Marvin Meyer. „El vede multe lucruri amuzante în condiţia umană, în toate slăbiciunile, cusururile şi lucrurile neobişnuite ale vieţii noastre de pe Pământ."

În această evanghelie, Iuda este diferit, făcându-i-se un alt portret decât cel al trădătorului necredincios, damnat în Evangheliile după Matei, Marcu, Luca şi Ioan. La fel, şi Iisus este diferit de figura Mântuitorului din aceste Evanghelii. Iisus este numit „învăţător" şi „rabbi", la fel ca în Evangheliile canonice, însă nu trece prin martiriul răstignirii pe cruce. Dimpotrivă, Iisus este învăţătorul prietenos, binevoitor, care răspândeşte înţelepciunea divină.

Evanghelia după Iuda este un text „creştin" în sensul că autorul său credea cu tărie în natura divină a lui Iisus şi că a scris făcându-se ecoul unei tradiţii ce relatează povestea învăţătorului care a venit să-şi mântuiască mai întâi poporul, apoi omenirea, în general, şi care a fost predat autorităţilor, trecând prin moarte spre viaţa

veşnică.

Unii exegeţi consideră că texte precum Evanghelia după Iuda au făcut parte dintr-o serie de învăţături secrete care nu erau destinate a îi citite în faţa mulţimii. Elaine Pagels consideră că scopul lor era de a fi citite împreună cu alte evanghelii. „Poţi lua Evanghelia după Marcu, care este de departe preferata creştinilor, şi o poţi citi împreună cu Evanghelia după Toma sau cu Evanghelia după Iuda. Unele au fost probabil menite a fi citite ca texte publice, iar cea după Iuda – ca text de învăţături pentru un nivel avansat. Prin urmare, ele nu se opun neapărat una alteia; nu trebuie să alegi între Evanghelia după Marcu sau cea după Toma ori după Iuda. Probabil că erau citite împreună de cei care erau interesaţi de toate aceste evanghelii."

Pagels continuă, susţinând o argumentaţie extrem de interesantă referitoare la scribul care a copiat probabil versiunea descoperită a Evangheliei după Iuda. Toate aceste numeroase evanghelii „erau probabil cinstite de călugări, care le copiau, le preţuiau şi le păstrau în bibliotecile mănăstirilor, fiindcă ele se adresau unor oameni capabili să le aprofundeze, ajungând până la un nivel avansat de înţelegere şi de disciplină spirituală".

În Evanghelia după Iuda, acesta este preferatul lui Iisus şi ucenicul pe care el l-a ales. „Steaua care arată drumul este steaua ta", îi spune Iisus

discipolului său credincios. Lui Iuda i se cere să-l predea pe Iisus autorităţilor, iar cel care-i cere acest lucru este însuşi Iisus. Acesta îi face ucenicului său credincios promisiunea că steaua lui Iuda va străluci în ceruri.

Iese astfel la suprafaţă un portret diferit al lui Iuda Iscarioteanul. El nu mai este Iuda trădătorul, ci un om deosebit care este deasupra celorlalţi discipoli. El devine al „treisprezecelea" din grup, prin faptul că se distinge de ceilalţi, fiind singurul dintre apostoli care are tăria să se ridice şi să stea înaintea feţei lui Iisus, deşi nu îndrăzneşte să-l privească în ochi.

Sunt cititori care ar putea dezaproba ideile exprimate în Evanghelia după Iuda. Unii ar putea crede că e o blasfemie. Totuşi, ceea ce nimeni nu poate contesta este că autorul îi acordă lui Iuda un loc complet diferit în istorie.

Cum Evanghelia după Iuda a fost compusă în secolul care a urmat venirii lui Iisus, ea este un text cu atât mai uluitor cu cât aduce o înţelegere complet inedită asupra creştinismului timpuriu şi a diverselor sale curente. Ea se încadrează într-o tradiţie diferită de cea a Evangheliilor canonice. Autorul crede în natura divină a lui Iisus, însă dintr-o perspectivă gnostică. Evanghelia după Iuda aduce o naraţiune complet diferită, deşi nu pune sub semnul îndoielii fundamentul credinţei creştine. Dimpotrivă, se poate spune că ea amplifică această credinţă, prin faptul că oferă o

viziune suplimentară asupra personalităţii lui Iisus.

Multe dintre conceptele cosmologice prezente în Evanghelia după Iuda sunt stranii pentru cititorul modern. Din acest text nu se desprinde nicio dovadă clară, menită să confirme că autorul ar fi citit cele patru Evanghelii incluse în Noul Testament. Cel care a compus Evanghelia după Iuda pare să aparţină unei tradiţii complet diferite. Evanghelia după Iuda nu reprezintă nici replica, nici contestarea celor patru Evanghelii canonice. Ea nu combate, nu respinge, după cum nici nu încearcă să clatine o credinţă sau să distrugă înţelesul a ceea ce este scris în alte texte. Ea are propria ei istorie, spusă independent de alte relatări.

Autorul evangheliei ar fi putut proveni de oriunde. Documentul ar fi putut fi compus în câteva locuri din Orientul Apropiat, poate în Ierusalim, în Cezareea sau Alexandria. Este posibil ca autorul să fi auzit o poveste relatată prin viu grai, care făcea parte dintr-o tradiţie. Credeau în această tradiţie oameni care considerau sincer că Iisus este adevăratul Mesia, datorită exemplului luminos pe care-l dăduse şi fiindcă el putea conduce orice om spre Dumnezeul care există în interiorul fiecăruia. În mod evident,

autorul era hotărât să relateze versiunea acestei povestiri din perspectiva lui Iuda, portretizat drept cel mai credincios slujitor a lui Iisus. De altfel, el proclamă mândru acest lucru încă din titlu. Aceasta era „Evanghelia după Iuda", care revelează „vestea bună" despre Iuda.

Deşi relatarea contravine tuturor ideilor prezente în alte texte creştine, ea nu este lipsită de logică. Iisus a venit cu scopul de a mântui lumea şi şi-a anticipat propria moarte. Exprimându-ne direct, Iisus trebuia să moară pentru a-şi împlini misiunea, iar Iuda Iscarioteanul devine instrumentul în cadrul acestui proces. El este un element esenţial al naraţiunii, atât pentru cei care au compus textele canonice, cât şi pentru autorul Evangheliei după Iuda. Turnura pe care o ia povestirea este diferită, însă elementele esenţiale ale istoriei rămân neschimbate.

Autorul a scris în greacă, *lingua franca* uzitată de cultura Imperiului Roman, limba filosofică şi religioasă ce a contribuit la răspândirea religiei creştine. În mod aproape cert, autorul era familiarizat cu opera marelui filosof grec Platon. În *Timaios,* Platon afirmă că fiecare om are un suflet şi propria sa stea. Este evident că autorul a fost influenţat de gândirea lui Platon, după cum erau toţi gnosticii. Iuda are propria lui stea. În evanghelie, Iisus îi spune lui Iuda:

Ridică-ţi ochii şi priveşte spre nor şi spre lumina din el şi

spre stelele care îl înconjoară. Steaua care arată drumul este steaua ta.

Iuda şi-a ridicat ochii şi a văzut norul luminos şi a intrat în el.

În Imperiul Roman exista o bună comunicare, datorită drumurilor excelente, iar vestea despre existenţa documentului a ajuns până departe. El a atras atenţia episcopului Irineu, aflat la aproximativ o mie de mile de Ţara Sfântă, în Apusul îndepărtat. Irineu a condamnat evanghelia cu înverşunare, dacă nu din alte motive, cel puţin pentru titlul ei. Era scandalos să îmbrăţişeze cineva cauza lui Iuda, a celui care l-a trădat pe Iisus. Irineu a înfierat textul, catalogându-l drept „cainit", deşi, conform ideilor şi credinţelor exprimate în evanghelie, autorul ar putea fi setian, o sectă denumită astfel după personajul biblic Set, fiul lui Adam. Este cert că autorul era gnostic şi deci o ţintă de prim ordin a condamnărilor lui Irineu.

Autorul a fost influenţat de doctrina iudeilor despre venirea lui Mesia şi de conceptul apropierii Judecăţii de Apoi. Aceasta era viziunea sa despre Apocalipsă şi este posibil ca el să fi împărtăşit credinţa gnostică fundamentală că lumea materială nu este doar un loc „căzut", impregnat de păcat, ci în mod esenţial rea. Cum a reuşit autorul să se armonizeze cu iureşul de idei de la începutul creştinismului este un aspect care nu va

fi cunoscut probabil niciodată.

Persoana care a scris acest codex pe papirus descoperit la Al Minya era un scrib, un artizan din Antichitate, a cărui îndeletnicire era aceea de a copia un text cuvânt cu cuvânt. Era un personaj cu înaltă calificare, fiindcă, în epoca respectivă, puţini erau aleşii care cunoşteau această adevărată tehnică. În lumea modernă, când existenţa noastră cotidiană subînţelege abilitatea generală de a scrie şi de a citi, este greu de imaginat că oamenii care ştiau să scrie erau atât de rari sau de preţuiţi. În Egiptul antic, scribii făceau adeseori parte dintre funcţionarii extrem de respectaţi ai administraţiei faraonice, nu în ultimul rând pentru că se îndeletniceau cu înregistrarea în catastifele faraonilor a recoltelor totale anuale. O altă sarcină a lor era aceea de a copia texte religioase esenţiale, de felul Cărţii morţilor.

Enorma lor importanţă nu scăzuse în secolul al II-lea, în vremea episcopului Irineu. După cum citează Bruce M. Metzger în cartea sa *The Text of the New Testament* (Textul Noului Testament, Irineu a ataşat o notă succintă în atenţia scribului care copia unul dintre textele pe care le compusese episcopul:

Te conjur pe tine, cel care vei copia această carte, în numele Domnului nostru Iisus Hristos şi a slăvitei Lui veniri, când va veni să judece viii şi morţii, să compari

ceea ce transcrii şi să corectezi cu atenţie după manuscrisul din care copiezi; şi te mai rog să transcrii această rugăminte fierbinte şi s-o inserezi în această copie.

Scribul care a transcris manuscrisul păstrat al Evangheliei după Iuda a fost aproape indubitabil un copt, fiindcă limba pe care a folosit-o este copta. De vreme ce documentul original era scris în greacă, este foarte probabil că scribul sau predecesorii lui au tradus textul în timp ce-l copiau. În cazul cuvintelor în greacă pentru care nu a găsit corespondenţe în limba sa, el le-a lăsat în original.

Este însă imposibil de stabilit exact identitatea scribului care a copiat exemplarul Evangheliei după Iuda ce ne-a parvenit. Majoritatea scribilor trăiau în mănăstiri, deşi unii erau în slujba altor autorităţi religioase sau a unor persoane, iar alţii lucrau pentru administraţia civilă ori în instituţii de învăţământ. „Evanghelia după Iuda este, în mod evident, opera unui scriptorium", a afirmat Stephen Emmel. „Cel care a scris textul era calificat şi avea o experienţă însemnată în copierea manuscriselor literare."

Exegeţii care scriu despre diversele descoperiri extraordinare din deşertul egiptean sunt uneori uluiţi de descoperirea atâtor texte de literatură antică, redactate în coptă, despre care se crede că derivă aproape în totalitate din texte scrise la

origine în limba greacă, şi descoperite în locuri unde a-ţi câştiga traiul zilnic este de cele mai multe ori o provocare.

Emmel notează următoarele: „Pentru mine, ca specialist în coptologie, una dintre cele mai mari enigme rămâne identitatea celor care au creat această întreagă literatură gnostică de limbă coptă. Nu dispunem de mărturii indirecte care să releve cine a făcut aceste traduceri din limba greacă în cea coptă ale unor producţii literare ca Evanghelia după Iuda, Evanghelia după Toma sau scrierea apocrifă după Ioan. În principal, nu dispunem decât de exemplare individuale după aceste traduceri. În mod cert, copiile de care dispunem nu sunt originalele traducerilor respective. Acestea s-au pierdut de mult. Noi dispunem practic de a treia, a patra, a cincea şi a şasea generaţie de copii după aceste traduceri, realizate pentru indivizi despre care nu ştim nimic."

De asemenea, mai suntem siguri în privinţa unor aspecte de ordin practic ale manuscriselor pe papirus. Exemplarul care ne-a parvenit a fost descoperit în Egipt. Textul original a fost tradus din limba greacă în cea coptă. Întâlnim în document numeroase cuvinte greceşti, de aceea este foarte probabil ca traducerea în coptă să fi

fost efectuată în faza de început a formării limbii copte şi a sistemului ei de scriere. Această ipoteză ar plasa copia în secolul al III-lea sau al IV-lea. Rezultatele datării cu carbon radioactiv confirmă acest lucru.

Mai ştim că acest codex cuprinde încă alte trei părţi: Epistola lui Petru către Filip, o expunere a lui Iacov, pe care istoria îl consemnează sub numele de Iacov cel Drept, şi o secţiune fără titlu, pe care traducătorul a intitulat-o „Allogenes".

Epistola lui Petru către Filip este prima care apare în această carte legată în coperte din piele. O versiune distinctă a acestei epistole a fost descoperită la Nag Hammadi. În Codexul Tehacos, Petru, unul dintre apostolii lui Iisus Hristos, îi scrie apostolului Filip, drag prieten şi tovarăş, şi celorlalţi fraţi, adică discipolilor. Ultimele paragrafe rezumă mesajul cuprins în scrisoarea lui Petru: „El a înviat din morţi, fraţilor! Iisus este străin de moarte, dar noi suntem cei care murim prin păcatul Mamei noastre."

După un pasaj lipsă de optsprezece rânduri, textul se reia cu aceste cuvinte:

Iisus s-a arătat [şi] a zis: „Pace vouă şi slavă celor care cred în numele meu. Ridicaţi-vă [şi] umblaţi! A voastră să [fie] bucuria şi slava şi puterea. Nu vă temeţi! [Eu] sunt cu voi de-a pururi." Apoi, apostolii s-au despărţit [unii de alţii] cu patru cuvinte, [ca să meargă să predice]. [Şi] au plecat [întru puterea] şi pacea lui Iisus.

Aceasta nu este o scriere „disidentă”, ci o scriere izvorâtă dintr-o anume tradiţie a credinţei creştine.

O a doua parte a codexului este un text distinct referitor la Iacov, foarte asemănător unui document găsit la Nag Hammadi şi intitulat „[Prima] Apocalipsă a lui Iacov”. Iisus susţine în faţa lui Iacov o serie de idei, inclusiv cea despre „principiul feminin”. Iisus spune: „Principiul feminin a existat, însă nu a existat de la începuturi.”

Iisus înviat îi explică lui Iacov că el n-a murit. Iisus îl învaţă pe Iacov să spună că este de la „Tatăl Care există de la început şi din Fiul Care este în El, Cel Care este de la început”. Această afirmaţie reflectă controversele care au existat în interiorul creştinismului timpuriu referitoare la coexistenţa Fiului în fiinţa şi ca parte a Tatălui sau dacă el a fost un fiu născut pe Pământ al lui Dumnezeu.

Iacov cel Drept, fie că este vorba despre apostolul Iacov, fie despre un alt bărbat pe nume Iacov, va fi în cele din urmă persecutat, la fel ca Iisus. La finalul textului, el spune: „Tatăl meu [Care eşti în ceruri], iartă-i pe ei, că nu ştiu ce fac.” Acest pasaj se face clar ecoul cuvântului din Evangheliile canonice.

Secţiunea intitulată „Allogenes” este mult mai fragmentată. Nu s-a păstrat niciun titlu original din perioada în care a fost compus textul.

Allogenes este un personaj copt, termenul traducându-se prin „străinul”, „cel de altă rasă”. Numele de Allogenes este fictiv, fiind inventat de autorii Septuagintei. El era un personaj care şi-a depăşit neştiinţa şi frica şi a pătruns pe tărâmul gnostic al raiului, format din mai multe planuri.

Interesul principal al descoperirii îl constituia Evanghelia după Iuda. Prin opoziţie cu referinţele inconsistente despre Iuda Iscarioteanul din Evangheliile după Matei, Marcu, Luca şi Ioan, noua evanghelie, după cum se observă şi din titlul său, abundă în trimiteri atât la Iuda, cât şi la Iisus. Numai aici se fac douăzeci de referiri la Iuda Iscarioteanul, adică tot atâtea câte apar în total în toate cele patru Evanghelii canonice.

Evanghelia după Iuda prezintă un portret al lui Iuda complet opus celui prezentat în Noul Testament, el fiind înfăţişat nu ca un trădător al cărui suflet este stăpânit de Satana. Iuda este ucenicul preferat, chemat de Iisus să jertfească „omul care mă învesmântează”.

Dar şi portretul lui Iisus este diferit. Iisus nu este un personaj chinuit, care va muri pătimind pe cruce. Dimpotrivă, el este un învăţător prietenos şi binevoitor, cu simţul umorului. El râde adeseori în timp ce le transmite ucenicilor învăţăturile sale.

Evanghelia poartă marca unei impresionante

reprezentări plastice, evidentă chiar la începutul textului. Iisus „a început să le vorbească despre tainele de dincolo de lume şi despre ce va fi la sfârşit. Adesea nu le apărea ucenicilor ca el însuşi, ci se afla printre ei ca un prunc". Termenul corespunzător pentru „copil" poate fi de asemenea tradus ca „apariţie", însă, potrivit lui Marvin Meyer, această traducere este mai puţin probabilă.

Ideea că Iisus li se arăta nu sub chipul lui, ci sub înfăţişarea unui copil este provocatoare şi rămâne fără explicaţie. Ea face parte din farmecul textului. Meyer notează: „Faptul că Iisus putea apărea sub chip de copil corespunde şi unor mărturii din alte evanghelii." Elaine Pagels a oferit următoarea interpretare: „Textele spun adeseori că Iisus le apărea discipolilor sub chip de copil, însă nu trebuie să luăm afirmaţia literal. Asta înseamnă că învăţăturile lui apar într-o formă mai naivă. În aceste texte, cu atât mai mult în textele secrete, ele trebuie înţelese în sens metaforic."

Evanghelia după Iuda începe cu un dialog. Scena se petrece în Iudeea, deşi texul nu precizează locul exact şi nu este obligatoriu să fie Ierusalimul. Iisus îi găseşte pe discipoli adunaţi laolaltă şi îndeplinind datina cu cucernicie. Era cu trei zile înainte de sărbătoarea Paştilor.

Discipolii sunt aşezaţi la masă, aducând ca ofrandă o rugăciune de mulţumire. Iisus se apropie de ei şi râde.

„Învăţătorule, de ce râzi de rugăciunea [noastră]

de mulţumire? Ce am făcut? [Asta] este ce se cuvine", i-au spus discipolii.

Iisus le răspunde: „Nu râd de voi. Voi nu faceţi aceasta fiindcă aşa voiţi voi, ci pentru că în acest fel [va fi] preaslăvit dumnezeul vostru."

Iisus nu se referă la Dumnezeul adevărat din ceruri, ci la cel care a creat această lume materială. Conform unor texte gnostice, creatorul acestei lumi era privit ca Satana.

Ucenicii îi spun: „Învăţătorule, tu [...] eşti fiul dumnezeului nostru". Iar el le răspunde: „Cum de mă cunoaşteţi voi? Adevărat vă spun [eu] vouă, niciun neam dintre voi nu mă va cunoaşte."

În accepţiunea anumitor secte gnostice, Set, fiul lui Adam, este părintele unei rase de oameni nemuritori care au o relaţie specială cu divinitatea. Setienii credeau despre ei că sunt forma desăvârşită a rasei de origine divină. Meyer dezvoltă această temă, afirmând că: „În Evanghelia după Iuda şi în alte texte setiene, neamurile oamenilor sunt diferenţiate de «acel neam», măreţul neam al lui Set, adică gnosticii. Numai cei din «acel neam» cunosc adevărata natură a lui Iisus."

Ucenicii sunt cuprinşi la început de mânie. „De ce tulburarea v-a dus spre mânie? Dumnezeul vostru, care e în voi şi [...] v-a făcut să vă mâniaţi [în] sufletele voastre. [Fie] ca oricare dintre voi, care e [îndeajuns de puternic] printre oameni, să scoată la iveală omul desăvârşit şi să stea în faţa

chipului meu.”

Ei toţi răspund: „Avem puterea”, însă, de fapt, nu o au. Evanghelia spune în continuare: „Dar duhurile lor n-au cutezat să stea în faţa [lui].”

Referitor la acest pasaj, Meyer face următorul comentariu: „Iisus le lansează o provocare ucenicilor lui. El spune: Lăsaţi fiinţa perfectă dinăuntrul vostru să vină la mine şi să-mi stea în faţă. Iar această fiinţă perfectă din interior este fiinţa spirituală care cunoaşte adevărul. Această fiinţă îl cunoaşte cu adevărat pe Dumnezeu şi se cunoaşte pe sine.”

Un singur ucenic are tăria morală de a sta în faţa lui Iisus: Iuda Iscarioteanul. Cu toate acestea, şi lui Iuda îi lipseşte tăria de nivelul al doilea, adică forţa spirituală de a-l privi pe Iisus în ochi, şi el îşi fereşte privirea.

Iuda îi spune: „Eu ştiu cine eşti şi de unde ai venit. Eşti de pe tărâmul nemuritor al lui Barbelo”. În textele setiene, precizează Meyer, Barbelo este mama divină a tuturor. A spune că Iisus vine de pe tărâmul veşnic al lui Barbelo echivala cu afirmarea convingerii că Iisus provine de pe tărâmul divin de sus şi că este fiul lui Dumnezeu.

Conştient de propriile sale limite, Iuda continuă astfel: „Iar eu nu sunt vrednic să rostesc numele celui care te-a trimis.”

Iisus îi cere apoi lui Iuda să se depărteze de ceilalţi, promiţându-i să-i reveleze tainele împărăţiei.

Pagels explică: „Dacă ne gândim la afirmaţia că Iisus cunoştea învăţături secrete pe care le transmitea doar anumitor persoane, trebuie să luăm în considerare două aspecte. În primul rând, cum îşi transmiteau rabinii învăţăturile în cursul primului secol? Şi cum le transmit ei în zilele noastre? Adeseori, ei vorbesc congregaţiilor despre un lucru, iar discipolilor le transmit învăţături la un nivel mai profund. Dacă Iisus a fost asemenea altor rabini, probabil el le-a vorbit mulţimilor într-un fel şi le-a transmis ucenicilor lui, în secret, altceva.” Pagels subliniază faptul că, în Biblie, adeseori el vorbeşte în pilde mulţimilor, după care le explică în particular ucenicilor lui tâlcul acestor învăţături.

Într-o discuţie particulară, Iisus îi spune lui Iuda: „Depărtează-te de ceilalţi şi îţi voi spune tainele împărăţiei. Tu o poţi atinge, dar te vei întrista mult.”

Iuda îi răspunde printr-o întrebare: „Când îmi vei spune aceste lucruri şi când va veni ziua cea mare a luminii pentru [...] neam?”

Iisus nu-i răspunde ia această întrebare. El dispare la fel de enigmatic cum apăruse.

În dimineaţa zilei următoare, Iisus le apare din nou ucenicilor. Ei îl întreabă: „Doamne, care este neamul acela mare, care este mai presus de noi şi mai sfânt decât noi, care nu se află acum pe aceste tărâmuri?”

Iisus este prezentat râzând pentru a doua oară

în acest text, iar apoi le vorbeşte ucenicilor despre dificultăţile extraordinare de a atinge locul sau timpul secret: „Niciun om născut din muritor nu se poate întovărăşi cu el.”

În continuare, el oferă ceea ce Meyer caracterizează drept „o interpretare alegorică a Templului”. Se vorbeşte despre sacrificiile practicate în Templu înainte de a fi distrus. „Vitele aduse sunt jertfele pe care le-aţi văzut – ele sunt cei mulţi pe care îi duceţi pe căi greşite înaintea acelui altar”, spune Iisus. Meyer sugerează că aici este vorba despre un atac subtil al autorului Evangheliei după Iuda la adresa primilor creştini ortodocşi care răspândeau cuvântul lui Iisus.

Iisus avertizează că sunt unii care „invocă numele meu… [Şi ei] au sădit copaci fără roade, în numele meu, în chip ruşinos”. El le aminteşte ucenicilor că „Domnul care porunceşte este Domnul universului. În ziua de pe urmă, ei vor fi făcuţi de ocară”. Aici regăsim o trimitere la Ziua Judecăţii de Apoi.

În cele din urmă, Iisus le spune ucenicilor: „Nu mai cârtiţi. Fiecare dintre voi are steaua lui.”

O foarte mare parte din pasajul care urmează s-a pierdut. Bart Ehrman face următorul comentariu: „Iisus îi dezvăluie aceste adevăruri lui Iuda şi numai lui. Printre aceste adevăruri este şi cel că în fiecare om din această lume stă închisă o scânteie de divinitate, care trebuie eliberată. Iisus însuşi este o scânteie de lumină divină care trebuie să fie

eliberată.”

În secţiunea următoare, Iuda îl întreabă pe Iisus: „[Rab]i, ce fel de roade dă neamul acesta?”

Iar Iisus îi răspunde: „Sufletele tuturor neamurilor omeneşti vor pieri. Dar când aceşti oameni vor fi încheiat vremea împărăţiei şi duhul îi va fi părăsit, trupurile lor vor muri, dar sufletele lor vor fi vii, iar ele vor fi ridicate la cer.”

„Şi ce vor face restul neamurilor omeneşti?”, îl întreabă Iuda.

Iisus îi răspunde: „Nu se poate să semeni sământă pe [piatră] şi să-i culegi roadele.” Mare parte a textului care urmează este incompletă şi neclară. Aici este vorba despre Sophia, simbolul înţelepciunii, personaj central în textele gnostice.

După ce a spus ce a avut de spus, Iisus a plecat.

Iuda şi Iisus se întâlnesc din nou. Iuda a avut o mare viziune. „Învăţătorule, aşa cum i-ai ascultat pe toţi, ascultă-mă acum şi pe mine. Căci am avut o mare vedenie.”

Iisus râde din nou. Iuda nu mai este pentru el unul dintre cei doisprezece apostoli, ci o fiinţă foarte specială, „al treisprezecelea spirit”. El este o fiinţă spirituală, deasupra şi dincolo de ucenicii obişnuiţi. „Tu, al treisprezecelea spirit, de ce te străduieşti atât de tare? Dar vorbeşte, iar eu te voi asculta”.

Iuda relatează viziunea pe care a avut-o: „...cei doisprezece ucenici mă băteau cu pietre şi [rău] mă oropseau. [...] Am văzut [o casă...] [...] Oameni de seamă erau în jurul ei... iar în mijlocul casei era [o mulţime – *lipsesc două rânduri* -], spunând: «Învăţătorule, ia-mă şi pe mine împreună cu oamenii aceştia».”

Răspunsul lui Iisus este incisiv: „Iuda, steaua ta te-a dus pe căi greşite. Niciun om născut din muritor nu e vrednic să intre în casa pe care ai văzut-o, căci acel loc e păstrat pentru cei sfinţi.”

Iuda îl întreabă apoi în legătură cu soarta sa. „Învăţătorule, nu cumva sămânţa mea [adică partea spirituală a unui om] e sub stăpânirea conducătorilor [conducătorii acestei lumi]?”

Iar Iisus îi răspunde: „Vino [...] dar te vei întrista mult când vei vedea împărăţia şi toate neamurile ei.”

„Ce lucru bun va fi că am primit-o?”, întreabă Iuda. „Căci tu m-ai pus deoparte pentru neamul acela.” Iuda a devenit ucenicul credincios şi discipolul lui Iisus, un om pe care Iisus îl recunoaşte ca fiinţă spirituală deosebită.

Iisus îi spune: „Tu vei deveni al treisprezecelea şi vei fi blestemat de celelalte neamuri – şi vei ajunge să stăpâneşti asupra lor. În zilele de pe urmă îţi vor blestema înălţarea la [neamul] cel sfânt.”

Pagels arată cum acest pasaj se aliniază la interpretarea negativă pe care o oferă Biblia: „Este ceva la care te-ai putea aştepta din indiciile

furnizate în Evanghelia după Ioan, din Noul Testament. Faptul că Iuda îl trădează pe Iisus este o faptă abjectă în altă parte, iar el este detestat şi se sinucide din această cauză, fiindcă îl vinde pe Iisus pentru bani. În Evanghelia după Iuda, Iisus îl învaţă că, deşi va fi urât, el are o misiune deosebită. El trebuie să participe la înfăptuirea planului divin, prin înlesnirea sacrificării trupului lui Iisus. El trebuie să pună capăt existenţei lui Iisus pe Pământ."

Iisus îi propune apoi lui Iuda să-i reveleze taine pe care „nimeni nu [le-a] văzut vreodată... Există un tărâm măreţ şi nesfârşit, a cărui întindere niciun neam de îngeri n-a văzut-o, [în care] se află [un] Mare Spirit Invizibil, pe care ochii niciunui înger nu l-au zărit vreodată, niciun gând al inimii nu l-a cuprins şi nicicând nu i s-a dat vreun nume".

Următoarele pagini abundă în referiri la cosmologia gnostică, la eoni şi secretele lor. Este creat universul, apoi este creat Pământul, iar la final, oamenii. Saklas, unul dintre îngeri, însă unul considerat inept, este cel care hotărăşte să creeze o fiinţă umană. Meyer remarcă faptul că relatări asemănătoare în legătură cu creaţia apar şi în alte texte setiene. Sunt creaţi Adam şi Eva. Eva mai este numită şi Zoe, care în limba greacă înseamnă „viaţă". „Căci prin acest nume toate neamurile caută omul şi fiecare dintre ele cheamă femeia cu aceste nume... Şi stăpânitorul i-a spus

lui Aclam: «Vei trăi viaţă lungă, împreună cu copiii tăi.»”

În pasajul care urmează, Iuda îl întreabă pe Iisus: „Duhul omenesc moare?”

Iisus îi răspunde: „De aceea i-a poruncit Dumnezeu lui Mihail să dea oamenilor duhul cu împrumut, ca ei să poată sluji, dar Marele Unu i-a poruncit lui Gavriil [Mihail şi Gavriil sunt doi arhangheli, ca şi în Biblie] să dea duhuri marelui neam ce nu are stăpânitor peste el – adică duh şi suflet.”

Ceva mai departe în text, Iisus îşi asumă nimicirea celor răi. Din păcate, lipsesc cuvinte, iar propoziţiile sunt incomplete în acest pasaj.

Iuda îl întreabă pe Iisus: „Şi ce vor face acele neamuri?”

Iisus îi răspunde: „Adevărat vă spun eu vouă, pentru ei toţi, stelele vor duce totul la împlinire. Când Saklas îşi încheie timpul ce i-a fost dat, prima lor stea va apărea cu neamurile, şi ei vor termina ce au zis că vor face.”

Din păcate, din nou lipsesc cuvinte din text, ceea ce îngreunează înţelegerea ideilor următoare.

„Apoi vor preacurvi în numele meu şi îşi vor ucide pruncii şi vor [...] şi [...] numele meu, iar steaua ta va domni peste al [trei]sprezecelea eon.”

Meyer remarcă: „Referirile la stele, la influentele acestora şi la distrugerea lor finală sunt de proporţii apocaliptice.”

După această descriere, Iisus râde din nou,

pentru a patra oară.

Iuda îl întreabă: „Învăţătorule, [de ce râzi de noi]?”

Iisus îi răspunde: „Nu râd [de voi], ci de greşeala stelelor, căci aceste şase stele rătăcesc cu aceşti cinci luptători, şi ei toţi vor fi nimiciţi împreună cu cei pe care i-au creat.”

Iuda îl întreabă atunci: „Iată, ce vor face aceia care au fost botezaţi în numele tău?”

Răspunsul lui Iisus nu este clar, totuşi acest paragraf conduce spre ceea ce Bart Ehrman susţine că este ideea esenţială a întregii evanghelii: „Dar tu [Iuda] îi vei întrece pe toţi. Căci tu vei jertfi omul care mă învesmântează.”

Iisus îi cere lui Iuda să-l predea spre sacrificiu. Motivele se limpezesc. Existenta pământeană a lui Iisus este doar o mască umană, iar omul este doar veşmântul spiritului din interior. Iisus este o fiinţă eternă. Este o parte din fiinţa Dumnezeului Preaînalt, este mai mare decât omul şi despărţit de om, este etern. Veşmântul omenesc este haina sub care se ascunde el în timpul trecerii pe Pământ. Acest lucru este efemer, o manifestare temporară. Omul sub forma căruia este îmbrăcat ascunde spiritul sfânt al pruncului Iisus. Corpul lui de om este sacrificat, însă nu şi spiritul lui Iisus, nu Dumnezeu însuşi.

Iisus continuă, spunând: „Iată, totul ţi-a fost spus. Ridică-ţi ochii şi priveşte spre nor şi spre lumina din el şi spre stelele care îl înconjoară.

Steaua care arată drumul este steaua ta." În acest fel, Iuda primeşte asigurări că el are un loc special.

Imediat vine un moment măreţ, egal sub aspectul dramatismului cu ceea ce apare în Evangheliile canonice: „Iuda şi-a ridicat ochii şi a văzut norul luminos şi a intrat în el."

Acest pasaj, cu întreaga sa forţă de sugestie, „poate fi descris ca transfigurarea lui Iuda", ne spune Meyer. „Este în acelaşi timp reabilitarea şi glorificarea lui Iuda."

O voce îi vorbeşte din acest nor. Din păcate, şi aceste cuvinte s-au pierdut. Meyer consemnează că din textul în coptă lipsesc aproximativ şase rânduri. El lansează ipoteza că această voce „fie l-a preamărit pe Iuda, fie a oferit concluzii în legătură cu evenimentele descrise", în continuare, el atrage atenţia asupra comparaţiilor dintre această scenă şi Schimbarea la Faţă a lui Iisus, ca şi asupra botezului lui Iisus, descris în Evangheliile canonice (Matei 3:13–17, Marcu 1:9–11, Luca 3:21–22).

Scena finală este tratată într-o manieră prozaică, deşi conţinutul său este dramatic. Prin opoziţie cu lunga naraţiune despre procesul, răstignirea şi învierea lui Iisus, concluzia Evangheliei după Iuda este concisă şi la obiect:

Marii lor preoţi au cârtit, căci [el] intrase în odaia de oaspeţi pentru rugăciunea lui. Dar unii scribi erau acolo pândind cu băgare de seamă pentru a-l prinde în timpul

rugăciunii, căci le era teamă de popor, fiindcă toţi îl priveau ca pe un profet.

Ca şi în Evangheliile canonice, cuvântul despre Iisus s-a răspândit. „Ei marii preoţi s-au apropiat de Iuda şi i-au spus: «Ce faci aici? Tu eşti ucenicul lui Iisus.»”

Devine imediat evident faptul că Iuda nu a venit la ei să le ceară bani pentru a-l trăda pe Iisus. Nu există o conspiraţie. În această relatare, Iuda este deja partenerul binevoitor, dar este alături de Iisus, şi nu de marii preoţi.

„Iuda le-a răspuns aşa cum au vrut ei”, spune textul în continuare, fără însă a menţiona exact ce a rostit Iuda sau ce au cerut preoţii.

După acest pasaj urmează ultimul rând al evangheliei: „Şi a primit nişte bani şi l-a dat în mâinile lor.”

Nu există gânduri ascunse, nici chinuitoare mustrări de conştiinţă. Nu se prefigurează plânsul şi căinţa şi nici ameninţătoare gânduri de sinucidere. Fapta este comisă cu simplitate. Iuda a acţionat după cum i-a cerut Iisus, sacrificând omul care-l îmbracă pe Iisus, pentru ca Iisus să-şi poată împlini destinul.

Ehrman explică de ce acest final avea un înţeles atât de profund pentru gnostici. „În evangheliile timpurii, moartea şi învierea lui Iisus sunt aspectele esenţiale ale mântuirii. Trupul lui moare, iar apoi Dumnezeu îi ridică trupul din

moarte. Această înviere a trupului este foarte importantă, iar Iisus li se arată într-adevăr ucenicilor lui, după cum ne spun Evangheliile după Matei, Marcu, Luca şi Ioan, pentru a le demonstra că este viu. Trupul lui este încă viu.

Aspectul este în totală opoziţie cu ceea ce se întâmplă în Evanghelia după Iuda, unde nu există nicio relatare referitoare la moartea lui Iisus, deoarece nu moartea lui este ceea ce contează cu adevărat. Cu atât mai mult, aici nu există nicio mărturie despre învierea lui. Fiindcă în Evanghelia după Iuda Iisus nu urmează să învie. Pentru Iuda nu este important faptul că trupul va reveni la viaţă. Important este că trupul va muri pentru ca spiritul să trăiască în continuare."

Aspectele despre care evanghelia nu pomeneşte nimic sunt poate la fel de importante ca şi cele relatate.

Ea nu critică direct şi nici nu contrazice Evangheliile din Noul Testament – care nu fuseseră încă stabilite drept canonice la momentul scrierii Evangheliei după Iuda. Ea nu acuză nimic din ce stă scris în naraţiunile incluse în Noul Testament.

Evanghelia după Iuda nu menţionează tema trădării, fiindcă Iuda nu-şi trădează învăţătorul, ci îndeplineşte, prin ascultare, voia lui Iisus. El este

deasupra celorlalţi ucenici, care se pierd în fundal. Iuda este instrumentul ales de Iisus pentru împlinirea destinului.

Povestea ultimelor zile din existenta lui Iisus, aşa cum este consemnată în Evanghelia după Iuda, nu lasă să se întrevadă niciun indic m sau aluzie în privinţa vinovăţiei colective. Evanghelia după Iuda nu furnizează relatarea unei ofrande de sânge care se va transmite ca un blestem de-a lungul istoriei, provocând demonizarea evreilor, pogromurile, chiar şi Holocaustul. Ca discipol preferat al lui Iisus, Iuda dă ascultare dorinţelor învăţătorului său iubit.

Deşi poate că cititorul modern şi-ar dori o relatare mai amănunţită a întâmplărilor, mai puţine referiri gnostice la complicatele teme cosmologice ori mai puţine lacune în text, mesajul răzbate totuşi clar. Avem aici prezentat dintr-o altă perspectivă un act esenţial din viaţa lui Iisus, care răstoarnă complet interpretarea lui Iuda dată de tradiţie. Iuda este instrumentul pe care l-a ales Iisus. Prin Iuda, Iisus va fi eliberat de „omul care mă înveşmântează" şi va ajunge la locul care i se cuvine în vecii vecilor.

Epilog

În Evanghelia după Iuda, acesta face doar ce-i cere Iisus să facă, îi dă ascultare lui Iisus şi îi rămâne credincios, Iuda Iscarioteanul se dezvăluie drept ucenicul iubit al lui Iisus şi prietenul lui drag.
Marvin Meyer

Evanghelia după Iuda are ea însăşi o poveste unică. A cunoscut două existenţe distincte, agitate. Prima s-a produs între secolele I şi al IV-lea, când religia creştină s-a disociat de iudaism. Creştinismul a început ca o religie a contrastelor, deoarece unii adepţi au elaborat puncte de vedere şi doctrine contradictorii, fiecare luptându-se să câştige supremaţia. Documentul pe care unii l-au denumit Evanghelia după Iuda a fost catalogat drept eretic de Biserica primară în plină ascensiune, din cauza faptului că nu se conforma comandamentelor politico-religioase ale Bisericii din acea vreme. Episcopul Irineu, acelaşi care a fost ulterior sanctificat, a catalogat-o drept „istorie scornită". Către secolul al IV-lea, textul, cu naraţiunea sa uluitor de diferită despre vechile evenimente, a dispărut practic din istorie.

În epoca modernă, Evanghelia după Iuda a străbătut un traseu lung până la descoperirea sa. Această călătorie a fost presărată cu episoade în care a avut parte de un tratament deficitar legat de manevrarea papirusurilor, de momente în care au prevalat lăcomia omenească, înşelăciunea, de momente când oamenii au dovedit cruzime unii

fată de alţii. A făcut parte dintr-un lot nepreţuit de artefacte care urma să fie cumpărat şi vândut – iar apoi a fost furat. Aceste momente ne amintesc nu numai de slăbiciunile indivizilor, ci şi de păcatele omenirii în general.

Universitatea Columbia, cu clădirile sale ce domină Morningside Heights, a fost locul în care au ajuns, în anul 1984, preotul Gabriel Abdel Sayed, Hanna Asabil şi un confrate egiptean de-al acestuia, care veniseră aici pentru ca textul lor să fie evaluat de tânărul, dar deja reputatul clasicist Roger Bagnall. Douăzeci şi unu de ani mai târziu, în biroul său de la Hamilton Hall, profesorul Bagnall, aşezat în faţa calculatorului său, studia un document scanat ce reproducea un tratat de matematică. Era acelaşi document pe care profesorul Ludwig Koenen îl examinase în urmă cu douăzeci şi doi de ani la Geneva, cu un an înainte de a-l vedea Bagnall.

Bagnall a căutat în manuscris până când a descoperit un mic semn pe o pagină din textul grecesc, desemnându-i originea în raport cu un anumit „Pagus 6”. Bagnall nu avea la dispoziţie o hartă, însă s-a orientat spre cartea lui Jane Rowlandson, de la Colegiul Regal din Londra, intitulată *Landowners and Tenants in Roman Egypt: The Social Relations of Agriculture in the Oxyrhynchite Nome* Proprietari şi arendaşi în Egiptul roman: agricultura în Oxyrhynchite Nome, unde existau hărţi ale regiunilor administrative

din Egiptul aflat sub ocupaţie romană.

Pagus 6 era o fâşie din Oxyrhynchite Nome care se întindea până la Maghagha. Pagus 6, a explicat Bagnall, a apărut abia în anul 307 sau 308 e.n., înlocuind toparhiile care reprezentaseră anterior nomenclatura administrativă. Din acest motiv, tratatul de matematică nu putea fi creat înaintea acelui an, deoarece Pagus 6 nu existase înainte.

Au fost într-adevăr descoperite împreună documentele vechi pe papirus care erau oferite spre vânzare împreună – inclusiv acest tratat? Presupunerea este logică, deşi nu oferă şi certitudinea absolută. Potrivit unor martori, ele ar fi fost găsite împreună, numai că martorii se pot înşela, iar cel puţin o persoană implicată în descoperire a murit între timp.

Chiar dacă documentele au fost descoperite într-un singur mormânt, se poate ca fiecare text să fi avut propria sa istorie. Codexul din care face parte şi Evanghelia după Iuda ar fi putut fi creat cu mult înaintea altor documente alături de care a fost găsit. Nemaivorbind de faptul că este o copie în limba coptă după un document anterior, scris în greacă.

Cine este personajul lângă care au fost îngropate documentele? Ce fel de persoană ar fi ales să fie îngropată împreună cu texte biblice, epistolele lui Pavel, Evanghelia după Iuda şi un alt text de predare a matematicilor? Aventura găsirii răspunsului la întrebările legate de acest codex

continuă – şi este de presupus că va continua mulţi ani de acum înainte.

Prin munca laborioasă depusă de Rodolphe Kasser, Florence Darbre şi restul membrilor echipei s-a reuşit reconstituirea unui document venit din trecutul îndepărtat, spre beneficiul întregii omeniri. Profesorul Kasser îşi aminteşte momentul în care, aflându-se în biroul său înghesuit, la computerul său personal, a văzut pentru prima oară evanghelia: „Am fost încercat de aceleaşi sentimente pe care le are oricine se confruntă cu o enigmă. În profesiunea mea, ştim multe lucruri şi totuşi nu ştim nimic. Descoperim tot timpul lucruri noi, teorii şi explicaţii care depăşesc complet cunoştinţele noastre anterioare şi trebuie să fim receptivi şi deschişi, să ne schimbăm perspectiva asupra manuscrisului. Manuscrisul este cel care dictează situaţia.

E ca şi când... i-aş face o vizită unui necunoscut şi m-aş strădui să-l ascult, ştiind că-mi va lua foarte mult timp să-i înţeleg profunzimea sufletească... Dacă textul ar fi complet, atunci ar fi mai uşor, însă avem multe lacune."

Ceea ce ştim sigur este că Evanghelia după Iuda reprezintă o mărturie inedită şi autentică despre perioada de început a creştinismului. Mesajul ei răstoarnă complet credinţa îndelung acceptată că Iuda şi-a trădat învăţătorul, iar astfel ne adresează tuturor invitaţia de a analiza ce a încercat Iisus să ne transmită. A-ţi urma propria stea este o idee la

fel de importantă astăzi ca şi atunci. În loc să-l condamnăm pe trădător, poate ar trebui să căutăm mai adânc bunătatea ascunsă în noi.

Necunoscutele persistă, aşteptând să fie descoperite, pe măsură ce aflăm tot mai multe despre epoca în care s-a născut o nouă credinţă. Indiferent cât de departe am călători, misterele par să fie întotdeauna prezente.

Nota editorului american

Când Frieda Tehacos Nussberger, comerciantă de antichităţi din Zürich, a achiziţionat codexul care cuprinde şi Evanghelia după Iuda, în anul 2000, acesta se afla deja pe piaţă de aproape douăzeci de ani şi „călătorise" din Egipt în Europa şi apoi în Statele Unite ale Americii. Elveţianul Rodolphe Kasser, expert în texte scrise în limba coptă, declară că n-a mai văzut vreun document aflat într-o stare atât de precară. „Manuscrisul era atât de fragil, încât s-ar fi putut fărâmiţa la cea mai slabă atingere." Îngrijorată de gradul de deteriorare a codexului, Tehacos l-a încredinţat Fundaţiei Maecenas pentru Artă Antică, care va restaura şi traduce întregul codex, cedându-i în cele din urmă Muzeului Copt din Cairo. Proiectul, care îmbina arheologia, ştiinţa de ultimă oră şi o temă de interes cultural, a stârnit în mod firesc

interesul societăţii Naţional Geographic. Aceasta a beneficiat de sprijinul Institutului Waitt pentru Descoperiri Istorice, o fundaţie creată de Ted Waitt, fondatorul Gateway, pentru a susţine acele proiecte menite să lărgească orizontul de cunoaştere al omenirii prin intermediul cercetărilor istorice şi ştiinţifice. Societatea Naţional Geographic şi Institutul Waitt au colaborat cu Fundaţia Maecenas la autentificarea documentului, la continuarea procesului de restaurare şi la traducerea textului. Mai întâi însă, a fost necesar ca restauratoarea Florence Darbre, asistată de specialiştii în studii copte Rodolphe Kasser şi Gregor Wurst, să readucă documentul la viaţă.

Cineva schimbase ordinea paginilor, iar partea de sus a papirusului (care conţinea numărul de pagină) se rupsese. Iar provocarea nu se sfârşea aici: aproape o mie de fragmente zăceau în neorânduială. Darbre a cules fragilele fărâmiţe cu penseta şi le-a aşezat între plăci de sticlă. Cu ajutorul unui computer, ea şi Wurst au reuşit să reasambleze întregul text în proporţie de peste 75 la sută, în cinci ani de muncă meticuloasă. Kasser, Wurst şi Marvin Meyer, în colaborare cu François Gaudard, au tradus documentul de douăzeci şi şase de pagini – o relatare detaliată a unor convingeri gnostice, de mult considerate pierdute. Specialiştii în creştinismul timpuriu afirmă că aceasta este cea mai spectaculoasă

descoperire de acest tip din ultimele decenii. Pentru a cita cuvintele lui Kasser, „lucrarea a revenit la lumină printr-un miracol.”

Pentru a certifica vârsta şi autenticitatea codexului, Societatea Naţional Geographic l-a supus celor mai atente analize, fără a-i accentua starea de degradare. Astfel, eşantioane minuscule de papirus au fost prelevate pentru cel mai riguros proces de datare cu carbon radioactiv; de asemenea, au fost consultaţi şi alţi specialişti de prim rang în studii copte, cu experienţă în domeniul paleografiei şi codicologiei.

În decembrie 2004, reprezentanţii Societăţii Naţional Geographic au dus personal cele cinci fragmente minuscule la Universitatea din Arizona, Tucson, pentru a fi supuse datării cu carbon radioactiv în Laboratorul de Spectrometrie de Masă Accelerată (AMS). Patru dintre eşantioane erau bucăţele de papirus din codex, iar al cincilea era un mic fragment de piele din copertă, cu puţin papirus ataşat. Nicio porţiune de text nu a fost afectată în cursul acestui proces.

La începutul lunii ianuarie 2005, oamenii de ştiinţă de la laboratorul AMS au încheiat procesul de datare. Deşi vârstele calibrate ale eşantioanelor individuale variau, media întregului document se situa între anii 220 şi 340 e.n., cu o marjă de eroare de /- 60 de ani.

În conformitate cu declaraţiile dr. Tim Jull, directorul Laboratorului AMS, şi ale cercetătorului

Greg Hodgins, „vârstele calibrate ale papirusului şi copertei din piele sunt strâns apropiate şi plasează vârsta codexului în secolele al treilea şi al patrulea d.Hr.”

De la descoperirea acestei metode la sfârşitul anilor ’40, datarea cu carbon radioactiv a constituit tehnica-standard de evaluare a vârstei obiectelor şi artefactelor antice în domenii variate, de la arheologie la paleoclimatologie. Dezvoltarea spectrometriei de masă accelerată a permis cercetătorilor să preleveze numeroase eşantioane de foarte mici dimensiuni dintr-un artefact, aşa cum s-a întâmplat şi în cazul codexului.

Laboratorul AMS al Universităţii din Arizona se bucura de un renume internaţional, aici fiind datate cu precizie Manuscrisele de la Marea Moartă, fapt care a permis specialiştilor să le situeze în mod corect în contextul lor istoric.

Conţinutul şi stilul lingvistic ale codexului constituie o dovadă suplimentară a autenticităţii sale, susţin experţii care l-au studiat. Printre aceştia se numără dr. Rodolphe Kasser, fost profesor la Universitatea din Geneva şi traducător de excepţie al arhivei de la Nag Hammadi, Marvin Meyer de la Universitatea Chapman (Orange, California), Stephen Emmel, profesor de studii copte la Universitatea din Münster (Germania), şi Gregor Wurst, profesor de patristică şi istorie ecleziastică la Universitatea din Augsburg (Germania). Toţi au contribuit la traducerea

codexului.

În conformitate cu afirmaţiile lor, conceptele teologice şi structura lingvistică a manuscrisului sunt similare cu cele din cadrul arhivei de la Nag Hammadi – o serie de texte, în principal gnostice, descoperite în Egipt în anii ’40, care datează tot din primele secole de existenţă a creştinismului.

„Textul corespunde ideilor vehiculate în secolul al doilea al erei noastre. Chiar în această formă fragmentară, este extrem de interesant şi se încadrează perfect în gândirea din secolul al doilea, îndeosebi din anii de mijloc ai secolului”, a declarat dr. Meyer.

Emmel este de acord cu opinia lui Meyer, conform căreia conţinutul codexului reflectă viziunea gnostică asupra lumii, predominantă în secolul al doilea. „[Pentru a contraface un asemenea document], ar trebui să poţi ilustra o lume cu totul diferită de tot ceea ce ştim astăzi. O lume veche de o mie cinci sute de ani... Pentru specialiştii care îşi petrec întreaga carieră studiind acea epocă este dificil chiar şi să înţeleagă lumea respectivă, fără să ne mai gândim la recrearea ei. Ar fi nevoie de un veritabil geniu pentru a realiza un asemenea artefact, iar eu, personal, nu cred că acest lucru este posibil”, susţine Emmel. „Nu am nicio îndoială că acest codex este un artefact original, din Egiptul antic, şi că textul său constituie un exemplu veridic al literaturii apocrife a creştinismului timpuriu”, a adăugat el.

Pe lângă faptul că reflectă o viziune gnostică asupra lumii, dovezile paleografice susţin şi autenticitatea codexului. Dr. Emmel, expert în paleografia coptă, ne-a oferit următoarea evaluare: „Este atent scris de un scrib de profesie. Tipul de scriere îmi aminteşte puternic de manuscrisele de la Nag Hammadi. Scrisul nu este identic cu al niciunuia dintre acestea, dar e un tip similar. Pentru mine, întrebarea dacă ar fi posibil ca un asemenea obiect să fie falsificat de cineva din epoca modernă este superfluă; nici nu se pune această problemă. Nu numai că ar trebui să ai la dispoziţie materiale originale pentru a o face – papirus, şi nu orice fel de papirus, ci unul antic –, dar ar fi necesar să ştii cum să imiţi scrierea coptă din acea perioadă timpurie. Numărul specialiştilor în coptă care au aceste cunoştinţe este foarte mic. De asemenea, ar trebui să compui în coptă un text convingător şi corect din punct de vedere gramatical. Iar cei care ar putea face acest lucru sunt chiar mai puţini decât aceia care pot citi în coptă.”

În încercarea de a atesta, dincolo de orice dubiu, autenticitatea codexului, au fost trimise mostre de cerneală la firma McCrone and Associates, bine cunoscută pentru activitatea sa în analiza legală a cernelurilor. Şi această examinare a confirmat caracterul autentic al documentului. Microscopia de transmisie electronică a demonstrat prezenţa negrului de fum ca un constituent principal al

cernelii, iar agentul de legare este o răşină – elemente care corespund cu cernelurile ce datează din secolele al treilea şi al patrulea e.n.

Folosind metoda spectroscopiei Raman, McCrone and Associates a stabilit faptul că în cerneala codexului se regăseşte un compus metalic al acidului galic existent în cernelurile pe bază de fier utilizate în secolul al treilea.

Nota autorului

Am auzit pentru prima oară vorbindu-se despre Evanghelia după Iuda în toamna anului 2000. Un prieten care este un important colecţionar îi era client lui Bruce Ferrini, comerciantul din Ohio. Ferrini încerca să facă o estimare a valorii potenţiale a Evangheliei după Iuda, pe care să o dezvolte în sensul creării unui concept de televiziune. Am stabilit să ne întâlnim la New York. Nu a ieşit nimic din această întâlnire. În mod misterios şi fără să dea vreo explicaţie, Ferrini a întrerupt orice legătură după această primă întâlnire şi după ce schimbaserăm câteva e-mailuri timp de două sau trei săptămâni. La momentul respectiv n-am înţeles de ce şi nu ştiam că Ferrini se băgase în tot felul de probleme care aveau să conducă la restituirea papirusurilor Friedei Tehacos Nussberger.

Cum nu exista nicio cale de a face o apreciere a importantei sau valorii papirusurilor ca proiect de media sau de a continua proiectul fără participarea lui Ferrini, am abandonat ideea.

În anul 2004 am auzit că Evanghelia după Iuda reuşise într-un fel oarecare să ajungă în Elveţia şi am mai auzit că se afla probabil în posesia unei comerciante, pe nume Frieda Tehacos Nussberger, despre care am aflat că era foarte cunoscută. În acel moment încercam să dezvolt un proiect pentru canalul de televiziune Naţional Geographic, care se baza mai mult pe Vechiul Testament. Oricum, posibilitatea ca Evanghelia după Iuda să

fie reală a înflăcărat imaginaţia unui director al canalului, iar asta a dus la încheierea unui contract de cercetare.

Am început să fac investigaţii despre Frieda, Mario Roberty şi Fundaţia Maecenas. Mi-a fost foarte greu să dau de Frieda şi să stau de vorbă cu ea personal. Însă, cu cât mă apropiam mai mult de cele două personalităţi elveţiene, cu atât mai credibile descopeream că sunt şi am început să înţeleg că Evanghelia după Iuda era un artefact autentic, care putea contribui enorm la istoria omenirii.

Pe 30 iunie 2004 am luat cina cu Roberty la Basel. Era cu o seară înainte ca profesorul Rodolphe Kasser să facă anunţul său la Paris. Curând au fost iniţiate negocierile care au condus la acest proiect.

În cursul redactării acestei cărţi am încercat să iau legătura cu toţi protagoniştii care mai erau în viaţă. Această naraţiune este o reflectare a interviurilor pe care le-am avut cu ei. De unele persoane nu am reuşit să dau. Iar altele au preferat să fie identificate numai după pseudonim.

Mulţumiri

Aş dori să mulţumesc Societăţii Naţional Geographic, precum şi personalului său

excepţional, pentru că a fost inspirat să preia această poveste şi a reuşit să aducă în atenţia publicului larg un document rar, de o imensă importantă istorică. Procedând astfel, şi-a împlinit rolul său istoric.

În mod special, Kevin Mulroy, editor al cărţilor Naţional Geographic, a jucat un rol imens, ca şi editorul John Paine, care a contribuit enorm la structurarea acestei cărţi, sau editorul Ellen Beal.

În ceea ce priveşte echipa de televiziune, John Bredar s-a dovedit a fi un producător executiv extraordinar de talentat; James Barratt, un producător şi scriitor inspirat şi eficient, care a muncit, ca şi mine, într-un interval de timp extrem de scurt, iar Michael Rosenfeld, vicepreşedinte executiv al Casei Naţional Geographic Television and Film, un conducător de o sensibilitate, inteligentă şi talent remarcabile. Trebuie s-o menţionez şi pe Maryanne Culpepper, al cărei talent în afaceri ne-a ajutat să menţinem proiectul în lucru, pe Cheryl Zook, producător asociat, dedicat şi tenace, pe Bruce Brown, ale cărui sfaturi au fost atât pragmatice, cât şi pline de miez, şi, mai presus de toţi, pe Terry Garcia, care s-a dovedit a fi o adevărată stea, strălucind în – de altfel – întunecata noapte de la Washington.

As dori să-i mulţumesc lui Ray Bruce, din Marea Britanie, ale cărui erudiţie în domeniul creştinismului timpuriu şi ajutor la începutul acestui proiect au fost nu numai utile, ci şi

bine-venite, şi agentului meu, Jonathan Harris, al cărui talent de negociator a permis ca acest proiect să prindă viaţă.

În privinţa colaboratorilor din Egipt, îi amintesc pe Magdy el Rashidi şi pe alţi prieteni care au avut un rol esenţial în relatarea povestii de Naţional Geographic şi care ne-au arătat cum să lucrăm în contextul realităţii egiptene. Doresc să mulţumesc şi ospitalierului popor egiptean în general.

Ţin să le mulţumesc colaboratorilor din Israel: lui Sy Gittin, directorul Institutului WF Albright de Cercetări Arheologice, afiliat la ASOR, Şcoala Americană de Studii Orientale, inegalabilului Trude Dotan, cel mai apreciat arheolog din Israel, talentatului arheolog Shimon Gibson şi extraordinarului istoric Doron Mendels, a cărui erudiţie în tot ceea ce este legat de Eusebiu, părintele istoriei bisericeşti, m-a ajutat să am acces şi la alte domenii de studiu.

Le mulţumesc colaboratorilor mei elveţieni, Mario Roberty şi Frieda Tehacos Nussberger, fiindcă au fost mereu prezenţi, încercând să salveze un artefact istoric de soarta la care părea să fi fost condamnat, ca şi profesorului Rodolphe Kasser şi echipei sale, în special restauratoarei Florence Darbre şi colegului său Gregor Wurst. Mi-a făcut o imensă plăcere să-i cunosc la ei acasă pe diverşii membri ai familiei Tehacos, răspândiţi prin toată lumea.

Doresc să mulţumesc familiei mele şi tuturor

remarcabililor erudiţi şi personalităţilor pe care am avut norocul să le întâlnesc. As dori să-l amintesc mai ales pe expertul de la Ivy League, care a jucat un mare rol în aducerea la viaţă a manuscrisului şi care merită un premiu pentru eforturile sale, în mare măsură încă necunoscute. Îi mulţumesc lui Bart Ehrman, care a scris introducerea la această carte şi care conduce Departamentul de religie de la Universitatea Chapel Hill, din Carolina de Nord. Cunoştinţele lui Bart în privinţa primelor secole ale creştinismului au reprezentat pentru mine o adevărată busolă, care m-a ghidat şi m-a ajutat să-mi continui investigaţiile. Marvin Meyer, de la Colegiul Chapman din Comitatul Orange, este o persoană a cărei companie mi-a produs o imensă bucurie şi a cărei erudiţie a fost hotărâtoare în efectuarea unei traduceri literare inteligibile în engleză a textului copt. Întâmplarea face ca el să locuiască nu departe de una dintre surorile mele, care şi-a obţinut doctoratul, ca şi Meyer, la Claremont. Nu îl pot uita pe Jordan Ringel, magistratul care a contribuit într-o mare măsură la relansarea şi reuşita acestui proiect. Toţi aceştia sunt colaboratorii mei din Statele Unite.

Mary Stewart Krosney a fost o tovarăşă constantă, care a trăit alături de mine această călătorie a descoperirii şi toate momentele sale de bucurie.

Această explorare a fost o aventură extraordinară şi o încântare. Sper ca toate

cunoştinţele pe care le-am dobândit să fie utile în promovarea înţelegerii acelor vremuri de început ale creştinismului, când s-a desprins de rădăcinile sale iudaice, şi că acest lucru nu va fi un prilej de discordie, niciun moment de clătinare a credinţei, ci că va aduce cu sine un sentiment sporit de fraternitate pe această planetă din ce în ce mai aglomerată.

Despre autor

Herbert Krosney este scenarist şi producător de filme documentare, câştigător a numeroase premii, specializat în proiecte istorice şi de investigaţii. A lucrat pentru canale de televiziune din întreaga lume, dintre care amintim BBC, PBS şi History Channel, ca şi pentru Naţional Geographic. Este autorul cărţilor *Beyond Welfare: Poverty in the Supercity* [Cealaltă faţă a prosperităţii: sărăcia în metropolă], *Deadly Business: Legal Deals and Outlaw Weapons* [Afaceri mortale: afaceri legale şi arme interzise] şi coautorul, alături de Steve Weismann, al cărţii *The Islamic Bomb: the Nuclear Threat to Israel and the Middle East* [Bomba islamică: ameninţare nucleară pentru Israel şi Orientul Mijlociu]. Absolvent al Universităţii Harvard, şi-a început cariera ca reporter în presa scrisă, lucrând apoi la

documentare pentru televiziune. Căsătorit, cu trei copii şi cinci nepoţi, îşi împarte timpul între reşedinţa sa din New York şi cea din Israel.

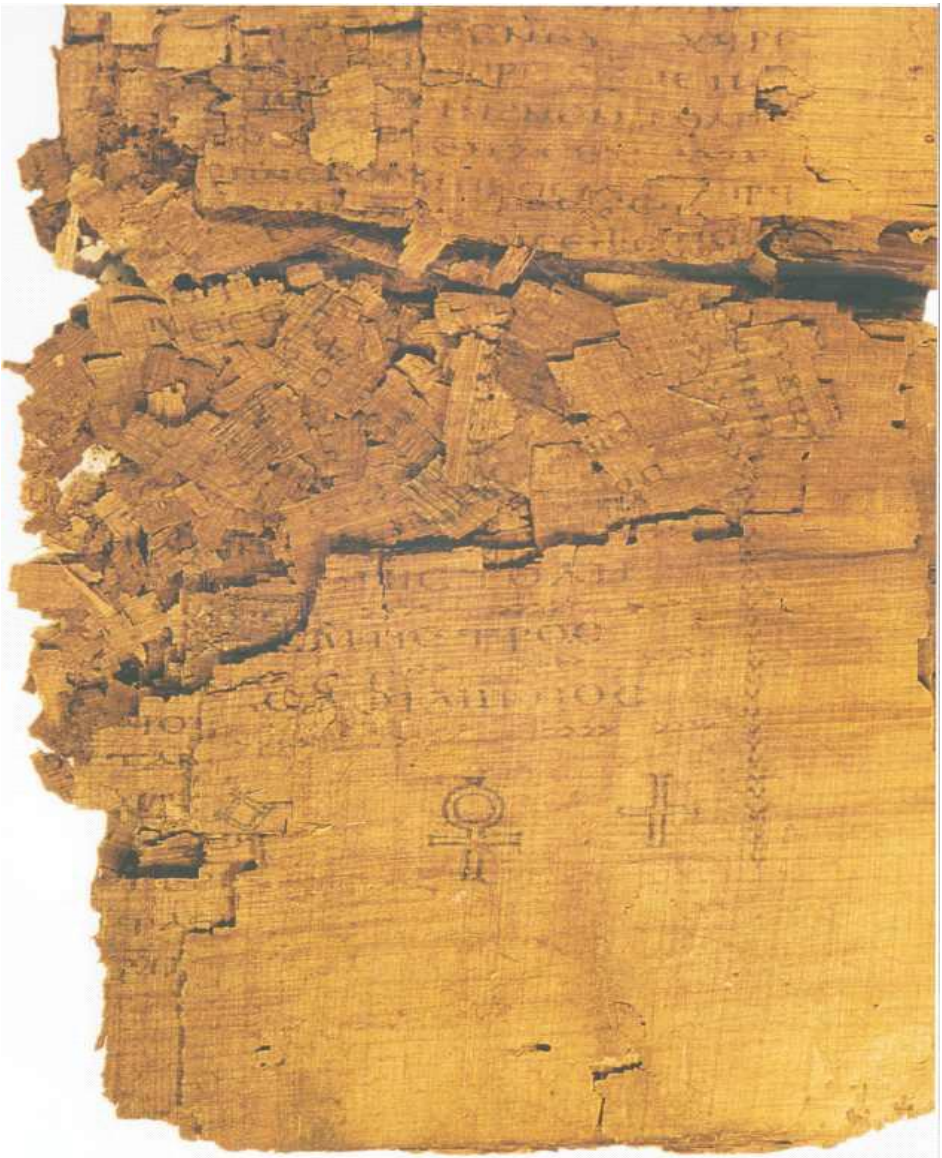

CÂND CODEXUL (sau cartea) care conținea Evanghelia după Iuda a
în cele din urmă, în 2001, în mâinile restauratorilor, acesta se fără
A fost nevoie de cinci ani de muncă asiduă pentru a reconstitui manu
astfel încât cercetătorii să-l poată descifra.

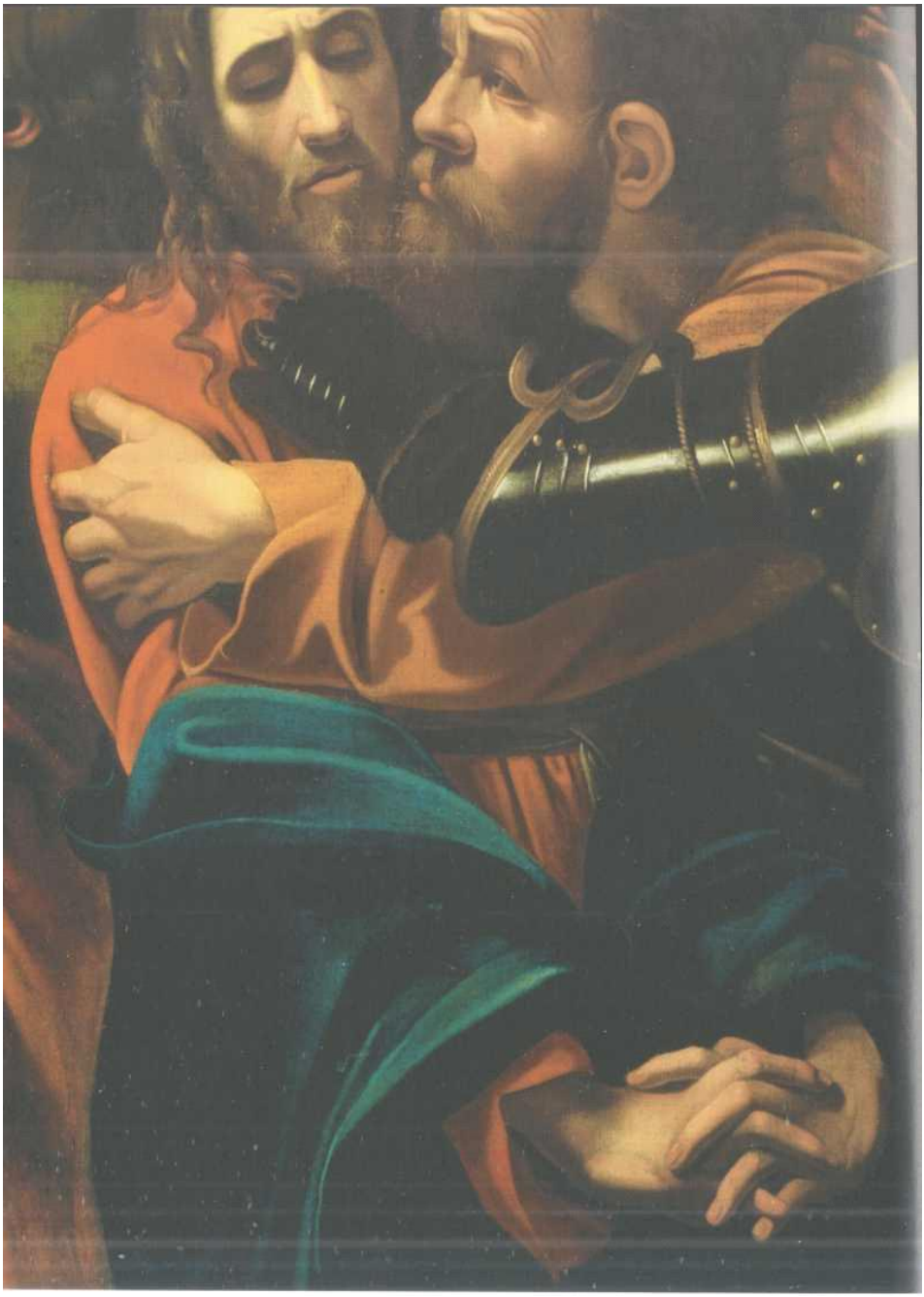

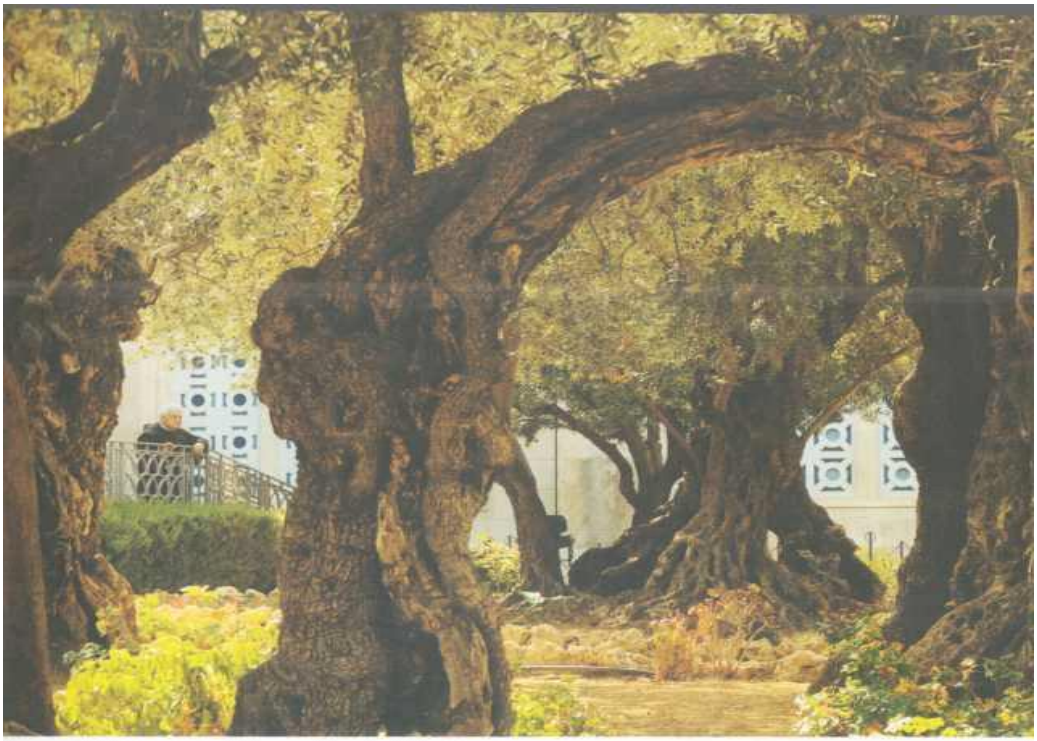

De-a lungul istoriei, Iuda Iscarioteanul a fost blamat, fiind considerat cel mai mare ticălos, prietenul apropiat și ucenicul de încredere care l-a trădat pe Iisus Hristos cu un sărut (pagina din stânga).

Noul Testament îl prezintă pe Iuda drept discipolul de încr care a contribuit la arestarea lui Iisus în Grădina Ghetsimani El este acela care determină evenimentele ce conduc la crucificarea și moartea lui Hristos.

PAGINILE URMĂTOARE: *În Evanghelii, Iisus și-a purtat cruce spre răstignire, episod repus în scenă la Biserica Sfântului Morm din Ierusalim. În recent descoperita Evanghelie după Iuda, Iisus îi cere lui Iuda să-l trădeze.*

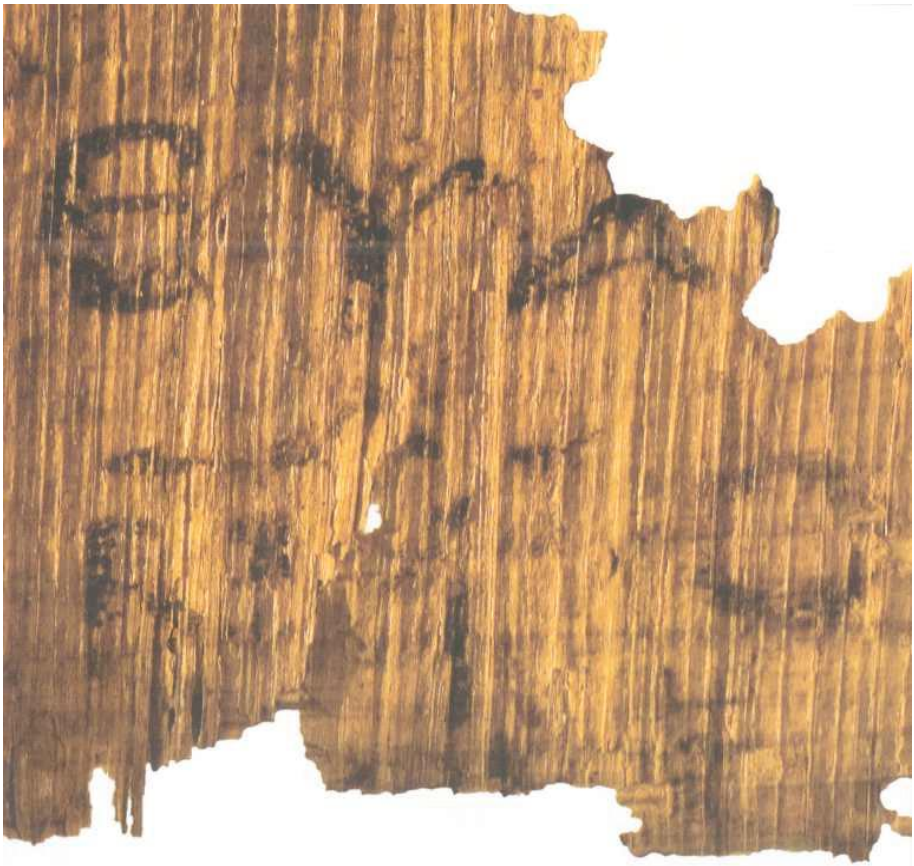

CÂND EXPERȚII ÎN COPTĂ au văzut pentru prima oară papir ei au rămas uimiți citind titlul: „Evanghelia după Iuda" Condamnat de Biserica creștină timpurie, mesajul evanghel conținea o reevaluare radicală a lui Iuda.

Clima uscată a deșertului a contribuit la conservarea timp de 1600 de ani a filelor de papirus care formează Evanghelia după Iuda. De la descoperirea sa accidentală, spre sfârșitul anilor '70, și până în anul 2001, când cercetătorii au început procesul de restaurare, documentul antic s-a deteriorat semnificativ.

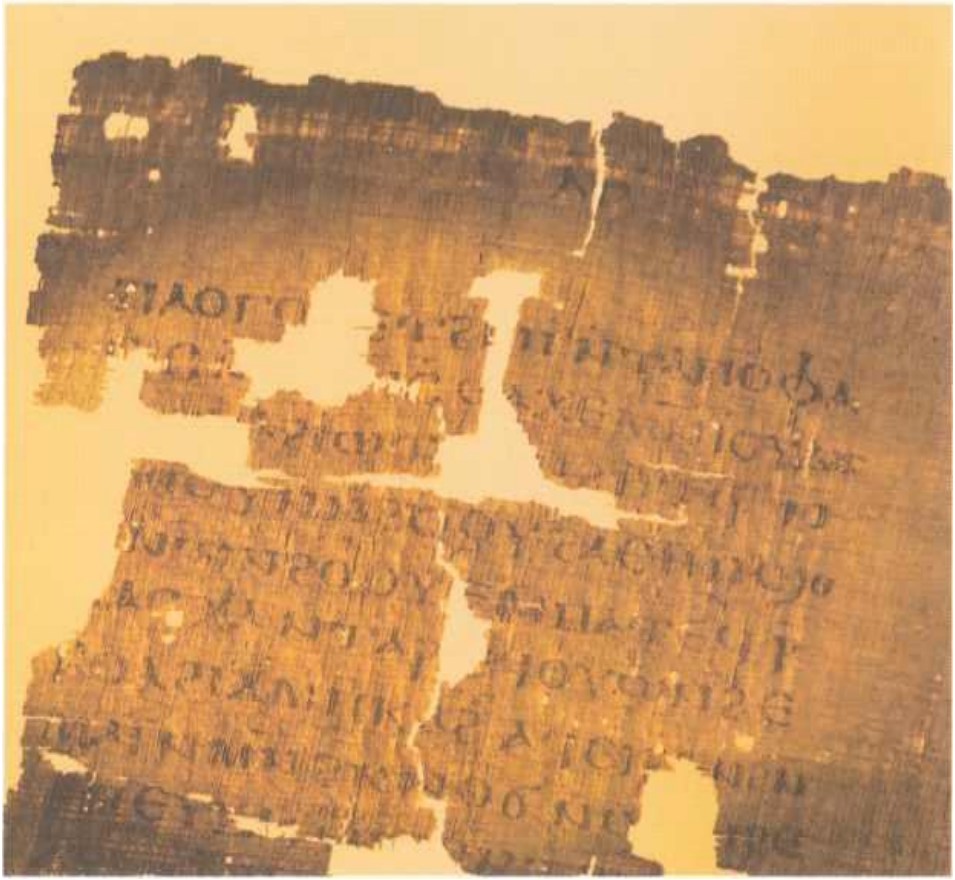

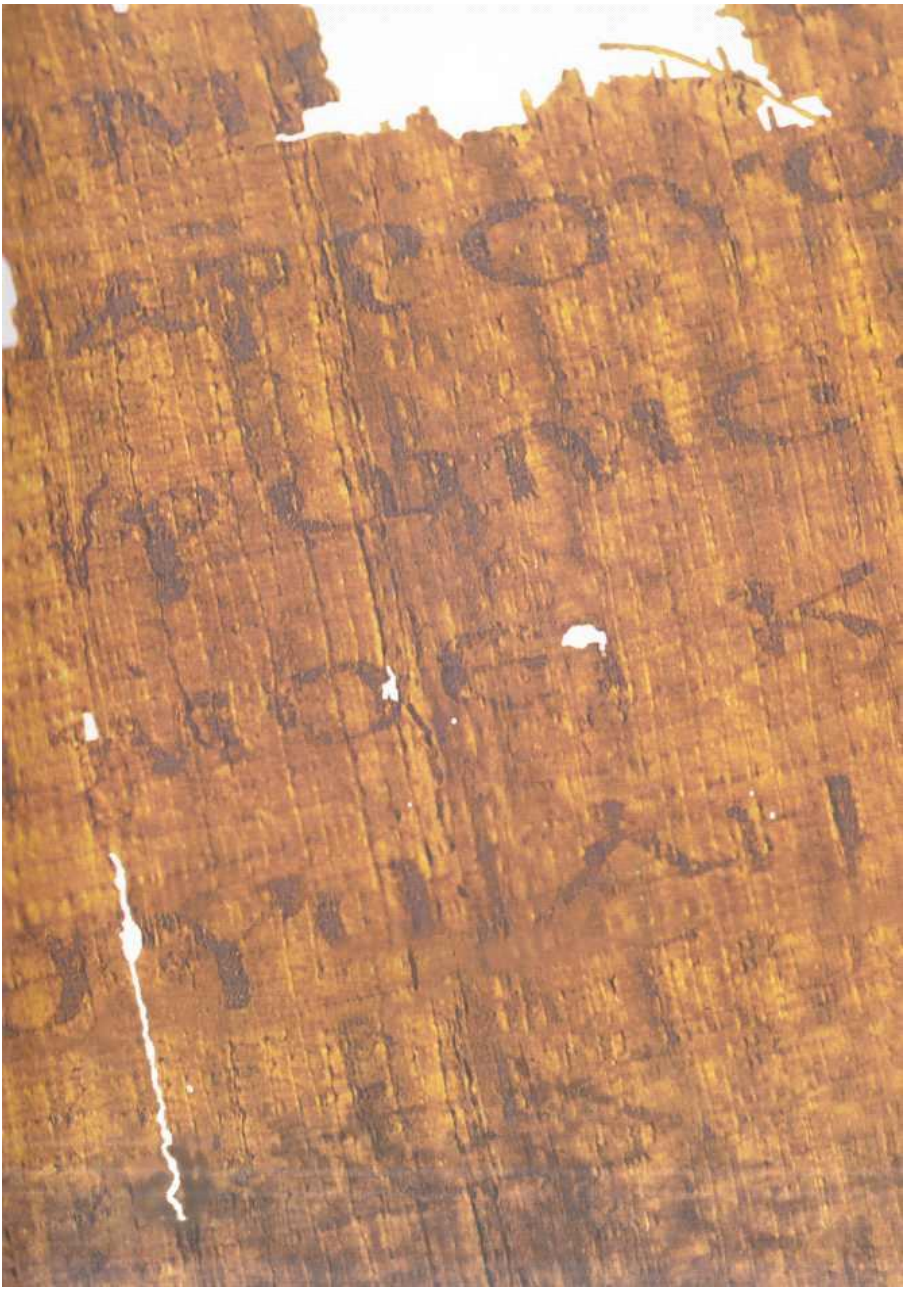

După moartea lui Iisus Hristos, vestea despre viața și învățăturile lui s-a răspândit în întregul Orient Apropiat, dând naștere câtorva dintre primele locașuri de cult și comunități religioase creștine. Una dintre cele mai vechi biserici creștine din lume este Mănăstirea Sfânta Ecaterina, care se află pe Muntele Sinai (sus). Codex Sinaiticus (dreapta, sus), o Biblie în limba greacă datând din jurul anului 350 e.n., conține una dintre cele mai vechi versiuni complete ale Noului Testament.

Nimeni nu știe câte texte vechi s-au pierdut sau câte au fost distruse de-a lungul secolelor. Numai Codex Syriacus a avut o soartă diferită. Una dintre cărțile cu Evanghelii, scrisă pe pergament în secolul al V-lea (dreapta, jos), a fost ștearsă în secolul al VIII-lea, iar pe paginile sale s-a scris cu cerneală un alt text religios.

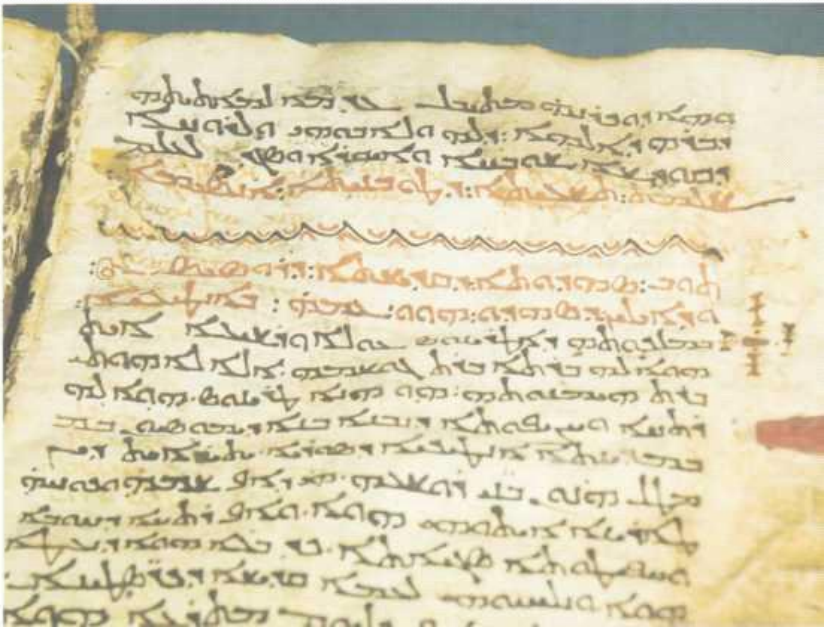

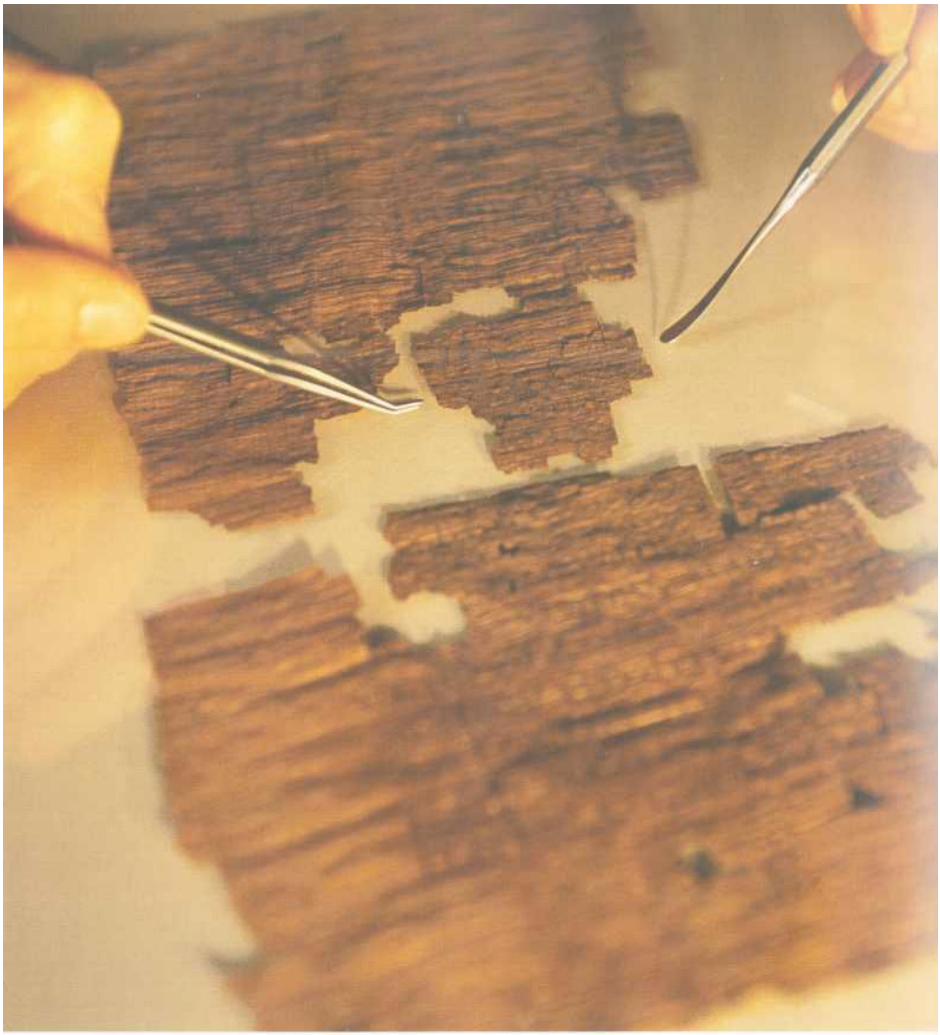

CÂND RODOLPHE KASSER, expert elveţian în texte copte, a văzut pentru prima oară Evanghelia după Iuda, a susţinut că nu mai văzuse niciodată un text într-o stare mai deplorabilă. „Manuscrisul era atât de fragil încât se putea rupe în mii de fragmente la cea mai mică atingere."

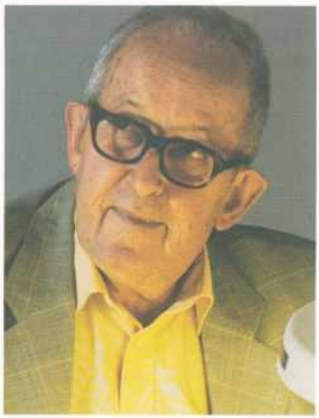

Restauratoarea Florence Darbre prelevează un eșantion din codex, sub privirile lui Tim Jull, de la Universitatea din Arizona. Jull este omul de știință care a efectuat testul de datare cu carbon radioactiv a manuscrisului. De la stânga la dreapta: Frieda Tchacos Nussberger, Rodolphe Kasser, Florence Darbre și Gregor Wurst.

PAGINILE ANTERIOARE: *Pe Muntele Sinai, pelerini închinându-se în locul unde Biblia spune că Dumnezeu i-a vorbit lui Moise. Creștinismul care a ajuns până la urmă la capătul Pământului a fost ortodox, nu gnostic. Evanghelia după Iuda a stat ascunsă alături de viziunea bulversantă despre trădătorul lui Iisus și complet diferită despre mântuire.*

Biserica Suspendată din Vechiul Cairo este una dintre bisericile copte de la începuturile creștinismului, construită peste ceea ce a constituit odinioară cel mai mare fort roman din Egipt (sus); lângă ea, în partea din stânga sus a imaginii, se află Muzeul Copt, care va găzdui Evanghelia după Iuda.

Iisus i-a spus lui Iuda: „Dar tu îi vei întrece pe toți.
Căci tu vei jertfi omul care mă înveșmântează."

—Evanghelia după Iuda

„Captivantă... Cu tenacitatea unui reporter de investigatii de prim rang, Krosney a urmărit fiecare fatetă a descoperirii și reconstituirii textului. Cu un talent extraordinar în juxtapunerea informatiilor disparate, el ne-a pus la dispozitie o multitudine de detalii pe care, în lipsa eforturilor sale, le-am fi pierdut pentru totdeauna."

—Bart D. Ehrman

Acest codex – una dintre cele mai importante descoperiri ale arheologiei iudeo-crestine – nu și-a croit direct drumul spre sălile vreunui muzeu și nici măcar nu și-a găsit locul în biblioteca vreunui colectionar bogat. Scoaterea evangheliei la lumină din locul în care fusese ascunsă a constituit doar începutul unei stranii călătorii și al unei aventuri din care nu au lipsit intrigile. Supusă tratamentului de care se bucură orice marfă, în decursul celor douăzeci și cinci de ani care au urmat descoperirii sale, Evanghelia după Iuda avea să fie oferită spre vânzare pe trei continente, iar continutul ei avea să fie sumar cercetat numai de câteva ori, între lungi perioade în care manuscrisul a fost conservat în conditii departe de a fi ideale. Cu fiecare etapă a acestui periplu, nepretuitul document avea să se deterioreze tot mai mult, până când o mare parte a sa a fost redusă la niste fragmente de fibre de papirus. —Din *Evanghelia pierdută*

www.egmont.ro
ISBN 978-973-583-705-1
9 789735 837051
EGMONT